

F 902

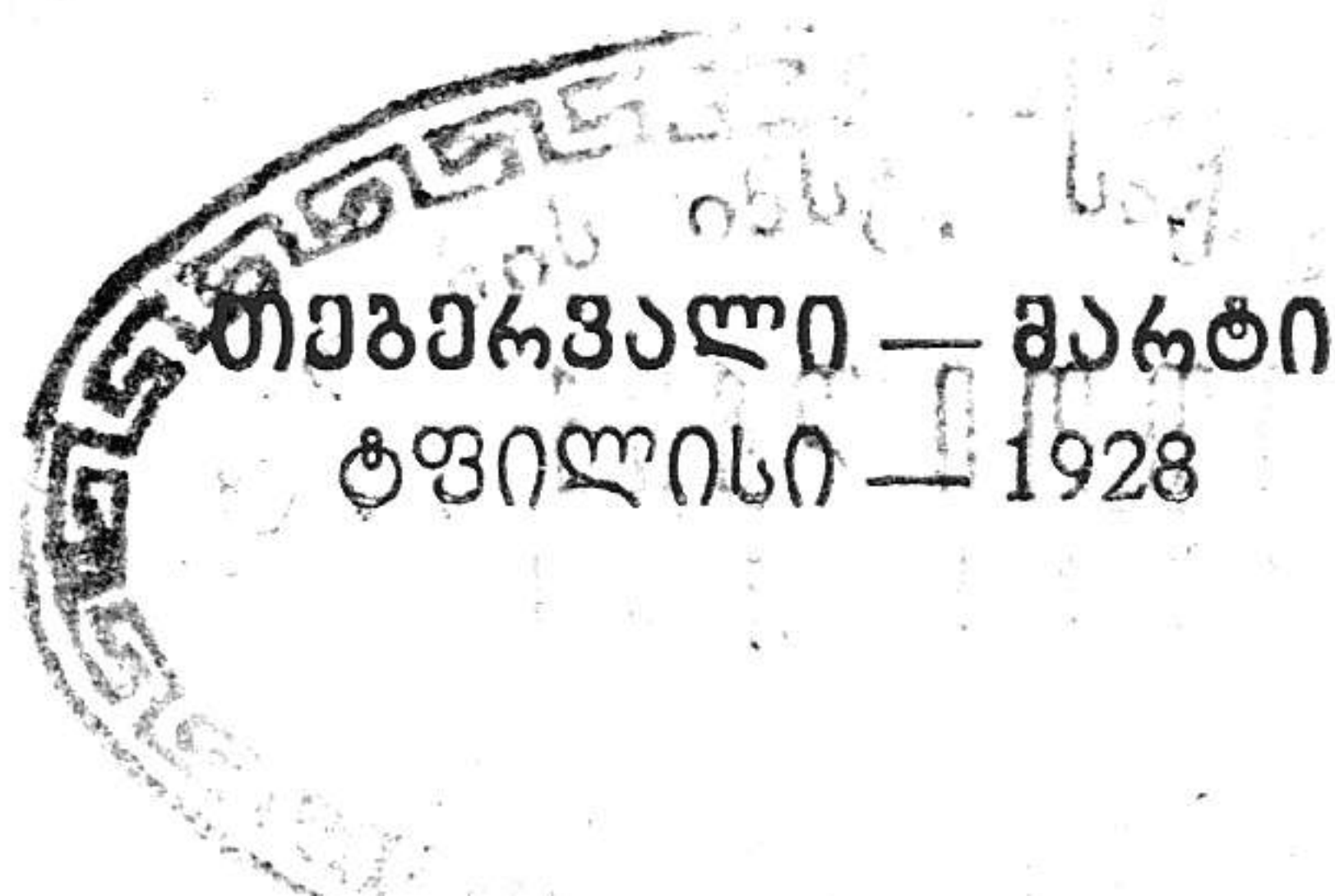
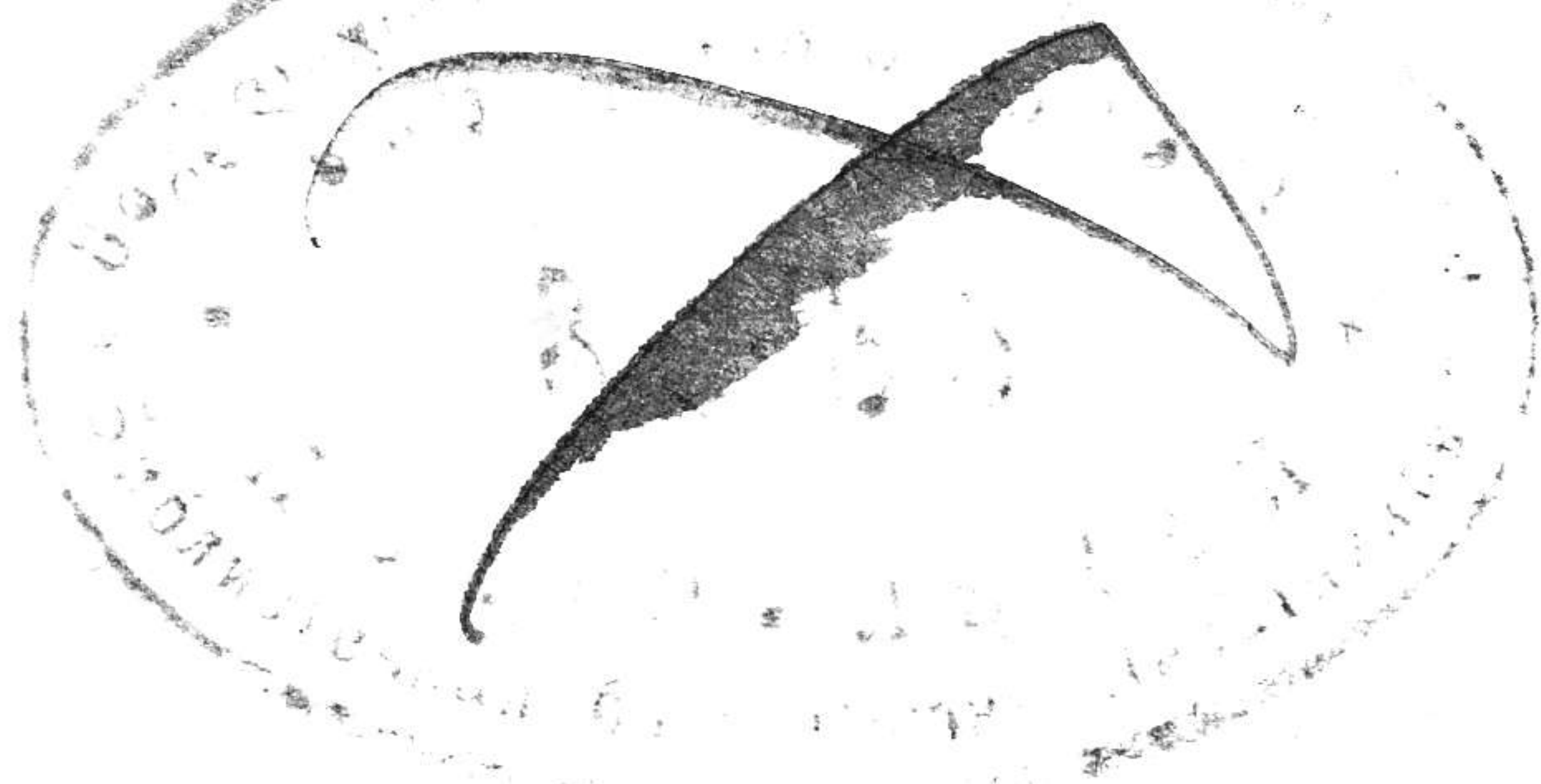
ქართული მწერლობა

[Handwritten signature]

სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირის
ყოველთვიური ჟურნალი.

წელიწადი მესამე.

რედაქტორი
ნიკოლოზ მიწიშვილი.

ს	ა	ქ	ა	რ	თ	ვ	ე	ლ	ო
მ	ე	რ	ე	ბ	ე	ნ	ე	ტ	ი
მ	ე	რ	ე	ნ	ე	ს	ე	ლ	ი
გ	ე	გ	ე	ლ	ი	მ	ე	ტ	ი

შეკვ. 610. ზთ. 458.

ტონაჟი 1100.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

83.

ნიკოლოზ მიწიშვილი — სადღეისო 7

პ რ ო ზ ა

კონსტანტინე გამსახურდია — ჯამუ 13

სტეფან ცვაიზ — ბაირონის საიდუმლო (თარგ.
გრ. რობაქიძის) 25

დემნა შენგელაია — რომანიდან „რუსეთუმე“. 47

ჯონ მატეუს — ქაობის გველი (თარგ. ნინა მესხის) 59

მარკ ტვენ — როგორ ვრედაქტორობდი სასოფ-
ლო-სამეურნეო გაზეთს 68

პ ო ე ზ ი ა

ვალერიან გაფრინდაშვილი — დაბალი ხმით 79

ვასო გორბაძე — სიმღერა 80

ლადო მაჭავარიანი — პასუხი მამას 81

ნ. ნეკრასოვი — უცნობ მეგობარს 83

ვ. რუხაძე — ზამთარი 85

ტიციან ტაბიძე — გომბორზე 86

ბრიგოლ ცეცხლაძე — ოთხი მაუზერი 87

სიმონ ჩიქოვანი — მეზავრის სიმღერა 90

პეტრე ქუთათელაძე — შეხვედრა 92

ფრიდონ ნაროშვილი — პოემა სხვადასხვა
საკითხებზე 94

წარილები

მწერალი — მწერალთა ყრილობისათვის 109

მიხეილ ჯავახიშვილი — ქრონიკა თუ შემო-
ქმედება 119

დავით კასრაძე — ვასილ ბარნოვი. 128

ფრედერიკ ლეჟენო — ერთი საათით პანაიტ
ისტრატიან 144

ტიციან ტაბიძე — ბაჩანა 164

ვარამ გაბელი — რუსთაველის თეატრი 170

ქუთაისელი — ლიტერატურული ქუთაისი 181

ს ა დ ლ ე ი ს ო

1.

მიმდინარე წლის თებერვალმა თავი ისახელა რამოდენიმე სა-
გულისხმიერო და მნიშვნელოვანი თარიღების აღნიშვნით: თებერ-
ვალმა ჩაატარა წითელი ჯარის არსებობის მეათე წლის, საქართვე-
ლოს საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებიდან მეშვიდე წლისა და
უნივერსიტეტის არსებობის მეათე წლის აღსანიშნავი საიუბილეო
დღეები. თებერვალშივე უწევს სრულიად საქართველოს მწერალთა
ყრილობის დღეც, რომელიც შემთხვევითი პირობების გამო მარტის
პირველ რიცხვებშია გადატანილი.

ეს ფაქტები არაა ისეთი ხასიათის და მნიშვნელობის, რომელთა
შესახებ შეიძლება კიდევაც სთქვა რამე და შეიძლება არაფერიც არა
სთქვა და გვერდი აუხვიო მათ. და თუ ჩვენ ვიყავით მოწამე კერძო
მოქალაქეთა ამ ფაქტებისადმი გამოხმაურებისა, მით უმეტეს სავალ-
დებულთა ეს მწერალთა ორგანიზაციისთვის, რომელიც განსაკუთ-
რებით ამ უკანასკნელ წლებში, გარკვეულად სდგას ფართო პოლი-
ტიკურ-საზოგადოებრივი მუშაობის გზაზე და ამ მხრივ წინ მიუძ-
ღვის არა მარტო მწერლობისა და ინტელიგენციის ვიწრო ფენებს.

რა აქვს მწერლობას სათქმელი წითელი არმიის ათი წლის არ-
სებობის თავზე? სათქმელი აქვს ის, რომ წითელი არმიის სიმტკიცე
და უდრეკელობა, მისი სიძლიერე და ბრძოლის უნარიანობა პირ-
დაპირი მაჩვენებელია ქვეყნის შინაურ ცხოვრებაში იმედიანობისა
და მშვიდობის დამყარების, შრომის განვითარებისა და სულიერი
კულტურის ყოველ დარგთა წარჩინების და წარმატების.

რამდენი სიცოცხლე, რამდენი სისხლი და ოფლი, რამდენი შრო-
მა და შემოქმედებაა ჩაღვრილი საბჭოთა კავშირის თვალუწვდენელ
ტერიტორიაზე იმისათვის, რომ საფუძველი ჩაყროდა სოციალისტურ
მშენებლობას, რომ დაძლეული ყოფილიყო წარსულ დროთა უსა-
მართლობანი ჩვენი სოციალურის ცხოვრებისა და გზა გახსნილიყო
ადამიანურის თვალსაზრისითაც უფრო მისაღებ და გამართლებულ
საზოგადოებრივ ურთიერთობისაკენ, რისკენაც ღღეს მიისწრაფვის
საბჭოთა კავშირი.

და ვისაც გული შესთქვივა ამ დიადი საქმისადმი, რომლის წინა-
მორბედად შეიძლება ჩაითვალოს ქვეყნიერების საუკეთესო შვილე-
ბი, ხოლო ღღეს მის კოლექტიურ მჭედელად — საბჭოთა კავშირის

სახელმძღვანელო ორგანოები; ვინც ოდნავ მაინც მეგობრულად განწყობილია საბჭოთა ხელისუფლების ძირითადი პრინციპებისადმი, — ის ვერც დაფარავს და არც აქვს უფლება დაფაროს თავისი თანაგრძნობა წითელი ჯარის მიმართ, ურომლისოდაც რესპუბლიკის მტრები ისევ გადააქცევენ ჩვენს კავშირს სამოქალაქო ომისა და ანარქიის ასპარეზად ერთის მხრივ და მეორეს მხრივ გზას გაუკაფავენ ყოველგვარ რესტავრატორულ ზრახვებს.

წითელი ჯარი სდარაჯობსთ კულტურის მუშაკთ, რომ შეუცდომლად წარმართონ მათ ხალხის განვითარების ხვეულებიანი გზები; წითელი ჯარი სდარაჯობს მწერლობას, რომ უკანასკნელმა შესძლოს შემოქმედების განვითარება და მისი გაშლა მშვიდობიან პირობებში.

და თუ ოდესმე საჭირო იყო კავშირი კალამისა და ხმალის — დღეს ეს კავშირი სავალდებულოცაა და სასურველი.

ქვეყნის ინტერესები მოითხოვენ ასეთს დაკავშირებას.

და ქართული მწერლობაც სდგას თავის სადარაჯოზე.

2.

საქართველოში საბჭოთა წესწყობილების დამყარების დღიდან განვლო შვიდმა წელიწადმა. მაგრამ განა მართლ შვიდმა? და რატომ ათჯერ შვიდმა არა — იმდენად სავსე იყო ეს წლები განცდებით, მოულოდნელობით, ფაქტებით და საქმეებით.

უნდა ითქვას, რომ ეს წლები ფსიქოლოგიურად მეტად მძიმე იყო ქართველი ინტელიგენციის საშუალო თაობისათვის. ეს არაა გასაკვირი, თუ მხედველობაში მივიღებთ, რომ ჩვენი ქვეყნის საზოგადოებრივი ცხოვრების მეთაურნი ომისა და რევოლუციის წლებში შეიქნენ მსხვერპლნი შემთხვეულებათა ცვალებადობისა და ერთი მთლიანი იდეა ერის ცხოვრებაში ვერ გამოსჭედეს. ამიტაც სხვათა შორის, აიხსნება ის მერყეობა, რომელიც ახასიათებდა ინტელიგენციას ამ უკანასკნელ წლებში — მისი უარყოფა არ იყო ბოლომდე უარი და მისი დასტური საბოლოოდ მიმდებარს არ ნიშნავდა.

ამ გარემოებამ თავისი დალი დაასო საბჭოთა ხელისუფლების შემოქმედებითი მუშაობას ჩვენშიც.

მაგრამ უნდა ითქვას, რომ განვლილმა წლებმა ხელახალ ცეცხლში გამოსჭედა ქართველი ინტელიგენციის სული და — ოდნავ ამოძრავებული ურთიერთობა ინტელიგენციასა და ხელისუფლების შორის — ამ შვიდი წლის განმავლობაში წავიდა ისეთის ტემპით, მას ისეთი სიჩქარე და ძალა მიეცა, რომ ბუნებრივად ჩაინგრა და ამოივსო მრავალი სიცალიერე და დღეს მთლიანი ერთეული ინტელიგენციის მოწინავე ნაწილის და საქართველოს საბჭოთა ხელისუფლებისა წარმოადგენს ერთ ძლიერსა და დაურღვეველ კონგლომერატს.

ამ სიმტკიცეს დროგამოშვებით ეჯახება ეკონომიური ხასიათის ფაქტორები, რომლის ჩამოშორება ინტელიგენციის ძალას აღე-

მატება — ეს ფართო სახელმწიფოებრივი ფაქტორია, მაგრამ ჩვენ გვწამს, რომ ხელისუფლების და ინტელიგენციის საერთო ღონისძიებით ეს მომენტიც დაძლეული იქნება და ინტელიგენცია დაიკავებს საბჭოთა ხელისუფლების აღმშენებლობაში იმ ადგილს, რომელიც მას ჭეშმარიტად უნდა ეკუთვნოდეს.

განვლილმა წლებმა ბევრი რამ გვასწავლა. ამ წლებმა დაგვა-მსხვრევია მრავალი ილიუზია. ილიუზიებს შეველიეთ რეალობის გულისათვის. და რეალობის ქმნაში ქართველი ინტელიგენცია მართლაც ინტენსიურად ჩაება და ამ რეალობისათვის იგი გამოსადეგიც შეიქნა.

ასეა მწერლობაც, როგორც მუდმივი ავანგარდი ამ ფრონტისა. საბჭოთა საქართველოს მშრომელი ხალხის წინაშე ქართული მწერლობა ყოველთვის პირნათლად და ღირსეულად წარსდგება, ვინაიდან რევოლუციის დეზერტირი ის იმ თავითვე არ ყოფილა. მაგრამ შესცდებიან ამ საქართველოს მტრებიც, თუ იფიქრებენ, რომ ქართული მწერლობა ჩამოშორდა საქართველოს ინტერესების სამსახურის გზას ამ სიტუციის ჭეშმარიტი მნიშვნელობით.

რომ ქართული მწერლობა არ გადაიქცევა პოლიტიკური ავანტიურიზმის იარაღად — ამის საბუთები მწერლობამ მოგვცა მრავალი.

და რომ ის იყო და მუდამ დარჩება საკუთარ ხალხთან — ამის მაგალითია მშვიდობიანად განვლილი შვიდი წელიწადი საბჭოთა ხელისუფლების ნიშნის ქვეშ.

3

რა არის ჩვენთვის ქართული უნივერსიტეტი?

ესაა ერთის მხრივ მოგონება ქართველი ხალხის ბრძოლისა საკუთარი ენის, საკუთარი კულტურის, საკუთარი მეობის შენარჩუნებისათვის. მოგონება იმ ბრძოლის, რომელიც ასეთის სიმწვავეთა და სიმძაფრით სწარმოებდა ათიოდე წლის წინად და რომელშიაც ჩაბმული იყო თითქმის ნახევარი საუკუნის მანძილზე მთელი ქვეყნის სასიცოცხლო ძალები.

რუსეთის იმპერია გვთხრიდა თვალებს და გვაჯერებდა რომ ქვეყანაზე მზე აღარ ამოდის.

მზე ამოდის. მაგრამ იმპერიას ეგ მზე უკვე აღარ უნათებს.

ჩვენი უნივერსიტეტის არსებობა გვარწმუნებს ამაში და მეორეს მხრივ ამითაა იგი ჩვენთვის ძვირფასი რეალობა.

ათი წელი უნივერსიტეტის ცხოვრებაში მხოლოდ საორგანიზაციო პერიოდის წლებია და ზედმეტია ჯერ ლაპარაკი რაიმე მეცნიერულ ტრადიციების შექმნაზე.

მაგრამ ჩვენ გამოვსთქვამთ იმედს, რომ ის სახელოვანი გზა, რომელიც ახასიათებს ქართული კულტურის განვითარებას მწერლობისა და ხელოვნების ხაზით — ქართულ მეცნიერებაშიც შევა, როგორც ერთ-ერთი ძლიერი და გამოცოცხლებული ნაკადი.

სრულიად საქართველოს მწერალთა მეორე ყრილობა გაიხსნება მარტის 6. მწერლობისთვის ესაა მორიგი გადასინჯვა საკუთარი ძალებისა და ახალი დარაზმვა მრავალ საძნელო საკითხთა გადასაჭრელად.

საკითხი კულტურული რევოლუციისა უკვე იპყრობს რესპუბლიკათა კავშირის უმთავრეს ყურადღებას და დღითი-დღე ამ საკითხს ეძლევა უპირველესი მნიშვნელობა.

მწერლობის სიტყვა და საქმე ამ ფრონტზე, თუ გადამჭრელი არა — მეტად მნიშვნელოვანია და ამ შეგნებით შეხვდება ყოველივე ქართველი მწერალი სრულიად საქართველოს მეორე ყრილობას.

— : —

3 6 12 9 5

ჯ ა მ უ.

(ნოველა).

I.

ლამე მომიყვანეს შინაგან ციხიდან ბუტირკის საავად-
მყოფოში.

საერთოდ მუდამ მძულდა საავადმყოფო.

ვინ ნახავს უფრო მეტს მწუხარებას ადამიანების თვა-
ლებში, ვიდრე ციხის საავადმყოფოს სარკმელებიდან
გადმომზირალთა შემოხედვაში.

კიბეებზე ირევიან სანიტარები, გააქვთ და გამოაქვთ
საკაცეებზე მწოლარე ავადმყოფები და ცოცხალ-
მკვდრები.

დაჩოჩავენ დერეფნებში ყბა-შეხვეული, ფეხებ-დაღმე-
ჭილი, დაკუტებული, დალეული, ლანდად ქცეული მუქ-
ფარაჯიანი ტუსადები.

ყაზარმული წესით კამერა კამერაზე მილაგებული,
ვიწრო, გრძელი, ნახევრად ბნელი დერეფანი შუაში გა-
დაზიდული უშველებელი მავთულის ბადით. დაბალი, ვიწ-
რო, რკინის რიკულებიანი ფანჯრები, დაბალი ჭერი და
უგანო კედლები, ყველაზე მეტად აუტანელია: წამლების
სუნნი.

ჩემმა მხლებელმა გაიხმო მოხუცი ზედამხედველი და
უჩუროხულა რაღაც.

— ისევ ჩვენთან მოგიყვანეს?

— წამიყვანეთ მეშვიდე კამერაში.

— დაკავებულია.

— მეცამეტე?

— ეგეც.

— მაშ სადაც გინდათ.

ფეხზე ძლივს ვიდექი, მაგრამ არ მინდოდა საკაცეთი ვეთრიეთ უხეშ სანიტარებს.

მივყვები ზედამხედველს ამ გაუთავებელ ბნელ დერეფანში.

მარჯვნივ გაუხვია, პატარა დერეფნის ბოლოს გამაჩერა. მე თაროზე ჩამოვჯექ, რომ არ წავქცეულიყავ, იგი მორიგი ექიმის კაბინეტში შევიდა. დაკეტილ ოთახიდან ექიმი ქალის ხმა გავიგონე.

— ბოხოხიანი ქართველი მოიყვანეს?

ზედამხედველი გამოვიდა, წინ წასვლა მიბრძანა.

გამოვყევი ისევ ხელების ფათურით ვიწრო დერეფანს, მხარ-მარცხნით.

წინ გამისწრო მოხუცმა, მუჯლუგუნით შეაღო კარი...

კამერაში ერთად-ერთი რკინის საწოლი იდგა.

ველირსე მარტოობას, რბილსა და სუფთა ლოგინს.

დიდ-ხანს ვებრძოლე უძილობას.....

ნაშუადღევი თუ იქნებოდა, საშინელმა გრიალმა გამომალვიდა: ვილაცამ კარი მიარაჯგუნა, რალაც მძიმე საგანმა გაადინა ბრაგვანი იატაკზე.

ჩემი კამერის ფანჯრები აზრიალდენ.

აზრიალდენ ფანჯრები და მგონია, შემოვლენ ვილაცეები...

ვლელავ, ვწრიალებ, ვკრთი.

მერმე ისმოდა აჩქარებული ფეხის ხმა, იატაკზე ფეხების რაჯგუნი და ღრიალი.

ადამიანის?

ასეთი ხმა არ მსმენია კაცის პირიდან.

ნადირის?

არც მხეცთაგანისაგან გამიგონია ასეთი ბლავილი.

ისევ ჩამოვარდა მყუდროება.

მხოლოდ კანტი-კუნტად მომესმის შორეული ხროტინი, არა, ეს ხმა სლოკინს უფრო ჰგავს, ატირებულ მამაკაცის სლოკინს.

ის-ის იყო, თავი წამოვსწიე ბალიშიდან ხელმეორედ, კარი გაიღო ღრიტინით და კარის ალაგას მოხუცი ზედამხედველი იდგა (ბაბუას ვეძახდი კეთილ მოხუცს).

— ასანთი ხომ არ გექნებათ?.....

ლულულულებს ლატიში.

— რა ამბავია, ბაბუა, ამ შუალამეში ვინ ჭიდაობდა მანდ?

— ეხ, ვილაც დაჭრილი თათარი მოიყვანეს საგიჟეთიდან, აიკლო აქაურობა, ორი ზედამხედველი ერთი-მეორეზე მიანარცხა. მე კინალამ მკლავი მომტეხა. ფანჯრები ჩაღეწა.

— საგიჟეთიდან? თათარი?... აქ რა უნდოდა?...

— ტყვია აქვს ჭაჭაში. ოპერაცია უნდა გაუკეთონ, ექიმებს ნაბძანები აქვთ, რათაც უნდა დაუჯდეთ, გადაარჩინონ სიკვდილს... საქმეს გაახსენებენ ალბად.

— განა გაზეთებში არ წაგიკითხავთ ყაჩაღების ბელადის სელიმ ეფენდიევის შეპყრობა“?

— არა.

— მოსკოვის ერთ-ერთ დიდ ბანკს უნდა დასცემოდნენ.

საქმის მიმცემმა გასცა. სისხლის სამართლის მილიციამ ნაშუადღევს სამ საათზე დანიშნულ ადგილას მოუსწრო ავტომობილში ჩამსხდარ ყაჩაღებს.

ყველაზე უწინ სელიმ ეფენდიევი გადმოხდა, სროლით გაუკაფა გზა ამხანაგებს, ორი იქვე მოჰკლეს, სამი გაიქცა. ეფენდიევიც მიმინოსავით გადაეგლო მახლობელ ქვითკირის ჯებირს. ჯოჯოხეთური სროლა გაიმართა შეშის საწყობში.

ჰსიხიატრიული კომისია ამოწმებს, რომ ყაჩაღი ისე აღშფოთდა ღალატით, რომ ჭკუაზე შეირყა.

ხომ ასეთ მდგომარეობაში, და მაინც ოთხმა კაცმა ძლივს ჩავიცივით გიჟის პერანგი.

მთელი ღამე არ დამეძინა.

ამ უხიაკ შემოდგომის ღამეს, ამ გულის შემლონებელ საავადმყოფოში. მე ჩემი ბედის მძიმე კირთებაც მეყოფოდა, რომ ახალი დარდი ამეკვიატა.

ჩემს უკან ეტაპები...

ჩემს წინ ეტაპები.....

მოდი ეხლა და იფიქრე ვილაც შეშლილ ყაჩაღზე, რომელმაც მთელი საავადმყოფო ააფორიაქა ამ შუა ღამეში და ჩემი ოთახის ფანჯრის მინები ააზრილა.

ეს ბებერი ლატიშიც რამ გააბოროტა, ორი ღერი ასანთისთვის რომ გამაღვიდა? თუმცა არც ეს ბერიკაცია გასაკიცხავი (მე პირადად კარგის მეტი ცუდი არაფერი მახსოვს მისგან, გარდა იმისა, რომ ორი ღერი ასანთი მოხოვა).

რა ვუყოთ, ციხეში ყველას აკლია ასანთი.

ალიონამდის ვებრძოდი უძილობას.

ყოველ წუთში ველოდი: საცაა, ისევ აბორგდება შეშლილი ჩემს მეზობლად კამერაში, ისევ შეიქნება კარების რაჯგუნი, რაღაცა კიდევ დაეცემა იატაკზე და ჩემი ფანჯრების მინები აზრილდებიან.

ეზოში გუშაგების ფეხის ხმა. მესმის, როგორ იცვლება ყარაული, ვაზნებს აჩხარუნებენ... დერეფანში მოწყალეების დები და ფერშლები დადიან და დახეულ ფლოსტებს მიაჩლატუნებენ და ეს მოქმედობს ჩემს ნერვებზე.

სიჩუმის დარღვევის მოლოდინი უფრო ძნელი ასატანია, ვიდრე დარღვეული მყუდროება.

მოწყალეების დამ გამაღვიდა მეორე დილას.

ათასი კაცის პირით ნალოშნი კოვზით ჩამასხა პირში რაღაც საზიზღარი, გულის ამრევი წამალი.

წააჩოჩილა თავისი დახეული სანდლები და გამეცალა.

ავდექი, დერეფანში გავედი. იმ დღეს წითური რიაზანელი მორიგეობდა:

- ავადმყოფო, დერეფანში პაპიროზს ნუ სწევთ.
- პაპიროსი ვინ მომცა, მე ვსეირნობ მხოლოდ.
- არც ეგ შეიძლება.

II

ღამით გაიღო კარი და ბაბუა გაჩერდა კარის ალაგზე. მაშ ახლა შეიძლება სეირნობა.

დერეფანში გავიარე, ბაბუამ კამერა გამიღო.

რკინის ტახტზე ახალგაზრდა, ოცდაათიოდე წლის ვაჟ-
კაცი იწვა, წყრთის ოდენა გადმოსცდენოდა სარეცელს
აგურისფერი ჩაბალახით შეკრული ფეხები.

გულ-მკერდი ძალზე ამობორცვოდა, რადგან მკლავე-
ბი ზურგზე ჰქონდა დაკრული.

ახალუხის მსგავსი, სწორ საკინძიანი ბლუზა შემოეგ-
ლიჯათ, წვერ-ულვაშ აბურძგვნილი, თვალებ გადმო-
კაკლული.

მრისხანედ მისჩერებოდა ბნელ კუთხეში რალაცას.

შემომიბღვირა: ექიმო:.....

წინადადება არ დაათავა, რალაც უნდოდა შემოე-
ჩივლა.

დიდხანს, დიდხანს მიყურა, დაიწმინდა მისი ამღვრე-
ული სახე, დაუწყნარდა თვალები.

ტუჩები მაგრად მოეკუმა.

და იმ წუთში მისს შევლისებურ, კეთილშობილ, გიშ-
რის თვალების შემყურე, როგორ იტყოდა, რომ ის გიჟი
იყო, ყაჩაღი, ან კაცის მკვლელი.

ერთბაშად ზემო ტუჩი აუტოკდა, თავი წამოსწია, კის-
რის ძარღვები დაეჭიმა, სახეზე ძლიერ წამოწითლდა,
ეწაღა წამოდგომა.

ხან ერთი მხარი ამოიზიდა, ხან მეორე, ოდნავ გამართა
წელი, მერმე თავი ველარ შეიკავა და საწოლის საყრდენზე
მიახალა თავი.

საოცრად დაემანჭა სახე. თვალები ღრმად დახუჭა. და-
ესია ნაოჭები თვალების უბეებს. ღერა-ღერა მოსჩანდენ
მხოლოდ შავი წამწამები და მშვილდივით დაჭიმული შა-
ვი, ჯმუხა წარბები.

მე ახლოს მივედი, უმწეო მდგომარეობაში ჩავვარდი.
ვერც ერთი თათრული სიტყვა ვერ მოვიგონე, რომ სანუ-
გეშო, გასამხნევებელი რამ მეთქვა.

სიახლოე იგრძნო. თვალები გაახილა, ჩემს მაღალ ბო-
ხოს თვალი შეავლო.

და პირდამწვარივით ჩაიბუტბუტა ერთი თათრული
სიტყვა.

ვერ გავარჩიე, ველარც გავიგე.

საქართველოს
პარლამენტის
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

ალბად ქისტია, ლეკი, ან ჩერქეზი, იელვა აზრმა.
უცებ კარისკენ გაიხედა, უწყაწურად შეიგინა.
ოდნავ შეღებულ კარებთან მოხუცი ზედამხედველი
იდგა.

გინების გაგონებაზე ბაბუამ კარი გაიხურა და დერე-
ფანი გაიარა.

მანიშნა თვალებით დავმჯდარვიყავი მის ახლოს.

საათს დავხედე: თორმეტი საათი იყო, აწი ექიმები ჩა-
მოივლიან, — გავიფიქრე.

კარი გაიღო და წამლებით დატვირთული მოწყალების
— და შემოფრატუნდა.

კარამდის ვერ მივასწარი, მომაცხა: „მურზა, ჰა, მურ-
ზა, ერთი სასროლი მაინც დამიტოვე“.

კარი გამოვიხურე.

იგი რუსულად ილანძლებოდა და იგინებოდა: „მურზა,
გამცემო, მოლაღატე მურზა, ჩემი სასროლი მომიტანე ლუ-
ბიანკაზე“.

და ის ღამე უარესი გამითენდა, ვიდრე პირველი იმავე
საავადმყოფოში, ვიდრე პირველი ღამე ყოველ, ახალ ცი-
ხეში.

აზვავდა შეშლილი, თუ ყაჩაღი.

გამოიწვიეს მორიგი ექიმი, ექიმმა საავადმყოფოს გამგე
იხმო, შეიქნა ისევ რბენა, რიალი.

შეშლილი დაჭრილი ვეფხივით ბრდოვინავდა, კედელს
თავს ახლიდა და ღრიალებდა: „მურზა, ჩემი სასროლი მო-
მიტანე, მურზაააააა, მურზააააა.“

ვწრიალებ ჩემს კამერაში, მოუსვენრად ვბორგავ ლო-
გინში.

რამ ამატროვა მე უბედური, რად ვინახულე ის საცო-
დავი, ან ის ბებერი ზედამხედველი, რომელმა ქაჯმა შე-
მომიჩინა გუშინ შუაღამეზე, რომ ორი ღერი ასანთი
მოხოვა.

III.

ტანგოს მოცეკვავესავით იზნიქება ჩემს ფანჯარასთან
მდგარი კვიპაროზის ხე ჩრდილოს ზღვაურზე.

გრძელი ზოლებით დაისერა გამურული ფანჯრის მინები.

ზღვაური წივის ტელეფონის მავთულებში. მახლობელ ხერხის ქარხნიდან გულის-წამლები ჭრიალი ისმის.

შუადღის 12 საათზე ჩემი ექიმი მეწვია.

მოიკითხა ჩემი ჯანმრთელობა და სავსებით მოულოდნელად ასეთი ფრაზა ჩააყერა საუბარში:

— ამ წუთში სისხლის სამართლის მილიციის აგენტი შემოვა თქვენთან, არ აღელდეთ ოღონდ.....“ ესა სთქვა და ხელმეორედ დახედა სიცხსაზომს, ჩემი ილლიიდან გამოღებულს.

— სისხლის სამართლის მილიციის აგენტს ჩემთან რა საქმე აქვს?

ექიმს პასუხიც არ გაუცია, სიცხსაზომი წაიღო და იმის ადგილას დაბალი, ფრენჩიანი, კავალერისტის ბრიტჩის შარვლიანი, შავ-გამაშიანი კაცი დაჯდა.

მუხლზე პორტფელი დაიდო. პორტფელზე — ქაღალდი და მკითხავს:

— თქვენი სახელი?

— გვარი?

— ეროვნება?

— პროფესია?

— განათლება?

ყველა კითხვებზე ვუპასუხე.

— მოსკოვში ყოფილხართ წინათ?

— არა.

— თურქესტანში?

— არა.

— უკრაინაში?

— არა.

— მეორე სახელი არა გაქვთ?

— არა.

— სელიმ ეფენდიევს თუ იცნობდით წინად?

— არა.

— რატომ გიძახდათ მურზას სელიმ ეფენდიევი?

— არ ვიცი სწორედ, ეგებ ვინმეს მიმამგვანა.

ახლა უფრო ზრდილობიანი ტონით დაიწყო — „მურის¹⁾“ აგენტმა.

— თქვენ, როგორცა სჩანს, განათლებული კაცი ხართ. და არაფერს დაგვიმალავთ, თუ რაიმე იცით იმ კაცზე. სელიმ ეფენდიევი განთქმული ყაჩაღია. მურის ცნობით, ის ხუთი წელია, რაც მთელს კავშირში ყაჩაღების ბანდებს მეთაურობს. მურს საბუთი აქვს ივარაუდოს, რომ ის კაცი სხვისი გვარით ცხოვრობდა. ნამდვილი ვინაობის გამოურკვეველობა ძლიერ აფერხებს ამ ფრიად რთული ბანდიტების ქსელის დახსნას.

ჩვენ გვაცნობეს, რომ ის კაცი თქვენს დანახვაზე ძლიერ თვინიერი ხდება — და რატომღაც თქვენ მურზას გეძახით“.

— ის კაცი აქ ვნახე პირველად. მე მურზა არ მქვია და არც ვიცი, ვის მამგვანებს სულთ ავადმყოფი.

ვგონებ დამერწმუნებით, რომ მე ყაჩაღებთან არასოდეს მქონია კავშირი.

გამომძიებელი დამემშვიდობა.

ამ დასაწვავ საავადმყოფოში ახალი საქმე გამიჩნდა.

ყოველთვის, როდესაც სელიმ ეფენდიეს ზნე მოუვლიდა, მე მიხმობდენ. ახლა ჭრილობას ისე დაესუსტებინა, რომ შეშლილის პერანგი აღარ სჭირდებოდა, მაგრამ თავს ახლიდა კედელს, ხელ-ფეხს ასხმარტალებდა და ყვიროდა. აუტანელი ხმით ღრიალებდა.

მოწყალების და ჩემთან მოირბენდა.

შევიდოდი მის კამერაში. თვალის ბუდიდან მოწყვეტილივით წრიალებდენ მისი დიდრონი, შავი თვალები უზომოდ გაგანიერებულ თვალის უბეებში.

წამიერად რაღაც თეთრი გარსი გადაეველებოდა და ყვითლებულ თვალის გუგაზე, სახე გაუფითრებოდა. ჰქრებოდა სიწითლე ლოყებაა და ღვთივ მშვენიერ სახეზე.

ერთ საღამოს დიდხანს ვიჯექი მის სასთუმალთან.

დიდხანს იბორგა, იწუხა, იწრიალა, უცებ დაწყნარდა, იჩქითად დახუჭა თვალი, ხუთიოდე წუთის შემდეგ თვალი

1) მური — შემოკლება: მოსკოვის სისხლის სამართლის მილიცია.

გაასილა, შემომხედა მშვიდი, გონივრული თვალეჭით და ხელით მანიშნა კედლისაკენ.

კედლისკენ გავიხედე. რას უყურებდა ნეტავი?

ეგებ ჩემი სახიდან მიმდგარ ჩრდილს ჰკიდა თვალი და ვინმე მოელანდა.

— „სელიმ, აა სელიმ, ვინ იყო მანდ“? ვეუბნები რუსულად.

მძიმედ ამოიოხრა და კედლისაკენ შეიბრუნა პირი.

დერეფანში გავედი.

ცოტა ხანში შემოვბრუნდი. პირაღმა იწვა.

ბავშვივით ეთამაშებოდა თავის თითებს.

მარცხენა ხელის თითს ემუქრებოდა, უყვიროდა:

— შე გამცემო, ჯაშუშო!

— რა იყო, სელიმ? ვეკითხები.

— ჩხუბობენ.

— ვინ?

— ეს ძაღლები.

მე შევნიშნე: ყინულის ბუშტი გადავარდნოდა, იატაკზე ეგდო.

— მე ხომ დაგიშალე შენ, ყინულის ბუშტს ნუ გადააგდებ-მეთქი?“

ვეუბნები.

— მე არ გადამიგდია —

— აბა ვინ გადააგდო?

— ამან, ამ კაცმა.

— ვინ კაცმა?

— აგერ, რომ წევს, ჩემს გვერდით, ვერ ხედავ?

— დამშვიდდი, შენს გვერდით არავინ წევს.

— როგორ არა, განა ვერ ხედავთ ამ არამზადას? ჯა-

შუში, ჯაშუში.

ვსდუმვარ.

ავიღე ბუშტი, შუბლზე დავადევი. მარცხენა ხელით მოიხსნა და გადააგდო.

პერანგის საკინძე შემოიფხრიწა და თვალები დახუჭა.

მე დავაჩერდი პერანგის საკინძეს.

უხეშ მოწყალების დებს უკუღმა ჩაეცმიათ პერანგი.

ახლა საკინძის ძირში შევნიშნე: ქართული, დედაბრუ-
ლი ხელით ამოქარგული დანჯღრეული, დაღვარჭნილი
ასოებით ეწერა: „ჯამუ“ (სჩანს მოხუც დედას დაუწერია!).
ფერადი ძაფით ნაქარგი, გახუნებული იყო და ქართულის
არმცოდნე თვალი ვერც კი მოისაზრებდა, რომ ეს ასო-
ები იყო.

მე ავდექი და ფეხაკრეფით გავედი კამერიდან.
დიდხანს, დიდხანს დავდიოდი აღელვებული დერე-
ფანში.

მერმე რიაზანელის ლანდი გამოჩნდა და ჩემს კამერაში
დავბრუნდი.

გავიხადე და დავწექი, რადგან სიცხემ მიმატა.
მიმატა თავის ტკივილმა, მომეჭრა მუხლები.
ნაშუადღევს გადასულიყო, მოწყალების და შემოვიდა
და მეუბნება: ეფენდიევს ოპერაცია გაუკეთეს, კიდევ მო-
უარა ზნემ. მალე მოდით.

საზარელი სურათი დამხვდა სელიმის კამერაში.
შენახვევი შემოეფხრიწა, დასისხლიანებული ხელებით
მოესვარა ლოგინი და მთელი კედელი.

დაწრეტილიყო, დალეულიყო მისი სახე.
მე დიდხანს ვუძახე: სელიმ, სელიმ.....
ხმა არ გამცა. მოწყალების დამ გულგრილად განაც-
ხადა: სულერთია, მალე უნდა გავიტანოთ, ექიმებმა იმედი
დაკარგეს.

დამტოვა მარტო და წაფრატუნდა.
დიდ-ხანს ვადექი ნახევრად ბნელ-კამერაში მომაკვ-
დავს თავზე.

მივიხედ-მოვიხედე, დერეფანში არავინ იყო...
დავჯექი მის სასთუმალთან, ხელები გაცივებოდა.
— „ჯამუ“, დავუძახე ნელი ხმით.

„ჯამუ, ჯამუ.....“
— თვალის უბეები აუტოკდა, ერთი ძარღვი შეინძრა
შუბლზე.

— ჯამუ, ჯამუ, გაიღვიძე.
ჩავსძახე ყურში.
თვალები გაახილა.

— მიქ გიწ, ჯიმა-ლურიელ, ჩქიმი სახელი? ¹⁾

— დამშვიდდი, ნუ გეშინია, არ გაგცემ.

ვეუბნები ჩემს ვინაობას.

წარბები ასწია.

შეჩქვიფდა.

დამაცქვრდა.

— ჰაიტ, ჯიმა-ლურიელი, აქმუ გოკოდეს თქვა, მა გი-
ჩინენტ შორიშე. ²⁾

ჯამუმ თავისი გვარი გამიმხილა.

რამოდენიმე სიტყვა ითქვა კიდევ:

გაჭივრებამ ხელი ამაღებინა სამშობლოზე და ნამუსზე.

სელიმ ეფენდიევის გვართ ვყაჩაღობდი თურქესტან-
ში, უკრაინასა და მოსკოვში.

აქ ერთი დიდი „საქმე“ უნდა გაგვეკეთებინა.

მერმე შინ ვაპირებდი წასვლას, საქმის მიმცემმა
გაგვცა.

კიდევ კარგი, ჩემი გვარი არ შევარცხვინე.

სადღაც იარა გაეხსნა.

გაფითრდა.

დადუმდა.

დიდხანს ვადექი თავზე. გულნალვლიანი ვხედავდი,
თუ როგორ ერეოდა სიკვდილი ჩემი რასის ქედნალ-
ლობას.

ვეძახდი: „ჯ ა მ უ“.

თვალი გაახილა.

შემომხედა.

ძალა მოიკრიფა, რალაც უნდოდა ეთქვა.

¹⁾ თქვენ ვინ გითხრათ ჩემი სახელი?

²⁾ ჰაიტ, თქვენ მე გიცნობთ შორიდან, აქ რა გინდათ თქვენ?

ჰაიტ, არა გრცხვენია? ვაჟკაცი არა ხარ? ჯამუ, ჯამუ...
ვეძახდი გადასულ სულს, მაგრამ ჩემი ხმა ვეღარ მიე-
წია მიმავალს.

ღმუოდა ქარბუქი გარედ. ზანზარებდენ ფანჯრების
მინები.

კიანთობდა მცირედი ნათელი ღია-დარჩენილ თვა-
ლის ქუთუთოებში.

უკანასკნელად შეტოკდა თვალების გუგა, შეისრუტა
მრეში სინათლე და სამუდამოდ ჩაქრა.

ბაირონის საიდუმლო

(თარგმნილი გ. რ. რობაქიძის მიერ).

ჩაჰქრა მისი სიცოცხლე. ერთმა საუკუნემ განვლო მას შემდეგ. მისი ქმნილებანი, განთქმულნი ოდესღაც მთელ მსოფლიოში, ეხლა დავიწყებულ არიან. დარჩა რამოდენიმე ლექსი უმჭნარი, რამოდენიმე უკვდავი პოეზი „ჩაილდ-ჰაროლდიდან“ და „დონ-ჟუანიდან“, — მაგრამ ისინიც გაიყინენ დიდებისა და თაყვანების ხუფის ქვეშ.

მესოლუნგის გმირი, კაი ხანია, აღარ არის ზრახვათა მფლობელი. წავიდა დრო, როცა ევროპა, გატაცებული მისი რაინდული მელანქოლიით, ეტანებოდა რომანტიულ

შენიშვნა. „ბაირონის საიდუმლო“ ისტორიული ნოველაა. იგი ფრიად საგულისხმოა ინგლისის დიდი პოეტის სიცოცხლის ცხადებისათვის. ბაირონის საიდუმლო დღეს ფარდაახდილია — (ასე ჰგონია ავტორს). თუმცა მკითხველი ახდელი ფარდის უკან კიდევ ხედავს ფარდის ნაოქს — (ასეთია შთაბეჭდილება). ნოველლაში თხრობილი ამბავი მეტად მახასიათებელია ინგლისური მორალური ყოფის: ნოველლა ამ მხრივაც არის საინტერესო. ხოლო მთავარი მისი ფასეულობა ლიტერატურულია მაინც. სტეფან ცვაიგ აქაც მარჯვე კომპონისტია. იგი განგებ ხლართავს ისედაც ხლართულ ამბებს, რომ დრამატიულ დაძაბოს მკითხველი. ნოველლის დინამიზმის ძალა თითქმის პარაბოლით იზრდება. სამწუხაროდ, დედანი ხელთ არ აღმომაჩნდა, რომ ეს ნოველლა გერმანულიდან მეთარგმნა. ცვაიგის რჩეულ ნოველლათა კრებულში, რომლის გამოცემასაც მე ვაპირებ, ეს თარგმანი, ცხადია, შესწორებულ იქნება გერმანული ტექსტის მიხედვით. ბ. რ.

პოზას, და როცა მედიდურობა მისი მსოფლიური სევდისა „ბაირონიზმის“ ნიშანხატი იყო ყველა ქვეყნებში. გახუნდა და გაშეშდა სახე ამ საკვირველ კაცის, თავის ეპოქის ერთადერთ პოეტის, რომელსაც თაყვანს სცემდა ვნებით მოხუცობაში გადასული გოეტჰე. ცოცხალია მხოლოდ მისი სიცოცხლის საიდუმლო, რომელიც სამი თაობის გულისყურს იპყრობდა. ხოლო საიდუმლო გულისხმიერია მანამ, სანამ იგი გამოუცნობია: მორეული (გამოცნობილი) სფინქსი უფსკრულში იჩეხება და ინთქება. დიდი ხანი არ არის რაც საბურველი მოხსნეს ამ საიდუმლოს, რომელიც ერთი საუკუნის განმავლობაში იმალებოდა. ისტორია ამ საიდუმლოსი (ეხლა გამოცნობილის) დრამატიული განძია სულის ცოდნისათვის. იგი გადმოცემულ უნდა იქნას ყველა მისი ხვევულით, რათა მიეზღოს დაგვიანებული დიდება დავიწყებულსა და გულისშემრხევ სახეს. რადგან ეს: ისტორიაა დიდი თავშეწირვის და მით — მაგალითი ყველა დროისათვის.

საიდუმლო

იანვრის თხუთმეტს 1816 წელს ლედი არაბელა ბაირონ სტოვებს ქმარის სახლს და მიდის სტუმრად თავის მშობლებთან ლეიჩესტერში. ეს მოხდა ერთი წლის შემდეგ მისი დაქორწინებისა ჯორჯ ნოელ ბაირონთან, ერთი თვის შემდეგ მათი პირველი ასულის დაბადებისა. ეს იყო მხოლოდ პატარა გასართობი მგზავრობა. გზიდან არაბელა ნაზ ბარათს უგზავნის ქმარს, საცა იგი საალერსო სიტყვით მიმართავს მას: „Dear dock“ (ძვირფასო მტრედო). ბარათის ბოლოს იგი ინტიმურ მეტსახელს აწერს: „Pippin“ (ვაშლი ავსილი).

დათქმული იყო: ქმარიც მალე გაჰყვებოდა ცოლს. მაგრამ არაბელა ბაირონ უეცრად სწყვეტს მიწერმოწერას, იწყებს ფარულ თათბირს ვეჭილებთან. მის აღმზრდელ ქალს მოაქვს საბუთები, მოპარული ბაირონის საწერ მაგიდიდან (გატეხილიდან). ადგენენ ოქმს, რომელიც ასი წლის განმავლობაში უნდა ინახებოდეს დაბეჭდილი. და ბოლოს: არაბელას დედა მკაცრი ფორმით ითხოვს,

რომ ბაირონ დასთანხმდეს გაყრას. ფუჭია ცდა ავგუსტასი (ბაირონის დის და არაბელას მეგობრის) მოიხსნას გაუგებრობა. ბურუსით მოცული მუქარა ერთის პირიდან გადადის მეორისაში. მზადაა სენსაციური პროცესი. ბაირონ უთმობს. განქორწინება სრულდება. პოეტი სტოვებს ინგლისს, რომ ველარ იხილოს მეტად ვერც ცოლი და ვერც შვილი.

რა მოხდა? საზოგადოებაში ჩურჩულობენ. გაზეთები ჰმაღავენ უსიამოვნო ამბავს ირონიული „გადაკვრით“. ბაირონ სწერს სანტიმენტალურ ლექსს, მიძღვნის კოლისადმი, და ცეცხლიან პამფლეტს „mischiefmaker“-ის (არამზადას) მიმართ, რომელმაც მოიპარა მისი წერილები. „დონ-ჟუანის“ სარკაზმით სავსე სტროფებში შოლტავს იგი თავის დაქორწინებას.

მაგრამ, რა მოხდა მაინც? ბაირონ სდუმს. არაბელა არას ამბობს. ახლობელნი, მცოდნენი არას იტყვიან. უწყებული სტროფებიდან სჩანს: შურვილი დაიბადა ნახსენებ საბუთებიდან. სჩანს აგრეთვე: სცადეს გამოეცხადებიათ იგი ექიმთა დახმარებით გიჟად და დამნაშავედ. მაღამ დე-სტალ წერილით მიმართავს ჟენევიდან არაბელას, რომ ხელი შეუწყოს შერიგებას, მაგრამ ლედისაგან ცივ უარს იღებს. არავინ იცის, რამ გაახელა ისე არაბელა, რომელიც ცოლად გაჰყვა თავის ახლო ნათესავის (კაროლინა ლემ) საყვარელს, სენ-ჯემს — სტრიტის „ლომს“, რომლის უზნეობა და თავკერძობა ყველამ უწყოდა. ერთია უთუო: რაღაც საშინელი უნდა ჩაედინა ამ ვერაგს. და მთელი საზოგადოება (შემდეგ კი — მთელი რიგი ბიოგრაფების და ფილოლოგების) დაუღალავი ხალისით ამუშავებს და ამახვილებს ათასნაირ გუმანს. ხოლო ბაირონ სდუმს. სდუმს არაბელაც, სდუმს სიკვდილამდე — ორმოცდაათ წელს. მიწელდენ პოეტურნი ჰანგები პოეტის. დარჩა მხოლოდ საიდუმლო.

სამი ბრალდებაელი

რომ დამნაშავეა ბაირონ, ეს არავის იჭვს არ იწვევს: იგი სტოვებს სამშობლოს, მთელი ქვეყანა მოდე-

ბულია ლეგენდარული ხმებით შესახებ მისი ავანტიურისა და გარყვნილების. არაბელა კი მიტოვებულია — ემბლემა შეურაცხყოფილი უმანკოების — უსიტყვო და ტანჯული. და აი ბაირონის წინააღმდეგ გამოდიან შორიდან ბრალმდებელნი.

პირველი ბრალმდებელი მისი ცოლია. იგი სდუმს, ხოლო ამ დუმილით მას რაღაც საშინელებად აჰყავს ფარული დანაშაული. პასუხს არ იძლევა არც ერთ წერილზე. ქმარის გასვენებას არ ესწრება. თავის ქალიშვილს არაოდეს არ უჩვენებს მამის სურათს — ოცდაჩვიდმეტი წლის პირველად კითხულობს შვილი ლექსებს მისას, ვინც მას მისცა სიცოცხლე. არაბელას საშინელი სიძულვილი საზოგადოების თვალში მიფარულია ქრისტიანული სიმშვიდით: იგი უვლის ღარიბ ბავშვებს, დადის ხშირად ეკლესიაში. განრისხებულ ისვრის იგი უარს, როცა მიმართავენ მას — მოათავსოს მისი სურათი დიდი პოეტის ბიოგრაფიაში: იგი ხომ გრაფის ცოლის გვიჩიოლის გვერდით იქნებოდა მაშინ, რომელმაც უკუაგდო საქორწილო უღელი. იგი პასუხს არ აძლევს გამოწვევას და გინებას. ხოლო ვიწრო წრეში ფრთხილი ჩურჩულით სიტყვასა და სიტყვას შუა უშვებს უსაშინელეს ქარაგმებს. „გადაკრული“ სიტყვები ვრცელდებიან. არაბელა ცოცხლობს დიდხანს, მაგრად შეკრული ბაგით ყოველთვის: სხეულყოფილი მუქარა, ჩახჩობილი ვალალი რისხვისა და სიძულვილის.

მეორე ბრალმდებელი — ინგლისია, საზოგადოება, „cant“ (პირფერობა). სკანდალი ბაირონის მოსდევს სკანდალს. იგი დასცინის რელიგიას, და, რაც უფრო უარესია, ინგლისურ ზნეობას. სამშობლო სასაცილო სახით გამოჰყავს ევროპის წინაშე. მოგზაურებს მიაქვთ ამბები მისი უზნეო ცხოვრებისა. ჟენევის ტბასთან იგი ხვდება შელლის, ბროშიურის ავტორს („ატეიზმისათვის“), დაუმეგობრდება მას, — და ორნივე, განქორწინებულნი, აშკარად ცხოვრობენ დებთან, რომელნიც მამას გამოექცენ. თანამემამულენი თვალს ადევნებენ მათს საშინელ ყოფაქცევას, — სხვისი მანკი ყოველთვის იტაცებს ღვთივმოსავთ და აძლევს მაგარ საკვებს მათ აღშფოთებას, — ტე-

ლესკოპით მზერენ ბაირონის ვილლას, რომ რამეში დაი-
ჭირონ ეს გარყვნილი ადამიანი. ფულს აძლევენ გონდო-
ლიერებს ვენეციაში, რომ გასცურონ რაც შეიძლება ახლო
მისი გონდილისაკენ, როცა იგი სეირნობს თავის ჰარამ-
ხანით. ირგვლივ ედებიან მის სახლს რავენნაში და პი-
ზაში, და როცა სამშობლოში ბრუნდებიან, ინგლისი ცახ-
ცახით უსმენს მათ თხრობას ახალი გელოგაბალის თუ
სარდანაპალის აღვირახსნილობისას. რამდენად გრძელდე-
ბა მისი სხვაგან ყოფნა, იმდენად დემონური ხდება მისი
სახე მისი სამშობლოსათვის. და არაფერი ისე მკაფიოდ
არ ასურათებს მეშხანურ შიშს მისი თანამემამულეებისას,
როგორც ერთი ეპიზოდი მადამ დე-სტალის ბინაზე: ინგ-
ლისელ მწერალ ქალს, მადამ დე-სტალის სტუმარს, გული
წაუვიდა, როცა გაიგო, რომ ლორდ ბაირონ იმავე ბინაზე
იმყოფებოდა.

მესამე ბრალმდებელი — და ყველაზე უფრო საშიშა-
რი, რადგან იგი იყო ყველაზე უფრო დამაჯერებელი —
თვითონ ბაირონია ლაპარაკით და ლექსებით. ტრაგიული
მასკები, რომლებშიაც იგი თავის სულს აცხადებს, მცოდ-
ველნი არიან და დამნაშავენი. კაინი — მამამთავარი მკვლე-
ლობის, სარდანაპალ — ავხორცი, გარყვნილი დონ-ჟუან,
ჯადოსანი მანფრედ, კორსარები და ყაჩაღები. ამპარტავ-
ნებით აყვანილი, იგი დიაბოლურ თამაშობამდე მიდის.
გამუდმებით აბრალებს იგი თავის თავს ათასნაირ დანა-
შაულს იდუმალს, — განსაკუთრებით ერთს, რომელიც
მისდევს მას, როგორც ორესტს, დევნილს შურისძიების
ფუტრებით. თავის სახლს იგი უწოდებს „მიკენებს“, თავის
ცოლს — კლიტემნესტრას, თვითონ კი — ტანტალის ნა-
შიერი — დაძრწის მთელ ქვეყანაზე. სინიდისის დემო-
ნის მიერ შოლტილი. და მართლაც: შემზარავია მანფრე-
დის მონოლოგში დანაშაულით წარმოშობილი საშიშროე-
ბა უძილო ღამეების. სინამდვილეში — ეს დემონიზმი, ეს
ლტოლვანი ერთი კიდედან მეორემდე, ცხადია, არ ატა-
რებდენ ასეთ ტრაგიულ ხასიათს: ჟენევაში ბაირონ საკ-
მაოდ მყუდროდ ცხოვრობდა მეგობრებთან და ახალ სა-
ტრფოსთან ერთად. პიზაში მის ამაღლას შეადგენდენ: ათი

ცხენი, ფარშევანგები, თუთიყუშები და მაიმუნები. იგი ელვარებდა თავის დიდებით სალონებში და დარბაზობი-სას. მაგრამ განზრახ დემონიზმით სავსე ლექსებში მის შუბლს ღუშავს შვიდი სასიკვდილო ცოდვის ბეჭედი. გა-საგებია სავსებით, რომ თანამედროვეებს ბაირონის ქცე-ვაში ელანდებოდათ ყოველგვარი დანაშაული და ყოველ-გვარი გუმანი ეჩვენებოდათ სიმართლედ. გასაგებია ისიც, რომ მისმა გაქცევამ და ცოლთან გაყრამ აღაგზნო მწვავე ცნობისმოყვარეობა თანამედროვეებისა და ორი უკანას-კნელი თაობის: მით უმეტეს, რომ ღუმილშიც კი გამოს-ჭვიოდა იჭვისა და გუმანის იდუმალი ჩურჩული, რომე-ლიც აშკარა თქმაში არ გადადიოდა.

ჩაძირული გასაღები

ერთი გარემოება კიდევ უფრო ასაიდუმლებს ამ საი-დუმლოს. ლორდ ბაირონ სწერს დღიურს, საცა ანიშნუ-ლია ყველაფერი, რაც კი ეხება მის გარეგან თუ შინაგან ცხოვრებას. იგი გზნობს ბუნდოვანად, რომ მას იჭვით უცქერენ, მაგრამ მან არ იცის ვისკენ მომართოს ისარი. გარკვევით არავინ არას ამბობს. გაუწვდის თუ არა ვინ-მეს ხელს, ხელიდან უსხლტება წამსვე ხელსახები. ცოლი ემუქრება, სააშკაროზე გამოგიყვანო, — ბაირონ ეუბნება: ინებეთ, — და ცოლი ისევ ღუმილს უბრუნდება. ცილის-წამება ხელუხებია. და აი, ბაირონ ლესავს იარაღს იმ შემთხვევისათვის, თუ მოპირდაპირე მოინდომებს მისი ცხედარის წაბილწვას: იგი სწერს მემუარებს, რომელნიც „მისი სიკვდილის შემდეგ უნდა წინაღუდგენ უკვე გამო-თქმულ სიცრუეს და ამავე დროს ჩააჩუმონ ის (სიცრუე), რომელიც შესაძლოა კიდევ წარმოიშვას“. დასამტკიცებ-ლად იმისა, რომ მას მიკერძოება არ ალაპარაკებს, იგი წინადადებას აძლევს ცოლს, წაიკითხოს მემუარები. ცო-ლი უარს უთვლის უდიერს. და აი, საიდუმლო, რომელ-საც არ აცხადებენ ბაგენი, ცოცხლობს ქაღალდზე აღბეჭ-დილი.

ამ განძის მფარველად ბაირონ ნიშნავს თავის საუკეთესო მეგობარს — ტომას მურს. მას ანდობს იგი ამ მემკვიდრეობას. და რომ იგი არ იჭვობს მემუარების გამოქვეყნებას, დასამტკიცებლად ამისა გამომცემელს თავის კუთვნილ ორიათას გირვანქა სტერლინგს ახდევინებს ტომას მურის სასარგებლოდ — (გულუხვი მადლობა მეგობრული სამსახურისთვის). ვენეციაში იგი აძლევს მეგობარს პირველ ფურცლებს. შემდეგ უგზავნის დანარჩენებს. ბოლოს — გაუდგება საბედისწერო გზას საბერძნეთისაკენ.

1824 წელს, აღდგომა დღეს, შავ დროშას აუშვებენ მესოლუნგის სიმაგრეზე. თავადი მავროკორდატი ზარბაზნის სროლით აცხადებს პოეტის სიკვდილს. ფრეგატს მიაქვს ცხედარი ინგლისში. და აი: კუბო ჯერ კიდევ არ ჩაუშვიათ საფლავში — იწყება ვაჭრობა საიდუმლოსი. ყველანი შეიკრიბენ: ლედი ბაირონ, ტომას მურ, დაჰ ბაირონის, გამომცემელი. ჩხრიალი ისმის ვეცხლისა. საიდუმლოს მოსპობისათვის ტომას მურ იღებს ორჯერ მეტს, ვიდრე აიღო საიდუმლოს შენახვისათვის. მიიღეს საზიზღარი გადაწყვეტა: დასწვან მემუარები. ვიღაც მათგანს გაელვიდა სინდისისი: იქნებ უმჯობესი იყოს დასტოვონ მემუარები გაუხსნელ, სანამ არ გარდაიცვლებიან მათში ნახსენები პირები. მაგრამ სიხარბე, პატივმოყვარეობა და შიში უფრო ძლიერია ვიდრე საბუთი სინდისის მიერ ნაკარნახევი. გააჩაღეს ბუხარში ცეცხლი და შვიდი მოწმის თანადასწრებით გააქვრეს უღმობელ ერთი უმნიშვნელოვანესი და უძვირფასესი ნაწარმოები, შესაძლოა, ინგლისის უდიდესი ლირიული პოეტისა. ეხლა დამშვიდებულ არიან: ტომას მურიც თავის ჩეკით და ლედი ბაირონიც თავის დაუღალავი სიძულვილით.

გასაღები დაკარგულია. საიდუმლო დაფლულია. დამწვარია ხელნაწერი, რომელიც მზად იყო აედგა ენა, — „and sealed is now each lip that could have told“ (კლიტე დაედო ტუჩებს, რომელთაც შეეძლოთ ამეტყველება).

სკილო ფაიფურის ფარდულში

სიკვდილს ერთიმეორეზე მიჰყავს ცოცხალნი მოწმენი. თითქმის ნახევარმა საუკუნემ განვლო, რაც ლედი ბაირონმა თავის ქმარის სახლი მიატოვა. ლედი ბაირონ, ბაირონის დაჰ, მეგობარნი, საიდუმლოსთან ახლო მდგომნი, გარდაიცვალენ. საიდუმლო კიდევ შრილებს ოდნავ უმჭნარი ლექსების მინის გარსში. იგი გადაიქცა მუსიკად, ნარნარ ქარაგმად, ხმიერ მოგონებად. სიძულვილი გაჰქრა: გაუსხლტა ადამიანის ხელს.

ამ ამბებამდე კი... შუშის სამთავროში შემოდის სკილო მძიმე და უხეში ნაბიჯით. იგი მოდის ამერიკიდან, აჭურვილი პურიტანული რისხვით, ბანალობით და მოკლე ჭკუით. იგი მოდის — ავსილი ქრისტიანული ვალის შეცნევით, რათა დასაჯოს ცოდვილი და იხსნას უმანკოება. ქალბატონი ბიჩერ-სტოუ, განთქმული თავის ფილანტროპიული რომანით („ძია თომას ქოხი“), მიწვეულია ლედი ბაირონთან ჩაიზე. მისი რბილი, შემბრალებელი, მარტივი სული ღელვას იწყებს, როცა ხედავს მიტოვებულ ქალს, რომელსაც უბედურებად ეწია ცოლი ყოფილიყო უღვთო „მონსტრის“. ჩაისთან ერთად იგი ჰყლაპავს ზოგიერთ ქარაგმას და სანდო სიტყვას: ლედი ბაირონ ქვეყნის წინაშე დიდი მდუმარეა, მაგრამ საჩაე მაგიდასთან იგი არ ერიდება შიგადაშიგ ქარაგმა ჩააწვეთოს სიტყვაში, — რასაკვირველია, საიდუმლოს შენახვის შვიდგზის დაპირების შემდგომ. მან კარგად იცის: ყოველი წვეული ამ შვიდგზის დაპირების შემდეგ საიდუმლოს გაამხელს სამოცდაათჯერ (არა ნაკლებ).

რამოდენიმე ხნის შემდეგ კვდება ლედი ბაირონ. საზოგადოება მაინცა და მაინც არ სდებს პატივს გარდაცვლილის ხსოვნას. სანამ ბაირონ ცოცხალი იყო და მისი სკანდალური ქცევა აღეზებდა რელიგიურ ხოშს, საზოგადოების აზრი ლედის მხარეზე იყო. მაგრამ, შემდეგ მისი აჩრდილი, რაინდული სიკვდილის შარავანდით გარემოცული, იმარჯვებს: ეხლა უკვე სდაღავენ ლედი ბაირონის გულქვაობას. სენტიმენტალურ განწყობილნი კი იმასაც

სთხზავენ, ვითომ მისი სისასტიკე ყოფილიყო მიზეზი პოეტის სიკვდილისა. აქ აღშფოთდება ბიჩერ-სტოუ. იგი შეძრწუნებულია. პურიტანული სწრაფვით აჰყავს მას მაღლა ფილანტროპიული თვისებანი განსვენებული ლედის. მისი ქრისტიანული ცხოვრება, მისი ფარული მოწამეობა. იგი ხვნეშის მძიმედ. იმტვრევს ხელებს, იგი ებრძვის თავის თავს: საშინელი სიტყვა არ შეიძლება გარდმოხდეს მის წმინდა ბაგეს. მაგრამ უეცრად დაიგმინა მან და გადმოისროლა დიდი საიდუმლო. გახმაურებული ყველაზე უფრო გავრცელებული ჟურნალის მიერ, საიდუმლო მოედო მთელ ქვეყანას. და აცახცახებული უსმენს ინგლისი: ლორდ ბაირონ... ლორდ ბაირონ—სამჯერ უხმობს ბიჩერ-სტოუ სანამ საიდუმლოს გაამჟღავნებდეს, — ლორდ ბაირონ ცხოვრობდა საკუთარ დასთან. ავრორასთან.

ავრორა ლეი

და აი: ეს სახელი, ეს მეტად მშვენიერი სახე. საზოგადოების მიერ მიკრულია სამარცხვინო ბოძზე. მას იცნობენ ბაირონის ლექსებით. მისი წერილებით, რომელნიც სუნთქავენ დიდი მადლობით და ძმური სიყვარულით.

„The tower of strength in the hour of need“ — „კოშკი დასაყრდენი გაჭირვების ჟამს“, — ასე ეძახის ბაირონ მას, ერთაერთ ქალს, „რომლის სიყვარულს არაოდეს არ უღალატნია“, და უკანასკნელი მისი ლექსი შორეულ მხარეებში გამგზავრების წინ, ცნობილი „სტანსებია ავრორასადმი“, ჰიმნი მადლობისა მის უსაზღვრო სიკეთისათვის. თაყვანებით იხსენებს იგი ყოველთვის მის სახელს. და ეს ადამიანი, „The only friend“, „ერთადერთი მეგობარი“. ატარებს ამისათვის სამარცხვინო დაღს.

რა ვიცით ჩვენ მის შესახებ? ცოტა-რამ. მისი სახე ყოველთვის ჩრდილში იყო. მისი და მისი ძმის მამა. „mad Byron“ (გახელებული ბაირონ), ავანტიურისტი. მოთამაშე და ლოველასი. გადავიდა საფრანგეთში. თან წაიყვანა უღამაზესი და უმდიდრესი ქალი ინგლისისა. გაფლანგა მისი ქონება. უბედური ქალი კვდება გაჭირვებაში: დას-

ტოვა ასული ავრორა, რომელსაც უგზავნიან მის მშობ-
ლებს. „Mad Byron“. დატვირთული ვალებით. კვლავ მი-
დის ინგლისში. რომ დაიჭიროს თავის ბადით სხვა ქალი
მდიდარი. აქ იგი ნახულობს მისს გორდონს, სქელსა და
ისტერიულს. ქალს გაგიჟებით უყვარს იგი. იბადება ბავში.
მომავალი ლორდ ბაირონ. ქმარს მიაქვს ცოლის ფული.
მიდის კვლავ საფრანგეთში. საცა ღირსეულად ათავენს
თავის სიცოცხლეს. როცა ძმა და დაპ ერთიმეორეს ეცნო-
ბიან. ავრორა ოცდაერთი წლისაა, ჯორჯ თექვსმეტის.
დაპ ექცევა ძმას როგორც ბავშს. მთელ თავის სიცოცხლე-
ში სხვანაირად მას არ ეძახის: „Baby Byron“. იგი მი-
ჰყვება ცოლად ბიძაშვილს, კოლონელ ლეის, ჰყავს ოთხი
ბავში, რჩება ულამაზო. ექსტრავაგანტური. უმნიშვნელო
ქალი, რომელსაც განსაკუთრებული ნიაზი არ აქვს ლი-
ტერატურისათვის. მხოლოდ მეგობრობა აკავშირებს მას
ძმასთან და რძალთან. საქორწილო მგზავრობისას ცოლი
და ქმარი ესტუმრებიან მას. შემდეგ იგი მათთან ცხოვ-
რობს ლონდონში და მძიმე წუთების განცდისას ეხმა-
რება არაბელას. გაყრის დროს იგი შუამავალია ცოლსა
და ქმარს შუა და მეგობარია ორივესი. საფიქრალია, მას
არ მოხვდება არც საყვედური და არც იჰვი. საფიქრალია.
მისთვის უზრუნველყოფილია უმჭნარი ხსოვნა ძმისა. და
აი, უეცრად ბიჩერ-სტოუ მის სახელს სიძულვილს ასხამს
და მურს. და ნახევარი საუკუნის განმავლობაში ეს სახე-
ლი რჩება შებილწული.

მოჩვენება და სინამდვილე

რა საბუთები მოჰყავს ბიჩერ-სტოუს? პირველ ყოვ-
ლისა პითაგორის მოსწავლეთა არგუმენტი: „მან ეს თვი-
თონ სთქვა“. ჩაესა და კეკს შუა ჩაუჩურჩულა მას ლედიმ
საიდუმლო და ლედის ეს ხომ უნდა სცოდნოდა. ერთხელ
არაბელამ ინტიმურ დროს ტარებაში შეუსწრო ქმარსა
და ავრორას — (თითქო ეს ეთქვას პოეტის ცოლს): წერი-
ლებმა და აღსარებებმა დაადასტურეს საშინელი იჰვები.
ამასთან, — ამ მეორე საბუთის წინააღმდეგ ძნელია გაკა-

მათება, — ბაირონ თავის ურთიერთობას იმ ქალთან, რომელიც მას უყვარდა, დამნაშაურს უწოდებს უთვალავ ლექსებში. ლექსი —

i speak not - i trace not —

i breath not : hy name

There is love in the sound -

there is guilt in the fame —

„მე არ ვამბობ. მე არ ვკვებთავ, მე არ შემოძლია ამოვისუნთქო ხმიერი შენი სახელის: ხმიერში სიყვარულია. ქებაში დანაშაული“ — ეს ლექსი ეხმაურება იჭვებს. „მანფრედში“ ჯადოსანი „ღუპავს თავის სიყვარულით“ დაჰს — ასტარტას. შელლი ბაირონის გვერდით სწერს ტრაგედიას „ჩენჩი“. სისხლალრევის გაბედულ აპოლოგიას. ბაირონს „კაინში“ დაჰ და ცოლი ერთ სახედ გამოჰყავს. კონიუნქტურები შესაძლებლობამდის ირკვევიან. თამაში სისხლალრევის იდეასთან ხელთაა.

მაგრამ ამდენადვე, და შეიძლება უფრო მეტადაც. ეს გუმანი პსიხოლოგიურად დაუშვებელია. პირველ ყოვლისა — შიშნარევი დუმილი ყველასი ავრორას სიცოცხლეში. თუ კი დაჯერებულნი იყვნენ მის დანაშაულში, რად არ მიიღეს ბაირონის გამოწვევა? სრულიად გარკვეულ სწერს იგი ვენეციიდან 1817 წელს: „მე გადმომცეს: ვეჭილსა და ლედი ბაირონს უთქვიათ. რომ ლედის ბაგენი იცავენ მღუმარებას გაყრის საბაბისას. თუ ეს ასეა, მე არ დამიდვია კლიტე ამ ბაგეთათვის. და ეს ბატონები დიდ სამსახურს გამიწევდენ. თუ რომ დაარღვევინებდენ ლედი ბაირონს ამ დუმილს“. ასე არ სწერს ის, ვისაც ეშინია სისხლალრევის ბრალდების. და რაც ამ დუმილზე უფრო საოცარია (ეს შემდეგ გამოიცნობა) — ეს არის დუმილი. რომელიც ჰგავს სირცხვილს სარეცელის საიდუმლოს გამჟღავნებისას: 1816 წელს. თებერვალში, ლედი ბაირონ ტყობილობს, ვითომ ავრორა ლეი მის ქმართან ცხოვრობს. მერე რას იქმს იგი? ლედი კიდევ უფრო იახლოვებს თავისთან დამნაშავეს. „არ არის ქვეყანაზე არავინ — სწერს იგი ავრორას. — რომელიც ჩემთვის შენზე უფრო ძვირ-

ფასი იყოს და რომელსაც შეეძლოს შენზე მეტად დაეხმაროს ჩემს ბედნიერებას“. იგი თავს ევლება მას და რვა წლის განმავლობაში, ბაირონის სიკვდილამდე, განუყრელი მეგობარია მისი. თვითონ გულმინდობილი პსიხოლოგიც. — ბიჩერ-სტოუ. გზნობს, რომ მის მტკიცებაში რაღაც ხარვეზია. და ცდილობს მიჩქმალოს ეს: უთითებს ქრისტიანულ ღმობიერებას ლედისას, რომელმაც ვითომ აპატია დანაშაული მონანიებულ ცოდვილს. მაგრამ აქ მაინც რჩება რაღაც, რაც თავს არ მოდის. საიდუმლო კიდევ უფრო იდუმალი უნდა იყოს. და თავი და თავი: რატომ ურჩობენ ასე, ამოიღონ დაკეტილ სკივრიდან „Famili lettres“ (საოჯახო წერილები). რომელთაც ცხად უნდა ჰყონ ყველაფერი? რისთვის უარობს აქიმი ლემინგტონ, ერთადერთი ცოცხლად დარჩენილი. დაადასტუროს ეს ბრალი? გამოცანა შეიქნა კიდევ უფრო გამოუცნობი. გამოცანას არ ჰსურს იყოს დამარხული მიწის ქვეშ. მაგრამ არავის ძალუძს მოჰფინოს მას ნათელი.

ასტარტა

და კვლავ ორმოცდაათი წლის მანძილზე: დუმილი, ჩურჩული, ფარულობა. ბოლოს, ვრცელდება ბუნდოვანი ხმა: ლედი ბაირონის შვილიშვილი, ლორდ ლოვლეს, მზადაა მოხსნას ბეჭედი საიდუმლოს, გამოიტანოს სააშკარაოზე საბუთები. მაგრამ მისი წიგნი იდუმალ გამოდის, იმავ იდუმალებით. რანაირითაც ლედი ბაირონ თავის იჭვებს აცხადებდა. წიგნი გამოდის მხოლოდ ორასი ცალი „for private circulation“ (კერძო საკითხავად). წიგნს სახელად ჰქვია „ასტარტა“.

უკვე მარტო ეს სახელიც იმეორებს ძველ ბრალდებას. ასტარტა მანფრედის დაჰ არის, რომლის შესახებ იგი ამბობს: „I loved her and destroyed her“ (მე შევიყვარე იგი და დავლუპე იგი). იგია ფარული დამნაშავე. დასამტკიცებლად მას მოჰყავს ცნობილი განცხადება აქიმ ლემინგტონის, საცა უკანასკნელი უარს ამბობს ბაირონთან შერიგების დახმარებაზე. ხოლო უცნაურია ერთი რამ:

სწორედ ეს საბუთი ემყარება ლედი ბაირონის მტკიცე-
ბას, რომელიც იბოჭება ათასნაირ იურიდიული ზღვარით.
რადგან იჭვი დამტკიცებული არ იყო, ლედი ბაირონ ვერ
ხელავდა საბაბს, რათა წამსავე დაეტოვებია სახლი ლორდ
ბაირონის. ეს საბუთი შეიცავს ერთ საოცარ გახსენებას:
ლედი ბაირონს უთქვამს ხშირად, რომ ეს ხმა მისგან არ გა-
მოსულა. ეს ნიშნავს: მას ეშინოდა, ბაირონს არ გაეგო ამ
ჭორის გავრცელება და არ მოეთხოვა მისგან განქორწი-
ნება — (რაც მან უკვე ჰქნა). ეს უხმო ტანჯული ვერაგა
მოწინააღმდეგე იყო, რომელიც იმალებოდა იურიდიულა
კაზუსტიკის მავთულიან ხლართების უკან. მაგრამ ლედი
ბაირონ ასახელებს ერთს მოწმეს, ავრორა ლეის: თითქო
მას ეთქვას ლედისათვის ყველაფერი, პირისპირ და ორ
წერილში. მკითხველი, ცხადია, წამსავე გადაფურცლავს
წიგნს, რომ ნახოს ეს წერილები. გარნა ლორდ ლოვლეს
სწერს: „ზედმეტია მათი დაბეჭდვა, რადგან მათი შინა-
არსი მტკიცდება ფაქტებით“. ამრიგად: ფაქტები მტკიც-
დებიან წერილებით, რომელთა შინაარსი მტკიცდება ფაქ-
ტებით. გამოდის საოცარი წრე მოჯადოებული: ფაქტები
დასტურდებიან, ხოლო წერილები იმალებიან.

მხოლოდ ერთი საბუთი მოქმედობს პირველი შეხედ-
ვით დამაჯერებელ: ეს არის ბაირონის სასიყვარულო წე-
რილი, რომელიც ლედი ბაირონმა თავის მულს ძლივს გა-
მოსტაცა. მაგრამ უცნაურია: აქაც არაა ერთი სიტყვა
ავრორას მიმართ პირადათ, ადრესატი დასახელებული
არაა. და რომ წერილი ავრორასადმია მიმართული, ამას
მხოლოდ ისევ ლედი ბაირონის მტკიცება მოწმობს. აქე-
დან გამომდინარეობს ერთი რამ: ლედი ბაირონს მოეღ
თავის სიცოცხლეში სწამდა, რომ მისი ქმარი საკუთარ
დასთან ცხოვრობდა, სწამდა გულწრფელად თავის სი-
ძულვილის მოელი ვნებიანობით.

ხოლო უფრო იდუმალია სინამდვილე. და სწორედ
ლორდ ლოვლესის წიგნმა გამოაჩინა იგი. იმ წუთიდან,
რაც ლორდმა დუმილი დაარღვია ლედი ბაირონის დასა-
ცავად, აღარც სხვები (საქმეში ჩახედულები) გრძნობდნენ
თავის თავს ვალდებულად კიდევ განეგრძოთ მდუმარება.

და გამოჩნდა ბოლოს ერთი გულისამჩუყებელი დრამა.
უფრო შემოჭველი, ვიდრე ყველა ქმნილება ბაირონისა.

მედორა

მედორა სახელია სატროფოსი ბაირონის „ლარაში“. ერთხელ. ერთი წლის წინად თავის დაქორწინებამდე, პოეტმა, რომელიც აშკარად აცხადებდა ყველაფერს არა მარტო თავის ქმნილებებში, არამედ საუბრებშიაც. გადასცა კაროლინა ლემს, თავის მომავალი ცოლის დეიდას თუ მამიდას, რომ იგი ელის ბავშს ქალისაგან, რომელიც მას უყვარს ბავშობიდან, და თუ იგი გოგონა იქნა. სახელად მას დაარქმევს მედორას. სამი თვის შემდეგ მისი დის სახლში ბავში დაიბადა. მას უწოდეს „მედორა“ — სახელი უცნაური. რომელიც კი შეიძლება მოიგონოს ადამიანმა. ლედი ბაირონის იჭვი გასაგები ხდება, მით უმეტეს, რომ ქმარი მას უმხელს: უარი რომ არ ეთქვა „მას“ პირველ წინადადებაზე (ორი წლის წინად მეორე წინადადებისა). მრავალი საშინელი ამბავი შესაძლოა არ მომხდარიყო. აი ფესვი ამ საშინელი იჭვის. ბაირონ ამბობს: საყვარელი ქალის ასულს იგი მედორას დაარქმევს. შესაძლოა იფიქრო. ეს საყვარელი ქალი მისი დაჰ არის. ყოველ იჭვს გარეშეა, რომ იმ წერილებში. რომელნიც ლედი ბაირონის ჩვენებით მოიტაცა მისმა ამზრდელმა პოეტის საწერ მაგიდიდან, სწორედ ამ ბავშვზეა ლაპარაკი. შესაძლოა ესეც: ავრორა ლეიმ დაუდასტურა ლედი ბაირონს, რომ ეს ბავში ბაირონის შვილია — და ეს იქნებოდა ახსნა ყბადაღებულ ავრორას აღსარებისა. მტკიცებათა ჯაჭვი თითქმის შეიკრა. ყველაფერი ეთანაბრება ერთიმეორეს. იბადება აზრი. თითქო ლედი ბაირონ მართალია თავის საშინელ დაეჭვებით.

მაგრამ ამაში ყველაფერი მართალია გარდა მთავარისა. საიდუმლო უფრო საოცარია ხლართებში, როგორც ყვავილი, ფურცელის ქვეშ მფარავი ფურცელის და თესლის მჭერი უჩინრად სიღრმეში. ყველაფერი მართალია. ლორდ ბაირონ ელის ბავშობის მეგობარ ქალისაგან შვილს, ჰსურს

დაარქვას მას მედორა. და ამ დროს მისი დის ავრორა
ლეს სახლში იბადება ბავში. რომელსაც მედორას არქმე-
ვენ. ხოლო ეს ბავში ბაირონის შვილია და არა მისი დის,
რომელსაც მსხვერპლად მიაქვს თავის სახელი. რომ იხსნას
სახელი სხვა ქალის. წინ იჭრება ახალი პიროვნება. მას მიე-
კუთვნება საიდუმლო. ყველაზე უფრო დრმა საიდუმლო,
რომელსაც ბაირონი ინახავდა, ერთადერთი. რომელიც მან
დამალა და რომელსაც ფარდა ეხსნება ეხლა-ღა, ერთი
საუკუნის შემდეგ.

რომანო მერი ჩოუერსი

1816 წელს, ივლისში. ბაირონი სწერს საუკეთესო
ლექსს (შესაძლოა, საუკეთესოს ყველა მის ლექსებში). მას
ჰქვია „სიზმარი“. მისი ბიოგრაფების თვალში იგი ფანტას-
ტიური ანარეკლია სინამდვილის. მხოლოდ ეხლა გახდა
ცხადი, რომ ეს ლექსი უწრფესი აღსარებაა მისი, გასაოცარ
პოეტურ ცნაურებით ნათელმყოფელი მთელი მისი სი-
ცოცხლის. მხოლოდ ეხლა გავიგეთ ეს ჩვენ, — როცა უკვე
ფარდააბდილია მისი საიდუმლო.

ჯერ კიდევ ბავშობაში დაიწყო ეს: ანნესლეს ბორც-
ვზე თამაშობს ორი ბავში. ისინი ეკუთვნიან ორს ერთმა-
ნეთზე გადაკიდებულ ოჯახს. ბაირონის ბაბუამ დუელში
მოჰკლა ერთი წინაპართაგანი მერი ჩოუერსის. შვილი-
შვილებს აერთებთ მეგობრობა. მერი ჩოუერსს მემკვიდრეა
საგრაფო გვირგვინის. ბაირონი შთამომავალია ბაირონების,
რომლებიც მოვიდნენ ინგლისში ვილჰელმთან და მის ნორ-
მანებთან ერთად. რომეო და ჯულიეტა, რომელთაც სი-
ყვარულით შეეძლოთ გამოესყიდათ მძულვარება ორი
მტრული გვარის.

მაგრამ თექვსმეტი წლის რომეო მოუხეშავი ყმაწვი-
ლია, მორცხვი, კოჭლი, უხერხული, და ჯულიეტა სიცილს
აყრის მას, როცა იგი ქორწილზე ჩამოაგდებს ხოლმე
ბაასს. ქალმა სხვა აირჩია, ჯონ მესტერს, „handsom man“
(ლამაზი ვაჟი). აზნაური, ნამდვილი რაინდი, ნადირობის
მოყვარული და გახელებული დოლის. როცა დედა გადას-

ცემს ამ ამბავს ბაირონს, უკანასკნელი ფიქრდება და უკან იხევს. იგი აღარ ელაპარაკება მერის.

რამოდენიმე წლის შემდეგ ბაირონს კვლავ შეხვდა იგი, ანსლეს „morning star“ (დილის ვარსკვლავი). იგი ქმარიანია, ჰყავს ბავშვები. ქალი იწვევს მას თავაზიანად თავისთან სახლში. ბაირონს ხედავს მას ქმარის წრეში როგორც ნაზ დედას, — ამ შთაბეჭდილებათა გადმოცემა ეკუთვნის მისი ლექსების საუკეთესო რკალს, — და ახალი ძალით გზნობს იგი დანაკარგს. ჯონ მესტერს იჭვიანობს, იგი ხელს უშლის მათ შეხვედრას. და ბაირონს სტოვებს სამშობლოს: დაეხეტება როგორც ჩაილდ ჰაროლდი.

ინგლისში სხვა კაცი ბრუნდება. ეს აღარ არის ის მოუხეშავი და მოუქნელი ყმაწვილი. იგი დიდი პოეტია. სახელგანთქმული, გაღმერთებული საზოგადოების მიერ. განებივრებული ქალების მხრით, ელვარი თავის სილამაზით, მაცდური და უძლეველი. და ის, ვისაც იგი კვლავ ხვდება, ისიც სხვა ქალია, ქმარზე გულაცრუებული, მოშორებით მცხოვრები მისგან. აუცილებელი ხდება. ოდესღაც ხელისმკვრელი, ქალი ეხლა მკერდს უხსნის მას: ვაჟის ვნება ერევა მის თავშეკავებას. ახლო მეგობრებიც ვერ ამჩნევენ მათ კავშირს. საერთოდ წინდაუხედავი, ბაირონს აქ იჩენს გასაოცარ სიფრთხილეს. ლექსებს, მისდამი მიმართულს, იგი უწოდებს — „ლექსები ტირზისადმი“. შთაბეჭდილება ისეთია, თითქო ისინი განსვენებულს ეკუთვნოდნენ. თავის მეგობრებს იგი უამბობს — *ad referendum*. თითქო მერიმ მოისურვა მისი ნახვა, მაგრამ მან არ მიიღო მიწვევა. იგი განზრახ ბლანდავს სხვა სასიყვარულო კავშირებს. აქ, საცა იგი ნამდვილ სიყვარულს გზნობს, ბაირონს, საერთოდ ამპარტავანი და სახელმოყვარე, ბეჯითად ჰმაღლავს სინამდვილეს, რათა ააცდინოს სატრფო ქმარის რისხვას და საზოგადოების კიცხვას.

ხოლო მათი კავშირი უშედეგო არ რჩება. მდგომარეობა საშინელია. არაოდეს მის დღიურში და მის წერილებში ტომას მურის მიმართ არ ყოფილა ამდენი აბნევა. როგორც ამ ლოდინის თვეებში. მას ეშინია გამუდმებით. ვაი თუ ქმარმა გაიგოს საიდუმლო. მისი სატრფო, ჯერ

კიდევ არგანქორწინებული, უთუოდ გახდება პატივ-
აყრილი.

და სწორედ აქ, მისი დაპ, ავრორა ლეი, მოქმედობს
როგორც ნამდვილი რაინდი. იგი სწირავს თავის თავს.
ეს მსხვერპლი ჩრდილს აყენებს მის კეოილ სახელს მთელი
საუკუნის მანძილზე. იგი ხდის მის სიცოცხლეს დამცი-
რებისა და წამების ჯაჭვად. ძმის გულისათვის მიაქვს მას
მსხვერპლად თავის თავი, რომ იხსნას სახელი მისი სა-
ტრფოსი. დეტალები გამორკვეულ არ არიან სავსებით —
შესაძლოა არც გამოირკვენ არაოდეს, რადგან ეს უკანას-
კნელნი ამბავნი არ არიან აღბეჭდილნი ქაღალდზე. ავ-
რორას მიჰყავს თავის სახლში აკანკალებული ქალი. უკა-
ნასკნელის მდგომარეობას იგი აცხადებს თავისად. და ბავ-
ში მერი ჩოუერსის დაიბადა როგორც მედორა ლეი.

ტყუილი მოხერხდა. რამოდენიმე დღის შემდეგ ბაი-
რონს შეუძლია თავისუფლად ამოისუნთქოს:

„Our secret lies hidden,
But never tozgot“.

„ჩვენი საიდუმლო დამალულია,
მაგრამ არ იგიწყების იგი არასდროს.

მერი ჩოუერს ბრუნდება სახლში. ჯონ მესტერს შორსაა
და ვერაფერს ამჩნევს. ტყვილად ცდილობს ბაირონ სა-
ბოლოოდ დაეუფლოს საყვარელს. უცნაურია: მაგრამ ქა-
ლი უარს ეუბნება. რაღაც გაუგებარი იპყრობს მას ამ კა-
ცის წინაშე. და თვითონ იგი — (როგორც აქვს ეს ასახუ-
ლი პოეტს თავის ლექსებში) — აქეზებს ბაირონს, რომ შე-
ირთოს ქალი, რომელიც მას არ უყვარს. მალე, შემდგომ
ამისა, მერი ჩოუერსს გონება ერევა. და კვდება ავადურ
მელანქოლიაში ჩავარდნილი.

უცნაურია ბაირონის ლექსების კითხვა, როცა იცი ყო-
ველი ეს. სატრფო, „განსვენებული უსაფლავოდ“ („one
without the tomb“). დაღუპული მისი მიზეზით. დაპ,
რომელმაც თავის თავი მსხვერპლად მიიტანა: „I loved
her and destroyed her“ (მე შევიყვარე იგი და მე დაე-
ღუპე იგი). შემზარავ რეალური სახეები. როგორც გოეტზე.

გადასხეულებული ფაუსტში და კლავიგოში, ბაირონ ამეტებს თავის დანაშაულს. იძირება იგი სიცოცხლეში, ვნებობს და ტკბება, მაშინ როდესაც მისი მყვარებელნი რჩებიან დამსხვრეულნი. „Sufferes of my sins“ (წამებულნი ჩემი ცოდვების გამო). საშინელ სინამდვილის შეცნევისას იგი წამოიძახებს:

„My injuries came down on those,
who loved me,

on those whom I best loved.“

„ჩემი ცოდვები მოედვათ მათ,
ვისაც მე ვუყვარდი,

მათ, ვინც ყველას უფრო მიყვარდა.“

ხოლო მათი ბედი ვერ აკავებს მას. ყველაფერს სწირავს იგი შემოქმედებისათვის: ადამიანები აჩრდილებად ხდებიან. რომლებიც ჰქენჯნიან მის ხსოვას, — გარნა ისინი აჩრდილებია მხოლოდ. და იმ დროს, როცა იგი ვენეციაში ამ განცდებს სახავს ბიბლიურ ტრაგედიებში, სახლში, მის დასთან, ხდება სხვა დრამა, უფრო მნიშვნელოვანი და უფრო გმირული, ვიდრე ყველაფერი მის მიერ შექმნილი.

კატა და თაგვი

ბაირონ გაიქცა. დარჩა დაჰ, რომ დაფაროს ძმის დანაშაული. ლედი ბაირონ ყნოსავს. რომ ავრორას ხელში რადაც საიდუმლოა. ცდილობს გამოგლიჯოს მუღს უკანასკნელი. მის უზომო სიძულვილს სწყურია მტკიცება თვალსაჩინო და უეჭველი. „to crouch lord Byron“ (რომ გასრისოს ლორდ ბაირონ). იგი გარს იკრებს ვეჭილებსა და მრჩეველებს, აღიჭურვება პარაგრაფებით და სტატიებით. და. რომ ქმარი დაანარცხოს. ისარს მართავს მისი დის წინააღმდეგ.

ხოლო აშკარა თავდასხმა სახიფათო იქნებოდა. რომ გამოსტაცოს ავრორას საიდუმლო მედოროს შობისა. მისთვის საჭიროა მას დაუახლოვდეს. იწყება თამაში თავშეუკავებელი პირფერობისა: ლედი ისე იქცევა, ვითომ ფრიად ერთგულია ავრორა ლეის. ვეჭილთა კარნახით იგი

სწერს ავრორას ნაწ წერილებს და იწვევს თავისთან მას, რომელსაც აბრალებს სისხლამღვრეველ კავშირს მის ქმართან. ხავერდოვანი თათით ელოლიავენ მას, რომ მოხერხებულ დროს ჭანგებით გამოჰგლიჯოს რაიმე საბუთი. იგი თხოვს ავრორას აჩვენოს ხოლმე მას ძმისგან გამოგზავნილი წერილები (ვითომ დიდი ინტერესი აქვს ქმარის ცხოვრებისადმი). ლედი ბაირონ იღებს პირებს წერილებიდან. მათ საუბარს უსმენენ ხოლმე კარს უკან. იგი ასრულებს მრჩეველთა რჩევას „to show all kindness to Aurora“ (იყვეს რაც შეიძლება თავაზიანი ავრორას მიმართ). ჰმალავს თავის სიძულვილს დამშვიდებული სიკეთის ნიღაბის ქვეშ. თან და თან ითრევს ავრორას ნდობის ქსელში. მახე მზადაა. ზამბარი დაჭიმულია.

და ავრორა გაეხმება მახეში. ხოლო არა მიამიტობით. არამედ სრულიად შეცნეულად: პირფერობას პასუხს აძლევს პირფერობითვე. იგი ყურადიღებს მეგობრობის გაფრთხილებას და ძმის რჩევას და თვალთმაქცური ნდობით უპასუხებს თვალთმაქცურ კეთილობას. ლედი ბაირონის გერაგულ სიმტკიცეს იგი უყენებს პირისპირ თავის სიმშვიდის ვნებიან გამძლეობას. გასაოცარი მხნეობით იძირება იგი მარადი გამოტეხისა და ჯვარედინ დაკითხვის ჯოჯოხეთში. — ოღონდ კი ააცილოს იჭვი მერი ჩოუერსს და შეინახოს უკანასკნელი საიდუმლო ძმის მიერ მონდობილი. ნამდვილი მოწამე, იგი, როგორც სებასტიანე, სულს უხსნის სიძულვილის ისრებს. მაგრამ კბილებით მაგრად იჭერს საიდუმლოს. გამოუთქმელია მისი ტანჯა. „ვერავინ ვერ გაიგებს ვერაოდეს, თუ რაოდენი ტანჯა გამოვიარე ამ უბედურ ამბის გამო: მას აქეთ მე არ მქონია ჩემ სიცოცხლეში მშვიდობიანი წუთი“, — სწერს იგი ერთ მეგობარ ქალს. თვითონ ბაირონიც ვერ გრძნობდა შორიდან ამ წამების საშინელებას.

თითქმის ათს წელს გრძელდება ეს ფარული ბრძოლა. როგორც კრიმჰილდა და ბრუნჰილდა, ისე დგანან ისინი პირისპირ: ორივემ იცის საიდუმლო. ორივე სავსეა სიძულვილით ერთიმეორისადმი, იმავე დროს ერთიმეორეს პირფერულ ემეგობრებიან. თამაშია სასიკვდილო და სასიცოც-

ხლო. მხოლოდ ლედი ბაირონ ცდება, როცა ფიქრობს, ვითომ იგი ათამაშებს ავრორას. ნამდვილად კი ავრორა ათამაშებს მას: რადგან მარტო მან იცის უკანასკნელი საიდუმლო და მედგრად ინახავს მას.

ხლართები

ბრძოლა ხდება უფრო და უფრო სახიფათო. მთელი დღეები ბაასობენ ისინი, ჩასაფრულები ყოველი სიტყვის დასაჭერად. ავრორა ითმენს არაწრფელ სიყვარულს თავის რძალისას, და იცის, რომ მის უკან მძულვარება იმალება. იგი ითმენს ათასნაირ შეკითხვას მისგან, და იცის, რომ ეს ძარცვაა. იგი თავაზიანად ებაასება მას, და იცის, რომ დაეჭვება უსაფრდებია მისი ტუჩების ყოველ ძრაობას. ვის შეუძლია ასწეროს მთელი საშინელება ამ დაუბოლოებელ საათების?

მეტი და მეტი გამეტებით ესხმიან ისინი ერთიმეორეს. ლედი ბაირონის დედა ტყვილად ურჩევს მას იყოს ფრთხილად. „ერიდე მას, — სწერს იგი, — თუ მე ოდნავ მაინც მესმის სული ადამიანისა, ამ ქალს უღმობელ უნდა სძულდე შენ“. მაგრამ ლედი ბაირონს სწყურია მტკიცებანი. იგი არ უთმობს ამ სახიფათო თამაშში.

და აი, დგება ავრორას შურიადიება საშინელი. დევნილი იწყებს მდევნელის წამებას. სულ ქვევით და ქვევით მიჰყავს იგი მას სისხლადრევის ყალბ კვალზე, სულ ძირსა და ძირს ითრევს იგი მას ჰიპოტეზების ხლართში. სიმართლის ერთი სიტყვით შეეძლო მას ამოეგლიჯა მისი სულიდან გესლი გახელებული შურვილისა. მაგრამ არა. იგი კვებავს, იგი ამაგრებს ამ უმართლო იჭვს. დრო და დრო იგი გადმოაგდებს ხოლმე სიტყვას მატყუებელ აღსარებისას, ლედი ბაირონის წყურვილი იჭერს ამ საბუთს, — და ავრორა უკვე ართმევს უკან გადაგდებულ სატყუარს. იგი ტყდება ვითომ. — ხოლო არა წერილობით. იგი უჩვენებს მას სასიყვარულო წერილს ბაირონისას, ნამდვილად მერი ჩოუერსისადმი მიმართულს. და ეკითხება მას, რა უპასუხოს ძმას. ლედი ბაირონ, არ-დაკმაყოფილებული ამ საბუ-

თით, ურჩევს მას უპასუხოს ბაირონს ვნებიანი წერილით, რომ გამოიწვიოს ქმარის სრული გულახდილობა. ავრორა არ იღებს მის რჩევას. ტყვილად ცდილობს ლედი ბაირონ აღძრას ავრორა გადამწყვეტი მოქმედებისათვის — თან გაჰყვეს ძმას. რათა სისხლადმრევი წყვილი „sonor et conjux“ (დაჰ და მეუღლე) აშკარა წარსდგეს საზოგადოების წინაშე. კვლავ იხევს უკან ავრორა და კვლავ აძლევს საკვებს იჭვებს. იგი გამუდმებით თამაშობს დანაშაულთან. იგი არ ჩერდება იმის წინაშე, რომ ყალბი გუმანი — როგორც ეს მოხდა სინამდვილეში — წაბილწავს მის სახელს. იგი უფრო და უფრო ღრმად ითრევს ლედი ბაირონს შეცდომაში. და როს ლედი ბაირონმა გადასცა ბიჩერ-სტოუსა და სხვებს თავისი იჭვები, ეს მას სიმართლედ მიაჩნდა. რადგან სძლია ავრორამ. სიკვდილის წუთამდე ლედი ბაირონ დარწმუნებული იყო, რომ მისი ქმარი საკუთარ დასთან ცხოვრობდა. ნამდვილი საიდუმლო მან არ იცოდა. ვერ მიაგნო მერი ჩოუერსის სახელს.

1824 წელს კვდება ბაირონ. კიდევ ერთხელ ხვდებიან ერთმანეთს ავრორა და არაბელა, რომ დასწვან ბაირონის მემუარები. და სცვივიან ნიღბები. გატიტვლებული მძულვარება დგას პირისპირ, სიძულვილის მიმართ. ის. ვისი გულისათვის მათ ეს ყალბი მეგობრობა გაითამაშეს. გაჰქრა საუკუნოდ. მათ თვალებში ღვივის შეურიგებელი ძულვა სასიკვდილო.

ეპილოგი

ისინი აღარ ხვდებიან ერთმანეთს. ისინი აღარ სწერენ ერთიმეორეს. ისინი ბერდებიან და გრძნობენ სიკვდილის მოახლოებას. ერთ დგმას მოჰყვა მეორე, ბაირონის ხსოვა მოცულია დიდებით, მერი ჩოუერს მოკვდა. მას მიჰყვა მისი ასული მედორა.

კიდევ ერთხელ ცდილობს ლედი ბაირონ მოიტაცოს საიდუმლო, ან უკეთ, იყიდოს იგი: ანდერძს ჰპირდება ავრორას მისი შვილების სასარგებლოდ. მას არ უნდა მოკვდეს. რომ ვერ მიაღწიოს დარწმუნებას. ქალები ხვდე-

ბიან კიდევ ერთიმეორეს: თვითეული მათგანი მოწმეთა თანადასწრებით, იარაღასხმული კბილებამდე. ელისაბედი-სა და მარიამ სტიუარტის მსგავსად, ისინი, ყოფილი მე-გობრობის ხსოვისათვის, ცდილობენ შეუთანხმდნენ ერთ-მანეთს მშვიდობით, — მაგრამ კვლავ ავარდება ცხარე სი-ძულვილი. ავრორა უკუაგდება ცივად ყოველ იჭვს. უაზ-პყოფს გამხელილს. მას აღარავინ ჰყავს დასაცველი. ლედი ბაირონ მიდის გულგაცრუებული. და კვდება იგი ისე, რომ ვერ იგებს საიდუმლოს.

ხოლო საიდუმლო, მათი საერთო შვილი, რომელიც დარჩა მათ შემდეგ, იზრდება, იწყებს ლაპარაკს, ეფინება მთელ ქვეყანას, იწვევს აშლილობას და აგზნებულობას. ხოლო ეხლა მისი გზაც დასრულებულია. გამოცანა გამო-ცნობილია. თამაში გათავებულია. გამოხსნილი საიდუმლო ჰკარგავს თავის მიმზიდველ ძალას. ჯერ კიდევ გაუხსნე-ლია საბუთები, მაგრამ მათ შეუძლიათ მხოლოდ შეავსონ ის. რაც ეხლა უკვე ცნობილია. ინტერესი ბაირონის საი-დუმლოსადმი, რომელმაც განვლო სამი თაობა, ამოწურუ-ლია. და ახალი საკითხები დგანან ახალი ქვეყნის წინაშე.

— : —

რომანიდან: „რუსეთუმე“.

შუალამეს გადასული იყო, როცა პორუჩიკი ჯიბო რა-
დია. მისი მხლებელი შეთე გულუხაიძე და ყაბარდოს
პოლკის ორი ყაზახი ტარას ვასილენკო და ვანია ხაპკო
ციხე-სიმაგრე ჰასავ-იურტიდან დაიძრენ.

შემოდგომის ბნელი ღამე იყო და მოწმენდილი ცა
ვარსკვლავებით იყო მოჭედილი.

ველებიდან წამობერილ ნიავეს დამღრალი თივის სუნი
და ღამის სუსხი მოჰქონდა.

ჯიბო რადია ჯერ კარგად არც იყო გამორკვეუ-
ლი ჰასავ-იურტის ოფიცერთა კლუბის რიანცისაგან. ყურ-
ში ისევ ესმოდა შექციფიანებულ ოფიცრების და მათი
ღამების სიცილ-კისკისი. როცა ის კლუბიდან გამოვიდა,
მას პოლკის უფროსი გამოჰყვა, გვერდით გაიწვია და
უთხრა:

— ბატონო პორუჩიკო... არ გირჩევთ... თქვენ ჯერ
გამოუცდელი ხართ...

— ბატონო პოლკოვნიკო, — მიუგო ჯიბომ და იქვე
მიკიდებულ ოფიცერთა პალტოებს შეხედა და რატომღაც
გული მოუვიდა, — მომეცით საშუალება რომ ჩემი მო-
ვალეობა ავასრულო...

პოლკოვნიკი დაიბნა. მხრები აიჩეხა და სთქვა:

— თქვენი ნებაა... მე კი გირჩევდით... რაზან არ
იშლით. ფრთხილად იყავით... გასვლისას არავინ გნა-
ხოთ... საშიშია... იმამს ყველგან კაცები ჰყავს, ისევე, რო-
გორც ჩვენ, და, სანამ თქვენ დანიშნულ ადგილას მიხვი-
დოდეთ, შესაძლებელია ჩასაფრებული მტერი დაგ-
ხვდესთ... მაშ ასე...

პოლკოვნიკს კიდევ უნდოდა რაღაც ეთქვა, მაგრამ ამ დროს კარი გაიღო და სეტანი ყაბარდოელ თავად ფშინაძის ჩალი გამოვიდა, შამპანიურით გაბრწყინებული ზეთის ხილივით მადლიანი თვალები ჯიბოს შეანათა და უკან ადევნებულ მთვრალ ოფიცერს უპასუხა:

— ნუ ირჯებით, ბატონო კაპიტანო, აი ჩემი ქართული მდგმურიც აქ არის და ერთად წავალთ.

მაგრამ კაპიტანი არ ეშვებოდა, როგორღაც უსიამოვნოდ იცინოდა და საღერდელ აშლილი ბლუკუნით შეწყვეტილ ფრაზას განაგრძობდა:

— თქვენ ისე აღაგზნეთ ჩემი გული... თქვენ, ქალბატონო, ცეცხლი ხართ და მე თოფის წამალი.

ჯიბოს არ მოეწონა ამ აღერდილ ოფიცერის ეს გაქაჩული ფრაზები და გულს იჭვინა მდულარე გადაევლო.

— ახ, რამდენი ლაპარაკი გიყვართ თქვენ, ბატონო კაპიტანო... ნუ ლაპარაკობთ, ნუ ლაპარაკობთ!.. ბევრი ლაპარაკი ცუდი საქმეა... — სთქვა შესაქცევად სეტანიმ და მოკეცილი მარაო კაპრიზით ხელებზე დაარტყა. მერე უეცრად შემობრუნდა, ჯიბოს შეხედა და ამიზეზებულ ბავშვივით მიმართა:

— მე თქვენ გამაცილებთ, ბატონო პორუჩიკო...

— სიამოვნებით, ქალბატონო!

მთვრალი კაპიტანი, აიმრიზა, ჯიბოს მტრულად გადმოხედა და მარჯვენა ულვაშის ნერვიული გრეხა დაიწყო.

— ჩამაცივით!.. — უბრძანა სეტანიმ და ჯიბომ საკიდებელიდან ქალის პალტო ჩამოიღო და როცა აცმევდა, მან ქალის შავგვრემან ტანის სურნელება იგრძნო, თავბრუ დაეხვა და ყურში ვნება აღგზნებულმა ჩასჩურჩულა:

— სეტანი!.. სეტანი!..

— ციცი!.. — შეუტია ჩერქეზის ქალმა, თითი მუქარით დაუქნია და თვალები, ეს ზეთის ხილივით შავი თვალები, უღიმოდენ მას გამომწვევად.

— შვიდობით ბრძანდებოდეთ, ბატონო პოლკოვნიკო!.. — გამოეთხოვა ჯიბო პოლკოვნიკს და მერე დაუმატა:

— მაშ ასე...

— ფრთხილად, სხვა არაფერი... — უპასუხა პოლკოვნიკმა.

— ღამე მშვიდობის!.. — გამოეთხოვა სეტანეი პოლკოვნიკსა და სახტად დარჩენილ კაპიტანს, რომელიც ისევ ისე მოუთმენლად იგრებდა ოდნავ ჭაღარა შეპარულ მარჯვენა ულვაშს.

როცა ჯიბო და სეტანეი გარეთ გავიდნენ ციხის საათმა თორმეტი დაჰკრა.

— ნაუ!.. ნაუ!.. ნაუ!.. — ისმოდა ღამის დუმბილში ნალვლიანი რეკა...

.....

და ახლა ის მინდორ-ველებში სათარეშო გზაზეა დამდგარი.

ის საამოდ მიირწეოდა ცხენზე და კავკაველ ოსთა თავადის ქვრივის სეტანეის ლეკურში დარჩეული შოლტივით ტანი ახალგაზრდა გულს ვნებით ატოკებდა.

პირველ ხანებში, სანამ სიბნელეს თვალებს შეაჩვევდა, ვერაფერს არჩევდა და წინ მიმავალ შეთე გულუხაიძის ცხენის ფეხის ხმას მიჰყვებოდა, მერე თვალი თანდათან გაიჭეხა და ცხენს სადავე უფრო მარჯვედ და გეზიანად დაუჭირა.

მისი ყაბარდოული ცხენი ყაბარდოულსავე წესისაებრივო ნახედნი: დღისით მუდამ ბნელ თავლაში ება, რომ სიბნელისთვის თვალი ჰქონოდა შეჩვეული, კატასავით ფეხაკრეფით დადიოდა და ფრუტუნნი არ იცოდა.

ციხეში ყველას ეძინა, მხოლოდ ალაყაფებთან დაყუნტული ძაღლები აყოლებდნენ მტრულად აღრენილნი აკვესილ თვალებს.

როცა ციხე-სიმაგრის გალავანს გასცდნენ. — მამალმა იყივლა.

წინ ღამე ჯერ კიდევ ბლომად იყო და არ ჩქარობდნენ.

კარგა ხანს იარეს მათ ამ ფართო ველებში ხვავიანად ჩამოზვავებულ ბნელ ღამეში იქ, ჰასავ-იურტში დარჩა მისი მყუდრო ლოგინი და შავგვრემანი დიასახლისი სეტანეი, რომელიც ასე შეჭფრფინვიდა მას მთელი ღამე.

— სეტანეი, სეტანეი!.. სატანა ხარ შენ და არა ადამიანის შვილი!.. — გაუელვა მას თავში და თვითონვე გაეღიმა ასეთი რიტორიულ წარმოთქმაზე. — ალბათ, ეს

„ესტეტიკებრი განსჯათა“ ბრალი უნდა იყოს, დედა რომ ზედ ანბანს ასწავლიდა და პირველი მის მიერ წაკითხული წიგნი ეს წიგნი იყო.

ფიქრი ფიქრს წაება. მოგონებას მოგონება და ღამის ამ გულჩახვეულმა დუმილმა ისე გაიტაცა, რომ აღარ სჯეროდა თუ ის მტრის შესახვედრად მიდიოდა და სულ მცირე ხანს შემდეგ სიკვდილის პირისპირ უნდა დამდგარიყო.

მას ისევ პალტოები გაახსენდა, იქ, პასაგ-იურტის ოფიცერთა კლუბის დერეფანში რომ ეკიდა, და გულს რაღაც მჭიდრო შემოეჭირა. ახედა ცას და რატომღაც დედა გაახსენდა. ეს მოწმენდილი ცა შორს იყო და მაღლა ასული.

დაყუნტული მთები იღრინებოდნენ და მოღუნულ მხრებზე ცა გობივით ეჭირათ.

ბევრი იარეს, თუ ცოტა, ისინი მდინარე იარახ-სუს მიადგენ, ეს მდინარე პასაგ-იურტს ჩაუდიოდა ქვემოთ. უფრო უჩუმრად რომ ეარათ, წყალდაწყალ აუყვენ მაღლა, გზის გასწვრივ. მთის წყალი საამოდ მოჩხრიალებდა და ამის გამო ცხენის ფეხის ხმა სრულებით არ ისმოდა.

ასე გაიარეს მათ წყალდაწყალ სამიოდ ვერსი.

უეცრად თუში შეთე გულუხაიძე შედგა, ცხენი ნაპირზე მარჯვედ შეაგდო, სივრცეში ყური მიუგდო. მერე ჩამოხტა და ყურით დედამიწას დააკვდა.

ჯიბო რადია და ორივე ყაზახი ტარას ვასილენკო და ვანია ხაპკო წყალში იდგენ და შეთეს უცქეროდნენ.

ცოტა ხანს ასე იყო შეთე გულუხაიძე დედამიწას მიყურადებული, მერე წამოდგა, ცხენს მოახტა და ბურღულუნით სთქვა:

— მშვიდობიანი თათრებია!... იორლით მოდიან!... მთაში ცხენი იორლით ვერ წამოვა!... — და ყველა, გზად მიმავალ თათრების მოლოდინში. მოფარებულ ადგილას გაჩერდნენ.

მართლაც. რამდენიმე წუთს შემდეგ. მათ ყაყანი მოესმათ და გზაზე ყარანოღაელი თათრები გამოჩნდნენ.

როცა თათრებმა ჩაიარეს და თვალს მიეფარნენ. გზა განაგრძეს.

კარგა ხანს იარეს მათ და ბოლოს ციხე-სიმაგრე ვნეზაპ-
ნაიას თეთრ გალავანს მიადგენ. აქ ღონის ყაზახთა ყველაზე
მოწინავე პუნქტი იყო. ამ სიმაგრის იქით ლეკთა სათა-
რეშო მიწები იწყებოდა და ამას იქით ვაჟკაცობა, კარგი
ხირიმი. გურდა ხმალი და ღმერთი იყო კაცის მფარველი.

ვნეზაპნაიასთან აღმართი მოიღია და ერთი ხანობა
ვაკე იყო.

ჯიბო გაშტერებული იდგა და უცქეროდა თუ როგორ
დადიოდნენ ღამის ლანდებივით ციხის კბილდაღჭე-
ნილ თეთრ გალავანზე გუშაგები და როგორ ეხმაურებო-
დნენ ერთი მეორეს:

— Слу-ша-ай!..

— Слу-ша-ай!..

— Слу-ша-ай!.. — ართმევდნენ ყაზახები ერთი მეო-
რეს სიფხიზლეს და უკანასკნელი გუშაგის ხმა მიდიოდა
სიბნელეებში გატყორცნილი. იკარგებოდა მთებში და გუ-
გუნით კვდებოდა ბნელ ორწოხებში.

სადღაც მეწყერი მოსკდა და ჭექა-ქუხილითა და და-
მაყრუებელ შხუილით დაეშვა ძირს და ეს ჭექა-ქუხილი
ზათქითა და ღრიალით წავიდა გამოძახილის გამოძახილე-
ბად ღარდა-ღრეებში და ჯიბოს ეგონა რომ ცა ჩამოსკდა
მთებზე და მთები ინგრეოდა.

— Слу-ша-ай!..

— Слу-ша-ай!..

— Слу-ша-ай!.. — ემუქრებოდნენ ყაზახები მოხეტჩილ
მთებს.

მთები გაყუჩდნენ და დუმილი იყო ყველგან ჩაწოლი-
ლი და ამ გულჩახვეულ დუმილში და ღამის უკუ-
ნეთში თავალებული აბრეკი თუ გაბედავდა გველის წიწი-
ლივით ასივილებულ ხანჯლით გარეთ გამოსვლას.

ვნეზაპნაიას მალულად აუარეს უკან დასტოვეს მისი
თეთრი კედლები და გალავანი.

ათ წუთს შემდეგ ისინი იარახ-სუს გაღმა გავიდნენ.
ჯაგნარით შეფენილ მთის ტაფობს შეჰყვნენ და კარგა
ხნის სიარულის შემდეგ მდინარე იამან-სუს მიადგნენ.

ეს მდინარეც ისევ პატარა იყო, როგორც იარახ-სუ. ზედ გადავიდნენ და მერე მწყემსებისაგან გათელილ ბი-ლიკს შეჰყვნენ.

ეკლიანი ჯაგნარი საქმეს უჭირებდა მგზავრებს და ტა-ნისამოსს აფლეთდა.

მათ ჯერ კიდევ შორიდან მოესმათ მდინარე აქსაის პირდობლიანი ბლავილი.

როცა აქსაის მიაღგენ, ნახეს მდინარე მომატებული იყო და მოგორებულ ლოდებზე გაცოფებული მიჩხრია-ლებდა.

ჯიბო ერთი პირობა შეყოყმანდა, მაგრამ შეთემ ბევ-რი არ დააყოვნა, მხარზე შეისვა და ისე ცხენდაცხენ გალმა გაიყვანა.

ახლა მეტი სიფრთხილე იყო საჭირო და ყოველი წკი-რის გაუფრთხილებლად მსხვრევას შესაძლებელი იყო თო-ფის სროლა მოჰყოლოდა და ის, ვინც თოფს ისროდა. ტყვიასთან ერთად სიკვდილს მოიტანდა: არცერთი ლეკი თოფის წამალს ისე არ დასწვავდა.

მარცხენა ნაპირით მდინარეს თავქვეზე დაჰყვნენ და რამდენი ძირს ეშვებოდნენ, იმდენი მდინარე თანდათან მა-ტულობდა. ეკლიანი ჯაგნარი ზედ ეტანებოდა და საქმეს უჭირებდა.

უეცრად ერთ ადგილას, სადაც მდინარე უფრო წყნა-რად მიდიოდა, შეთე შეჩერდა და ტარას ვასილენკოს ანიშ-ნა რომ გაჩერებულიყო. ყაზახმა ბევრი არ დააყოვნა. ცხენი ბუჩქს მოაფარა და თვითონაც იქვე სამზირში ჩაწვა.

ასი ნაბიჯის შემდეგ ვანია ხაპკო ჩასაფრდა, კიდევ ასი ნაბიჯი და ჯიბოს რიგი იყო, თვითონ შეთეც იქვე ოცი ნაბიჯის მოშორებით ჩასაფრდა და იყვნენ ასე გა-ლურსულნი და მტერს ელოდებოდნენ.

ეს ადგილი ყელი იყო, სადაც ღამით სათარეშოდ წა-სულ ყოველ ჩაჩანს უნდა გამოეარა. ამ გზას ის ვერ ასცდე-ბოდა, რადგან ყველაზე უშიშარი გზა ეს იყო.

სადღაც, მოშორებით. ტურების შემზარავი მოთქმა-კივილი გაისმა.

ჯიბოს რიონის ფშანები მოაგონდა და გული შეეკუმშა.

ასე იწვა ის სამზირში და მოუთმენლობისაგან გული ელეოდა.

უნდოდა გაეგო რომელი საათი იყო, მაგრამ ქიმიური ასანთის გაკვრა არ შეიძლებოდა.

ჰასავ-იურტი შორს იყო და კოშკის საათის რეკა არ ისმოდა, არც ვნეზაპნაიას გუშაგების ხმა მოდიოდა.

იწვა და ფიქრობდა, თუ რა მცირე დრო არის საჭირო, რომ სულ სხვა განსხვავებულ მდგომარეობაში ჩავარდეს კაცი. რამდენიმე საათის წინ ის ჰასავ-იურტის ოფიცერთა კლუბში ატარებდა დროს. შამპანიურით შეხურებული და სეტანეის ტანის რხევით აღგზნებული გახურებული ტაშს უკრავდა. ეჟენებიან დაფდაფთან ერთად მისი ვნებით აძგერებული გული მკერდს ასკდებოდა. და ახლა ის სადღაც შორს მდინარე აქსაის პირას წევს და ფეხზე შეყენებულ ყარაბინით ბნელ ღამეში სათარეშოდ გამოსულ ლეკს უდარაჯებს.

ორი კვირის წინად ტფილისში, საბაჟოსთან, დედა ცრემლის ღვრით ემშვიდობებოდა და მას სული აქეთ მოუწევდა სავაჟაკო საქმეებზე.

რა უნდოდა მას აქ, რისთვის მოვიდა, როცა მისი გალატაკებული უქალამანო ხალხი წელს იწყვეტს განუწყვეტელი ჯაფითა და ჭაპან-წყვეტით ბატონ-ყმობის უღელ ქვეშ, როცა მისი ხალხის საუკეთესო ნორჩი თაობით ივსება ტრაპიზონისა და სტამბოლის მონათა ბაზრები. განა მამამისი არ იყო 1832 წლის შეთქმულებას რომ შეეწირა და სიმბირსკში ამოსძვრა სული და ახლა ის, მისი შვილი, მამის მტრებს ამოუდგა გვერდში მხარდამხარ და რუსის მეფისა და მამულის სახელით ებრძვის იმ ხალხს, რომელიც კბილებით იცავს თავის მარჩენალ საძოვარ მინდორ-ველებს, თავისუფლებას და თოხუმის ადათს. ებრძვის არაყს, მექრთამეობას, გარყვნილებას. ცრუობასა და მლიქვნელობას, რომელიც მოაქვს რუსების თეთრ ხელმწიფეს. ვინ ატანდა მას ძალას, ან ვინ აიძულებს ქართველ საუკეთესო შვილებს, რომ ასე გამე-

ტებით ებრძვიან და სისხლს აქცევენ ამ ქედმაღალ მთებს. ის ჰგონობდა რომ უღმრთო იყო მისი აქ ბრძოლა, მაგრამ ის მაინც ვერ გაექცა იმ მიმზიდველ ძალას. რომელსაც გაუკაცობა ჰქვია, თავდადება და რომლითაც ასე იყო გატაცებული მთელი ახალგაზრდობა. რაღაც უხილავი კანონი. რაღაც აუცილებლობა, რომ ის სპარსული, აზიური წესები ქვეყნის მმართველობისა უნდა მოსპობილიყო და შეეცვალა ახალ ბიუროკრატიულ ხელმწიფის რუსეთს თავის შპიცრუტენებით. პლაცპარადებითა და კანცელარიებით ეწეოდა მას აქეთკენ. მას სიმბირსკი გაახსენდა. მაშინ ის ბავში იყო, მამის დღიურში მან ამოიკითხა ერთ გენერალ პოლიცმეისტერის დღიურიდან ამონაწერი:

„არ მახსოვს სწორედ დრო, ტფილისიდან სიმბირსკში ჩამოიყვანეს უფლისწული სამარა. არ იფიქროთ რომ ეს სამარა ლერმონტოვის სამარას ჰგავდა რითიმე, არა, ის სრულიად არ ჰგავდა ლერმონტოვის სამარას! გრძელი, აყუდებული, ვიწრო მხრებით და მთლად სწორი თავიდან ფეხებამდე. გრძელი სახე. წმინდა სომხური. 50 წლის. ჩამოიყვანეს ატირებული, თვალცრემლიანი და რამდენჯერ არ ვინახულესულ სტიროდა და მუდამ ერთ მდგომარეობაში იყო: მოახლესთან ერთად იატაკზე იჯდა და აბურდულ ჭრელ აბრეშუმს სძენდავდა. უნახველობა არ შეიძლებოდა. ნახავდი და უბედურება იყო: არ მიყვარს მტირალი ქალი, ლამაზი მაინც ყოფილიყო! მაშინ შეიძლებოდა როგორმე შერიგება, ისიც, თუ დიდხანს არ იტირებდა, ახალგაზრდა ცრემლები არ არის მწარე. რა საჭიროა იმის ლაპარაკი დიდხანს მბეზრებდა თავს სამარას ცრემლები თუ არა. მაგრამ ჩამოვიდა თუ არა სიმბირსკში დიდი ხელმწიფე. გადავწყვიტე. რათაც არ უნდა დამჯდომოდა თავიდან მომეშორებინა ეს ტირია დედაკაცი. დავწერე მეტად გრძნობიერი წერილი, სადაც ვემუდარებოდი გრაფ ბენკენდორფს მოეხსენებინა ხელმწიფისათვის, რათა მას მიეტევებინა სამარასთვის დანაშაული: ეს საღამოთი მოხდა. გრაფმა მიპასუხა:

„მომშორდი თავიდან, ხომ ხედავ რომ მეძინება, წა-
დი და ადღერბერგს მიმართე, ის არის ყველა გაჭირ-
ვებულთა შუამავალი...“ მეც წაველ და კეთილთა
შორის უგულკეთილეს ადღერბერგს მივმართე; ბა-
რათი გადავეცი და შევეხვეწე. ძნელი დასაჯერებე-
ლი ამბავია, მაგრამ მე გთხოვთ ეჭვი ნუ შეგეპა-
რებათ: როცა ადღერბერგს ვეხვეწებოდი, თვალთა-
გან ხუთიოდ კურცხალი გადმომვარდა, სრულს ჭეშ-
მარიტებას ვამბობ! გრაფი თანაგრძნობით შემეკითხა:
„რა ახლობელ მონაწილეობას იღებთ თქვენ იმ ქა-
ლის ბედში?!“ მე არ მითქვამს რომ უფლისწულმა
თავი მომაძულა. სათნოებით აღსავსე გრაფი ხელმწი-
ფესთან შევიდა და ცოტა ხანში მიტევების ბრძანება
გადმომცა. მე მაშინვე ბრძანება გავეცი რომ უფლის-
წული გაედვიძებინათ და ეს სასიხარულო ამბავი მო-
ვახსენე. ოთხი დღის შემდეგ უფლისწულიც გავა-
მგზავრე ჟანდარმის თანხლებით ტფილისში. საიდა-
ნაც მას ოცი კარეტა შემოეგება შესახვედრად.
ღმერთმა მშვიდობიანად ამყოფოს“. *)

ტყეში ტურების კივილი მიწყდა. ღამის დუმილს მხო-
ლოდ მდინარე აქსაის შხუილი არღვევდა. უეცრად ჯი-
ბოს გაღმა ნაპირიდან ტყეში შრიალი მოესმა, გაიხედა
და, არ იცოდა, იქნებ, იმიტომ რომ, ალბათ, ინათა, ან-და
იმიტომ რომ თვალი სიბნელეს კიდევ უფრო შეაჩვია,
გაღმა ნაპირს ნათლად არჩევდა.

ხმაური ტყეში ისევ გრძელდებოდა და მან შეთესაკენ
მოიხედა, მაგრამ ვერ გაარჩია, ისე იყო ის მიწაზე გას-
ნატული.

ჯიბოს ეგონა რომ თუშს ან არ ესმოდა. ან-და დაეძინა.
უნდოდა მასთან ფორთხვით მისულიყო, მაგრამ ხმაურმა
კიდევ უფრო იმატა და ერთ ადგილას გაშეშდა.

შრიალი და ტოტების მსხვრევა თანდათან მატულობ-
და და რაღაც ჭყიოდა, აქსაის შხუილი ხელს უშლიდა და
ვერ გაერკვია რა უნდა ყოფილიყო. ბოლოს ის დარწმუნ-

* იხ. „Русская старина“. 1871 წ. . . .B-ის მოგონებანი.

და რომ ეს ჩაჩნები უნდა ყოფილიყვნენ, მუცლით შე-
თესთან მიფორთხდა და ხელით ანიშნა.

— იყუჩე!.. — უპასუხა შეთემ უკმაყოფილოდ და
არ შერხეულა ისე იყო მიწაზე გასნატული.

ჯიბომ თვალები გაათავაციცა და დაინახა როგორ გა-
ირღვა გაღმა ნაპირას ბუჩქნარი და როგორ გამოვიდა
წყალზე უზარმაზარი გარეული ნეზვი ღორი თავისი გო-
ჭებით.

გოჭები ღრუტუნობდენ და დედას ძუძუში ეტანებოდენ.

ჯიბოს სიხარულით ხელები აუცახცახდა და რას არ
მისცემდა ახლა რომ სროლა შესაძლებელი ყოფილიყო.
ნეზვი ღორი წყალს დაეწაფა, მაგრამ უეცრად შეკრთა,
დინგი მადლა აიღო, ჰაერი დაეწოსა, ერთი დაიხროტინა
და ჯაგარ აყრილი წყლის დასავალზე ისარივით დაეშვა.

ჯიბო მიხვდა რომ ეს ღორი ვილაცეებისაგან იყო დამ-
ფრთხალი და ყარაბინი მოიმარჯვა.

— შეთე, მოდიან!.. — უჩურჩულა მან შეთეს.

— მოვიდენ!.. იყუჩე, ვაჟაუ!.. — უპასუხა შეთემ, და-
ქანებულ ნაპირზე მდინარის გასწვრივ გველივით გაცურ-
და და მტერს უფრო ახლოს ჩაუსაფრდა.

ჯიბომ წუთით თვალი შეთეს გააყოლა და, როცა ის
წყლის პირას ბუჩქს მიეფარა, — ისევ გაღმა ნაპირს მია-
ცივა თვალები.

კოტა ხანს შემდეგ ცხენის ფეხის ხმაც მოისმა და
გამთენიის ბინდებში გაღმა ნაპირას გადაწეულ ტოტებში
ხუთი ცხენოსანი გამოჩნდა.

ჯიბომ დაინახა რომ მტერი პირისპირ იყო მომდგარი
და გულმა ფანცქალი დაუწყო.

იწვა და ელოდა.

მან კარგად იცოდა აქაური ომის წესი: როცა მოწინა-
აღმდეგენი თითო-თითოთ შეიბმოდენ, მესამეს ჩარევა
არ შეიძლებოდა, — წინ შეთე იყო.

წინა ცხენოსანს უნაგირის კოტაზე ბაწრით ვილაც
ხელებშეკრული ტყვე მოჰყავდა. რომელიც საცოდავად
გმინავდა, უკან იწევდა და წყალში არ უნდოდა ჩაყოლა.

ჯიბოს გულზე ცეცხლი გადაევლო. უნდოდა საფარი-

დან წამოვარდნილიყო და მტრის წინააღმდეგ ხმალდა-
ხმალ გადასულიყო, მაგრამ სწორედ ამ დროს, მის წინ,
მდინარის პირდაპირ, რაღაც აფეთქდა უზარმაზარი და
გუგუნით წავიდა ტყეებში. მინდორ-ველებში და მთებს
შეასკდა.

ეს შეთე გულუხაიძის ხირიმი იყო.

ჩაჩნის ცხენი შედრკა, უკანა ფეხებით კიშმიშზე შე-
დგა, წინა ტორები ჰაერში აასაცსავა, შეტორტმანდა და
წყალში დგვეფა მოადინა.

ცხენოსნებმა ისროლეს და საკუთარი თოფების ცეცხლ-
ში და ბოლში გახვეულნი წყალდაწყალ დაეშვენ.

— იი!.. — დასწყვიტა შეთემ და შიშველი ხანჯლით
წყალში გადაეშვა.

ჯიბოს ეგონა რომ ჩაჩნებმა ყველამ თავს უშველეს.
ბრაზით კბილები გაახრჭიალა და ნაპირთან მიიჭრა.

წყალში რაღაც უზარმაზარი დგაფუნობდა, ირგვლივ
წყალი იშხეფებოდა და წყლის კორიანტელში კაცი
ვერ გაარჩევდა რა ხდებოდა.

უკან ერთხელ კიდევ გაისმა სროლა და მას ყაზახებმა
გასცეს პასუხი.

ჯიბო ხედავდა, როგორ იღრინებოდნენ და ბრდღვი-
ნავდნენ შეტაკებული მოწინააღმდეგენი წყლის ამღვარ
კორიანტელში და როგორ კვნესოდა და ჰკიოდა უნია-
თოდ ვიღაც ქალი.

მერე უეცრად ყოველივე დაწყნარდა და ოდნავ შეთე-
ნებაში გაარჩია, როგორ გაშავდა ერთ ადგილას წყალი
და როგორ მოდიოდა ნაპირისაკენ შეთე გულუხაიძე. მას
პირში გასისხლიანებული ხანჯალი, ხელში მტრის მო-
ჭრილი მკლავი ეჭირა და იღლიაში ამოდებული ხელებ
შეკრული პერანგის ამარა ქალი მოჰყავდა.

მკლავი და ხანჯალი ნაპირზე დააგდო

— ნაბადი, ნაბადი!.. — დაიძახა მან.

ჯიბომ სახელდახელოდ ნაბადი მიწაზე გაშალა და შე-
თემ გულშეწუხებული ქალი ზედ დააწვინა. მერე ხანჯ-
ლით თოკები შეაჭრა და ხელები გაუნთავისუფლა.

— არაყი!.. არაყი, რუსო!.. — გადასცა მან ყაზახ ტარას ვასილენკოს, რომელმაც მათარა საჩქაროდ მოარბენინა, მერე შეწუხებულ ქალს დანის წვერით შეკრული კრიჭა გაუხსნეს და პიროში ჭაჭის არაყი ჩააწვეთეს.
ჯიბში იცნო ქალი: ეს სეტანეი იყო.

— : —

ჭაობის გველი.

თარგმანი ნინა მესხისა.

უხვადაა დილის ნამი მექსიკის ყურეს ნაპირებზე. მისი სიმძიმე რიჟრაჟზე მიწამდე ჰხრის ხის ტოტებს. ღამით ბული სდგას, ხოლო ინათებს თუ არა — უკვე მრავალი ათასი ბუზი ბზუის. კრიჭინებს სხვადასხვაგვარი მწერი. ჰყეფენ ძაღლები.

ამ ღამეებს განწირულნი ბორბლებზე შედგმულ გალიებში ატარებენ. ისინი იღვიძებენ ძაღლებთან, მწერებთან და ქვემძრომებთან ერთად. თვალებს იფშვნეტენ, შესცქერიან გარემოს, მაგრამ მათ ხედვაში არ არის ის მხნეობა. რომელიც ჩვეულებრივია ახლად გაღვიძებულ მხეცებისათვის. მათი კორიზონტი შეზღუდულია. ჰხედავენ მხოლოდ და მხოლოდ ერთფეროვან ჭაობებს და რიგრიგად ჩამწკრივებულ ფიჭვებს. რომლებიც მიწიდგან რამდენიმე ადლის სიმაღლეზე თეთრი ნაჭდევეებით არიან დასერილი. ამ ნაჭდევეების ქვეშ ჭურჭელი სდგას, რომელშიც წვეთ-წვეთად იღვენთება ფიჭვის წებო. გათენებისას. ან დაღამების ნისლში ეს თეთრი ლაქები ხეებზე ფანტასტიურად გამოიყურებიან. ისინი მოგვაგონებენ სიცილისგან, თუ საშინელი ტკივილისაგან დაღმეჭილ სახეს. ხანდახან კი — ეს თეთრი ნახაზები ფიჭვის ტანზე, მოგვაგონებენ აქ მომუშავე განწირულ კატორღელთა ზედამხედველის მკაცრ სახეს.

იცვლებიან ღამის გუშაგები. სალამს აძლევენ ახლად მოსულებს, დაჩოქილნი შეძვრებიან კარვებში და ნელ-ნელა დალაგდებიან. კარვები — ზანგების გალიების უკან არის მოთავსებული. ღამის დარაჯები ცდილობენ ცოტა

მაინც მოასწრონ თვალის მოტყუება, ვიდრე საშინელი სიცხე, ბული ჩამოწვება.

ჭაობი სწამლავს ადამიანს. უკარგავს სიცოცხლის უნარს, უჩლუნგებს მხნეობას.

ნოტიო ჰაერი გაჟღენთილია მოხარშული ყავის სუნით. ერთადერთი თეთრი ტუსალი ამ კატორღელებს შორის დანიშნულია მზარეულად. რა თქმა უნდა, მას ჰყავს თანაშემწე. სამგზავრო სამზარეულოდან მოისმის თეთრი მზარეულის ბრძანების კილო თავის შავ თანაშემწისადმი.

აი, გააღეს გალიების კარები და ოცდასამი ტუსალი — ზანგი, გადმოლაგდა თავიანთი მოძრავი სამარეებიდან. დღისით და ღამით მათ ერთიდა იგივე ზოლებიანი ტანსაცმელი აცვიათ. ზანგებისათვის დღე, მათდაუნებურად, ისევე იწყება, როგორც ძაღლებისათვის: იზმორებიან, ჰღრინავენ და ელიან საჭმელს.

ზოგს თავი მოუყრია წყაროსთან და საჩქაროდ იბანს პირს. ზოგი კი ხარბად დასწაფებია წყალს და პეშვითა სვამს. მათი შავი ტანი ძლიერ განსხვავდება ერთი მეორისგან: მალლები, დაბლები, სქელები, სუსტნი, მაგარ კუნთებიანი, — მაგრამ მათი ფასი აქ, კატორღელების გუნდში, ერთი გროშია.

მცვლების იქ ყოფნა ზანგებისთვის გამუდმებული ტანჯვაა. მცველებს თოფები აქვთ, თოფი კი ჰკლავს ადამიანს. თოფს აქვს თვალები. ერთი წუთითაც არა სცილდებათ მათ ზვერვა. რა ქნას უიარაღო ზანგმა?

ისმის ბრძანება — და ტუსალები მწყობრად გაემართნენ დილის კერძის მისაღებად. აკომლებული ყავა თუნუქის ჭიქაში, ღორის ხორცის პატარა ნაჭერი და მშრალი მჭადის ყუა. ჰლეჭავენ ხარბად. ილუკავენ მსხვილ ტუჩებს: უნდა სჭამონ, უნდა სჭამონ რაც შეიძლება მეტი, რომ სული არ ამოსძვრესთ.

ჰსაუზმობდენ მცველებიც. ჰსაუზმობდენ და თან თვალყურს ადევნებდენ ზანგებს. ხის წვეროებს მზის პირველი სხივი მოჰხვდა. ჩრდილი. რომელიც ჯერ კიდევ ელამუნება ხეებს, უფეროა, როგორც მთელი ლანდშაფტი: ფიჭვი, ხორკლი, მწვანე ხავსი. ბალანი აქა-იქ.

შავი სახეები, თეთრი სახეები, შავი ზოლები ტუსაღთა ტანსაცმელის, თეთრი ზოლები იმავე ტანსაცმელის — კრელი, ძებრას მსგავსი ადამიანები.

ტუსაღები სჭამენ ჩუმად. სასოწარკვეთილებით, პირ-ქუშათ. უნუგეშო და უსიხარულო ყოფა მცველებზედაც კი მოქმედობდა. წერილებს მხოლოდ მაშინ მიიღებდენ ხოლმე. როდესაც მოიტანდენ საბარგო ურმებით სანოვაგეს 90 მილის სიშორედან. არც დასვენება, არც ქალი, არც ეკლესია. დარაჯობა და ძილი. ასეული მილის მანძილზე ერთი და იგივე: იგივე ჭაობები, იგივე მაღალი ხეები, მზეს რომ ჰფარავენ, იგივე ერთი მუჭა თეთრ კანიანები. რომელნიც სდარაჯობენ და ფუქსავატად ატარებენ ღროს. იგივე ერთი მუჭა შავკანიანები. რომელნიც მუშაობენ და შემდეგ გალიაში ჩაიკეტებიან.

მაგრამ სიცოცხლე მაინც სიცოცხლეა. მართალია, საშინელია უიარაღო ზანგების საქონელივით გაღალვა. — გარნა არის მდგომარეობა და ხელობა უფრო უარესი. მართალია უდაბური არის ეს ქვეყანა. — მაგრამ აღკვეთა არ არის და სიამოვნების დანაკლისი ყოველთვის შეიძლება შევსებულ იქნეს.

ზანგებსაც ჰქონდათ დამამშვიდებელი მოსაზრებანი.

აი, ტუსაღი № 1. იგი დასჯილია სპირტით ვაჭრობისათვის. გადაწყვეტილი აქვს ექსი თვე. რა თქმა უნდა, უფროსი გაანთავისუფლებს მას სკიპიდარის ტყვეობიდან, როგორც კი გაუთავდება დაპატიმრების ვადა.

აი ტუსაღი № 3 იმედ გაცრუებული. ძლიერ სუსტია. ხოლო ვადა მისი ტყვეობისა — ხანგრძლივი. მისი სადი, შავი ფერი ჰკარგავს თავის სიმუქეს. იგი შავი კი აღარ არის, არამედ ნაცრისფერი. საცოდავია.

№ 13 ტუსაღმა მოჰკლა რაყიფი*მეძავ სატრფოსთან. „ორი წელიწადი კატორღაში სამუშაოთ“ — სთქვა მსაჯულმა.

მაგრამ დაპატიმრების ვადას აქ ხშირად, ძალიან ხშირად ივიწყებენ — ამბობდენ ჩურჩულით ტუსაღები — ვინაიდან ხეები მოგებას იძლევიან. და უნდა იყოს ვინმე

წებოს შემგროვებელი. შესაფერი მოგებისათვის საჭიროა
ამდენი და ამდენი მუშა ხელი.

მზარეული ჰკვებდა ძაღლებს. ეს ყველასათვის გასარ-
თობი იყო. ძაღლები ჰყეფდნენ, წკმუტუნებდნენ და მათი
ეს ხმაურობა ჰფარავდა ზანგების ჩუმ დრტვინვას.

ტუსაღმა № 23 ოცდამეორეს უთხრა:

— ერთი ჩვენგანი უნდა გამოეთხოვოს ამ წუთისო-
ფელს. ან მე, ან ჩვენი უფროსი.

და № 22 ტუსაღმა გაფრთხილებით უჩურჩულა ოცდა-
მესამეს:

— რა შეგვიძლიან? არც შენ და არც მე. ჩვენ არა-
ფერი შეგვიძლიან.

ძაღლები საჭმელს გარს შემოერთყენ. თავები მიწას
გაუსწორეს. ბეჭები დასჭიმეს. დიდები ლუკმას შეეცილნენ
პატაროებს. დიდებს მეტი ჭამა სჭირდება. ცხადია. მათი
ჩაცვინული ფერდები ამოვსებას თხოულობდნენ, და. რა
თქმა უნდა, დიდებს მეტი უფლება აქვთ. ვიდრე პატა-
რეებს. წკმუტუნს მალე ღმუილი სცვლის და იწყება ჩხუბი.

ტუსაღები მისჩერებიან ძაღლების ჩხუბს და თვალები
უბრწყინავთ. მცველები სიამოვნებით უყურებენ თამაშას.
ვეებერთელა თეთრი ქოფაკი დაეპატრონა ნანატრ ლუკ-
მას და დამარცხებულნი აქეთ-იქით გარბიან და ღრინვით
ლოკავენ ჭრილობებს.

— ზანგებივით მშიშრები! — მასხრობენ მცველები.

ტუსაღი № 22, რომელიც დიდი ხანი არაა, რაც აფრი-
კიდან ჩამოიყვანეს, პირ-მოთნეობით იღიმება და ხითხი-
თებს. — ისე, როგორც ხითხითებენ მის სამშობლოში.

— კიხ, კიხ, კიხ. კიახ!

სამაგიეროდ № 24 ტუსაღი. მოქნილი და უშიშარი.
მთრთოლვარებით ჰკუწავს თავის შავ მუშტებს.

მზემ მალლა აიწია. მისი სხივები ჩასწვდა დაბურულ
ხის ტოტებს. გაჰფანტა ბინდი, და ზანგებს თვალებში ჩა-
ანათა. ზანგებმა ჩრდილისაკენ მისწიეს გაბუროძეხული თავ-
ვები. № 23 გაშტერებული მისჩერებია ერთ წერტილს.

მისმა ამხანაგებმა ვერ გაუძღეს ტყვეობის პირობებს
და სრულიად დაჰკარგეს ნებისყოფა. ზოგი მათგანი

სცხოვრობს. როგორც მცენარე. დავიწყებულია წარსული. აღარ არსებობს აწმყო და გამოურკვეველია მომავალიც. ზოგი თანდათან ემსგავსება მხეცს. გონება ეხშობა და ჰკარგავს ადამიანურ ნიშანწყალს.

გარემომორტყმულმა ჭაობებმა გარდაჰქმნა ეს ადამიანები ცხოველებათ — ღორებათ, თხუნელებათ, მგლებათ. ტუსადთა რაზმის უფროსი, რომლის უბრალო შერხევაც მათ შიშსა ჰგვრიდა, — იყო მათი ბედი, მათი მოსამართლე. მტარვალი, დამტანჯველი. ის იყო მათთვის იგივე. რაც თეთრი ჭოფაკი იყო დანარჩენ ძაღლების ხროვაში.

ძაღლებს შორის ისევე, როგორც ადამიანთა შორის, არსებობს ინსტინქტი; ინსტინქტი. რომელიც შიშზე უფრო ძლიერია. ერთი მათგანი არის სიმშილი. სიმშილმა აიძულა მოქანცული პატარა ფინია გაეტაცნა ძვალი და გაქანებულიყო შორს. მაგრამ სიმარჯვემ და ღონემ უმტყუნა. თეთრი ჭოფაკი დაეწია. ეშვებით გაუგლიჯა ყანყრატო. საწყალი ფინია სიკვდილს ებრძოდა. თათები დაეკრუნჩხა. მცველები კი ჰყვიროდნენ:

— ვაშა თეთრებს! ვაშა თეთრებს!

მცველები იცინოდნენ. ზანგებიც იღიმებოდნენ. მხოლოდ დარცხვენისად. მათი გულგრილობა ერთი წუთით გაჰქრა. ყველა ტუსადმა უკან დაიხია. გარდა ერთისა — № 23. ხელი დაავლო ვეებერთელა კეტს და იქვე გაუხეთქა თეთრ ჭოფაკ ძაღლს თავის ქალა.

თვალის დახამხამებაზე გაიმართა თოფები და ლულები დაემიზნა ტუსადებს.

— ისაა, ის არის! ჩქარა აქეთ! მასთან ფრთხილად უნდა ვიყოთ!

ზედამხედველი გამოვარდა კარავიდან და გრიგალივით გაექანა ტუსადებისაკენ.

გინება ლანძღვას მიაყოლა და ლანძღვა კიდევ — გინებას.

იგი იყო ღონიერი, ტანზვიადი, ვით ჰერკულესი, მხარბეკიანი და კისერჩასუქებული. ჩაწითლებული სახეთი. წითელ-თმისანივე და მუდამ ბრაზიანი თვალებით გამო-

მზირალი. ერთ ხელში ეკავა ავტომატი რევოლვერი, მეორეში კი მათრახი. მოახსენეს:

— ტუსაღმა №23 — აყლაყულა ზანგმა — ქურდმა — მოჰკლა ჩვენი საუკეთესო ძაღლი. ჩვენ თვალწინ კეტით გაუპო მას თავი.

— ზანგმა? — წამოიძახა ზედამხედველმა, და სიბრაზისაგან დორბლები გადმოჰყარა. — ზანგმა? ზანგო. გაიძვრე ტანთსაცმელი!

რევოლვერი შემართა.

— რა შეგვიძლიან? რა შეგვიძლიან? — მოისმა ხმა შავი რიგებიდან.

ზოლებიანი ტანთსაცმელი დავარდა მიწაზე. გაიშხუთლა მათრახმა ჰაერში და ამუშავდა მათრახი.

— ზანგო, ილოცე!

უკვე ყრუდ მოისმოდა ცემა. ყველა ჩაჩუმდა.

— მე დღეს ჯერ კიდევ არ მოგკლავ. — წაიღრიალა უფროსმა. — გასწი, სამუშაოსკენ.

მცველებს უბრძანა:

— იმუშაონ დაუსვენებლივ. გუშინ მივიღე განკარგულება: ჩვენგან ნამუშევრის გადიდებას მოითხოვენ.

დასისალიანებული ზანგი დაიხარა რომ აეღო მიწიდან ზოლებიანი ჩვრები.

— ტყვია მუცელში მოგხვდება თუ რამეს ტანზე ჩაიცივამ!

შავი ადამიანები ზოლებიან ტანთსაცმელში გამწკრივდნენ ფიჭვების გასწვრივ, რომელთაც სდით ძვირფასი სითხე. მთელ სამყაროს რომ აძლევს სკიპიდარსა და კანნიფოლს.

ზანგები თანდათან ღრმად შედიოდნენ ჭაობში. მათ ფეხქვეშ ფუსფუსობდნენ მწერები, მატლები. დამპალი ხის ქვეშ იმალება მორიელი. გაუნძრევლად წვანან შხამიანი გველები, რომელნიც დროგამოშვებით იწყებენ ცოცვას. მაღლა ასწევდნენ რა პატარა თავებს. ყველაზე საშიშია იმათ რიცხვში „ჭაობის მოკასინი“. *) მისი კბენა სწრაფმომ-

*) შხამიანი გველის ერთი ჯიშია.

კვლელია, როგორც კბენა „ჩხრიალა გველის“. მხოლოდ განსხვავება მათ შორის ისაა, რომ ჩხრიალა გველი შხრიალით მოდის საკბენათ, და ადამიანს შეუძლია თავი გადაირჩინოს; „ჭაობის მოკასინი“ კი მივარდება საკბენად ელვასავით — მსწრაფლ და ჩუმად.

— დაიკავოს თვითეულმა თავის ალაგი, და დაიწყონ სიმღერა. — იძლევა განკარგულებას ზედამხედველი.

მან იცის სიმღერის დიადი ძალა. სიმღერის დროს — მეტია ღონე, ნაკლებია უკმაყოფილება. გემზე მომუშავეებს, ფერმის და სკიპიდრის მრეწველობის მუშებს ჩვეულებრივ ჰყავთ ამორჩეული ერთი რომელიმე, სიმღერის დამწყები, სიტყვებს შაირად რომ აჰკინძავს და აძლევს ამა თუ იმ კილოს. ზანგებზე ძლიერ გავლენას ახდენს სიმღერა, შეიძლება იმიტომ, რომ ისინი უფრო ახლოს სდგანან ბუნებასთან.

უცნაურმა ხმამ, უაღრესად სევდიანმა და ნაზმა, თითქოს არამიწიერმა, დაიწყო სიმღერა „ჭაობის მოკასინზე“.

ფიჭვის ტყის დაჩრდილული სიღრმიდან, მოისმა პასუხად დანარჩენების სიმღერა:

— „ჭაობის გველო! ჭაობის გველო“.

საშინელება შამბნარის მოწამლული ჰაერისა, სიძულვილი თეთრებისადმი, შეურაცყოფა და ტკივილი მარტობისა იყო ჩართული ამ სიმღერაში.

დამწყები ამბობდა:

ჭაობის მოკასინ, შამბნარში დამალულო,

შეიბრალე საცოდავი ზანგი,

ჩვენ ვეცდებით გზად არ გადაგელობოთ

ჭაობის მოკასინ, შამბნარში დამალულო.

და საბრალოდ ჰოროთოდა მოძახილი ხეებს ქვეშ, რომელთა წვენი ჭურჭელში ჰგროვდებოდა:

ჭაობის მოკასინს არა აქვს კაცის შიში.

წაქცეული ხის ქვეშ ტკბილად სთვლემს მწყაზარ-პირიანი,

შხამით ჰლოშნის ჩრდილოეთს, ჰლოშნის სამხრეთს, შხამიანი.

ჭაობის მოკასინს არა აქვს კაცის შიში.

ტიტველა ზანგს სიარულის თავი აღარ ჰქონდა. იქცეოდა წამდაუწუმ, წამოდგებოდა, ჩრდილს ეფარებოდა, ისევ იქცეოდა... თავბრუ ესხმოდა. ყურებში წივილი იდგა.

აღგზნებული სისხლი აგონებდა წინაპრებს, რომლებიც დახეტილობდნენ კონგოს ტევრებში.

შუადღეა. მზე შუბის წვერზე სდგას. სიცხეა აუტანელი. კუჭი ცარიელი. ხახა მშრალი. ტუჩები გამხმარი. გაუთავებელია ერთფეროვნება — მუშაობა, ჭამა, ძილი, მწვავე სიცხე, და ისევ მუშაობა, ისევ ჭამა, ისევ ძილი, სიცხე. განა არ სჯობია სიკვდილი? აღარ იქნება გალია. ჯაფა, ოფლი, წამება...

ტუსაღებს სული ეგუბებათ. დაეყარნენ ჩრდილში. ძაღლები უკან მოსდევენ. ისინიც იმდენად მოქანცულან, რომ ჩხუბის თავიც კი აღარა აქვთ.

ტრიალებს დახალული ცერცვის სუნი, რომელიც უფრო ძლიერია, ვიდრე ახალი წებოს ნაზი სურნელება.

ხე რომ წაიქცევა და ჭაობში ღპობას იწყებს, მას გარსად მოედება წვრილი სოკო, სოკო მიხაკის ფერი, ან და მოწითალო, მსგავსად თითბერისა, რომელიც მზის სხივზე ციალებს. ეს იციან ზანგებმა. მაგრამ ნუ თუ სოკოა ეს? მაშ რატომ მოძრაობს? — ჰო, ეს ხომ გველი იგრიხება! „ჭაობის მოკასინი“ თბება მზეზე. იგი პირველად ძაღლებმა შეამჩნიეს, მოჰრთეს ყეფა-ღმუილი და უკან დაიხიეს. ზედამხედველს ახალი გასართობი გამოუჩნდა.

— ზანგო, ძაღლის მკვლელი, — დაიჭირე გველი. არ გინდა? ტყვიით დაგიხვრიტავ მაგ შავ კანს.

ამოოხვრა და სამარისებური სიჩუმე.

— გესმის, ზანგო?!

რევოლვერის ჩახმახმა დაიტკაცუნა, და, უცებ — ზანგს თვალები გაუბრწყინდა. ტანში ჟრუანტელმა დაუარა. დაიყურსა, კუნთები დაეჭიმა, მოძრაობა იწყო მკვეთრი და მოფიქრებული. მივარდა გველს უფრო ანაზდეულად, ვიდრე გველი განძრევას მოასწრობდა, მძლავრად მოუჭირა ხელი კისერში; მეორე ხელით გასჭიმა მის დაგრეხილი, საზიზღარი, სქელი ტანი და —

ასე დაატყვევა გამარჯვებულმა შავმა ლაოკინმა ერთი წუთით როგორც თეთრები, ისევე შავი თანამოძმენი, სუნთქვა შეკრულნი რომ უმზერდნენ გამარჯვებულს.

ელვისებური მოძრაობა და ოთხ ადლიანმა გველმა
ჰაერში გაიღვივლივა.

„ჭაობის მოკასინი“ მრგვალად შემოეჭდო ყელზე ზე-
დამხედველს, შეატრიალა რა თავისი შავი მუცელი, სპი-
ლოს ძვლისფერი თეთრი ლაქებით დაწინწკლული.

გველის თეთრმა პირმა ორჯერ დაჰკნეტა ზედამხედ-
ველის სახე.

ტყვიამ გახვრიტა ზანგის შავი თავი. და ზანგი მო-
წყვეტილი დაეცა მიწაზე.

ერთი წუთის შემდეგ ძაღლებმა სრულიად ალოკეს
დაქცეული სისხლი.

ზედამხედველის თავი გაწითლდა, სისხლის ფრად იქცა,
გასივდა, გასივდა, ისე რომ თვალები და ცხვირი აღარ
მოუჩანდა.

მცველებს მოესმათ მისი სამარისებური ხმა:

— ღმერთი ალბათ ზანგად იქცა. იგი შავია, შავია,
შავი...

რედაქციისაგან:

1926 წელს ეს მოთხრობა დაიბეჭდა ამერიკულ ჟურნალ
„The Crisis“-ში, რომელიც ემსახურება ზანგების განმათავისუფლე-
ბელ მოძრაობას.

ამ მოთხრობამ მიიღო ხსენებული ჟურნალის პირველი პრემია.
თარგმანი ვერ იძლევა დედანის შთაბეჭდილებას, მაგრამ ატე-
დანაც სჩანს, თუ რა მკაფიოდ და ძლიერადაა ის დაწერილი.

— : —

როგორ ვრედაქტორობდი სასოფლო-სამეურ- ნეო გაზეთს.

(თარგ. ვ. ბარველისა)

ცოტა არ იყოს შიშით მოვკიდე ხელი სასოფლო-სამეურნეო გაზეთის დროებით რედაქტორობას, თუმცა სოფლის მეურნეც არა ნაკლები შიშით იკისრებდა გემის უფროსობას.

მაგრამ მე ისეთ გაჭირვებულ მდგომარეობაში ვიყავი, რომ ჰონორარი ჩემთვის მეტად არსებით მოსაზრებას შეადგენდა.

მუდმივი რედაქტორი ერთი კვირით შვებულებაში წავიდა; მე დავთანხმდი შემოკვეთილ პირობებზე და მისი ადგილი დავიკავე.

განცდა, რომ სამუშაო კიდევ მაქვს — მეტად სასიამოვნო იყო და მთელი კვირა დაუღალავის ენერგიით ვიმუშავე.

ნომრის მასალა გადაცემული იყო სტამბაში და მთელი დღე გულის ფანცქალით ველოდებოდი: შევძელი თუ არა ვისიმე ყურადღების მიქცევა მეთქი.

სალამო ხანს. როდესაც რედაქციიდან გამოვდიოდი, მოზდილებისა და ბავშვების მთელმა ხროვამ კიბის ზაქანიდან ძირს ჩაიბრინა და გზა დამითმო.

თან, აქა-იქ, ყური მოვკარ ასეთ წამოძახილს: — „ეს ის არის, ის!“

რა თქმა უნდა მე ამით მეტად კმაყოფილი დავრჩი. მეორე დღეს ასეთივე ცნობისმოყვარეთა მთელი ხროვა ვნახე კიბის ასავალში, და აგრეთვე შევამჩნიე ქუჩაში წყვილათ და კენტად მოსეირნე პიროვნებანი, რომელნიც დიდის მოუთმენლობით მელოდებოდენ.

ჩემს მიახლოებაზე მთელი ეს ბრბო შეინძრა, უკან დაიწია და თან მომესმა ასეთი წამოძახილი: — „შეხედეთ, შეხედეთ როგორი თვალები აქვს!“

მე ისე შევიფერე, თითქოს ვერ ვამჩნევდი. ჩემდამი მოქცეულ საზოგადო ყურადღებას, თუმცა გუნებაში ძალიან მიხაროდა, რის გამოც გადავწყვიტე ბიცოლაჩემისათვის მიმეწერნა ყოველივე.

ავიარე კიბე და კარებს იქით მომესმა მხიარული ხმები და გულიანი ხარხარი.

შევალე კარი და დავინახე ორი ახალგაზდა, რომელნიც გარეგნობით სოფლელებსა ჰგავდნენ.

ჩემს დანახვაზე მათი სახეები ტილოსავით გაფითრდა, შეიკუმშნენ და ელვის სისწრაფით ორი ადამიანი მინების ჩამტვრევით — ფანჯარაში გადახტნენ.

მე გაოცებული დავრჩი.

ნახევარი საათის შემდეგ ოთახში შემოვიდა შეჭალარავეებული ჯენტლმენი გრძელი, ხუჭუჭა წვერით და ლამაზი, თუმცა სასტიკი გამომეტყველების.

ვთხოვე დაჯდომა.

დაჯდა.

ეტყობოდა. რაღაცა სურდა ჩემგან.

მოიხადა ქუდი, შებრუნებულად იატაკზე დასდვა, ქუდიდან აბრეშუმის წითელი ხელსახოცი ამოიღო და აგრეთვე ჩვენი გაზეთის უკანასკნელი ნომერი.

გაზეთი მუხლებზე გაიშალა, ცხვირსახოცით სათვალე გასწმინდა და სერიოზულად მკითხა:

— გაზეთის ახალი რედაქტორი თქვენ ბრძანდებით?

— დიალ, მე გახლავართ.

— წინად თქვენ არასოდეს არ რედაქტორობდით სასოფლო-სამეურნეო გაზეთს?

— არა, ეს ჩემი პირველი ცდაა.

— აჰა! ეს ასეც უნდა იყოს! გიმეცადინიათ როდისმე პრაქტიკულ აგრონომიაზე?

— არა!... მე მგონია-არა.

— აჰაა! ჩემს წინადგრძნობას არ მოუტყუილები-ვარ...

და შეჭალარავებულმა ჯენტლმენმა გაიკეთა სათვალე, გულმტკივნეულად გადმომხედა სათვალეს ზევიდან და მოწიწებით დაჰკეცა გაზეთი.

— მე მინდა წაგიკითხოთ ის. რამაც მაფიქრებინა, რომ თქვენ ცოტა არ იყოს ნაკლებათ იცნობთ აგრონომიას. აი, ეს მოწინავე... ყური დაუგდეთ და მიუხარით თქვენი დაწერილია ეს თუ არა?

„ბოლოკი თავის დღეში არ უნდა მოსწყვიტო, ეს აფუჭებს მას. ბევრად უკეთესია უბრძანო ბავშს ავიდეს ხეზე და დაარხოს ტოტები“.

— აბა, რას იტყვით ამის შესახებ? ეს ხომ ეჭვს გარეშეა, რომ თქვენი დაწერილია?

— რას ვიტყვი ამის შესახებ? ვიტყვი, რომ ეს ძალიან კარგია და საფუძვლიანიც. მე დარწმუნებული ვარ, რომ ყოველ წლივ მრავალი მილიონი თავი ბოლოკი ფუჭდება ამ მაზრაში მხოლოდ იმიტომ, რომ ჯერ კიდევ დაუმწიფებელ ბოლოკსა სწყვეტენ, და თუ უბრძანებთ ბავშვს ხის დარხევას...

— დაარხიეთ თქვენი ბებია! ბოლოკი რომ ხეზე არ იზრდება?!

— აა, არ იზრდება? კეთილი. მერე ვინ ამბობს, რომ ხეზე იზრდებაო. ეს მხოლოდ ორაზროვნობისათვის არის ნათქვამი, სტილის დასაცავად. ყოველი ჭკვათამყოფელი ადამიანი მიხვდება, თუ რასაც ვგულისხმობ იმაში. რომ ბავშვს უბრძანო ხის დარხევა.

აქ ჩემი მოხუცი გველნაკბენივით წამოხტა, ნაკუწ-ნაკუწათ დაფხრიწა გაზეთი, მერე ფეხებით დასრისა, შემდეგ ჯოხით დაამტვრია ყველაფერი, რაც ხელში მოხვდა და გამომიციხადა. რომ მე აგრონომიაში იმდენივე მესმის, რამდენიც ძროხას.

დასასრულ ოთახიდან გავიდა კარების ძლიერი ჯახუნით და საზოგადოთ ისე იქცეოდა, რომ მე მომეჩვენა, თითქოს იგი რიდაცით უკმაყოფილო იყო, თუმცა ვერ მივხვდი რითი და აზიტომავი გერაფრით გერ დაგეხმარე.

ცოტა ხნის შემდეგ გრძელი, გაიკეცილი გაიგის მზგავსი არსება — მხრებამდი დაშვებული თხელი თმით

და ერთ კვირაზე მეტი გაუპარსავი სქელი, ჯაგარის მზგავ-
სი წვერით აფოროჯებულ სახეზე — ელვის სისწრაფით
შემოსრილდა კარებში.

იქვე გაქვავდა გაუნძრევლად ტუჩებზე თით მიდებუ-
ლი და მთელი ტანით ჩემსკენ გადმოიხარა თითქო რალა-
ცას ყურს უგდებსო.

ჩამი-ჩუმი არ ისმოდა.

შემდეგ კარები გადარაზა, ფეხის ცერებზე მომიახ-
ლოვდა და რამდენიმე ხანს არა ჩვეულებრივი ინტერესით
მათვალერებდა.

შემდეგ ამოიღო ჩვენი გაზეთის ნომერი და მითხრა:

— აი, ეს! ეს თქვენ დასწერეთ? საჩქაროთ წამიკით-
ხეთ. ხმამაღლა... მიშველეთ, გადამარჩინეთ, ვიტანჯები.

მე დავიწყე კითხვა და იმის მიხედვით რა წინადადე-
ბასაც ვკითხულობდი, ვამჩნევდი, რომ მისი სულიერი
განწყობილება თანდათან უკეთესდებოდა, სახის დაჭიმუ-
ლი კუნთები უსწორდებოდა, შიშის გამომეტყველება
ეკარგებოდა და მის სახეს ეფინებოდა მშვიდობიანობა
და სათნოება ისე, როგორც მთვარის სხივები გაანათებენ
ხოლმე მიყუჩებულ მიდამოს.

„სკლინტი, ანუ გუანო, — ვკითხულობდი მე, — საუც-
ხოვო ფრინველია, მაგრამ მეტად სათუთია და დაკვირვე-
ბულ მოვლას საჭიროებს. იმისი გატანა ბაზარზე შეიძლება
არა უადრეს ივნისისა და არა უგვიანეს ენკენისტვისა. ზამთ-
რობით თბილ ადგილას უნდა მოათავსო, სადაც მას შეეძლება
ბარტყების გამოჩეკა“.

— „უეჭველია წელს გვიანი თესვა იქნება და ამიტომ
ვურჩევთ სოფლელებს ბოსტანი დაკვალონ და პურის თავ-
თავი დარგონ მკათათვეში მარიამობისთვის მაგივრად“.

— „კვახის შესახებ. ეს საყვარელი ხილია ახალი ინგლი-
სის შუა მხარის მცხოვრებთათვის, რომელთაც მარწყვზე
უფრო უყვართ ტკბილი ქაღების გასაკეთებლად, და აგ-
რეთვე კარგია ძროხების სასუქად ჟოლოს მაგიერ, ვინაიდან
უფრო ნოყიერია და სასარგებლო. კვახი ერთადერთი საჭმე-
ლია ფორთოხლის ჯიშისა, რომელიც ხარობს ჩრდილოეთში.
ბოლო ხანებში უკვე აღარა რგავენ მას ეზოში საჩრდი-
ლობლად, რადგან დამტკიცებულია, რომ კვახი ძალიან ცო-
ტა ჩრდილს იძლევა“...

— „ეხლა, როდესაც უკვე გათბა ჰაერი და ბატები მალე
დაიწყებენ ქვირითის დაყრას“....

ჩემი მსმენელი მომვარდა, მაგრამ ხელი ჩამომართვა და აუწერელის მადლობით დამიწყო ნჯღევა.

— ეგრე, ეგრე! საკმარისია, მეყოფა! ეხლა ვატყობ, რომ სრულებით ჯანსაღათა ვარ... თქვენ ყოველივე ისევე სისწორით და სიტყვა დასიტყვით წაიკითხეთ, როგორც მე; მაგრამ დღეს დილით, როდესაც ეს სამეურნეო რჩევა-დარიგებანი პირველად წავიკითხე, მე ვუთხარი ჩემს თავს: დიაღ, მე გიჟი ვარ! წინად, როდესაც ჩემი მეგობრები გაფაციცებით მიდარაჯებდნენ და მივლიდნენ, ტყვილად არა მჯეროდა, რომ გიჟი ვიყავი, მაგრამ ეხლა კი დავრწმუნდი რომ ნამდვილი გიჟი ვარ და ამასთანავე ისეთი შევყვირე, რომ შეგეძლოთ ორი კილომეტრის მანძილზე გაგეგონათ. სახლიდან გარეთ გამოვვარდი, რომ ვინმე მომეკლა, იმიტომ რომ ადრე თუ გვიან მაინც ამითი გათავდებოდა და ხომ საჭირო იყო დამეწყო. მე ხელახლად გადავიკითხე თქვენი წერილების ყველა აბზაცები, რომ დავრწმუნებულიყავ, შემდეგ ცეცხლი წაუკიდე ჩემს სახლს, და გამოვიქეცი! გზაში ბევრი დავასახიჩრე და ერთი სუბიექტი ხეზე აცოცდა და დამემალა, საიდანაც — თუ მოვისურვე — შემიძლიან ძირს ჩამოვართრიო. მაგრამ როდესაც რედაქციას ჩამოუარე, ვიფიქრე: მოდი ერთხელ კიდევ გავსინჯავ, რომ აღარაფერი საეჭვო აღარ იყოს მეთქი. ეხლა ეჭვს გარეშეა, და უნდა მართალი გითხრათ, რომ იმ სუბიექტს ბედი სწყალობს, თორემ რომ დავბრუნებულიყავ, უსათუოდ მოვკლავდი. ნახვამდის მოწყალო ხელმწიფევ, ნახვამდის, თქვენ მე უზარმაზარი ტვირთი მომაშორეთ. თუ კი ჩემი ჭკუა-გონება არ დაზიანდა თქვენი სამეურნეო წერილის შენიშვნებით, ამის შემდეგ ნამდვილად ვიცი, რომ არავითარ უუცნაურეს მოვლენასაც კი აღარ შეუძლიან გონება შემირყიოს. გისურვებთ ყოველივე კარგს!

მე პატარა უხერხულობა ვიგრძენი იმ დასახიჩრებებით და სახლების ხანძრებით, რომელიც იმ მოქალაქეს მოეხდინა, რადგან ცოტათი მეც ვიყავი ყოველივე ამის მიზეზი.

მაგრამ ეს ფიქრები მალე გაიფანტენ, რადგან უეცრივ და სისწრაფით შემოვიდა ნამდვილი რედაქტორი.

იგი მეტად ნაწყენი, შეშფოთებული და დაღონებული სჩანდა.

დაათვალიერა იქაური აფორიაქება, რომელიც მოხუცმა დამთხვეულმა და სოფლის ბიჭებმა მოახდინეს და მითხრა:

— ცუდი ამბავია, მეტად ცუდი ამბავი. გატეხილია ბოთლი წებოთი, ჩამტვრეულია ფანჯრების ექვსიოდე მინა, დამსხვრეულია ჩასაფურთხებელი და ორი შანდალი. თუმცა ეს იმდენათ არაფერია. ყველაზე ვარესი ის არის, რომ გათახსირებული და გაფუჭებულია გაზეთის სახელი და ვშიშობ — ვაი თუ სამუდამოთ. მარჯალია, გაზეთს არც როდის არა ჰქონია ასეთი მოთხოვნილება როგორც ეხლა, არასოდეს არ გაყიდულა ასე უამრავად და თავის დღეში ასეთი პოპულიარული არა ყოფილა, მაგრამ სრულებით არ არის სახარბიელო და სასიხარულო გახდეს ცნობილი სიგიჟისა გამო და საკუთარი სისულელეთი ივაჭრო. ჩემო მეგობარო, გეუბნებით, როგორც პატიოსანი კაცი: ჩვენი ქუჩა გაჭედულია ხალხით და ბევრი მათგანი უკვე ღობეზედაც კი შემდგარა, რომ ერთხელ მაინც მოგკრან თვალი; რადგანაც ისინი გიჟათა გთვლიან და მართალნიც არიან თქვენი სამეურნეო წერილების წაკითხვის შემდეგ. იმისთანა წერილები მწერლობის სახელგამტეხი და შემარცხვენელი რამ არის! არა, როგორ მოგივიდათ აზრათ, რომ თქვენ შეგიძლიათ ირედაქტოროთ სასოფლო-სამეურნეო გაზეთში?! როგორც ეტყობა თქვენ ანბანური ჭეშმარიტებაც კი არ იცით მეურნეობისა. თქვენ გუთანზე და კევრზე ისე ლაპარაკობთ, როგორც ერთსადა იმავე საგანზე. თქვენა სწერთ ძროხების დამაკების დროზე და იმავე დროს რჩევას იძლევიან თუ როგორ უნდა მოაშინაუროთ ციყვები, რადგანაც ისინი მეტად სწრაფი ხტუნიები არიან და საუცხოვოთ იჭერენ ვირთაგვებსო! თქვენი ცნობები იმის შესახებ, რომ ზღვის ლოკოკინები უძრავნი რჩებიან თუ მათ რომელიმე საკრავზე მუსიკას

მოასმენინებთ, სრულებით ზედმეტია, სრულებით ზედმეტი... მათ არაფერი არ ააღელვებს. ისინი მუდამ უძრავნი არიან! ზღვის ლოკოკინებს არავითარი საქმე არა აქვთ მუსიკასთან. ცაო და დედამიწავ! თქვენ რომ ცხოვრების მიზნათ დაგესახათ თქვენი უფროსობის გამოფენა, მაშინაც კი ვერ მოახერხებდით ისე კარგად დაგემტკიცებინათ თქვენი უმეცრება, როგორც ეხლა! მთელ ჩემს სიცოცხლეში ამგვარი რამ არ მინახავს და არცა მსმენია! თქვენი შენიშვნა, რომ ტყის წაბლს ვაჭრობა-მრეწველობაში უმთავრესი ადგილი უჭირავს, პირდაპირ გამოანგარიშებულია იმ მოსაზრებით, რომ სამუდამოთ სახელი გაუტეხოთ გაზეთს. ეხლავე გაიპარეთ აქედან და რაც შეიძლება ჩქარა. სრულებით არა ვსაჭიროებ შევებულებას თუ კი თქვენ გასწევთ ჩემს მაგივრობას! მე მუდამ იმის შიშში ვიქნები, რომ თქვენ კიდევ რასმეს აქებთ და რჩევა-დარიგებით განმარტავთ. მე მოთმინებიდან გამოვდივარ, როდესაც მოვიგონებ თქვენს განმარტებებს ზღვის ლოკოკინების შესახებ „პეიზაჟურ მებაღეობის“ განყოფილებაში. წადით! გამეცალეთ! ქვეყანაზე არავითარ ძალას არ შეუძლან კიდევ ამაღებინოს შევებულება. ო, რატომ არ მითხარი, რატომ წინდაწინ არ გამაფრთხილეთ, რომ თქვენ არაფერი არ გაგეგებათ სასოფლო მეურნეობაში?!

— არ გაგაფრთხილეთ თქვენ, თქვენ ზღმარტლის ბურთო, თქვენ კომბოსტოს თავო, თქვენ სატაცურის სვინტრო?? ჩემს ცხოვრებაში პირველად მესმის ასეთი სიტყვები! გეუბნებით, რომ თოთხმეტი წელიწადია რაც ჟურნალ-გაზეთების სარედაქციო მუშაობას ვაწარმოებ და პირველად მესმის, რომ გაზეთის რედაქტორობისათვის საჭიროა რაიმე ცოდნა. აი, თქვე ჯირკო, თქვენა! ვინა სწერს თეატრალურ რეცენზიებს მეორე ხარისხოვან გაზეთებში? ფეხსაცმელების მკერავების შეგირდები, რომელთაც იმდენივე ესმით მსახიობთა განცდების და განსახიერების, რამდენიც მე აგრონომიაში. ვინ უკეთებს კრიტიკას ახლად გამოსულ სქელ ტანიან წიგნებს? ისეთი პირები, რომელთაც თავის დღეში არცერთი წიგნი არ

დაუწერიათ. ვინა სწერს გრძელ-გრძელ მოწინავეებს ფინანსების შესახებ? ისეთი ხალხი, რომელნიც დაბადებიდან ფულებს არ მიჰკარებიათ! ვინ იძლევა განმარტებებს სამხედრო ხელოვნებაზე და მოქმედებაზე? ისეთი ადამიანები, რომელნიც მარჯვენას მარცხენიდან ვერ არჩევენ და არ იციან რა ჰქვიათ თოფის უკანა ნაწილს, ან ზარბაზნის წინა მხარეს! ვინა სწერს მოწოდებებს და ეწინააღმდეგება მაგარი სასმელების ხმარებას? ისეთი ხალხი, რომელნიც საფლავის კარებამდე არყის სუნითა ჰყარან. აბა მითხარით ვინ რედაქტორობს სასოფლო-სამეურნეო ჟურნალ გაზეთებს? უმრავლეს შემთხვევაში ისეთი ხალხი, რომელთაც უცდიათ ლექსების თხზვა, სანტიმენტალური რომანების ჯღაბვნა, სენსაციური დრამების წერა, ქუჩური ქრონიკის შეგროვება და სულ კი ამოდ; ხოლო ბოლოს ხელი მიუყვიათ მეურნეობისათვის, როგორც დავრომილების დროებითი თავშესაფარისათვის. თქვენ გინდათ მე მასწავლოთ საგაზეთო საქმე? თქვე უბადრუკო, ამ საქმეს. როგორც ჩემ ხუთ თითს, ისე ვიცნობ და გეტყვით, რომ რაც უფრო ნაკლები იცის ადამიანმა, მით უფრო მეტს ახმაურდებიან მის გარშემო და მისი ნაშრომი უფრო მეტი ჰკონორარი ღირს. ეჭვს გარეშეა, რომ ამ გაყინულსა და თვით მოყვარე ქვეყნიერებაზე უშველებელ სახელს მოვიხვეჭდი მე რომ მეტიჩარა და უვიცი ვიყო და არა განათლებული და მორცხვი ადამიანი. მაქვს პატივი გამოგეთხოვოთ მ. ხ.! მე სიამოვნებით წავალ აქედან, რაკი თქვენ ეგრე მომეპყარით, მაგრამ მე პირნათლად შევასრულე ჩემი მოვალეობა. მე შევასრულე ჩემს თავზე მიღებული ამოცანა. რამდენადაც კი ამის შესაძლებლობა მომეცით. მე დაგპირდით, რომ ყველა წრის ხელის მომწერთათვის თქვენს გაზეთს საინტერესოდ გავხდი მეოქი და შევასრულე კიდევ. მე ვკისრულობდი 40 ათას ცალამდე ამეყვანა გაზეთის ტირაჟი, და ჩემთვის ორი კვირა რომ გედროვებინათ, მე ამას დაგიმტკიცებდით. ამის გარდა მე თქვენ შეგძინეთ ისეთი მკითხველები, როგორიც თავის დღეში არა ჰყოლია სასოფლო-სამეურნეო გაზეთს; ისეთი

მკითხველები, რომელთა შორის არ მოიპოვება არც ერთი
ადამიანი, რომელმაც იცოდეს გარჩევა საზამთროს ხისა
ატმის ვაზისაგან, თუნდაც ამაზე იყოს დამოკიდებული
მათი სიცოცხლის გადარჩენა.

ჩვენი გაყრით ჰკარგავთ თქვენ და არა მე, თქვე ცერც-
ვის ფუჩიჩო!

მშვიდობით.

და მე ამაყად გამოვედი რედაქციიდან.

— : —

3 2 0 9 0 3

დაბალი ხმით.

წრეულს ვყიდულობ შეშას ფუთობით
და მყოფნის სითბო ერთი მანეთის,
რომ ბედს უცქირო ბავშური ნდობით,
თითქოს გვიყვარდეს ჩვენ ერთმანეთი.

აბრიალდება წითლად ბუხარი,
როგორც დაისის აჩრდილი მცირე.
ცეცხლი ძალუმი, ცეცხლი მქუხარე
გამოაქროლებს ხოხობს და ირემს.

წინად მხიბლავდა უსაზღვროება,
დღეს ოცნებისთვის კმარა შუამთა.
მე გაზაფხულის მრწამს სათნოება
და არ ვემდური ბრწყინვალე ზამთარს.

თავის სიბრძნეში გული რწმუნდება.
კარგია თოვლის ფერი და კრთომა.
ოქროს სხივებით მზე დაბრუნდება,
ყველას მოგვიტანს საჩუქრებს ბლომათ.

ჩემ ოცნებისთვის კმარა მდინარე,
მსგავსი ჩანგისა პატარა ხიდი,
მდინარის გაღმა ტყე პირმცინარი
და იმის თავზე ღრუბელი დიდი.

იანვარი. 1928 წ.

— : —

სიმღერა

(ადგილი პოემიდან)

ოდელია დელა
რკინის კაკუჭელა!
გალესილო სატევარო —
კოხტა ჩხერიმელა!

იგორეთელო ბიჭებო,
ორბებო სალის კლდისა. ---
გაცვიათ რკინის პერანგი
მუხლი გაბიათ მგლისა.

მიწისა და უფლებებისთვის
თქვენ გასწირეთ თავი,
რომ ღარიბ ქოხს ჰქონებოდა
მშვიდობა და ზავი.

რომ ჰყვოდეს მზეზე:
ყანა, ეზო, ზვარი
და ცხოვრება ცის ქვეშ
სჩქეფდეს სანუკვარი.

ოდელია დელა
რკინის კაკუჭელა!
შენ ჭაღაო ლელიანო —
კოხტა ჩხერიმელა!

პასუხი მამას საყვედურის ბარათზე.

ხშირია შენი საყვედურები
და უფრო მეტი გულის დაწყვეტა,
აბა რა ვიცი თუ მემდურები
ან ფიქრი შვილზე თუ მოგაწყენდა.
თუ გაიგებდი ჩემს გულის ღელვას
მზით გადმოვარდნილს ნაღელვარივით,
არ ინდომებდი შვილის დაწყევლას
არც შეხვდებოდი ნამღელვარები....
ჩემში ხომ არის სისხლი სვანური
გადმონანერგი მოდგმით-მოდგმამდე,
და მიტომ უფრო ვარ უცნაური
გაზაფხულიდან — შემოდგომამდე.
არა მწამს ფიქრი აზნაურული
არც ბრწყინვალება ნაწერეთლარი,
მიყვარს ოცნება მზით დაწურული
და მივსდევ ქუჩებს მზით გადამთვრალი.
დიდი ზურაბი, მამა კეთილი
გაწამებს ისევ დაკარგულ დროთა,
მიტომ უფრო ხარ გულდაწყვეტილი
რომ მეგობრობდა გუბერნატორთან.
მე სულ სხვა მიზნებს შევეთანაბრე
მიყვარს ქალაქი ცეცხლურ თაღებით
მარტო სახელი თუ გავაზღაპრე
კვამლში და მტვერში დავიდალები.
შევკედლებულვარ ქალაქის უბეს
რამდენი წელი და წამებია,
ათასჯერ სული უწამებია.
ქალაქს კვამლის და ცეცხლის მეუფეს

ათასჯერ სული უწყამებია.
გული დათხრილი ნალველფარია —
თვალი დაღლილი ელნათურებით.
და მითხარ, რაღა ჩემი ბრალია
თუ ვერ მოვდივარ სოფლურ ურმებით.
აქ მტკვარი ცეცხლად ამართულია
ცეცხლის სვეტებზე, ცეცხლის ანძებზე,
მტკვარი რკინებში გადაღადრული
ფოლად ღუნვების ამონაწებზე.
ხშირია განცდა ქარში მთვარული.
უცდი სალამოს შემოთეთრებას,
ქალაქის ფიქრზე შემოღვარული
ფოლადზე ვაწრობ სულის ვედრებას.
ხსოვნა მთაწმინდით დანაბდულია
მთვარე ფერმკრთალი და გაცვეთილი,
ქარხნებთან ფიქრად დაბანდულია
ზაჰესი ცეცხლად გადაწვეთილი.
და როცა შენგან ბარათი მომდის
მე აღარ მინდა წარსულზე ლოცვა
არც მოგონება სოფლური ოდის
როს იკეტება ხსოვნები მორცხვად.

—:—

უცნობ მეგობარს.

რომელმაც გამომიგზავნა ლექსი

„არა და არა!“

თარგმანი ვალერიან გაფრინდაშვილის.

მალე მოვკვდები. მცირე ქონებას
მე გიანდერძებ, ჩემო მამულო!
ტკბილი ბავშობა არ ახარებს ჩემს მოგონებას,
ახალგაზრდობა ბრძოლით მქონდა მე მოწამლული.
შეხვდება გრიგალს სიხარულით ჩვენი ბუნება.
თუ ეს გრიგალი წუთიერია.
მაგრამ გვეტყობა ჩვენ მოდუნება,
თუ ქარიშხალი ხანგრძლივია და ძლიერია.
დამასვეს წლებმა საშინელი თავისი დალი.
არ მაგონდება წარსულიდან დღე სხივოსანი.
მე ვერ ვიგემა შთაგონება უსაზღვრო, ლაღი.
ჩემო სამშობლო! მწუხარეა შენი მგოსანი!
თითქოს მესმოდა უფსკრულიდან ხმაური ტალღის,
ცხოვრების გზაზე დაბრკოლება მე ვნახე ბლომათ.
მაგრამ რადგანაც ჩემს ძარღვებში სდულს სისხლი ხალხის,
ჩემო სამშობლო, ჩამითვალე ეს მცირე შრომა!
არ მივაჭრია ჩემი ჩანგით, მაგრამ ოდესმე,
როცა შემაკრთო ბედმა ავმა, უბოროტესმა,
მე ავაჟღერე ჩემი ჩანგი ყალბი ჰანგებით,
ამიტომ არის — სინანულით რომ ვითანგები.
ახლა მარტო ვარ. ამაოა ზედმეტი გლოვა,
მაგრამ ერთგული მეგობრები სადღა არიან?

ზოგი დამშორდა თავიდანვე და მიმატოვა,
 ზოგთან მე თვითონ შეგნებულად არ მიაჩნია.
 ზოგიერთ მათგანს უღმობელი ეწვია ბედი,
 ზოგმა ცრემლების სამუდამოთ დასტოვა არე.
 რადგანაც დავრჩი მარტოდ-მარტო, მოკლულ იმედით,
 რადგან ბრძოლაში არვინ იყო ჩემი დამხმარე,
 რადგან დღითი დღე მაკლდებოდა მე ამხანაგი
 და ჩემი მტრების იზრდებოდა დიდი ბანაკი,
 რადგან ჩემს გულში ხალხის სისხლის სდულს ერთი წვეთი,
 ჩემო სამშობლო, შეიწყნარე შენ ჩემი ბედი!
 იყო თავიდან მოწოდება ჩემი დიადი
 მედიდებია, ხალხო, შენი ტანჯვა ვაება,
 რომ ოდნავ მაინც გამეფანტა ბნელი წყვდიადი.
 რომლით შენი გზა შემორკალა ძალთა ღვთაებამ.
 მაგრამ მიყვარდა ეს ცხოვრება მუდამ ცბიერი,
 იმის სიამეს შეჩვეული და ნებიერი;
 მე მივდიოდი მიზნისაკენ არა გმირულად,
 მიზანს სიცოცხლეს არ ვწირავდი თავგანწირულად.
 ჩემი სიმღერა წრფელ გულიდან გადმოღვარული,
 ხალხამდე მაინც ვერ მივიდა, — ვერ გავიხარე.
 მხოლოდ აკვნესდა სიმღერაში ღრმა სიყვარული
 შენდამი, ჩემო სამშობლო მხარე!
 თუმცა მყინავდა მე დღითი-დღე სიცივე მეტი,
 ამ სიყვარულის შევირჩინე მე სამკაული,
 რადგან ჩემს გულში ხალხის სისხლის სდულს ერთი წვეთი,
 ჩემო სამშობლო, მაპატიე დანაშაული!

— : —

გოგობრზე.

სანდრო შანშიაშვილთან და გი-
ორგი ლეონიძესთან.

დაიფშვნა... მაგრამ მაინც აქამდე
თავის ნანგრევებს უძლებს უჯარმა.
გასტანოს, ძმებო, ჩვენ სიკვდილამდე
ამ სიყვარულის ლექსის გუჯარმა.

ასეთი იყო ის ღამე მაშინ,
ვახტანგს, რომ ციდან მოესმა რეკა.
დღესაც ქვითინით სტირიან ცაში
ვაჟა-ფშაველას ღვია და დეკა.

და სართიჭალის მეთარე საქო
გულამომჯდარი მღერის „სულიკოს“.
ჩვენც ხომ იმისთვის გვყოლია სატრფო,
რომ ისიც ასე დაკარგულიყო.

აშულმა თავის თქვა აშულური
სხვა აქვს სათქმელი ამ ჩვენ სამებას.
მაგრამ გაგვიხდა სიტყვა უძლური
და სათითაოდ ენა დაგვება.

მელიტა.. ნინა.. რძალი ზენარი...
მშვენიერებით შეემოსა კალთები კახეთს.
დაქალებული ვეფხვი ეს არი,
ბეწვის ხიდიდან სამოთხე ვნახეთ.

დედის რძესავით ტკბილი ღამეა,
იორი ჩქეფით ოცნებას არწევს.
გამოვა წამით გომბორზე მთვარე
და გორგასლანი ხმალით გადასწევს.

ტფილისი.
5 იანვარი, 1928,

ზამთარი.

ცვივა ფიფქები თეთრ ზამბახებათ
და ეფინება ტფილისის ქუჩებს.
გუგუნებს ქარი, ვით ამბობება...
თუ ჰბაძავს მუშებს?

მტკვრის ნაპირები გვანან ნატყვიარს,
თითქო დასხმიათ მტერთა მხედრები,
და ყინულებიც ისე აწყვია
როგორც ცხედრები.

სადღაც ნაპრაღში დაეშვა ყვავი
და აცახცახდა ჩიტი ღაბუა.
ახლა წალკოტში ვარდი არ ჰყვავის.
ხე ჰგავს ბაბუას...

ახ რა ტკბილია მაშინ ბუხარი,
როცა კანკალებ თოვლში შიშველი;
მაგრამ თუ არ გაქვს სული მდულარე,
ვერც ის გიშველის!

1/III 28 წ.

— : —

ოთხი მაუზერი

პოემიდან.

I

სმენა!
ამხანაგებო ყოველი ქვეყნისა!
ეს ხმა კი არ არის
უსაგნო კვებნისა;
ეს არის ამბავი
ოთხი მაუზერის,
სმენა ამხანაგებო!
მღერის:
ახალი პოეტი
მოხუცი ერის.
ლექსო არ მიმტყუვნო
რითმაზე ანაგებო.
სმენა, ამხანაგებო!

*

ამბავი დაიწყება
ჩემი გურიიდან,
მთელი გურია
მოსჩანს საყორნიიდან.
საყორნიის ფერდზე
გვქონდა კარავი,
კარავში ჩვენ ვწვებოდით,
კარებთან — ნაგაზი,
ძალდი შემპარავი.

*

თქვენ რა თქმა უნდა
გახსოვთ
ცხრაას ექვსი წელი,
როცა რეაქციას
ეჭირა მათრახი,
როცა კრილოვმა გადასწვა
გურია მთელი
და მთებში ფირალად
გარბოდა ხალხი.
ჩვენი მთებში ყოფნისაც
ეს იყო მიზეზი,
ჩვენც მიტომ დავტოვეთ
ყანა და ეზო.
და როს, საყორნიაზე,
ყორანი ჩხაოდა,
მოგვაგონდებოდა
სოფელი,
ჩვენი ოდა.

*

მაშინ ფირალები,
მღელვარე გულებით,
იყვნენ, დაჩაგრული,
ხალხის ერთგულები.
თუმცა რეაქციას
ეჭირა მათრახი,
მაგრამ ტერორისტებს
ჰქონდათ კარაბინები.
და მთავრობის დამქაშებს
მშრომელის გალახვას,
ხშირად აზღვევინებდენ
სისხლის დინებით.

*

გლებ-კაცებს უყვარდათ
მაშინ ფირალები,
მათ ქებას მღეროდენ
ჩონგურზე ქალები.
უამრავი იყო
ლექსები ხალხური.
ჰკიცხავდენ შავი რეაქციის
ყველა მოსამსახურეს.
გურულს მზის ამოსვლა
ყოველთვის სჯერა.
გურულებს უყვართ
ლექსი და სიმღერა.
მათ ვერ დაიმონებ
ვერავითარ წესებით, —
თავიანთ გასაჭირსაც
დასცინოდენ ლექსებით.

*

ბევრნი იყვნენ ჩვენში
მაშინ ვაჟკაცები,
მტარვალთა წინააღმდეგ
იბრძოდენ გატაცებით.
გენახათ იტყოდით:
— „რკინას გაჰკნეტს კბილებით!“...
მე არავისი არ მსურს
დაკარგვა, გაწბილება,
ვეცდები ამბავი
მოგიყვეთ დაწვრილებით.
ტფილისი

1928 წ.

— : —

მგზავრის სიმღერა.

მომნდომებიხარ, მომგონებია
ლერწმებ აწვდილი შენი სხეული
ეს ვაგონებიც მონგოლებია
და მე მგზავრი ვარ შენგან წყეული.
შენ დარჩენილხარ მთების გადაღმა
დარდნი ყინულათ დამკიდებია
სივრცე გვაშორებს გზებზე ამაღამ
და უკან კლდეთა კიბეებია.
ცას ვარსკვლავების მოაქვს კრებული
შენ მთის თვალი ხარ ალბათ ნამდვილი
მკერდზე ხელები დამიკრეფია
და მიფიქრია ალიონამდე.
რას მოვიგონებ გზაში ჭკვიანურს
მინდვრებს აკვრია გაცრილი ნისლი;
შენს მახინჯ სახეს ადამიანურს
რად ურევია მონგოლის სისხლი.
მომნდომებიხარ — მომგონებია
ლერწმებ აწვდილი შენი სხეული
ეს ვაგონებიც მონგოლებია
და მე შიგ ვზივარ შენგან წყეული.
მთების სიმაღლე ბორბლით გავჭერი
მაგრამ მკერდზე მაქვს დაღი ხრამივით:
შორს მიქრის გზები გაჭირვებული
გადმომხედე და მომეხმარევი.
ალბათ ვიქნებით სადგურში დროზე
ჩაქვრენ მინდვრებში ჩრდილნი მთებისა;
შენზე ვიფიქრო თუ სამშობლოზე
გამხადე ღირსი ყურადღებისა.

კარი იღება. სივრცე შემოდის
მატარებელი რყევას კლებულობს
სრბოლა აშენებს სევდის შენობებს
და მინდვრებს მიზდევს აკივლებული.
ასე მივყავდი წლებთა ვაგონებს
გრძნობებისა და სევდის მყევარი;
ეხლა მთის იქით ნადირს მაგონებ
და მე სად მივრბი შენი მწევარი.
მინდვრების სივრცე ბორბლით გავჭერი
მაგრამ მკერდზე მაქვს დაღი ხრამივით
შორს მივჭრი სადღაც გაჭირვებული
გადმომხედე და მომეხმარევი.
ალბათ ვიქნებით სადგურში დროზე
ჩაქვრენ მინდვრებში ჩრდილნი მთებისა;
შენზე ვიფიქრო თუ სამშობლოზე
გამხადე ღირსი ყურადღებისა.

— : —

შეხვედრა.

ფერდებ შენგრეულ მშიერ მგელივით თვალში ჩამხედე
და ეს ჩახედვა გავდა წყალში ამღვრეულ ღვინოს...

აბა, მითხარი ვინ დაგაყვედრებს,
რომ ერთხელ მაინც შენც გაიღიმო...

გახდი ზედმეტი?!. მაგრამ, მითხარ, ვისი ბრალია
ხმალდახმალ ჯიქურ თუ ვერ მიდი მოქნეულ ხმალზე...

ეს ცხოვრებაც, ხომ ბასრი ხმალია,
რომელიც უნდა გარდიქმნეს ხვალ-ზეგ...

დღეს ტყვიებივით ზუის ამ ჩვენ დღეთა დასები
და აღმაცერათ მათ, რომ უკან მიყვე, ძნელია...

იცი?!. უთუოდ დასამარდები,
უკან ჩანჩალი საშინელია...

და რატომ გიკვირს შენ, რომელმაც ჯერ კიდევ გუშინ
გადმოანთხიე ასპიტივით შხამი სამსალა

(რომ ჩაგეწვეთა ის ქვეყნის გულში
და მოგედუნა სიცოცხლის ძალა),

რომ შეახეთქე სალკლდესავით აღმართულ მკერდებს
შენი კაცობის უსუსური ფიქრი, ზრახვანი...

რად არ გიშველა ღმერთს, რომ ევედრე
და დადიოდი სიონში ღამით!..

გხედავ მოსულხარ და სადაც შენ იყავი ალბათ
ფიქრობდი ასე: გამომწყვდეულ დონკიხოტივით:

— ვარ და ცხოვრებაც ვერ დამცემს დამბლას,
— რა გინდ დაბრმავდეს ის სიბოროტით...

მაგრამ, გაიგე?! ჩვენ კბილებით მთაც კი დაგვიხრავს
და დაგვიღუნავს ათი-ათას ფუთობით რკინა.
და შენ კი აბა, მითხარ, ვინა ხარ?!
რომ ჩვენ სურვილებს გადუდგე წინა?!.

საქართველოში დღეს ზაჰესი ისე ანათებს,
რომ თვით ცასაც კი დაუკარგა მზის ელვარება...
და შენ ბნელაში ღამეს რომ ათევ
სთქვი: ნიშნავს თუ არ გადაგვარებას?!.

საქართველოში დღეს ცხოვრება სდულს მორევით
და ჰესებიც მას მერცხლებით შემოსევია...
გვწამს სიძნელეებს, რომ მოვერევით,
რაც არა ერთხელ მოგვისმენია...

მიმოიხედე შენს გარშემო რა ხდება, სად ხარ...
და თუ თოვლივით ცივი გული მაინც ვერ გათბა,
სჯობს ის მკერდიდან ამოითხარო,
რომ შენ კაცობის დაჰკრას საათმა...

დღეს პოეტებიც სულ სხვა ხმაზე ჰქუხს და ხმაურობს
და შენც, თუ მათი რამე გახლავს ან გაბადია,
გირჩევ, რომ გული შენც გაიხურო
და მოუხარო ქედი განთიადს...

ეხლა ნახვამდის და თუ ისევ ქუჩაში შემხვდე,
იცი?! მგელივით ნუ ჩამხედავ თვალ-ამღვრეული...
უნდა შეიგნო, რომ განდგომით დღეს
მუდამ იქნები დამარცხებული.

იანვრის 4 1928 წ.

ქ. ტფილისი

— : —

პოემა სხვადასხვა საკითხებზე

ჭერქვეშელ ბოლშევიკს, მოქალაქეს და პროლეტარულ მწერალს, ამხანაგს —

კ ა ლ ე ფ ე ო დ ო ს ი შ ვ ი ლ ს.

1. ბოლშევიკური ცხოვრების პროზა.

მაშინ მეც გახლდით კაცი ისეთი,
კაცი იმ ტიპის, მრავალთაგანი,
როცა ჭერქვეშელ კომკავშირელმა
ყუთში ჩავკეტე შავი ნაგანი.
შემოქმედების ვიგრძენ უნარი,
ჭერქვეშელების ბრძოლებს მოუხმე;
(მამის საყვარელ ცხენს და უნაგირს
მოგეხსენებათ, ვერ შემოვხედავ...)
ჩემი თვალები სად არ არიან,
რას არ ხედავენ, სად არ მეგულვის: —
მე ჭერქვეშელი მესაუბრება,
ცხოვრების სიღრმით დამძიმებული.
ბოლოს და ბოლოს საქმე ის არის
ხაზი გაუსვათ აქვე „პოეტურს“:
ჩემთან მოდიან ჩემი დღისანი
ბრძოლით, ქიშპობით მოპოებულნი.
მივდივარ ზუსტად სინამდვილესთან,
როგორც ბრძოლაში თავს არ ვიზოგავ,
რომ რიტმიულად გადაგიშალო
ბოლშევიკური ცხოვრების პროზა.

2. ორიოდ სიტუვა მკითხველების შესახებ

აქ ყურადღებას იპყრობს საკითხი:
ვინ წაიკითხავს, ვინ მოიწონებს
გააზრებულს და აქვე წარმოთქმულს
ამ საკითხებზე ლექსის სტრიქონებს?
ვინ უნდა მყავდეს მხედველობაში?
იზიდავს ყველას თავისებური:
ზოგი მოითხოვს პირმამშვენიებელს,
ზოგს ლექსი უნდა შეყვარებულის.
ზოგი სიძველით არის გართული,
ხიბლავს მიმქრალი მშვენიერება
საეკლესიო სტილის ქართულით
გრძნობს უძლიერეს ბედნიერებას.
ზოგს ეროვნული „დრამა“ მოუნდა
და თამარ მეფის დარბაზს იგონებს
დღესაც ამას წუხს: რათ იქორწინა
„თვალმა ქვეყნისამ“ ბოგოლიუბოვზე.
ზოგი ნეპმანი მანუფაქტურას
ჰყიდის, ყიდულობს, აწყობს თაროზე,
უცხო ფარჩები უნდა მხატვრულად
ძლივს მოტანილი ზღვით, თავრიზიდან.
ზოგს კი რა უნდა:
ვარსკვლავებს ეტლით შემოუვლიო,
სდგას სინამდვილის უარმყოფელი;
ზევიდან უმზერს ფუნიკულიორს
და კვდება მთვარის ავადმყოფობით.
კიდევ ვინ მოსთვლის, ძმაო, სხვა გვარებს.
კიდევ ვინ რაგვარ ცეცხლით იწვება;
ვინ წაიკითხავს, რისთვის ვიწვალე;
ან ლექსი ვისთვის დამიწერია?

3. პროლეტარული მწერლის მეგობრები

მე ეხლა გეტყვი, თუ გამოძევები,
მის გულის წყურვილს რამე გაუგო.
ვინ გამოდგება მგოსნის მეგობრად

მინდა ამაზე გაგესაუბრო.
ჭერქვეშელებთან, იცი, გავსულვარ,
ისინი სად არ იმყოფებიან!
ჭერქვეშელები, სისხლის წარსულით
პროლეტ-მწერალის მეგობრებია!

4. ზოგიერთი შენიშვნები პროლეტარულ მკითხველზე

მაგრამ, ძვირფასო თანამებრძოლო,
შენც გაჯანსაღდი, გზა კი ერთია:
თავი ანებე ვაჟას, აკაკის
ხავსიან ნისლით რომ იბურვებიან.
შენი მჩქეფარე ჯანსაღი სისხლი
თანამებრძოლო, მტრულად საღდება,
მიტომ დაისვა დღიურ წესრიგში
შენი უნარის გაჯანსაღება.
რა ჭერქვეშელი ბოლშევიკი ხარ
აკაკის ლექსით თუ იხიბლები:
პროლეტმწერალმა თვით უნდა ზარდოს
პროლეტმწერალის პროლეტმკითხველი.

5. ბოლშევიკ საქმის კაცის შესახებ

ბრძოლების დროს ის სად არ ყოფილა,
მას ამბობება სად არ აკისრებს:
ვით ინჟენერი და ბოლშევიკი
იყო მრავალში გამონაკლისი.
აბა მითხარით სად გეგულებათ
კაცი მეორე, ვისაც წარსული
ჰქონდეს ასეთი და დღესაც იყოს
ბოლშევიკი და აღმშენებელი.
თურმე პოეტებს თემაც ელევათ,
როცა ჯერ ლექსიც არ დაწერილა:
რჩება ისევე დაუძლეველი
ამ იშვიათი კაცის გმირობა.
ჩვენი ლექსები ამ კაცს არ უნდა,
ის გეგმებს ხაზავს, საქმის კაცია,

ხაზთა ლოლიკას მისდევს კვალ და კვალ,
ხაზებს სივრცეშიც ხედავს გაქცეულს...
ფიქრობს დღე-ღამე, აშენებს გეგმებს
ელსადგურების, გზის თუ გემისას;
აღმშენებლობის რომანტიკოსი
მუშაობს, იბრძვის გამარჯვებისთვის.
ასევე წვალობს სტატისტიკოსი
წარმოადგინოს სწორი სურათი
დღევანდელობის მრავალ კითხვებზე —
და სინამდვილეს ხედავს ციფრებში.
დაფიქრდე უნდა, რომ გახდე კაცი —
უნდა იწეროს ლექსი დამჯერი,
იქნეს საჭირო და კითხულობდეს
სტატისტიკოსიც და ინჟენერი.

6. ტიპები და ისიც ზედმეტი

კაცი პუშკინს რომ ბაძავს პოზაში,
მეტყვის: „ამაღლდით იალბუზამდე,
თქვენ, პოეტებო, ლექსი ძვირფასი
დღევანდელობის დროს მიზანია...“
ამბობს: „პოეტი არის ნათელი,
მას ყოველდღიურს ნულარ აკისრებთ,
მისი სახელი რადგან გასთელეს —
დაშვებულ იქნას გამონაკლისი.
დღიურ ზღუდეთა შემოსარღვევად
იგი მოითხოვს: კანონთა შორის
რომ შეიტანონ მგოსნის შესახებ
მუხლი შემდეგი მტკიცე და სწორი:
„ეპათიოს მას, ქვეყნად ბევრი რამ,
როგორც იშვიათს და როგორც პოეტს,
ეპათიოს მას, თუგინდ გაფლანგვა
მთელ სახელმწიფო ავლა დიდების.
ეპათიოს მას, თუ ბოჭემაა,
სულთ დაცემა და სხვა ასეთი,

ეპატიოს მას, ლანძღვა-გინება,
ქუჩაზე რბევა მოქალაქესი.
მას ხშირად იპყრობს „ცეცხლი“ უაზროთ,
და წუმპეშიაც უცებ შესტოპავს...
ეპატიოს მას, ამხანაგებო.
თუ გინდა მისი დღეს ზედმეტობაც...
იგი ტიპია. მსგავსი ათასი —
ქუჩამ მრავალი მიმოატარა;
თუმც მართალია მისი საქმენი
საქმის კაცის წინ მოსჩანს პატარად.
ტყვილია, ძველი „სიმაღლე“, მისი
ბოლშევიკს ეხლა აღარ სჭირდება:
ძველ დროს ხომ არ ვართ — პოეტს უნდოდეს
ათეულ წლობით დამსახურება.

7. ასეთი პოეტი და ყოფილი სარდალი

— ამ კაცს ხომ იცნობთ: იყო სარდალი,
დღეს წვრილმანებით ვაჭრობს ხელდახელ;
რა ქნას, აწუხებს მას სისადავე
და „დიდკაცობის“ დახურდავება.
ჩვენდამი შურიტ არის აღსავსე,
ფიქრობს — სიძველის შემობრუნებას;
იგი გახუნდა და შენც მასავით
გზაზე ამოქნარებ, გზაზე ხუნდები.
მას უდგას ყუთი, ჰყიდის თამბაქოს.
თან ამალღებას ისევ აპირობს .
გწყურია, მაგრამ არც კი გენდობა
ჩემო „პოეტო“, ერთ ცალ პაპიროსს.
ინგლისელ სარდალს უფრო მოგავდა,
როგორც ჯალათი შაუმიანის,
დღეს შენც და ისიც უსარგებლო ხარ
ვით ნიკოლოზის შაურიანი.

8. საქართველოს შესახებ

ბოლოს და ბოლოს ეს საქართველო
ჩვენს წინ იშლება როგორც სოფელი.
ამას თუ გინდა თავი ვანებოთ,
ისევ, შევხედოთ ქალაქს ყოველ მხრივ:
ეხლაც სოფელი ურმით გვეწვევა
შემით, ნახშირით და სხვა მარაგით;
ტფილისი ჯერაც ვეღარ გაშლილა,
როგორც მძიმე და დიდი ქალაქი.
როგორ ვიცრუო: ყოველი ღამე
და საქართველოს პირლურჯი ზეცა,
მეჩვენოს, მუშკორს, დიდ ინდუსტრიის
კვამლით და ნისლით გაშავებული.
მე გაღმა ნაწილს ვხედავ გაშლილად,
ქალაქს ანთებულს ურიცხვ ჭალებით;
შუალამისას თითქოს ქართლში ვარ.
როგორც სოფელში, ყეფენ ძაღლები.
აქ ქარხანაში ქართველ მუშასაც,
რომელსაც ვიცნობთ ჩვენ პროლეტარად, —
თვალ წინ უდგება შორი სოფელი
და ინტიმურად არის გლეხებთან.
ქალაქის ზეცა ვარსკვლავიანად
საკუთარ სოფლის ზეცად ეგულვის.
ფიქრობს: მთვარემ თუ დაიგვიანა —
სჩანს ღედა მისი ესაუბრება.
გაივლის მის წინ ახალგაზრდობა
მისი ძვირფასი ოდა და ზვარი,
როცა მკერდ ღია დინჯად მუშაობს
ფიქრობს კერაზე, დაზგასთან მდგარი.

9. მე კი

მესაკუთრეთა გარემოცვაში
დღეს ინდუსტრიის რომანტიკოსი,

და კომუნისტი, ჯანსაღ პროლეტარს
საქართველოში ვიწვევ მეგობრად...

10. უნდა ვებრძოლოთ მესაკუთრეთა განწყობილებას

რადგან ქარბია სხვა სინამდვილე,
მე მინდა ეხლა მთელი სიმძიმე
პროლეტმწერალის შემოქმედების
სოფელზე იქნას გადატანილი.
ჩვენ დავიწყეთ და ვითარდებიან
სოფლად ქალაქის ელემენტები...
მაინც არ კმარა ჩვენთვის ზაპესი. —
ან და „ქალაქი“ ოფუცხოვოში.
მამა ჩემს უყვარს დღეს მით უმეტეს,
„სისხლიდ ნაყიდი მიწის ნაჭერი“ —
მაშასადამე, უნდა ვებრძოლოთ
მესაკუთრეულ განწყობილებას
მესაკუთრეთა საქართველოში.

11. სოფელი ტფილისში.

საღამოობით გაზაფხულისას,
მე ტფილისშიაც ხშირად მინახავს,
სოფლად, ბავშვების ნაალერსალი
წყნეთიდან ძროხა შემოიბლავლებს...
ის მიდის დინჯად. ტრამვაის გვერდით
ძლივს-ღა მიათრევს ტბორა ძუძუებს...
მაინც ტფილისში ეს წყნეთელები
ჩვეულებრივად ხშირად მოდიან.
მიიზღაზნება ორი კამეჩი
შუა „რუსთაველს“, და ეგულება —
ლაფში ჩაფლულა მეხრეიანად
შინ მიმავალი მისი ურემი...
და მღერის ჩუმად
მეხრე გზა და გზა:

„გოგო ყელი გაქვს გედისა,
დღეს შენი ნახვა მეღირსა,
თვალი შავი, წარბი შავი,
გოგო შავი გაქვს თმებიცა“...

12. კომუნისტური ინდუსტრია

მაგრამ სოფლებში თუ კვლავ ბუბუტავენ,
ჭრაქები მიმქრალ ვარსკვლავებივით,
სამაგიეროთ სპობენ პრიმიტივს
რიგი ახალი ელსადგურების.
ჩაქრება მალე შუქი ჭრაქების
და ინდუსტრია შთანთქავს ყველაფერს,
ხარ-კამეჩების ზანტი ფიქრები
ტფილისს გულ-გაშლილს ვერ დაფარავენ.
თუ ვკლავთ სიძველეს ყოველდღიურად,
ჩვენ კომუნიზმის ხუროთ-მოდღვრები, —
ვიბრძვით, ვაშენებთ სხვა საქართველოს
კომუნისტურად ინდუსტრიალურს.

13. ტროცკისტულ ოპოზიციის წინააღმდეგ

მე ვწერდი პოემას აქტიურ თემაზე:
ჩემი მოხსენება ტროცკიზმის წინააღმდეგ,
ხელთ მქონდა ტომები ამხანაგ ლენინის,
და მოხსენების თეზისებს ვადგენდი.
როდესაც საქმეში ძლიერ ხარ გართული
სტუმრობა ვინმესი არც გაგიხარდება,
მაინც მე შევჩერდი, მომესმა კაკუნი,
ვიღაცა მოვიდა, და კარი გაულე —
შევხედე, მეგობარს, შინ შევიპატიე
— სალამი!
— სალამი! — უთხარით ერთმანეთს...
და შემდეგ უმაღვე დაიწყო ბაასი:
ამხანგო ფრიდონ, რამდენი ხანია
ჩვენ ჭერქვეშელები ერთმანეთს დავშორდით,

შენ პროლეტმწერლობას მოჰკიდე ხელი და
 მე კი მუშაობა სულ სხვა გზით გავშალო...
 მე ამ მეგობართან წარსული მაერთებს:
 ვიდექით მხარდამხარ ბრძოლების დროს
 წითელი რაზმები გარს შემოვიკრიბეთ,
 ვიბრძოდით ბოლომდე ჩვენ ბოლშევიკები...
 შემდეგ კი რა მოხდა... მიამბობს ეს კაცი:
 სტალინმა გამრუდა ლენინის ხაზიო.
 მე როგორც ტროცკისტი ვარ გამორიცხული
 მე ცეკას ტაქტიკას არ ვიზიარებო.
 როგორც ძველ ამხანაგს, მაძლევს წინადადებას:
 ჩვენ სულ სხვა ბრძოლების სფეროში შევედით,
 ხომ ერთად ვიბრძოდით, კვლავ ერთად ვიბრძოლო.
 ძველი ჭერჭვეშელები, გავხდეთ ჭერჭვეშელები!
 მე ვამბობ: ჩვენ მუდამ ამ აზრის ვიქნებით:
 ვიბრძოდით, ვიბრძოლებთ, და კიდევ ვიბრძოლებთ,
 ყოველგვარ ზომებით, ყოველგვარ სასჯელით:
 ჭერჭვეშელები ჭერჭვეშელობის წინააღმდეგ
 ავდექით ორივე, ერთმანეთს ვშორდებით,
 მე ლენინელი, იგი ტროცკისტი...
 მე ვეუბნები ყოფილ ბოლშევიკს:
 თუმცა გარს ურიცხვი მტარვალი გვარტყია,
 იქნება მაინც მტკიცე და მთლიანი,
 დარჩება მუდამ ლენინის პარტიად
 ფრონტი ბოლშევიკური!

14. მიამბო გლეხკორმა.

გასულ წლის ბოლოს მზიან ზეცის ქვეშ
 სათემო კრება გამართულიყო,
 და თავმჯდომარე ამავე სოფლისა
 საანგარიშოთ გამოსულიყო...
 თემალმასკომის თავმჯდომარეზე:
 გლეხკორი ამბობს შემდეგ სტრიქონებს:
 „ვინ იცის, ძმაო, ქოხში გაჩენილს.
 რამდენი ტანჯვა გამოგივლია,

აიღგი ფეხი და შეგაჩვიეს,
ნორჩი ყმაწვილი თოხ სამგირიანს.
შენი საყანე იყო ეწერი,
ბარდით ღურღენით გარემოსილი,
ხარკამეჩივით უღელს ეწეოდი,
საყანე ქვიშით ამოგესილა.
მიწას თოხნიდი თეთრ ღამეშიაც
თან გულის ნალველს კლავდი ოცნებით,
ჯანსაღ სიმინდის ლურჯი ეშვები
თოხის ალერსით დაგიკოცნია.
თუმც სევდა იყო ისევ გულიდან
ფარულ ტკივილით ამონაოხრი,
სიმინდის მუხლებს მაინც უვლიდა —
პირ ალესილი პრიალა თოხი.
ცის შვა გულიდან მზის მხურვალეა,
ზურგში გასულა შიშველ ქუსლამდე,
შენ მაინც მედგრად ავარვარებდი
თოხს და ბალახებს ისევ მუსრავდი.
სადაც ხის ჩრდილი გალანდულიყო,
შენს მაყურებლად ვილაც მოსულა,
სიდარბაისლის უმშვიდეს გულით
და ხელში ქარვის კრიალოსანით.
შლიდა ითვლიდა, და ისევ შლიდა.
როს შენს მხარ-ბეჭზე მზე ვარვარებდა.
მაყურებელი დინჯი და მშვიდი
ქარვების თვლაში დროს აქარვებდა.
ბოლოს გაქუსლა ცის მოედანი
მზემ, და საღამომ კვალი მოშალა,
ცის თაღებიდან ღამე მოვიდა —
ცის ყოველ მხრიდან ძილი მოშავდა.
ტოვებდი ყანებს გამოროდებულს,
დამშრალ მდინარის განაპირასთან...
შორეულ სოფლებს მოედებოდი
გადახვეწილი თოხის ქირაზე...
გული ტკივილებს დიდხანს ინახავს,
შურის ძიება მოდის მაგიერ;

შაბიამანით სწამლავდი ვენახს
შენ, ვილაც მღვდელის მოჯამაგირე!
ახალგაზდობა ასე გათავდა,
სხვის ხელში ყოფნით გულგანამწარი:
დაგიჭკნა, როგორც ვაზის ფოთოლი
შენი ბავშობა და სიყმაწვილე.
მორჩა! გათავდეს დრო გულსაკლავი
ამას კარნახობს ბრძოლის ანბანი:
ნისლით დაბურულ გზის გამკაფავი
არის თოფი და ტყვია ნაგანის.
იკაფავ გზას და დღე იხურება
იწვება უკვე წიგნი მოთმენის:
შენ არ გიგრძნია ასე მხურვალეთ
ჯერ, ბრძოლის ცეცხლი და აფეთქება.
სოფლად დევნილი მთაში გაიჭერ,
გულში სიმხნევე არ გეტეოდა:
გერგო მთაშივე ბევრი ჭრილობა
რომ გამარჯვება ამოგეტანა.
ასე მონობამ დიდხანს გათრია
მოჯამაგირეთ ხელიდან, ხელში,
ძლივს მოასწარი გათენებამდის —
მზის სიცოცხლეზე გადაგეხედა...
დღეს კი როდესაც მთელი სოფელი
შენს თავდადებულ ბრძოლებს იგონებს.
მრავლად ამართულ ორივე ხელებით
კვლავ თავჯდომარეთ გასახელებენ
შენაც ჩაუდექ საქმეს თამამად —
სოფელს დღე და ღამ ესამსახურო:
ხომ ხედავ ძველი მოჯამაგირე
თემ-აღმასკომის თავჯდომარე ხარ.
შენი ფიქრები ქოხებს გადუვლის:
აი მუშკოპი, აი გლეხკომი
სოფელს სჭირდება ეხლა ფარდული,
მშრომელთა სახლი და სხვა მრავალი.
წინ ვერ წავიწევთ: კავით, სახნისით,
თოხით, კამეჩით და ბულა — ხარით

მზიან დღეების გულს გადაგვიხსნის
ტრაქტორი, მიწის გადამბურღავი.
იქ წყალდიდობამ ხიდი წაიღო
და თემშარაზე გაწვა მეწყერი:
სოფელმა უნდა ჯანი გაიღოს
მზისეულ მერმისს, რომ მიახწიოს.
სოფელში ჩუმად ასე გაქებენ,
მუშაობს, ვარგა თავმჯდომარეთო,
შენაც ჩაუდექ სოფლის საქმეებს,
შენ გაფასებენ და გენდობიან.
ახლა სოფელში არხი გაყავენ
იხსნან გოლვისგან გაშლილი ველი,
მთელი სოფელი არის საყანე
შენ კი, ერთგული მისი მეველე.
ძველი სოფელი იყოს გმობილი,
ზარის რეკა და ეკლესიებით;
შარაზე მორბის ავტომობილი —
უკან ქალაქის შუქი მოყვება. —

15. გიგანტური აღმშენებლობა

აენთებიან ცეცხლის ჭაღები,
ვარსკვლავებიან ზეცას მოისხამს,
ცეცხლი, რომელიც აქ გავაჩაღეთ
გავს მზეს გაქცეულს სალამოისას.
გაიქცეს გინდა, უიმისობას
მე უყოყმანოდ შეურიგდები:
ურიცხვ მზეებით ამოივსება
ჩვენი ქალაქის ყველა უბნები
საღამოობით დამშვიდებული
ცეცხლმოკიდებულ ხვეულებს უმზერ:
წყება სვეტების ხელში მზეებით
მიმორაზმულან ქალაქის ზურგზე.
სასახლეებზე დროშებს არხევენ
ოქრო და ვერცხლით შემოქარგულებს.

გიგანტიურად გაყავთ არხები,
 ქალაქებისთვის სწვავენ აგურებს.
 დანგრეულია ვიწრო ქუჩები,
 ცრემლით ივსება თვალი ყასაბის;
 სახლი არ გვინდა: ძველ ჩუქურთმებით
 და ბიზანტიურ სტილით აღსავსე.
 გამოჩნდა წყება სასახლეების,
 და სართულები ახლად ნაგები,
 ირთვის ცხოვრება განახლებული —
 სტკბებიან ჩემი ამხანაგებიც.
 აღდგენილია ძველი ბაღები,
 ამაყ ბრძოლებით ნაპარტახალი;
 ჩაჰქრა სინათლე მოხუც ჭაღების,
 გაჩნდა ქუჩების რიგი ახალი.
 ბაღში ხარობენ მიმოზებიც კი.
 გზა ყვავილებით არის მორთული;
 გრძელი სიმშვიდე მოყვა აუზებს,
 ბაღი სიმშვიდით არის მორწყული.
 არის ტაროსი და ვერიდები,
 მზემ დასავლეთის ცა ვერ შეჭმუხა;
 დიდი ხანია ყუთში აგდია
 ჩემი ნაგანი ჟანგით შეჭმული.
 მისდევს წყნარ ზღვაზე ხომალდი რეიდს —
 გარშემორტყმული ტყვიის ვაზნებით;
 აღმშენებლობას მტკიცეთ იცავენ
 ჩვენი თოფები და ზარბაზნები.
 კირი და ქვიშა უხვად მოზილეს,
 ქალაქს არ ყოფნის კიდევ დუღაბი.
 ქვა და აგური ბევრი მოზიდეს,
 ქალაქს არ ყოფნის ქვა და აგური.
 იწევს ციფრები, ინჟენერები
 ახალ უბანთა გეგმებს ხაზავენ;
 ქალაქს არ ყოფნის მთელი ხაზინა,
 ქალაქს არ ყოფნის კალატოზები...

1928 წ.

იანვარი.

ს ი გ ე ლ ი ზ ე ა

მწერალთა ყრილობისათვის

ერთი თვის წინად ჩატარებულ იქმნა საქართველოს პროლეტარულ მწერალთა ყრილობა, ხოლო 6 მარტს სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირი იწვევს ქართველ მწერალთა მეორე გაერთიანებულ ყრილობას თანამედროვე ლიტერატურული ცხოვრების მთელ რიგ პრაქტიკულ და პრინციპიულ საკითხების გადასაჭრელად.

ამ ორ ყრილობას ღრმა არსებითი მნიშვნელობა ექნება ჩვენი მწერლობის შემდგომი განვითარებისათვის. ამიტომ მათთან დაკავშირებით საჭიროა აღიძრას და გაშუქდეს ჩვენი მწერლობის ორგანიზაციული საკითხები, გასინჯულ იქნას მწერალთა ორგანიზაციების განვლილი საქმიანობა, ჯამი გაუკეთდეს პროლეტარულ მწერალთა ყრილობის შედეგებს და ყველა ამის ნიადაგზე გათვალისწინებულ იქნას ქართველ მწერალთა მომავალი ყრილობის ხასიათი და დანიშნულება.

ჩვენს დროში, საბჭოთა სახელმწიფოს სისტემაში, ლიტერატურულ ძალთა გეგმაშეზომილ ორგანიზაციას და მის წარმართვას გარკვეული ხაზით, ახალი საზოგადოებრივობის მშენებლობის საერთო ტენდენციებთან შეთანხმებით — განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს. ამ საკითხის საღათ, დადებითად გადაჭრისაგან სავსებით დამოკიდებულია იმ სახელოვნო პოლიტიკის რეალიზაცია, რომელიც გამომუშავებული აქვს საბჭოთა სახელმწიფოს და მმართველ პარტიას.

უნდა ითქვას, რომ საბჭოთა საზოგადოებრივობის პირობებში ლიტერატურა სოციალური ყოფის ერთ-ერთი აქტიური ფაქტორია. თანამედროვე მწერლობამ არა მარტო სოციალური ცხოვრების დინამიკა უნდა შეითავსოს

თავის მხატვრულ ფორმაციაში, არამედ ამ პროცესის ერთი მძლავრი იმპულსი უნდა გახდეს. ასეთ მოვალეობას უყენებს მწერალს თანამედროვეობა და ამ დანიშნულების სიმაღლეზე დადგომა შესაძლებელია მხოლოდ განსაკუთრებულ ხელისშემწყობ პირობებში, რომელიც მწერალთა ორგანიზაციამ უნდა შექმნას. მწერალთა წრეების ურთიერთ დაახლოებით და მათი გაერთიანებით იქმნება გარკვეული ლიტერატურული ატმოსფერა, რაც აუცილებელია მხატვრული პროდუქციის ინტენსივობისათვის.

ახალი ლიტერატურული იდეების დამუშავება და მათი ფართო აუდიტორიაში პროპაგანდა მხოლოდ მწერალთა ორგანიზაციულ დაკავშირების პირობებშია შესაძლებელი. ლიტერატურის მასებში გადატანისათვის საჭიროა ლიტერატურულ ძალთა კოლექტიური დაგროვება და ამოძრავება.

ქართულ სინამდვილეში მწერლობის ორგანიზაციული ჩამოყალიბების იდეა მხოლოდ რევოლუციის შემდეგ აღმოცენდა. შეიძლება ეს იმითაც აიხსნებოდეს, რომ მწერალი-პროფესიონალი ჩვენს ქვეყანაში შედარებით ახალი მოვლენაა. ცნობილია, რომ ჩვენი ლიტერატურის კლასიკოსებისათვის (იშვიათი გამონაკლისით) მწერლობა ძირითადი პროფესია არ ყოფილა.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისთანავე სათანადო ყურადღება მიექცა მწერლობის გაერთიანებას და ლიტერატურულ ორგანიზაციების ჩამოყალიბებას. პირველი ნაბიჯი ამ ხაზით ხელოვნების სასახლის დაარსება იყო, რომელმაც შემოიკრიბა ძველი და ახალი ლიტერატურის მომქმედი სასიცოცხლო ძალები და მათ მოქმედების ერთგვარი სარბიელი მისცა.

ახალ სოციალურ პოლიტიკასთან დაკავშირებით მოხდა მწერლობის ერთგვარი დიფერენციაცია. მწერლობა დანაწილდა გემოვნების, ლიტერატურულ გაგების და სოციალური ორიენტაციის სხვადასხვაობათა ნიადაგზე. აღმოცენდა მოწინააღმდეგე ფორმულებზე გაერთიანებული ლიტერატურული დაჯგუფებანი და საბჭოთა საქართველოს პირველი ხუთი წელი ამ დაჯგუფებათა დამოუკიდებელ

მუშაობის, ურთიერთშორის გაცხოველებული დამოკიდებულების და ხშირათ ბრძოლის პერიოდს წარმოადგენდა.

მეორეს მხრივ გამწვავებული იყო ხელისუფლებასთან დამოკიდებულების საკითხი. მწერლობა, როგორც ქართველი ინტელიგენციის მოწინავე კადრი, თანდათანობით უახლოვდებოდა ახალ სოციალურ ვითარებას, მაგრამ წარსულთან დაშორება ტრადიციებისა და ძველი თვალთახედვის ძირითადი გარდატეხა ცხადია ერთბაშად და უმტკივნეულოდ ვერ მოხდებოდა, მეორეს მხრივ საბჭოთა ხელისუფლების ყურადღების ცენტრში ჯერ კიდევ ქვეყნის ეკონომიური და პოლიტიკური ცხოვრების რეგულიაციის საკითხი იდგა. ხელისუფლების ხელმძღვანელობა და მზრუნველობა ლიტერატურაზე შედარებით სუსტი იყო.

ყოველივე ეს არანორმალურ მდგომარეობას ქმნიდა ჩვენი მწერლობის ცხოვრებაში. მწერლობა დაქსაქსული იყო და მწერალთა რიგებში არავითარ დაახლოებას, ორგანიულ დაკავშირებას ადგილი არ ქონდა. არ სჩანდა მწერლობის ერთსულოვანი ნებისყოფა, რითაც დიდად შეფერხებული იყო მწერლობის მონაწილეობა ქვეყნის სოციალ-პოლიტიკურ მშენებლობაში და ამ მწერლობის დაახლოება არსებულ ხელისუფლებასთან.

ცხადია, ასეთი არაბუნებრივი და ქართული მწერლობის განვითარებისათვის არახელსაყრელი მდგომარეობა დიდხანს არ გაგრძელდებოდა. როგორც მწერალთა წრეების, ისე ხელისუფლებისათვის ნათელი ხდებოდა შექმნილი მდგომარეობის უვარგისობა და მისი გამოსწორების აუცილებლობა.

ასეთი განწყობილების სალიკვიდაციოთ, მწერალთა მტკიცე ორგანიზაციის შესაქმნელად და მთელი ქართული მწერლობის გარკვეულ სოციალურ ორიენტაციაზე დაყენების მიზნით სწორეთ გასაბჭოების ხუთი წლის თავზე შეიკრიბა საქართველოს მწერალთა პირველი ყრილობა — 1926 წლის 4 თებერვალს.

ამ ყრილობაზე გამომუშავდა ქართული მწერლობის ერთიანი პოლიტიკური პლატფორმა, აქ ერთსულოვნათ და გადაჭრით აღიარებულ იქნა საბჭოთა საზოგადოებრი-

ვობის ნიადაგზე ინტენსიური საზოგადოებრივ-ლიტერატურული მუშაობის აუცილებლობა. ხელისუფლება და ქართული მწერლობა ამ ყრმლობაზე პირველად ალაპარაკდენ სრული სოლიდარობისა და თანამშრომლობის მიღწევით. ყრილობის ასე მთლიანი ნებისყოფა გამოითქვა მის მიერ მიღებულ რეზოლიუციაში — პოლიტიკურ მდგომარეობისა და ქართული მწერლობის ამოცანების შესახებ.

ეს რეზოლიუცია დაედო საფუძვლად მწერლობის გაერთიანებულ ორგანიზაციის — სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირის ჩამოყალიბებას და მისი პრაქტიკული-ლიტერატურული საქმიანობის ხასიათი სავსებით განისაზღვრა ამ ყრილობის მიერ აღებული გეზით.

ახალი ორგანიზაციის სტრუქტურა ერთგვარ ცენტრალისტურ პრინციპზე იყო დამყარებული. ასეთი საორგანიზაციო ფორმა გამომუშავებულ იქნა იმ თავისებურ პირობებთან შეფარდებით, რომელთაც ადგილი ჰქონდათ ამ ორი წლის წინად ჩვენი ლიტერატურის ცხოვრებაში.

სრულიად დაქსაქსულ, ყოველგვარ ურთიერთ დამოკიდებულებასა და ზეგავლენის გარეშე მდგომ მწერალთა წრეების დაახლოებისა და დაკავშირებისათვის სწორედ ისეთი გამაერთიანებელი საორგანიზაციო სტრუქტურა იყო საჭირო, როგორზედაც აგებულია ეხლანდელი კავშირი.

სრულიად საქართველოს მწერალთა კავშირში გაერთიანდენ: აკადემიური მწერლობის კავშირი, „ცისფერი ყანწები“, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაცია და მემარცხენე მწერლობის (ფუტურისტების) ჯგუფი.

გამომუშავებულ წესდების თანახმად მწერალთა კავშირის მმართველ ორგანოებში, მის საბჭოსა და პრეზიდიუმში თავისი წარმომადგენლების სახით მონაწილეობდა ყველა ზემოდ დასახელებული ლიტერატურული კორპორაციები. ამრიგად, მთელი მომქმედი ქართული მწერლობა ამოძრავდა და აქტიურ ლიტერატურულ საქმიანობაში ჩაება.

ამ გზით ერთი მხრივ სრულიად მოისპო ლიტერატურული „საბოტაჟი“ თუ უმოქმედობა, მოისპო შინაური ლიტერატურის ემიგრაციის ყოველგვარი შესაძლებლობა და მეორეს მხრივ ახალგაზრდა ლიტერატურულ ძალებს ფართო შესაძლებლობა მიეცათ მწერლობის ორგანიზაციულ-პრაქტიკულ მუშაობაში მონაწილეობისა. ამ გარემოებას აქვს არა მარტო დიდი პოლიტიკურ-საზოგადოებრივი მნიშვნელობა, არამედ თვით ლიტერატურის შინაგანი ცხოვრების გაჯანსაღებისათვის მისი პროდუქციის ზრდისა და ფართო მასებთან დაახლოებისათვის გადამწყვეტი ღირებულება.

მწერალთა კავშირი გადაიქცა აქტიურ საზოგადოებრივ ორგანიზაციად, რომელიც ფართო სახელმწიფო მუშაობაში ჩაება არსებულ ხელისუფლების, ახალი საზოგადოებრივობის განმტკიცების ხაზით. არ დარჩენილა არც ერთი პოლიტიკური აქტი, რომელსაც მწერალთა გაერთიანებული ორგანიზაცია სათანადოთ არ გამოხმაურებოდა. მწერალთა კავშირი დაუხვდა უცხოეთიდან ჩამოსულ მწერალთა დელეგაციებს, რითაც ნათელი გახდა ის ფაქტი, თუ რა სოლიდარული ურთიერთობაა ქართველ მწერლობასა და საბჭოთა ხელისუფლებას შორის და როგორი ენერგიით მონაწილეობს ქართული ლიტერატურა ახალი საზოგადოებრივობის მშენებლობის საქმეში.

ქართველი მწერლობის არსებულ ხელისუფლებასთან აქტიური თანამშრომლობის საუკეთესო ილუსტრაციას წარმოადგენს ქართველ მწერალთა წარმომადგენლობის მონაწილეობა ჩვენი ქვეყნის მთელ რიგ უზენაეს ორგანოებში, როგორიცაა საქართველოს და ამიერ-კავკასიის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტები, ტფილისის ქალაქის საბჭო და აღმასკომი და სხვ.

ეს პირველი და უჩვეულო მოვლენაა არა მარტო ქართული მწერლობის ისტორიაში; არასოდეს არც ერთ რეჟიმის დროს მწერლობის წარმომადგენლობა, როგორც ასეთის, არ მდგარა სახელმწიფოებრივ მმართველობის სათავეებთან. ამით ქართული მწერლობა ჩვენი სახელმწიფოებრივი ცხოვრების ყოველდღიური პრაქტიკული რე-

გულიაციის მონაწილე გახდა, ასე სწრაფი და ინტენსიური
ჩადგომა ქართული მწერლობისა ქვეყნის სოციალურ წინ-
მსვლელობის რკალში. ასე უეცარი ლიკვიდაცია ძველი
უმოქმედო და ქაოტიური მდგომარეობისა უეჭველად უნ-
და ჩაითვალოს მწერალთა გაერთიანებულ კავშირის სა-
გრძნობ მიღწევად. მწერალთა პირველ ყრილობიდან
დღემდე ხელისუფლებისა და მმართველი პარტიის ყუ-
რადღება მწერლობისადმი დღითი დღე იზრდება.

როცა ქართული მწერლობის ხელისუფლებასთან და-
ახლოებაზე ვლაპარაკობთ, აქ ჩვენ მხედველობაში გვაქვს
არა მარტო საკითხის პოლიტიკური მხარე. უმთავრესი
ის არის, რომ ამ გზით მწერლობა უკავშირდება და
იმსჭვალება ჩვენი ხალხის სოციალური ინსტიქტებით, რაც
ერთად ერთი მამოძრავებელი ძალა უნდა იყოს ყოველი
სალი ლიტერატურისათვის. მის გარეშე მწერლობის გან-
ვითარება და წარმატება შეუძლებელია.

შეიძლება ითქვას რომ გასული ორი წელი საქარ-
თველოს მწერალთა ორგანიზაციის ცხოვრებაში უმთავრე-
სად ამ მხრივ იყო საინტერესო. ეს ძირითადი პირობები
ქართული მწერლობის შემდეგი განვითარებისა უკვე მიღ-
წეულია თუ სავსებით არა, ყოველ შემთხვევაში იმდენად
მაინც, რომ ამიერიდან ქართულ მწერლობას შესაძლებ-
ლობა მიეცეს ფართოდ გაშალოს წმინდა ლიტერატურუ-
ლი საქმიანობა — ახალი მხატვრული კულტურის ჩამო-
ყალიბებისა და განმტკიცებისათვის.

საქართველოს მწერალთა კავშირი საკმაო ყურადღე-
ბით ეკიდებოდა მწერალთა პროფესიონალურ და ყოფა-
ცხოვრების საკითხებს და ყოველ კერძო შემთხვევაში სა-
ჭიროებისა და შესაძლებლობის ფარგლებში იცავდა მწერ-
ლის ინტერესებს.

მწერალთა კავშირის ინიციატივით მოეწყო რამოდე-
ნიმე საღამო, როგორც ხელოვანთა სასახლეში აგრეთვე
უფრო ფართო აუდიტორიებშიაც, რომელზედაც მთელი
ქართული მწერლობა, მისი ყველა მიმართულებების საუ-
კეთესო წარმომადგენლებით იღებდენ მონაწილეობას და

ამრიგად საზოგადოების წინაშე ქართული მწერლობის მთელი სახე იყო ხოლმე წარმოდგენილი.

არ შეიძლება უყურადღებოთ დავტოვოთ ის მოვლენაც, რომ პროლეტარულმა მწერლობამ ხელი შეუწყო ქართული ლიტერატურის დაახლოებას ამიერ-კავკასიის ერებისა და რუსეთის ლიტერატურულ ცხოვრებასთან. ასეთი დაახლოების ამოცანა პრაქტიკულად უფრო ადრე დღის წესრიგში საქართველოს მწერალთა კავშირმაც დააყენა, მაგრამ ამ საქმის სათანადოთ მოგვარება მრავალ დამაბრკოლებელ გარემოებათა გამო ჯერ კიდევ ახლო მომავლის საქმეა.

მეორე ყრილობის დღის წესრიგშიაც უმთავრეს საკითხად დადგება ჩვენი ქვეყნის სოციალ-პოლიტიკური ვითარება. ქართული მწერლობის მდგომარეობა საბჭოთა სახელმწიფოს პირობებში და ამასთან დაკავშირებით ქართული მწერლობის მომავალი კონკრეტული ამოცანები.

თავის თავად ცხადია, რომ ამ საკითხების განხილვა და გადაჭრა ჩვენ მეორე ყრილობაზე მოხდება სულ სხვაგვარ პირობებში. ვიდრე ეს პირველ ყრილობაზე ხდებოდა ამ ორი წლის წინად. თუ მაშინ საკითხის მთელი სიმძიმე იმაზე იყო გადატანილი — თუ როგორ უნდა იყოს ჩვენი მწერლობის სოციალ-პოლიტიკური ორიენტაცია, ეხლანდელ ყრილობის წინაშე ეს საკითხი აღარ არსებობს. რადგან იგი უკვე დიდი ხანია გადაჭრილია და გადაწყვეტილი.

ქართული მწერლობა გასცილდა ამ საკითხს და ეხლა ჩვენ იმის შესახებ მოგვიხდება მსჯელობა, თუ რა საშუალებებით, რა კონკრეტულ ღონისძიებებით უნდა დაიდრას ჩვენი ლიტერატურა თავის შემოქმედებითი ბუნების სრული რეკონსტრუქციისა და განახლებისაკენ ახალი ყოფისა და საზოგადოებრივობის ნიადაგზე. ყრილობამ უნდა გაითვალისწინოს განვითარების ის ახალი ფაზისი, რომელშიაც შესულია ქართული მწერლობა ამ ორი წლის მუშაობის შემდეგ და ამ თვალსაზრისით განიხილოს ეს უმთავრესი საკითხი ჩვენი ლიტერატურის დღევანდლობისათვის.

ამასთან დაკავშირებით უნდა გადაისინჯოს ქართული მწერლობის საორგანიზაციო სტრუქტურაც. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მწერალთა კავშირის ეხლანდელი საორგანიზაციო ფორმა გამომუშავებული იყო იმ თავისებურ პირობებთან შეფარდებით, რომელსაც ადგილი ქონდა ამ ორი წლის წინად. ცხადია ჩვენი ლიტერატურა დღევანდელ ვითარებაში არსებულ მწერალთა კავშირის აღნაგობა მთლიანად ვეღარ გამოდგება და საჭირო ხდება უფრო მიზანშეწონილი. ახალ პირობებთან შეგუებული ელასტიური საორგანიზაციო სისტემა.

ქართული მწერლობის მთლიან პოლიტიკურ ორიენტაციაზე დადგომის შემდეგ, მას შემდეგ რაც უმთავრეს საკითხად ახალი მხატვრული ტენდენციების გამომუშავება და განმტკიცება გვევლინება, საჭირო ხდება ჩვენი ორგანიზაციის ცენტრალისტურ სტრუქტურის შეცვლა.

თანამედროვეობის შესაფარდი მხატვრული ფორმების ყალიბობა მხოლოდ ლიტერატურულ თვალსაზრისთა სხვადასხვაობის, ლიტერატურულ დაჯგუფებათა შეჯიბრების ნიადაგზე არის შესაძლებელი.

ასეთ პირობებში საჭიროა ისეთი საორგანიზაციო სტრუქტურის გამომუშავება, რომელიც მეტ თავისუფლებასა და დამოუკიდებლობას მისცემს ქართული მწერლობის სხვადასხვა მიმდინარეობებს და დაჯგუფებებს. ცალკე ლიტერატურულ კორპორაციების ინიციატივის გაცხოველება, მათი მუშაობის გაინტენსიურება აუცილებელი პირობაა ახალი მხატვრული კულტურის შესაქმნელად საჭირო შეჯიბრების არსებობისათვის.

შეიძლება მომავალი ორგანიზაციის პროტოტიპით რუსეთში არსებული საბჭოთა მწერლობის ფედერაცია გამოგვადგეს. მისი ძირითადი ორგანიზაციული სტრუქტურა უფრო მეტად შეეგუება იმ კონკრეტულ ამოცანებს, რომლებიც ამ ჟამად ქართულ მწერლობის წინაშე სდგანან. ამ საკითხს ჩვენი მეორე ყრილობა განსაკუთრებული ყურადღებით და სიფრთხილით უნდა მოექცეს. საქმე იმაშია, რომ რუსეთში აღნიშნულ ორგანიზაციას არ აქვს დიდი ისტორია და გამოცდილება, რის გამოც ყოველ

კერძო საკითხში ჩვენ ვერ შევძლებთ რუსეთის მაგალითით ვისარგებლოთ, მით უმეტეს რომ ქრონოლოგიურად მწერალთა კორპორაციების გაერთიანებული ორგანიზაციის მუშაობის პრაქტიკა საქართველოში უფრო ადრე დაიწყო.

მიუხედავად ამისა ჩვენ მაინც შეგვიძლია ზოგიერთ საკითხებში რუსეთის მაგალითით ვისარგებლოთ. ჩვენ შესაძლებლობა გვაქვს გავითვალისწინოთ რუსეთის საბჭოთა მწერლობის ფედერაციაში შემჩნეული ზოგიერთი დეფექტები და ჩვენი ახალი ორგანიზაცია ამ თავითვე ავაცდინოთ მათ საშიშროებას.

საჭიროა ჩვენი ახალი ორგანიზაცია მოეწყოს სრული სოლიდარობისა და თანხმობის ნიადაგზე. საჭიროა ამ თავითვე დაზღვეული ვიყოთ იმ საშიშროებისაგან, რომ ეს ახალი ორგანიზაცია ლიტერატურულ დაჯგუფებათა კინკლაობის და უსარგებლო ბრძოლის ასპარეზად არ გადაიქცეს. ორგანიზაციულ პრივილეგიების ადმინისტრაციული გეგმონიის უვარგისობა ამ თავითვე უნდა იქნეს შეგნებული და აღნიშნული.

მხოლოდ ამ გზით შევძლებთ ჩვენ ქართული მწერლობა ისეთ საორგანიზაციო სისტემაში მოვაქციოთ, რომელიც ხელს შეუწყობს ლიტერატურულ მიმდინარეობათა ნორმალურ განვითარებას და იმ მიზნების რეალიზაციას, რომელსაც ახალი ორგანიზაცია ისახასვ.

ცვლილება ხდება ლიტერატურულ დაჯგუფებათა მხრივაც. თუ წინა ყრილობისათვის ჩვენი ლიტერატურა ოთხი დაჯგუფებისაგან შესდგებოდა, ეხლა ახალი ორგანიზაციაში ხუთი ლიტერატურული კორპორაცია გაერთიანდება: აკადემიური მწერლობის კავშირი, ცისფერაყანწები, პროლეტარულ მწერალთა ასოციაცია, მემარცხენე მწერლების (ფუტურისტების) ჯგუფი და არიფიონი.

ეს უკანასკნელი ახალი მოვლენაა ჩვენ ლიტერატურულ ცხოვრებაში. აქ არ შევჩერდებით იმაზე, თუ რა იდეოლოგიურ პრინციპიალურ საფუძვლებზე გაერთიანდა ეს ახალი დაჯგუფება, მხოლოდ ის კი უნდა აღინიშნოს, რომ მასში გაერთიანებული არიან საკმაოდ პოპუ-

ლიარული და სახელმოხვეჭილი ქართველი მწერლები, რის გამოც ახალი ორგანიზაციის ჩამოყალიბების პროცესში მასაც სათანადო ანგარიში უნდა გაეწიოს.

ქართველ მწერალთა მეორე ყრილობა მოისმენს საანგარიშო მოხსენებებს ჩვენი სახელოვნო ცხოვრების ისეთ ხელმძღვანელ ორგანიზაციებისაგან, როგორიც არის სახელოვნო დაწესებულებათა მთავარი მმართველობა, საქართველოს ხელოვანთა კულტკავშირის მთავარი კომიტეტი, სახელგამი და სხვა.

ამ ორგანიზაციების საქმიანი და საფუძვლიანი კრიტიკით ჩვენი ყრილობა ერთგვარ მითითებებს მისცემს ქართული ხელოვნების ხელმძღვანელ ორგანოებს მათი საქმიანობის უფრო სასურველ და მიზანშეწონილ ფორმებში წარმართვისათვის.

ასეთ მნიშვნელოვან საკითხების გადასაჭრელად იკრიბება ქართველ მწერალთა მეორე ყრილობა. მთელი ქართული მწერლობის ერთიანი ნებისყოფა იძლევა გარანტიას და რწმენას, რომ ჩვენი ყრილობა მიზანშეწონილად გადასჭრის მის წინაშე აღძრულ საკითხებს და ამით უზრუნველყოფს ჩვენი მწერლობის შემდგომ განვითარებას და წარმატებას.

— : —

ქრონიკა თუ შემოქმედება?

ბუნებრივია ახალის ძიება სალიტერატურო ასპარეზზედ. მაგრამ მუდმივი ძიება, და მხოლოდ ძიება, პირდაპირ უდაბნოსკენ მიდის, სადაც ყოველივე ხმება და კვდება.

ასეთი მაძიებელი ციებცხელებით შეპყრობილ ადამიანს ჰგავს, იგი მუდამ ქარსა და მოდას დასდევს, ვერხვის ფოთოლივით კანკალებს, დილით ერთ სალოცავზე ლოცულობს, შუადღისას მეორეზე. საღამოს კი ორივეს ამსხვრევს, გამალებული მესამეს დასდევს და ასეთ უთავბოლო სირბილს ერთი თილისმური სიტყვით — „ახალის ძიებით“ ამართლებს.

ვინ იტყვის, ახალის ძიება და საკუთარი სტილის პოვნა სავალდებულოც არის ყოველ მწერლისათვის, მაგრამ ესეც ცხადია: ვინც პარიზულ მოდის ავტორებს უწევს მეტოქეობას და მათსავით წელიწადში ოთხჯერ იცვლის სტილს, ვინც მუდამ ეძებს და მხოლოდ ეძებს, ის ვერც ოდესმე იპოვნის რამეს; ვერ შეჰქმნის გარკვეულ სტილს. რამე სახანგრძლიოს, ვერც ოდნავ მაინც ხელმოსაკიდს. ასეთ განძს მარტო დინჯი და ფრთხილი მაძიებელი პოულობს, რადგან რამის აშენებისათვის ყველაფერში — და ლიტერატურაშიც — თავდაპირველად საჭიროა სიდინჯე. ე. ი. სტატიურობაც, სტაბილობაც.

მოდა სჭამს და ანგრევს ამ სტაბილობას. მისი მუდმივი ძებნა ქალურ სენად გადაიქცა, ბევრი მწერალი თრთის შიშისაგან: სადღაც რაღაც იცვლება და ვაი თუ ჩამოვრჩეო.

რევოლიუციას ფეხდაფეხ მოსდევდა — და ზოგჯერ ცდილობდა გაესწრო მისთვის — ახალნაირი დეკადანსი—

ფუტურიზმი, დადაიზმი და ასი სხვა იზმი, მათი ასლი და ორადი. ამ იზმებმა დიდხანს იდუღეს და ბოლოს ფოტო-აპარატში მოიყარეს თავი. ნამდვილი შემოქმედება — ფანტაზია, მხატვრული ასახვა, გაშლა, გარდაქმნა ცხოვრებისა — მათთვის საზარელი საფრთხოვებელია. „დღიური, რეპორტაჟი, ინტერვიუ, ფელეტონი და მათი მსგავსი „დაბალი“ სალიტერატურო ფორმები“ — აი ასეთ ესთეტიურ პროგრამას იძლევა ფორმალისტების ბელადი ასევე. „ფოტოგრაფი უფრო სწორედ, ადვილად და სწრაფად გვაჩვენებს ფაქტს ვიდრე გამოცდილი მხატვარი“. (ფოტოგრაფიაც სწორედ ამიტომ არ ითვლება და ვერც ოდესმე ჩაითვლება ხელოვნებად).

ყველაზედ თავხედი ფოტოგრაფი მხოლოდ სიზმარში თუ გაბედავდა გამკლავებოდა მიქელ ანჯელოს, რეპინს, რემბრანტს; რაც უნდა კადნიერი ყოფილიყო რეპორტიორი, გულშიც კი არ გაივლებდა ველურ აზრს — „გაებითურებიანა“ შექსპირი, ტოლსტოი, პუშკინი, დანტე, გიოტე (გაიხსენეთ მარქსისა და ლენინის აზრებიც ამ ბუმბერაზებზე) და თავის თავი დაემკვიდრებიან მათ ადგილზე. ეხლა კი... ეხლა მრავალი რამ შეიცვალა და ჩვენც იძულებული ვხდებით ამ „რამეს“ ანგარიში გავუწიოთ.

არ გავუწევდით, რომ ჩვენშიც არ შემოჭრილიყო ასეთი პირწავარდნილი ნიპილიზმი და ახალ მოდური დეკადანსი. იგი ფეხს იკიდებს. ზოგნი მას მფარველობენ.

გარდა ამისა, ეს სენი გადამდებიც არის. ბევრს, უკვე ჩამოყალიბებულ ლიტერატორს, მოედო იგი — ზოგს უჩინრად და ზოგსაც აშკარად.

სხვებს თავს ვანებებ. ამ წერილს ნიკოლო მიწიშვილი მაწერინებს. მისმა წერილმა დამაფიქრა („ქარ. მწერლობა“ № 1). ამ მწერალს აქვს გარკვეული და ღირსეული სახელი, სტილი, ადგილი და... რაღაც თავისებური თავგანწირვა. ჯერ ჩაადაევის მსგავსად უარყო ყოველივე ქართული და საქართველო. თავის თავი საჯიჯგნად გადმოგვიგდო და ეროვნული ნიპილისტობაც კი დასწამეს. ეხლა კი...

და ეხლაც უცნაური სენი შეეპარა. მის წერილში მრავალ ჯანსაღ აზრს ფეხდაფეხ მისდევს ამდენივე სახიფათო და მოულოდნელი.

რამდენიმე სიმართლეს ამოვიკითხე მიწიშვილის წერილში. ჩვენში კრიტიკოსებს უხვად იპოვნით. მათ შორის ფრიად ღირსეულნიც არიან. მაგრამ კრიტიკა მაინც არ მოგვეპოება. იგი სამი თვის სავალზე ჩამორჩა შემომქმედს, რადგან... მაგრამ თავი დავანებოთ ამ საგანს.

„ჩვენში ლიტერატურას სამხედრო კომუნიზმის თვალთ უყურებენო“. აქაც არის სიმართლე.

„მწერალმა უნდა აღწეროს უმთავრესად თავისი დრო და ამ დროის ხალხი“. ესეც სრული ჭეშმარიტებაა. მაგრამ ყოველ დროს თავის მადლიც აქვს და ნაკლიც. და ეპოქალური მწერლის ტრადედიაც აქ ინასკვება. თუ შემომქმედს მუდამ „სამხედრო კომუნიზმის თვალის“ აქვს ტვინში ჩარჭობილი, იგი ვერ დასძლევს ტრადედიას და მოკვდება. *)

რუსეთში თავისუფლად იზრდებიან გოგოლისა და ჩეხოვის ბარტყები — ზოშჩენკო და ბევრი სხვაც, თუნდაც პან. რომანოვი (უეჭველად წაიკითხეთ მისი „ვარსკვლავები“ მნათობის პირველ ნომერში). ჩვენი მწერლისათვის კი თანადროულობა სულიერი ტრადედიის წყაროდ გადაიქცევა. მიუხედავად ამისა ყოველი შემომქმედი არ უნდა გადაიქცეს დეზერტირად და ბოლომდის მტკიცედ იდგეს სადარაჯოზე.

ეს სხვათა შორის ვთქვი. ვუბრუნდები ტემას.

„დღეს მწერალის გზა დაბლა დგომაა“ სწერს მიწი-

*) მაგონდება მამია ორახელაშვილის ნათქვამი ა. კ. პროლეტარულ მწერალთა ყრილობაზე: გვეყოფა „ბარაბანის“ ბრახუნი. ჩვენ ნაკლიც გვაქვს და მისი გამოჩენაც საჭიროაო.

ეგრეა, უეჭველად ეგრეა! მაგრამ „ბარაბანშიკი“ უფრო უარესად აბრახუნებს დოლს და ვაი იმისი ბრალი, ვინც მას არ აჰყვება. ვინაიდან დღესაც მრავლად არიან plus royaliste que le roi même. ხალხი რომ ერთ ვაშლს მოსწყვეტს ყმის ბაღში, მისი ამაღა ამ ბაღს ძირიან-ფესვიანად ამოაგდებსო.

შვილი. მწერლის მიზანი თურმე „არა ქვედა ფენების ზევით აღწევია, არა ნაროდნიკულად გულზე ხელის ბრავუნი, არამედ ცხოვრების სწორი აღმწერლობა (?), სინამდვილესთან სიახლოვე და მისი ცოდნა, მისი უტყუარად გადმოცემა (!!) ერთი სიტყვით — დოკუმენტალობა, ფაქტოლოგია“. გაიხსენეთ ფორმალისტ ასეევის პროგრამული ამონაწერი: „დღიური, რეპორტაჟი, ინტერვიუ, ფელეტონი და მათი მსგავსი „დაბალი“ სალიტერატურო ფორმებიო“.

ამ ამონაწერებში ცხადი კავშირიც არის და გაუგებრობაც. გაუგებარია, როგორ გადაება ერთმანეთს „დაბლა დგომა“ და ფაქტოლოგია. მწერლის მიზანი და ლიტერ. ჟანრი? („არა ქვედა ფენების ზევით აღწევია“, არამედ... ფაქტოლოგია).

ნამდვილ მწერლობას არცა ჰქონია და ვერც ექნება სხვა მიზანი (შეგნებული თუ შეუგნებელი, პირდაპირი, თუ ალმაცერი — ეს სხვა საქმეა) გარდა „ქვედა ფენების ზევით აღწევისა“ — კულტურულად, ზნეობრივად, ესთეტიურად.

თუ აქ იგულისხმება ნაროდნიკული დიდაქტიკა, „მასწავლებლობა“ და უხეში ტენდენცია, სადავო არაფერი მაქვს.

სადავო ქვეით იწყება და გაუგებარიც გასაგები ხდება. თურმე „გამოგონილ ამბავს სჯობნის ნამდვილი ამბავი“ — ფაქტი, დღიური, ავტობიოგრაფია, მოგონებანი, მემუარები, ქრონიკა. თურმე რუსეთშიც „სწორედ ეს ჟანრი იმარჯვებს და ჩვენშიც ასეთი პროზა გაიმარჯვებს“.

ეს ანარეკლია და განმეორება ფორმალისტების მიერ აყენებული ახალმოდური კორიანტელის. მათმა ადეპტებმა აქაც ასტეხეს შესაფერი ჟრიამული. აქაც და იქაც ნამდვილ მხატვრულ შემოქმედებას ბჭკალებითლა სწერენ. და ნიკო მიწიშვილმაც „ნამდვილი შემოქმედება“ ბჭკალებში ჩასვა და ფორმალისტების მეორე ბელადი შკლოვსკი უდავო მოწმედ დაიყენა. ისევ გაიხსენეთ ასეევის ამონაწერი (ასეთ ამონაწერებს ასობით დავასახელებ) და დარწმუნდებით, რომ მიწიშვილსაც უნებლიეთ ხელი მიუ-

ცია და ძღვენი მიურობევია ფორმალისტებისათვის.
მწყინს, მაგრამ...

მაგრამ ვუბრუნდები საგანს.

მიწიშვილი დიდ მწერლებსაც იმოწმებს (უკანონოდ, ამას მალე დავინახავთ): ჰეინეს, გონკურებს, ტოლსტოის, დოსტოევსკის, აკაკის და ილიასაც. მეც მივეშველები: მემუარები და ქრონიკები დაუწერიათ პლატონს, ქსენოფონტეს, იულიოს, კეისარს, ტაციტს, შექსპირს, აქსაკოვს, სტენდალს. გიოტეს და ათასს ცნობილსა და უცნობს. ეს ჟანრი დროგამოშვებით მოსდებია ლიტერატურას — და ისევ მიმქრალა — წარმართულ რომსა და ქრისტიანულ ბიზანტიას, კლასიკურ საბერძნეთსა და ჯვაროსნებს, ფეოდალურსა და დღევანდელსაც. ეგვიპტურ პირამიდებში ათასჯერ მეტი მოიპოება ახალი, ვიდრე ამ ჟანრის გაცოცხლებაში.

მაგრამ ეს უმთავრესი არ არისო, მეტყვის მიწიშვილი. ვიცი, უმთავრესი სხვა რამეა: როგორ ასწერ, როგორ იტყვი? მართალია, მაგრამ უცილობელი ფაქტია: ეს ჟანრი ათჯერ უფრო მეტად დაზარალდა, დავიწყებას მიეცა, ვიდრე ნამდვილი შემოქმედება (უბწყალოდ). მხოლოდ რამდენიმე სახელია გადარჩა — ქსენოფონტე, ტაციტი, სტენდალი, მემანტიანენი. და ეს ჟანრიც ამათ შეიტანეს და შეინახეს ლიტერატურაში. ხოლო შექსპირმა, გიოტემ, ტოლსტოიმ, დოსტოევსკიმ, პუშკინმა და აკაკიმ, ტურგენევმა და ილიამ მემუარებით და ქრონიკით კი არ დაიმკვიდრეს სახელი, არამედ და მხოლოდ იმ მხატვრული შემოქმედებით, რომელიც ბწყალებში ჩასვეს ფორმალისტებმა და მიწიშვილმაც.

გამოაკელით შექსპირს დრამატიული ქრონიკები, გიოტეს — მემუარები, ტოლსტოის — „სიყრმე და სიჭაბუკე“. დამალეთ სხვების მოგონებანიც. რა დააკლდებათ ამ სახელებს? ბევრი არაფერი. ახლა მოვიქცეთ პირუკულმა: მათი ქრონიკა-მემუარები დაგტოვოთ და დავწვათ დანარჩენი — „ოტელლო“ და „ჰამლეტი“, „მაკბეტი“ და „მეფე ლირი“, „ფაუსტი“ და „ანნა კარენინა“, „ონეგინი“ და „იდიოტი“, „განდეგილი“ და აკაკის ლირიკა. რაღა დარ-

ჩებოდა ამ გოლიათებისაგან? დავიწყების ნავლი, მეტი არაფერი. ცხადია, მათი დღიურები და მემუარები კი არ აცოცხლებენ ამ გენიოსებს, არამედ პირუკუღმა, გენიოსების წყალობით სუნთქავს ეს „ფაქტოლოგია“. ეს ლიტერატურა ივანოვებსა და მილლერებს რომ დაეწერათ, აქამდე მათი ხსენებაც აღარ იქნებოდა. სამაგიეროდ „ფაუსტი“ და „ჰამლეტი“ ამავე ივანოვსა და მილლერს რომ შეექმნათ, ორივენი იმდენივე ხანს გაუძლებდნენ ჟამთა ჰიდილს, რამდენსაც გაუძლებენ შექსპირისა და გიოტეს სახელები.

მიწიშვილი მოითხოვს მხოლოდ ფაქტს, პროტოკოლს. ფოტოგრაფიას და ყოველად უვარგის მოწმეებს ასახელებს. ცოცხლები რომ ყოფილიყვნენ, გაიღიმებდნენ. ძალიან სცდება ვინც ფიქრობს, ვითომ ქრონიკებისა და ავტობიოგრაფიების ავტორები ზედმიწევნითი სისწორით სწერენ ნახულსა და განცდილს. ვინ არის თავმდეები, რომ ტოლსტოის „სიყრმე“ ფოტოგრაფიული სურათია? ვინ გვიდასტურებს, ვითომ ილიას („მგზავრის წერილები“) ნამდვილად შეხვდა მოხევე და სიტყვა-სიტყვით უთხრა ყოველივე, რაც ილიას აქვს დაწერილი (და არა ჩაწერილი)? ან იქნება ილიას არც კი უნახავს ის მოხევე, ან უნახავს, მაგრამ არც კი გაუბავს ბაასი, ან გაუბავს, მაგრამ მოხევეს აზრადაც არ მოსვლია ეთქვა: „ჩვენი თავი ჩვენვე უნდა გვეყუდნოდესო“. და თუ მათრლა „მგზავრის წერილებში“ ფოტოგრაფიული და ფონოგრაფიული სისწორით არის აწერილი, მაშინ სჯობია წავშალოთ ილიას სახელი და მისი წიგნები უავტოროდ ვბეჭდოთ.

საიდუმლო თუ გაუგებრობა უბრალოდ იხსნება: შექსპირისა და სტენდალის ქრონიკების მომქმედნი, დოსტოევსკისა და სხვათა ბიოგრაფიული გმირები ან არასოდეს არ ყოფილან, ან ყოფილან და ნამდვილებს არა ჰგვანან. ან თუნდაც ჰგვანან, მაგრამ თხზულებას ეს მსგავსება კი არ აძლევს მთავარ ძალას. არამედ სულ სხვა „რალაც“. და ეს „რალაც“ სწორედ ის იდუმალი რამ არის, რასაც ზოგნი ბწკალებში ათავსებენ — შემოქმედება, ფანტაზია, გამოგონება, ტყუილი, მაგრამ ისეთი ტყუილი, რომ იგი

ვერ გაარჩიოთ სინამდვილისაგან. ვიკმაროთ თუნდაც ასეთი ფორმულა, თუმცა ძალიან საჩოთიროა იგი: რადგან ვერავინ ამოაგდებს ლიტერატურიდან დიდაქტიურ არაკს. ზლაპარს, სიმბოლოს, ფაუსტს, დანტეს და უთვალავ დიდსა და საშუალოს.

აბა სცადოს ვინმემ და გაარჩიოს ერთმანეთისაგან მოგონილი და მომხდარი თუნდაც იმავე ავტორების ნაწერებში, რომლებსაც თვითონ მიწიშვილი ასახელებს. ვერავინ გაარჩევს. ნამდვილი და მოგონილი, ტყუილი და მომხდარი ისე აქვს გადახლართული დიდ ხელოვანს, რომ მათი გარჩევა ყოვლად შეუძლებელი საქმეა.

მიპასუხებენ: არ შეიძლება იმის აწერა, რაც მწერალს არ უნახავს და არ განუცდიაო. მართალიც არის და არც არის. ტოლსტოიმ შესანიშნავად ასწერა ორსულობა და მშობიარობა, თუმცა, იმედია დამეთანხმებიან, ფიზიკურად არც ერთი განუცდია და არც მეორე.

შექსპირმა ასიოდე ტიპი მოგვცა ერთი მეორის საწინააღმდეგო. თუ ყველას მარტო საკუთარი თავის აწერა შეუძლიან, მაშ ერთ ადამიანში შესაძლებელი ყოფილა ასი ხასიათის შეთავსება? რა თქმა უნდა — არა. აქაც უბრალო ამბავია: ტოლსტოისაც და შექსპირსაც შესძლებიათ ფსიქოლოგიური გარდაქმნა, სხვის სულში ჩასახლება, გამოგონება, თავის მოკატუნება და... საშინელი მოტყუება — თავის თავისაც და სხვისაც.

მიწიშვილმა ვერ გაარჩია ერთმანეთისაგან ცხოვრების ცოდნა, დაკვირვება, ფაქტები, (მასალა) მათი შერჩევისა, გამოყენებისა და მიზნის არჩევის უნარისაგან (შემოქმედება), თორემ გონკურებს და ტოლსტოის არ დაასახელებდა. არ შეიძლება ფორმალისტების ფორმულებზე აშენებდე წერილს და ბოლოს მოწმეებად გონჩაროვს, ჰეინესს, გონკურებს, დოსტოევსკის, ტოლსტოის და ჭავჭავაძეს ასახელებდე. მათთვის და მათი გემოვნების მწერლებისათვის ფაქტი მხოლოდ მასალა იყო (ეხლაც არის), რომელსაც თან ერთვის დიდი ნაკადი ფანტაზიის. მიწიშვილი და ფორმალისტები სწორედ ამ ნაკადს სდევნიან. მაშა-

სადამე, ხელში გვრჩება უმთავრესი დებულება: ქრონიკა, ფაქტი, მემუარები.

ეს მემუარები რომ ღირდეს რამედ (მეტად მცირე გამოჩენის გარდა), ლიტერატურაში უნდა შევაბრძანოთ ათი ათასი გენერალი, დიპლომატი და ნაკაცარი, რომელთაც ქვეყანა გაავსეს თავიანთი დღიურებით. მათი სტილი ტრაფარეტი. ფაქტები — ათასჯერ გადაღებული, წერის მანერა — პროტოკოლი. განმეორება, კომპილაცია. პლაგიატი, სხვისი გაშავება და საკუთარის გათეთრება — აი მემუარ-ფაქტების მობეზრებული კლიშე.

მკვეთრი ტიპის შექმნა ყოვლად სავალდებულო არ არის, თუმცა ტიპი დიდ ძალას აძლევს ნაწარმოებს. ცხოვრება ძალიან ღარიბია ტიპებით. ქრონიკის ავტორი ფოტოგრაფიულად ასწერს ორიოდეს და ამოიწურება. თუ გადაჰქმნა და შეალამაზა, საკუთარ რწმენას უღალატებს. ნამდვილ შემოქმედებას დაიწყებს და ფოტო-ქრონიკას გააყალბებს. მხატვარი კი მეტად მკრთალ ტიპსაც გამოიყენებს: გარდაჰქმნის, გალესავს, გადააჭარბებს (სადაც მხატვრული გადაჭარბება არ არის. იქ ტიპიც არ არის) და ისეთ სახეს მოგვცემს, რომელიც სიკვდილამდე დაგვდევს ხოლმე.

ზედ მივადგეთ ამ წერილის ტემას. სად არის დღევანდელ საქართველოში ქრონიკა-მემუარების მადლიანი მასალა? არ მოიპოვება. ზოგი უკვე მოხმარებულია, ზოგის გამოყენება კი ნაადრევია. წვრილმანილა დარჩა — უმაღლო და უბარაქო.

მიწიშვილმა ბევრი ნახა. იმგზავრა. ზოგი გამოიყენა („თებერვალი“, „ეპოპეა“), დანარჩენსაც გამოიყენებს. შემდეგ კი ამოიწურება. მერე რაღას დასწვდება? მოგონილს, მხატვრულს, ხოლო ნახულსა და განცდილს მარტო მასალად თუ გამოიყენებს. ასეთი მოკლე და ადვილი გახლავთ ქრონიკის გზა.

ეს გზა ჩვენებურ ფორმალისტებისათვის ათჯერ უფრო ძნელი გასავლელია ვიდრე მიწიშვილისათვის ან რუს ფორმალისტებისათვის. მაიაკოვსკის, ასევე და შკლოვსკის ქვეყანა მოუვლიათ, ათასი უნახავთ და ამდენივე

განუცდიათ. ჩვენს ახალგაზდებს კი ერთი მუჭა მარაგიც ძლივს ექნებათ. მაშ რა უნდათ მათ ფოტოგრაფიასთან, დიდ ფაქტებთან. მემუარებთან!? იმის მაგიერ, რომ მცირე გამოცდილებას და დაკვირვებას შემოქმედების ძალა მიუმატონ და ფაქტი მოგონილით შეადუღონ, ისინი ქუჩურ ამბებს დასდევენ.

ხელი აიღონ. წარმავალი ღრუბელია. უძლეველიც უძლეველია. ნიკოლო მიწიშვილი კი ტყუილად უმაგრებს მათ ზურგს. ვერც მათ მოუმატებს რამეს და თვითონაც წააგებს.

ვერა. ამ გზით ვერ წავა ქართული მწერლობა. და თუ წავიდა, ორივენი წავაგებთ — მწერალიც და მკითხველიც.

მიწიშვილი მარტო არ არის. ამიტომ ვამბობ: „კოკავ. შენ გეუბნები, ლიტრებო თქვენც გესმოდეთო“.

„კვო ვადის“ ნიკოლო მიწიშვილო?!

— : —

თანამედროვე პორტრეტები

საქართველო

I. ვასილ ბარნოვი.

ამას წინად შემთხვევით შევედი „სახელგამში“. ნიკოლო მიწიშვილმა სახელდახელოდ გადმომიღო ახლად მიღებული „Les nouvelles Litteraires“-ის ნომრები და მცირეოდენი დავალებით გამომისტუმრა.

შინ მისვლისას ხარბად გადვიკითხე ხსენებული გაზეთის ნომრები. მეინტერესებოდა: რა სიახლის სიომ გადაჭრა საფრანგეთის ხელოვნებას და კერძოდ სიტყვა-კაზმულ მწერლობას. ჩემს განცვიფრებას საზღვარი არ ჰქონდა, როდესაც დავინახე, რომ უცხოელ მწერლებში ფრანგებიდან ახალი არვინ მოსჩანდა და საუკეთესო ადგილები დათმობილი ჰქონდათ ისევ დიდ ბალზაკს, ვიქტორ ჰიგოს, ბომარშეს და... რენე დეკარტს...

— როგორ, — გავიფიქრე, — კიდევ ბომარშე? კიდევ დეკარტი? კიდევ ჰიუგო? ნუთუ უმაგალითო ომმა და რევოლუციის დაფდაფებმა კიდევ ვერ გადაახალისეს ფრანგების სისხლი? ან და ჩამოთვლილ სახელებს რილას დამატება ეჭირვებათ! რა უნდა დავუმატოთ, ჰონორე ბალზაკს, აღარას ვიტყვით სენ ბევზე, ემილ ზოლაზე, იპოლიტ ტენზე. არც ემილ ფაგენზე და ჟიულ ლემერზე. რომელ-

თაც ადრევე აუგეს მას დიდების ძეგლი, ვიდრე როდენის გენიოსურმა საკვეთელმა ცივ მარმარილოს ზოდში სისხლით მჩქეფარე ძარღვები აათამაშა და „მამა გორიოს“ ავტორის სტიქიური მეტყველება ჟამთა მსრბოლავ ეტლს ღერბად ააკრა უკვდავთა ტაძარში დასასვენებლად! ახლა ტეოფილ გოტიე! ახლა კაბანესი, მარსელ ბარიერ, ლეონ გოცლანი, ანუ ფერრი, რომელმაც დაგვიხატა, ასე ვთქვათ, პლატონიური ჰარამხანა ჰონორეს პერსონაჟებისა და თვითეულ მათგანს საუცხოვო ობელისკები დაუდგა! ახლა ანატოლ ფრანსი, ფრეი ფურნიე, პენი, პონტევილ დეგესსეი და უამრავი სხვა, რომელთა მკვეთრ თვალს ოდნავი წერტილი აღარ დარჩათ შეუმჩნეველი და თითქმის ტავტოლოგიით დაამთავრეს კვლევა-ძიება! და ყველა ამის შემდეგ მაინც ბალზაკი? ისევ მისი შესწავლა! ისევ მის თხზულებათა გამოცემა, როდესაც გამომცემლობის ყოველნაირი შემოქმედება უკვე ამოწურულია საგანგებო ქაღალდებზე და საგანგებო ილუსტრაციებით!... ასევე ითქმის ბომარშეზე და... განსაკუთრებით ჰიუგოზე, რომელიც საფრანგეთის მწერლობაში სინონიმია ნაპოლეონისა და ნაპოლეონი ხომ განახლებული გალლებისათვის ყოველისფერია! დღემდე ვფიქრობდით, რომ ჰიუგოზე კვლევა-ძიების კომპასი მხოლოდ სამუზეუმოდ იყო შენახული. ვინაიდან ჰიუგო არათუ საფრანგეთის, მსოფლიო ლიტერატურისათვისაც კი ხმელთა შუა ზღვად მიგვაჩნია, რომელსაც აღარავითარი აღმოჩენა არ ეჭირვება, მაგრამ... თურმე საფრანგეთისთვის იგი კიდევ აღმოსაჩენია, როგორც „Père et Grand-foère“.

— ჩვენში? შევეკითხე თავს: როგორაა ჩვენი კორიფეების შესწავლის საქმე?

თვალი რომ გადავაგლე, შემეზარა: ჩრდილები, მხოლოდ ჩრდილები! წარსული მიწას მივაბარეთ და თავქვეშ ამოვუდევით დაკრძალვის დროს თითქოს გულწრფელად წარმოთქმული თბილი აღთქმანი!

— დღევანდელნი?

ამათი ბედის გამწარება უარესია, როგორც სიცოცხლითვე სიკვდილ ნაზიარებ ადამიანებისა. განა ვის ვსწავ-

ლობთ, ვისი ცხოვრება ვიცით კარგად, ვისი ნაწარმოებნი გავარჩიეთ, ან თუ გვაქვს სურვილი შესწავლისა? რა ბრძანებაა! ჩვენი შესწავლა განმზადებული შურდულია ერთ-ერთის შუბლის გასახეთქად, ან და... სრული სიჩუმე, დუმის ლოდი.

ალბად ეს უნდა ყოფილიყო მიზეზი, რომ ნიკოლოსა და ჩემს შუა პატარა დიალოგი გაიმართა მეორედ შეხვედრისას:

— ქართველებისთვის უჩვეულო საქმეში უნდა ჩაგაბა, მითხრა მან.

— სახელდობრ?

— კვირაში რამდენიმე საათი გასწირე, როგორც ფრედერიკ ლეფევრმა, მიდი ჩვენს მწერლებთან და საზოგადო მოღვაწეებთან და გადმომეცი ზოგიერთი შტრიხი მათი წარსულიდან, თუ აწმყოდან, მათი გულისტკივილი, დამიხატე რაოდენადმე მათი პორტრეტი, რომ შთამომავლობას საბიოგრაფიო მასალები მაინც მივაწოდო. კარგი?

— კეთილი!

ხელის ჩამორთმევას მოჰყვა პროგრამის შემუშავება.

პროგრამის პირველ მუხლში აღინიშნა ვასილ ბარნოვი, რომელსაც დაუყოვნებლივ სადარბაზო საათი გამოვთხოვე...

*

* *

ოთხშაბათი 8 თებერვალი. სალამოს ექვსი საათი. ბარნოვის ქუჩა, № 14. კარს ვაკაკუნებ. მიღებენ. შევდივარ დარბაზში.

რამდენიმე წუთის შემდეგ გამოდის თვითონ ვასილიც. უპილო. მისალმება. თავაზი.

სიტყვა არ დაუძრავს და უკვე დაზიდული ვარ უღრმესი პატივისცემით. პატრიარქალური მეტყველება, მოღუშული ფიგურა, სათვალეების ქვეშ მკრთოლავი ცოცხალი თვალები, მოგრძო და ხვეული წვერი, როგორც ბიბლიური რომელიმე წინასწარმეტყველისა.

ბიბლიურობითვე დაფერილია მთელი მისი ქცევა: ზო-
მაზე დინჯი, იშვიათად ხმის ამომღები, გაბმით მობაასე,
სიცილი, სიცილი მარილიანი, ხანდისხან ახასხასებული,
როგორიც შუალამისას მეთორმეტე საათის გარდატეხაზე
ჟამთა სვლის თერგის ყოველ ზვირთთა ათამაშება.

— რისთვის გარჯილხართ, ჩემო დავით?...

— მე თქვენ გაგაფრთხილეთ... ბოდიშს ვიხდი თუ...

— ჰო, მართლა... მახსოვს... მაგრამ ვის რად ეჭირვება
ან ჩემი წარსული, ან ჩემი აწმყო, ან ჩემი აზრები: ჩემი მო-
ვალეობაა, ერს მივცე, რის მიცემაც შემიძლიან და...

— კი, მაგრამ, რაც უნდა იყოს, ჩვენთვის ფრიად საინ-
ტერესოა ვიცოდეთ....

მაგრამ მტკიცება ამაოა, რომ წინააღმდეგში დაარწმუ-
ნოთ. დიდი ნათქვამის კაცია. ისევ ხერხი. პატარა გახუმ-
რება. გადაკვრ-გადმოკვრა და უნებურად სფინქსი აიდ-
გავს ნელი-ნელ ენას.

*

* *

პირველი რაც თვალში გეცემათ, მხცოვან ბელეტ-
რისტს ნუ მოსთხოვთ რომელიმე ამბავის თარიღს.

„ — არ მახსოვს!“ — გეტყვისთ.

მართლაც, „არ ახსოვს!“ მან სწორედ არ იცის დაბა-
დების დღე, არც ის იცის, რა წელს სად რომელ სასწავლე-
ბელში მიაბარეს. ჩვენი ტექნიკუმის მოწაფემ ალბათ უკედ
იცის ვიდრე თვით ბარნოვმა, რომელ წელში გაათავა მან
სეძინარია, ან აკადემია, როდის გამოვიდა სამწერლო ას-
პარეზზე, უკეთესს ვიტყოდ: იუბილე რა წელში გადაუ-
ხადეს, ისიც „არ ახსოვს“... იცის, რომ ეს მის ცხოვრების
სარბიელზე მოხდა, მაგრამ რა დროს, არ ახსოვს...

მის გატარებულ ბავშვობას, როგორც სჩანს, არ აზის
აღტაცების ბეჭედი, მზიურ სიხარულს არ დაუკოცნია
კისკისითა, თითქოს მიმქრალ მთებს სხივთა ანარეკლის
ლეჩაქი გადაუფარებია მის სულისთვის, ყრმობა დასწვია...

— ვიცი, რომ დავიბადე სოფ. კოდაში.

— 1857 წელს, არა? — ვამხნევებ, რომ თარიღის გაზ-
სენებამ არ შეაშფოთოს: ამას მაინცა და მაინც ჩემთვის
მნიშვნელობა არა აქვს ხელთა მაქვს თქვენი ოფიციალური
ბიოგრაფია და ყოველისფერს შევამოწმებ.

„ — კეთილი, კეთილი, — ღიმილით დასტურსა მცემს.
მცირეოდენ ფიქრს მიეცა. თვალებს მილურავს. გაკვრათ
ჰსურს თავისი გენეალოგია აღადგინოს, რომ წინაპ-
რებს სოფ. ბარნავაში უცხოვრიათ, იქიდან გადმოსულან
და მიტომ უწოდებიან ბარნოველები.

„ — დღევანდელი ჩემი გვარი ბრიყვული რუსიფიკა-
ტორული უზრდელობაა და მეც ველარ შევბრძოლებივარ
„ბარნოვი“ ბარნოველად გადავაკეთო.

„ — პატარაობა დედის კალთაში გავატარე. დედა
ჯრიად განსწავლული იყო დროის კვალობაზე და მისგან
შევისწავლე საღმრთოწერილი, ჩვენი მეფეების სახელები,
ბიბლიური თქმულებანი, ძველი ხალხური ლექსები, განსა-
კუთრებით იმ დროს დიდი იყო ერეკლეს გაიდელაიზაცი-
ება და დედა სტუმრების წინაშე ხშირად მათქმევინებდა:
„აღზდექ, გმირთ-გმირო, ნუ გძინავს“... სტუმრების აღ-
ფრთოვანება, მახსოვს, ერთხელ როგორ დავსეტყვე, რო-
დესაც ერეკლეს ციკლიდან ერთი ლექსი ასე დავუთავე:
„აწ-ლა გამოვცნოთ, მოძმენო, ვინ-ლა იქმს ერეკლობასა!“
ყველამ თავი ჩაქინდრეს და მხოლოდ ეხლა ვხვდები, რა-
ტომ დანადვლიანებული ხმით შემნიშნეს: „აკი ვერავინ
ვერა სძლებსო ერეკლეობასო!“...

„ — დედისგანვე ვიცოდი თვლა, მთვარის ძველებური
გამოანგარიშება, ზღაპრები, ლეგენდები... ყოველისფერს
ადვილად ვითვისებდი, ადვილად მემორჩილებოდა, ჭკვი-
ანს მეძახდნენ, მშობლები დიდს მომავალს აყვავილებდნენ
ჩემში.

„ — სოფლის ბიჭებში ნაკლებად გავდიოდი, დედამ
თითქმის ხალისიც ჩამიკლა მათთან თამაშობისა. ამიტომა-
ვით, რომ არ მახსოვს ჩემი ყრმობის ხანიდან რაიმე თვალ-
საჩინო ეპიზოდი.

„ — უკვე თორმეტი წლისა ვიქნებოდი, როცა მამა-
ჩემი ზაქარია გადაიყვანეს მღვდლად ერწოში, ხევსურთა

სოფელ ტოლათში. აქ რამდენადმე გავერთე, თითქოს ვერკვეოდი, ჩემმა ბავშვობამ ასე თუ ისე გაიღვიძა და მემიყვარდა კალოზე ჯდომა, გუთანზე სიარული, განსაკუთრებით ტყე. არ შეიძლებოდა სოფელს წალდი და ნაჯახი აეღო, რომ მეც ტყეში არ წავყოლოდი მაგრამ არა შეშის საჭრელად, არამედ ტყის საიდუმლოებაში ჩასანთქმელად. გავდგებოდი განზე და ხის ფოთოლთა შრიალში თითქოს ვისმენდი ტყის დედოფლებისა და ლამაზ ზღაპრების ასულთა ძახილს, მათს სიმღერებს.

„ — აქ ერთი ამბავი მაგონდება: ტოლათში, როგორც ხევისურთა სხვა სოფლებში, ჰყავდათ საკუთარი დეკანოზი — ხუცესი, სახელად კურდღელა. კურდღელა მათი სალოცავის კოპალესი და იახსარის მთავარი მსახური იყო და ერთსა და იმავე დროს ხუცობდა კიდეც და ყოველნაირ წარმართულ კულტს უსრულებდა მლოცველებს თუ კურატის დაკვლის დროს, თუ ღრეობის გასატარებლად: იგი ზვარაკის შემწირველიც იყო, ქადაგიც და გამოცდილი მკითხვეიც. სცხოვრობდა განდეგილად. მამაჩემთან მუდამ ბრძოლაში იყო, რომ ერწოდან გამოედევნა როგორც მღვდელი.

„ — კურდღელას ერთი შვილისშვილი ჰყავდა, ქიტესა, სწორედ ჩემი ხნისა იყო. ორთავე ერთგვარი სიყვარულით ვეპყრობოდით მას და პაპას ვეძახდით. რად? იმიტომ, რომ იმასაც ვუყვარდით, არასფერს გვაკლებდა, განსაკუთრებით სულიერ საზრდოს ბლომად იძლეოდა; უკვე მოსუყებული ვიყავით ხევისურ გმირთა თავგადასავალებით, ქისტებთან გარდახდილ ბრძოლის ამბებით, ამ შავთვალას გატაცებით, იმ დალაღკავას მიერ თხუთხმეტი კაცის მოგერებით, ყოველ ციხე-კოშკის ამბებით, ლეგენდებით და სიმღერებით. ოჰ, ეხლაც კი გულს სევდა გაძილვებს ზოლმე, როდესაც გამახსენდება მისი უბედური დაღუპვა — ცოცხლივ ცეცხლის ალში ჩაწვა!

კურდღელა დედის შემდეგ ჩემი მეორე მასწავლებელი იყო, ბევრად მაღალი, ვიდრე ისინი, ვის ხელშიაც ბედმა და გარემოებამ ჩამაგდო, როდესაც ტფილისის სასულიეროში მიმაბარეს.

იმ დროინდელი ჩემი სულის ტრაგედია და იმავე დროს ტრაგედია მთელი ქართველი ბავშვობისა აღწერილი მაქვს აი ამ პატარა მოთხრობაში, რომელიც „მოამბეში“ დაიბეჭდა.

და მხცოვანმა ჩემმა მოსაუბრემ გადმომცა პატარა ფორმატის წიგნად შეკრული მოთხრობა „ქოჩორა ხე“...

*

* *

— თქვენ ბრძანეთ, რომ თორმეტი წლის ბრძანდებო-
დით, როდესაც „დეკანოზ“ კურდღელასაგან ისმენდით
„ამირანის“ ლეგენდებს, ან და „ჯომარდისა და ნამორდის“
ზღაპრებს, როგორც „ქოჩორიან ხეში“ გაქვთ ნათქვამი. აღ-
ვადგინოთ: მანამდე მიბარებული იყავით თუ არა ტფილი-
სის სასულიერო სასწავლებელში?

— „რამდენი წლისა ვიქნებოდი, არ მახსოვს. ვიცი,
რომ კარგა მოზრდილი ბიჭი ვიყავი. მაგრამ, უნდა მოგახ-
სენოთ, იმდენად გავმწარდი პირველ ხანებში, იმდენად
უზრდელად და ტლანქად გვექცეოდნენ, რომ იძულებუ-
ლი გავხდი ლიტერატურული ეთიკისთვის გადამეხვია და
„ქოჩორიან ხეში“ ასეთ „აღმზრდელთა“ შესახებ გამწარე-
ბით წამომეძახა: „თუ აძალდება, სწორედ ამისთანები
უნდა აძალდნენ“...

— ალბად ძალიან გაგამწარეს...

— „გამამწარეს და მერე როგორ! კინალამ სწავლაზე
გული ამაცრუებინეს, როგორც მრავალ სხვებს, რომელთა
ნებისყოფა გარდაუტეხელი გამოდგა და ქუდმოგლეჯი-
ლი ისევ თავიანთ კალოს და საბძელს დაუბრუნდნენ.

„უმთავრესი რასაც ვერ შევგუებოდი, იყო ის, რომ
მისვლისთანავე ეგრედ წოდებული „ბუკვარი“ გადამაშ-
ლევინეს და უთავბოლოდ მათუთიყუშებდნენ: „ბრა-ბრი-
ბრუ... გრა-გრი-გრუ... დრო-დრი-დრუ“... და როდესაც
მრავალი ქოჩორის ამოგლეჯისა და „როზგების“ მიღების
შემდეგ ანბანი მოვრჩი, პირდაპირ კითხვაზე და გრამატი-
კაზე გადამიყვანეს. ცოცხალი ენის ნაცვლად უნდა გვებ-
რუნებინა, ვთქვათ, თუნდა ეს: „პრეჟნაია ზაბავა“... „პრე-

ჟნეი თუ პრეჟნოი ზაბავი“... ან და მძიმედ უნდა ჩამომე-
თვალა: „ნა ალექსანდრის ასტრავას ვოდიატსია ჩორნიე ი
ჩორნობურიე ლისიცი“... ისტორიასაც ასევე: „ნავუხოლო-
ნოსორ ცარ ვავილონსკი რაზრუშილ იუდეისკოე ცარს-
ტვო“... ყმაწვილო, სიზმარი რა არის, ტკბილი სიზმარი
დამენატრა. ძილში და ცხადად შეშლისავით ვიზეპირებდი
და ვბოდავდი ჩემთვის გაუგებარ სიტყვებს. ასევე იტან-
ჯებოდენ ჩემი ტოლები. მახსოვს და ეს „ქოჩრიან ხეშიც“
გადავიტანე, ერთს ჩემს ამხანაგს როგორ თმები დააგლიჯა
და თავზე ჯოხი დაამსხვრია მხოლოდ იმიტომ, რომ ზე-
დიზედ წაკითხვის დროს მახვილი სწორე არ ამართა: „ავ-
დოტია პეტროვნა“... „ავდოტია პეტროვნა!“ გაუსწორა
მასწავლებელმა: „ავდოტია პეტროვნა ზიმიანა ბილა ნე-
ზდოროვა ი ნე...“ მაგრამ აქ მოთმინების ფიალა აევსო
მასწავლებელს, ყურები დაადლოიზა და დაუღრიალა შე-
ურაცხმოფელი სიტყვებით: „ბილა... ბილა შე ვირო...
დათვის ნაშენები საიდან ჩამოეთრიეთ ჰა?...“ და როცა
ბავშვი ატირდა და ჯოხები უთუთქა, გუნებაში ავტირდი
და მივყევი დედისგან შესწავლილი ფსალმუნის ღაღადს:
„მიხსენ მე, უფალო, მტერთაგან და მდევართა ჩემთაგან
განმარიდე მე“...

ჰეშმარიტად, იმ დროს უდიდესი „მტერი და „მდევარ-
ი“ თუ კიდევ ვინმე იქნებოდა ქვეყნიერებაზე, ვიდრე მას-
წავლებელი, ამას ვეღარ წარმოიდგენდა ოდესლაც ლალი,
სწავლისთვის მეოცნებე და ეხლა-კი დასეტყვილი ჩემი
ყრმობის თავმომწონე ფონტაზია.

*

* *

„ვინ იცის, იქნებ ბედგამწარებულს მრავალთა მზგავ-
სად მეც დეზი მეკრა სასწავლებლისთვის, რომ ამ დროს
ზედამხედვლად არ დაენიშნათ **იაკობ გოგებაშვილი!**

ნათელი სახე!

უნეტარესი მოგონება!

შემოსვლისთანავე ყოველისფერს თვისი მადლიანი ბე-
ჭედი დაასვა. უწინარესყოვლისა, სასტიკად აღკრძალა მო-

წათეთა ბარბაროსული დასჯა, რაიც სხვა მასწავლებლებს არაფრად ეჭაშნიკათ. ო, დიდი და ხანგრძლივი ბრძოლა დასჭირდა ცხონებულს, რომ ნორჩ სულთა საჯალათო სასწავლებლისთვის დაემზგავსებინა.

გარდა ამისა იაკობი სხვაფრივაც იყო აღსანიშნავი: კლასებში ამოგვირჩია მოწინავე მოწაფეები. თავისთან გვიბარებდა, ჯერ ჩვენ გვავარჯიშებდა, და გვასწავლიდა გაკვეთილებს, რა თქმა უნდა, უსასყიდლოდ, — და შემდეგ გვთხოვდა, რომ ჩვენც ჩვენის მხრით ჩამორჩენილები შეგვემზადებინა. უსაზღვრო იყო ყოველი მისი დარიგება და ნოყიერი საუბარი. ისე ვიგრძენით, თითქოს გამოვცოცხლდით, თითქოს მზეს დავუბრუნდით მზის შვილები...

არა! იაკობს როცა ვიხსენებ, უნებურად გული მიტოკავს: ის ჩვენი სინამდვილისთვის გაცილებით დიდი აღამიანი იყო, ვიდრე ეს წარმოდგენლი გვაქვს. რა სამწუხაროა, რომ ქართველმა ერმა ასე მალე მიივიწყა იგი, როგორც გაპარტახებული მისი სამარე! ჩვენი მწყურვალე პედაგოგის ისტორიისათვის მისი საპოლემიკო წერილები მისწრება იქნებოდა, მაგრამ დღემდე ცალკე წიგნებად ვერ გამოვეცით.

მაგრამ რახანაც მოგონებაზე მიდგა საქმე, თავს ნებას მივსცემ და პატარა ეპიზოდსაც გავიხსენებ ამ ბუმბერაზ პედაგოგის (ახოვრებიდან: წელი არ მახსოვს, როდის იყო, 1910 თუ 1911 ან-12-ში. ეს კი ვიცი, რომ იაკობი მძიმე ავადმყოფი შეიქნა. ვინახულე. დიდად გაიზარა. უსაყვარლესი საუბარი, როგორიც შეიძლება წარმოვიდგინოთ აღმზრდელსა და აღზრდილის შუა, როცა ამაგი დაფასებულია, გამოთხოვებისას — ტკბილი ამბორი. „იტირა, ვასილ, ეხლა სიკვდილისა აღარ მეშინიან, — მეუბნება ერთგვარი სიამაყის შეგნებით და ვხედავ, ცხვრისებური თვალები კმაყოფილების ნაპერწკლებით უელვარებს, — მე მგონია, ყოველისფერი შევასრულე, სავსებით ვალი მოხდილი მაქვს სამშობლოს წინაშე“. „არა, — ვეუბნები, — თქვენ კიდევ ერთი რამე დაგრჩათ გასაკეთებელი და ეს ხინჯად სდევს შენს უანგარო და ნათელს მოღვაწეობას“. იაკობი აენტო. სძლია ავადმყოფობას და ნახევრად წამოიწია

მკეჩარე შეძახებით: „განა რა დამრჩა, ჩემო ვასილ?!“ „რა და... შენი საგანძურის გამომწეურება: ყველა ნაშრომის გამოცემა. შთამომავლობას გეწყურია ვიხილოთ ყველა შენი თხზულებანი... თუ წერაკითხვის საზოგადოებას საკუთარ ზურგით ეზიდებოდით, უფრო უპრიანია თქვენს თავზეც იზრუნოთ“. გულზე მოეშვა. წამოჭარხალებული სახე ისევ დაუამდა. უღრმესი მადლობით ჩამომართვა ხელი და აღძრითქვა კიდეც, ეზრუნა მათ გამოცემაზე.

პირველი ტომი მისი „რჩეული ნაწერებისა“ ამ დარბაზობის ნაყოფი გახლავთ...

*

* *

— რა თქმა უნდა, თქვენ სასულიეროდან სემინარიაში გადახვიდოდით. ეს რა წელს მოხდა?

— კიდეც თარიღი! ახირებული ხართ, ყმაწვილო! ოღონდაც, რომ სემინარიაში გადაველ. ეს იყო ნეტარხსენებულ **კუვშინსკის რეჟიმის დროს.**

— კუვშინსკის?

— დიახ, კუვშინსკის. ამ წყეულ ბერ-მონაზონს მთელი სემინარია ყაზარმად გარდაექცია. ყოველისფერი ისე მოეწყო, რომ მოსწავლეთა გულიდან აღმოეფხვრა ყოველგვარი ნასახი ქართველობისა. სწავლა რუსულად. სიმღერა-გალობა — რუსულად. მასწავლებელნიც რუსები გაიდა ერთი ორი ქართველისა, რომელნიც ჩრდილებსავით დაჰკრთოდნენ და ოთხად იკაკვებოდნენ წელში უფროსის დანახვაზე. მაგრამ ეს რაა! კუვშინსკის მეთოდი მოსწავლეთა აღზრდისა იყო მეთოდი სიმახინჯის და გარყვნილების. არასოდეს სემინარიის კედლებში არ გამეფებულა ჯაშუშობა და ბეზღაობა, როგორც იმ წყეულ დროს და არასოდეს იმდენი ახალგაზრდობა არ დაღუპულა ამ რეჟიმის გამო, როგორც მაშინ. ჟანდარმი აიმართა სასულიერო პირის სახით, ნამდვილი ბელზებელი!

„საოცარია ადამიანის ბუნება! რამდენსაც უჯიათობას მიაყენებთ, იმდენად უკიდურეს შედეგს მიაღწევთ. ასე იყო მაშინაც. კუვშინსკიმ ხომ აამყარა იქაურობა, სა-

მაგიეროდ წამოიზარდნენ ისეთნი, ვინც ამოღებულ მახვილსავით დატრიალებდნენ. უნდა გამოვტყდე: არასოდეს მებრძოლი არ ვყოფილვარ, მაგრამ არც ის მომხდარა, რომ ამხანაგებს რამეში ჩამოვრჩენოდი. კუვშინსკის საპასუხოდ დაარსებულ წრეში მეც ერთი თანამგზავრთაგანი გახლდით. უფროს ამხანაგებში მეთაურებად ითვლებოდნენ სოფრომ მგალობლიშვილი, ლომოური ნიკო, ბაქრაძე, კვანჭახაძე... ეს წრე ფრიად სახელგანთქმული იყო. ფრიად მომქმედი, ლეგალურად თუ არალეგალურად გვწვრთვნიდნენ, ბრძოლას გვასწავლიდნენ. წრის წევრები მეტ წილად სანთელზე მუშაობდნენ ან და განთიადისას, რომ ავყია თვალს ჯაშუშისას გადარჩენოდნენ.

„ერთხელ, მაგონდება, ვანო მახარობლიძემ მოიტანა აღკრძალული წიგნი, თუ არ ვცდები, „Офщечепельницы“. წიგნი ხელიდან ხელში გადადიოდა. როცა ჩემი ჯერი მოვიდა. ჩვენ ახალი რექტორი მოგვივიდა, მამა აბრამი. მე აივანზე ვიყავი და სიარულით ვკითხულობდი წიგნს. ამ დროს შევნიშნე, რომ კუვშინსკი და მამა აბრამი აივანზე გამოვიდნენ. გზა და გზა მოწაფეები ლოცვა-კურთხევას იღებდნენ მათგან. არ მესიამოვნა მათი დანახვა, მაგრამ მაინც გული გავიმაგრე. უკან გაბრუნებაზე ფიქრი სულ მეტი იყო. ისევ წინ გავსწიე იმ მიზნით, რომ აივნის ბოლო კარით ეზოში ჩავსულიყავი. მიველი. სიურპრიზი. კარი დაკეტილია. მეტი ჯანი არ იყო, უკან გამოვტრიალდი და გამბედავობას მივანდე ჩემი გადარჩენა. ასეთი რისკი ჩემს სიცოცხლეში პირველი და უკანასკნელი იყო. როცა კითხვით დაუპირისპირდი მათ, ისე დავიჭირე თავი, ვითომც პირველად შემენიშნოს, წიგნი მოვკეცე, ღლიაში ამოვიადე და ღიმილით მიველი მორიგი ლოცვა-კურთხევის მისაღებად. აბრამმა პირჯვარი გადამწერა. კუვშინსკიმ უქო ჩემი თავი. კიდევ თავაზა, ღიმილი და ნელნელ უკან დახევით სხვა ამხანაგებს გზა დავუთმე.

ასე და ამნაირად ჩემმა გამბედაობამ სადებიუტო გამოსვლაში უინცინდეტოთ გადამარჩინა.

— აკადემია?

— აკადემიაში შესვლა ერთი წლით დამავიანდა. თუმცა სემინარია საუკეთესოდ დავამთავრე, მაგრამ აკადემიაში სამნი წაგვადგინეს: რუსი, ბერძენი და მე. აკადემიაში მხოლოდ ორს იღებდენ. მე, როგორც ქართველს, საშვალეა არ მომცეს პირველ წელსვე მოვხვედროდი უმაღლესს. შემდეგში კი, როცა მიმიღეს, ფრიად მშვიდობიანად ჩავატარე სამეცნიერო სამუშაოსი, ისტორიულ განყოფილებაზე, სადაც ლექციებს გვიკითხავდა ცნობილი ისტორიკოსი კლიუჩევსკი. დისერტაციად ავირჩიე პასკალის „პროვინციალური წერილები“ იეზუიტების წინააღმდეგ, მივიღე მაგისტრობა და მოსკოვშივე მთხოვეს დარჩენა, მაგრამ გული საქართველოსკენ მეწეოდა. სენაკში გამიკრეს თავი. მაგრამ ვიდრე იქ წავიდოდი, გავეცანი ისტორიკოსს დიმიტრი ბაქრაძეს და მასთან ერთად ვმუშაობდი არქივებში.

მალე ტფილისშივე მომცეს აღმზრდელობის ადგილი სემინარიაში, ინსპექტორის თანაშემწედ, ასე რომ სენაკში სულაც არ წავსულვარ. მაგრამ სწორედ ამ დროს მოხდა რექტორ ჩუდეცკის მკვლელობა, რასაც მოჰყვა ქართველი ერის წყევლა სიონის კათედრიდან ექსარხოზ პავლეს მიერ, შედეგად მეორე დიმიტრის თავდადებულის ცნობილი პროტესტი და ასტრახანში მისი თავის გაჩეჩვა ათ გირვანქიანი გირით... ყველა ქართველი მასწავლებლები გამოგვრეკეს, მიგვფანტ-მოგვფანტეს; მე დასტური არ დავეცი და თელავში გადამიყვანეს, სადაც დავყავი მთელი 24 წელი. იქვე დავცოლშვილდი, ხოლო 1911 წ.— ტფილისში გადმომიყვანეს, სემინარიაში, ქართული ენის მასწავლებლად. შემდეგ სახალხო უნივერსიტეტში შემოიღეს, იქაც გაველი ლექტორად, ასევე ლექტორად მიპაწვიეს მუშფაკში.

ჩემთვის დღესაც საუკეთესო აუდიტორიაა ჩუღურეთში და საბურთალოზე. ბევრი, ძალიან ბევრი იზრდებიან

ფრიად ნიჭიერი, მომავლის იმედებად დაფრთიანებული
ჭაბუკნი.

*

* *

— საინტერესოა, როდის გამოხველით სამწერლო ას-
პარეზზე?

— სწორედ ეხლა მაგაზე მსურდა გადმოვსულიყავი:
მწერლობა **სოფლის კორესპონდენტობით** დავიწყე სერ-
გეი მესხის „დროებაში“, თუმცა აკადემიაშივე ხელი მიგ-
ყავი სასულიერო ხასიათის მწერლობის თარგმანს. შემ-
დეგ ორი მოთხრობა გადმოვაკეთე. ესენიც დაიბეჭდა. სერ-
გეი მესხს პირადად არ ვიცნობდი, საზოგადოდ პავითონ
მევე ვერიდებოდი დიდ ადამიანების გაცნობას. იმავე
დროს ვთანამშრომლობდი „ჯეჯილში“, ვთარგმნე შარ-
დენის მოგზაურობა ჩვენს ქვეყანაში, რომელიც ილიამ და-
მიბეჭდა „ივერიაში“. შემდეგში უმთავრესად „მოამბეში“
ვთანამშრომლობდი, „ცნობის ფურცელის“ დამატებებში
და ბოლოს არ ყოფილა ისეთი გაზეთი თუ პერიოდული
გამოცემა, რომელშიც მონაწილეობა არ მიმეღოს.

„ — პირველი საავტორო ჰონორარი მივიღე ასი მა-
ნეთი, იპ. ვართაგავას ხელით, რომელიც გადმომცა „გრდე-
მლში“ დაბეჭდილ მოთხრობაში: „თებერას დანიშნული“.
ეს ჰონორარი სწორედ მისწრება იყო, ცოლშვილის გას-
ტუმრება სააგარაკოდ ამ ფულით მოვახერხე“.

*

* *

შემდეგ ჩვენი საუბარი შეეხო ჩვენს დღევანდელ მწერ-
ლობას. მას არ მოსწონს ამდენი მიმართულებათა გამო-
სვლა. ეს სახიფათოა, ყმაწვილო, მეტად სახიფათო. მწე-
რალთა კავშირი ამდენ მიმართულებათა გამო ფიქციით
იქცა, ერთობის ნაცვლად მივიღეთ დაქუცმაცება და, რაც
უარესია. ურთიერთისადმი უპატივცემლობა. წერა დღეს
მოწოდებით კი არა, არამედ ჯიბრით, კამათიც ხომ ჯიბ-
რითაა და ჯიბრით. რა სიკეთეს უნდა გამოველოდეთ?

— უმიმართულებოდ არ ივარგებს, ჩემო ვასილ, მაინცა და მაინც თქვენ ვის უჭერთ მხარს?

— „სწორედ მოგახსენოთ, ჩემთვის მიმართულება არ არსებობს. მე ძველი „ნაროდნიკი“ ვარ, ვიცი, რომ ხალხს უნდა ვემსახურო და ყოველისფერი ხალხისთვის უნდა იყოს. ამიტომაც, რომ ჩემი რომანები უმთავრესად ხალხოსნურია. თვით ისტორიულებიც კი, რომელთა რიცხვი იცს აღწევს, ასეთი სულისკვეთებითა მაქვს დაწერილი. „**ძველი ტფილისი**“, რომელიც სოსო გრიშაშვილმა ასეთი სიტყვებით აგვიწერა მხოლოდ დაინტერესებული თემის მიხედვით, აშუქებს იმ დროინდელ ბოჰემას. მას ჰქარაიებს ახალი წიგნის დაწერა, იმ დროინდელი ყოფა-ცხოვრების გასაშუქებლად. ჩემი რომანები „ამქრის მშვენიება“, „ისნის ცისკარი“, „მარგალიტის ცრემლები“, „ვაი შენს დამკარგვს“, „ტკბილი დუდუკი“, „სადედოფლო სარტყელი“, „მტკვრის ვაჟი“ და ეს ეს არის დასაბეჭდად განმზადებული „თეთრი გვირგვინი“ ამ თემას დასტრიალებს, ტფილისის მეორმოცე წლები ისე მაქვს ამოკვეთილი, როგორც ბეჭედში. ჩვენი ოჯახი, მაშინდელი ბაზრობა. დღეობები, აღებ-მიცემულობა, ერთი სიტყვით, იმ დროინდელი მაჯის ცემა, ვფიქრობ, გადმოვეც ობიექტიურად. „თეთრი გვირგვინის“ გმირები **სამძივარი** და **იასე** დამატებით გვიშუქებენ იმ თემას, რომელიც ხელუხლებელია: მეორმოცე წლებში უკვე შთასახვა წოდებრივობის დაშლასა. დაშლება ხალხთან და უგზოუკვლოდ ფარიფურობა უკვე გახრწნის გზაზე დამდგარ უმაღლეს წოდების წრეში. ჰო, ეს რაზე ვთქვი? ჩემს მიმართულებაზე... მიმართულება, მასადავამე, ხალხოსნური მაქვს, წერით კი წინასწარ განზრახვით არ ვწერ. ყოველისფერი თავისით მოდის. წერის დროს ისე ვგრძნობ, თითქოს ხორცშესხმული გმირები სდგანან, მოქმედებენ, მათი ხმა მესმის, როგორც სცენაზე გამოსული აქტიორებისა.

— „როცა თავს ვუკვირდები, ასე ვმსჯელობ, შემოქმედება სპარსული შაჰის ქალის სიზმარი უნდა იყოს, რომელმაც იხილა გულიდან აღმოცენებული ხე, იზრდება, იფურჩქნება, ტოტებით ჰფარავს სასახლეს, შემდეგ მთელ

ქალაქს, სახელმწიფოს და ბოლოს მთელს ქვეყნიერებას!

— თქვენი აზრი შემომქმედსა და კრიტიკოსს შორის?

— დეტალები ამბობენ: მსოფლიოს შემომქმედი ყოველად ძლიერი და ბრძენია, მაშასადამე, მის ქმნილებაში ყოველისფერი ბრძნული და ძლიერი იქნება. და ამ შენაქმედს როცა უმზერთ, განაღა კიდევ ეჭირვება რამე მიშველება?“ ასე ვფიქრობ, როდესაც კრიტიკოსი ულმობლად ითითხება ვისიმე ნაწარმოების გარშემო, იმისი არა მჯერა რა და ავტორსაც არ ვურჩევ სასოწარკვეთილებას მიეცეს, იმიტომ, რომ შემონაქმედი უკვე ფაქტია, **შექმნილს კი მიშველება არ ეჭირვება: მოიწონებენ, კარგი, არა და.... ანასინი მათს საქმეს!..**

და გულიანად ჩაიცინა.

*

* *

პაემანის დრო გადიოდა, მაგრამ გული უკმაყოფილო იყო. რაღაცა მსურდა რომ შემევესო და აი უნებლიედ, თითქოს საუბრის გასაგრძელებლად, ვეკითხები, რამდენად კმაყოფილია დღევანდელი ცხოვდებით. ან და ხომ **არ უჩივის** ცხოვრებას.

— უჩივიო, — განცვიფრებით თვალები შემომანათა. როგორ თუ ვუჩივი! მე ხევსურეთში მიცხოვრია. შატილში ყინვა ქვას ხეთქავს, მაგრამ ხევსურს რომ ჰკითხოთ, გიპასუხებს:!**ჰო, ცოტა რომ გრილავს!**“.. ცხოვრებაში დაჩივლება სირცხვილია. მით უმეტეს ჩემთვის, როდესაც ლექტორობის ჯამაგირის გარდა პენსიას ვიღებ 70 მან. მხოლოდ **ერთი ნალველი** მაქვს... თუმცა ეს ნალველი პირადად ჩემი რომ იყოს, გავიქარვებდი, საზოგადოებრივ მნიშვნელობის: მე მსურდა ყველა ჩემი ნაწერები ჩემს სიცოცხლეშივე გამოსულიყო. აი, ყმაწვილო, ჯერჯერობით ოცი ტომი მაქვს შეკრული...

და დასამტკიცებლად გამოსწია ფართო უჯრა და ხელი მიჰყო ტომებათ შეკრულ თხზულებათა ამოლაგებას...

მისი წუხილი გავიზიარე. უნებლიედ გამახსენდა ფრანგული ჟურნალ-გაზეთები, იგივე ჰიუგო... იგივე ბომარშე,

იმავე ბალზაკის „სრულთხზულებათა გამოცემა“ უძვირფასეს ქაღალდზე, საუცხოვო ილლუსტრაციებით და თავს შევეკითხე:

— ჰლირს თუ არა, პატარა ერის შვილმა თავის ერშივე იმოღვაწეოს სამწერლო ასპარეზზე, როდესაც იცის, რომ უნათესაოდ დარჩება, მიუსაფარი, თვალებზე მიძინებულ შემოქმედების მთრთოლავ ოცნებით, როდესაც გოგებაშვილისებურ და ბარნოვისებურ წელთა დაზიდულებაშიც კი სანატრელი ექნება თვის ნაწარმოებთა გამოცემა!

და როდესაც გამოველ მცხოვანი მწერლის ბინიდან, დავუკვირდი მოსმენილს, თანდათან ნათელი შეიქმნა ჩემთვის, თუ რა მიზეზითაა მუქად აყავისფერებული ჩვენი ბალზაკის სახე, როგორც ძველისძველ ხელთნაწერ წიგნების შეხუნებული ილლუსტრაცია; შემენანა ღამის პეისაჟად გადაშლილი მისი ცხოვრება, უმზეოდ რომ მუდამ განთიადის მოლოდინში დნება და გამიორკეცდა შატბელ ხევსურის მადრიგალის მნიშვნელობა:

„ჰო, ცოტა რამ გრილავს!...“

— : —

თანამედროვე კორტრეტები

უ ბ ხ მ ე თ ი

დუნაელი გლეხი

ერთი საათით პანაიტ ისტრატისთან

რუმინელი მთხრობელი, ფრანგი მწერალი.

პანაიტ ისტრატი რუმინელი მთხრობელია, ჩვენთვის, ფრანგებისთვის კი იგი ჩვენი ერთი უდიდესი ამწერალ-თაგანია. ხშირად გაიხსენებენ რომენ როლანს, რომელმაც მის ნაწარმოებთა გადაშლისთანავე აღფრთოვანებით დაიძახა: „შეხედეთ, ახალი გორკი გამოგვინდა!“

შეიძლება შეგვნიშნონ: „ეგ კარგი, მაგრამ თუ ასეა, რატომ აქამდისინ არ გაგვაცანით?“

რატომ? სულ უბრალოდ: იმიტომ, რომ მის ნაწერებს დიდი ხანია შევეჩვიე: ვკითხულობდი, ვკითხულობ, ვიკითხავ კიდევ! ვინც გასცნობია მის „ადრიანე ზოგრაფის თავგადასავალს“, ის არასოდეს არ დაივიწყებს განცდილ ტკბილ წუთებს.

რამდენადაც ვუკვირდები ისტრატის ნაწარმოებთ, იმდენად უფრო ღრმად ვრწმუნდები, რომ თვითეული ფურცელი ლამაზათაა მოხაზული და სუნთქვაა ერთი მთლიანი გრძნობის, სხივმოსილი აღმაფრენის, დიადი რწმენის, გულწრფელი სიყვარულის და მეგობრობის.

არასოდეს არ მიფიქრნია ისტრატისთვის წერილით მიმართნა, რომ ჩანდევეუ გამომეთხოვა.

ასე ვფიქრობდი: „ან მას სრულებით ვერ ვნახავ, ან და ჩვენი შეხვედრა მოხდება ერთად ერთ მეგობრობის ნიშნის ქვეშ“.

ისე კი მიწერ-მოწერა ხშირი გვქონდა, იმდენად ხშირი, რომ მეშინოდა კიდეც, ზოგიერთა აზრები სიტყვით სიტყვამდე არ გამემეორებინა.

დანარჩენზე არას ვნაღვლობდი, ვინაიდან მე ჩემებურ ცხოვრებას ვეწევი და ჩემებურად ვანგარიშობ: „ყოველისფერი გულიდან მომდინარეობს და იქვე ბრუნდება. მწერალთა შეხვედრაც გულის ნიშანქვეშ უნდა მოხდეს-მეთქი“.

და აი, საოცარია: სწორედ ასე კი მოხდა. საიდან რას არ მოხვდება ადამიანი! ერთხელ ჩემს გულითად მეგობარ ფილიპე ნეელს ვეწვიე, ეს იმ ნეელს, ვინც ასე მშვენივრად გვითარგმნა კონრადის მთავარი თხზულებანი, რომელთა შორის არ შემიძლიან არ აღვნიშნო: „გამარჯვება“, „ლორდი ჯიმი“ და სხვ. სწორედ ამ ნეელთან მომიხდა სასურველ პირის შეხვედრა.

* * *

ადამიანი ან თავის მონაა, ან და რისამე. მე კიდევ ჩემი ჩვეულების მონა გახლავართ. ამიტომაც ეს შეხვედრა ჩემს უბის წიგნში ანაზღეულად ასე აღვნიშნე: „**ერთი საათი პანაიტ ისტრატითან**“. ნამდვილად კი ჩვენი შეხვედრა მოხდა შაბათს, ნაშუადღევის ოთხ საათზე და დამთავრდა კვირას, ნასაღამოების თორმეტის ნახევარზე. მართალია, ჩვენი შეხვედრა კითხვა-პასუხებისაგან შესდგებოდა, ბევრი რამ ვკითხე, ბევრი რამ მიპასუხა, მაგრამ უმთავრესი რაცაა, ეს ის, რომ მყუდროება არ დარღვეულა და განწყობილება ნეელსა და მის ექვს სტუმართა შორის გულითადობის სიბოლოში იყო მოქსოვილი.

* * *

სტუმართა შორის ისტრატი მესამე მოვიდა და პირდაპირ ჩემსკენ გამოსწია:

„ — სულისა რამე თუ გწამთ, ლეფევრ?
— ..?!“

— გუშინ სალამოს გატაცებული ვმუშაობდი, უკვე მე-37 გვერდი შევასრულე ჩემი წიგნისა „**ბარაგანის ნარეკალი**“. შემდეგ წამოვდექი და სარკმელი გამოვალე. რომ ბოლისაგან დაზიდული ოთახის ჰაერი გამეწმინდა. ამ დროს ქარმა შემოუბერა და ერთი ფურცელი გაიტაცა დერეფნისაკენ, რომლის კარი ჰერმეტიულად იყო დაკეტილი. თქმა არ უნდა, ფურცელს გამოვეკიდებოდი და უწინარეს ყოვლისა, იატაკზე დაუწყე ძებნა, მაგრამ სად რა გინახავთ! გაოცებულმა ახლა სხვა ადგილებს მივაშურე: შეიძლება ქარმა იქით თუ გადაიტანა-მეთქი. ვალებ კარებს, დავეძებ ყოველგან, ყოველისფერი გადავაბრუნე, მაგრამ ვერსად ვერ ვიპოვნე. იქნებ ჰერზე აააკრა ქარმა? თავს მაღლა ავწევ, მაინც არასფერი ჩანს. მაშინ ყურს ვიწევ: „მართლა ხდება ეს, თუ მოჩვენებაა? იქნებ ის ჩემი წიგნის მე-37 გვერდი მართლა მოჩვენება იყო? იქნებ მეც თითონ მოჩვენება ვარ?“

და უეცრივ გამახსენდა ჩემი ყრმობის გულითადი მეგობარი მიქაელი, რომელიც დიდი ხანია გარდაიცვალა და ჩემი წიგნის მთავარი გმირი გახდა „ადრიანე ზოგრაფის თავგადასავალში“.

მიქაელთან ჩემი შეხვედრა შორეულ წარსულში მოხდა, როცა 18 წლისა ვიყავი.

„იქნებ ეს იყოს მოსაბაბე, — გავიფიქრე ჩემთვის, — და თავის გასახსენებლად ჩემი წიგნის საბრალო მე-37 ფურცელი მოიტაცა გარდაღმა მხარეს? იქნებ ამ ოცი წლის წინად ათოსის მთიდან მონაწერ ბარათის საპასუხოდ წაიღო, რომლითაც ის მავალებდა! „გეთაყვა, ხშირად გამომიგზავნე ხოლმე წერილები, ვინ იცის, იქნებ როდისმე გამოგვადგეს და კარგი სამსახური გაგვიწიოს“!?“

— **მართლა, ისტრატი, მიქაელი თქვენი ყრმობის მეგობარი იყო. თქვენ მაშინ თვრამეტი წლისა იყავით. მოდით გეთაყვათ, მოვუვებ უველაფერი რიგზე. ჩვეულებად მაქვს, ჩემი გმირები დაბადების დღიდან გავიცნო ხოლმე.**

ისტრატიმ თანაგრძნობით შემომხედა და გაშლილი შუბლი მაღლა ასწია:

— მე დავიბადე 11 აგვისტოს, 1884 წელს, ბრაილაში. თქვენ ხომ არ იცით, ლეფევერ, სად არის ბრაილა? ეს გახლავთ რუმინეთის მეორე ნავთსადგური. იგი აგებულია რუს დიდ მილიტარისტის გეგმის თანახმად, რომელსაც კისელევს უწოდებდნენ. ეს არის მეტად ჭაობიანი ქალაქი, სადაც სცხოვრობდა **კოდინი**, თქვენ რომ ასე ძლიერ გიყვართ, და **ნერაცულა**, პატარა მეთულუხჩე გოგონა.

ბრაილაში. ჯერ კიდევ 15 წლისა, უკვე სახელოვანი მწერალი გახლდით... ჩვენი უბნისა.

და, მართლაც, ბევრს ბედგამწარებულ შეყვარებულს მოუმართნია ჩემთვის: „პანაიტაკი, გეთაყვა, მოდი შენებურად კიდევ ერთი კარგი წერილი დაგვიწერე, შიგ ჯადოებს რომ ურევ ხოლმე, მაგრამ ისე, რომ ჩვენმა მოღალატე მიჯნურებმა შეინანონ თავიანთი საქციელი, ან ნულარ გვებუტებიან“.

მეც რა მენადვლებოდა, დაუწერდი და ორიოდ გროში მზად იყო, რომ ნუშის ტკბილი ნამცხვარი მეყიდნა.

ასე რომ პირველი ჩემი საავტორო ჰონორარი ისევე ჩქარა მიქრებოდა, როგორც დღეს. მაგრამ მე მქონდა მეორე ხელობაც: ვიოლოს დაკვრა. ყოველ შაბათობით ბრაილას სათნოიანი ებრაელები მოწიწებით მისმენდენ მათ საყვარელ „შაბე გოის“, გარდა ამისა, თუ მე არა, ისინი ვერც (ვეცხლს აინთებდენ და ვერც ოთახს დაგვიდენ. ეს კი მე ზედმეტ გროშებს მაძენინებდა.

ურიები და შეყვარებულები ამ ოცდა ათი წლის წინ დღესაც მაღლობით აღელვებენ ჩემს გულს. ისინი, მხოლოდ ისინი შეადგენდენ ჩემს პირველ სიხარულს.

*

* *

ასეთი იყო ჩემი პირველი ყმაწვილობის ხანა. ხანა ნეტარი. თავს ისე ვგრძნობდი, თითქოს ათასი დედა თავზე მაღვა და უსაზღვრო სიყვარულით მიფარავდა ყოველ იმ

განსაცდელისა და ტანჯვისაგან, რაც ყველა უთავშესაფარო ბავშვების აუცილებელი თანამგზავრია.

ამას მოჰყვა ჩემი ყრმობის დასასრული, რაც „ლ'უმანიტემ“ უკვე გამოაქვეყნა. აქედან იწყება ყომალი დღეები ჩემი შემდეგი ცხოვრებისა, რასაც თან მოჰყვა შიმშილი და უმიზნო ხეტიალი. ამავე დროს მე შემიყვარდა ისეთი წიგნების კითხვა, როგორიცაა „ჰაიდუკები“, „დრეიფუსი ეშმაკების კუნძულზე“, ყველაზე მეტად კი „ესპანური ნივრის ამბავი“, რაც თითონ მე გამბედაობას მმატებდა, რომ ცუდად დაფარულ საქათმეში შევპარულიყავი, კვერცხები მომეპარა და უმათვე შემესანსლა. ო, დიდი სამსახური გამიწია, მეტად დიდი „ნივრის ამბავმა“.

— ყველა ასეთ აღსარების შემდეგ ვინ გაჰბედავს და იტყვის, რომ ისტრატი საფრანგეთის კულტურის ნაშიერი არ იყოს, აღმოსავლეთში განახვეწი!

— „ნივრის ამბიდან“ გადაველ ბალზაკზე, შემდეგ ჰიუგოზე, ბერნანდინ სენ-პიერზე, ალფონს დოდეზე. ოხ, თქვენ ხომ ვერ წარმოიდგენთ რა აღმაფრენით გადავშალე ბალზაკის „მამა გორიო“, ჰიუგოს „საბრალონი“, სენ-პიერის „პოლი და ვირჟინი“, ყველაზე მეტად კი „ჟაკმა“ მომხიბლა თავისი სინაზით. „ჟაკი“ მით უფრო მიყვარს, რომ ჩემი ცხოვრების განთიადზე წავიკითხე ჩემს დაუვიწყარ მეგობარ მიქაელთან ერთად.

მიქაელთან შეხვედრის შემდეგ იწყება 9 წელი გმირობისა, ხან უზრუნველი და ხან მღელვარე მეგობრობისა, დაუვიწყარი ეპიური ხეტიალის, როდესაც გადავლახეთ რუმინეთი, ეგვიპტე, საბერძნეთი, ოსმალეთი, ერთი სიტყვით, მთელი ხმელთა-შუა ზღვის ბასეინი.

1909 წელს აპრილში ჩვენ გადმოველეთ ბრაილაში, მაგრამ რა, ეჰა, ჩემს მეგობარს ჭლექმა ფილტვები დაუჭამა, ბრაილაში აღარ გაჩერდა და ნავთსადგურიდანვე პირი იბრუნა ყაზანისაკენ, სადაც სიკვდილს ეზიარა.

საბედნიეროდ, ამ გულის დამწყვეტი განშორების წინ დიდად განიხარა მიქაელმა, როდესაც „რუმინელ მშრომელში“ წაიკითხა ჩემი პირველი ბრძოლის სურვილით გა-

ჟღენთილი წერილი, რომელსაც ვაწერდი პ. ისტრ.

— მერე და განა ვის ებრძოდით?

— ათასსა და ათი ათასს. ავიღოთ თუნდა ბ. იორგას, ანუ მის კოლეგას უნივერსიტეტიდან — ბ. ა. ს. კუზას, რომელნიც დღესაც საუკეთესო ორგანიზატორები არიან ყველა ჯურის ბანდიტთა შესაიარაღებლად და ებრაელების დასარბევად.

რამდენიმე წლის განმავლობაში ვთანამშრომლობდი ხსენებულ მუშათა ორგანოში. შემდეგ გავხალისდი და მომესურვა უფრო რომელიმე ფართო ორგანოსთვის მიმემართნა, რომ უმრავლესობა მყოლოდა მკითხველი.

ამ დროს ბრაილაში თავს ვირჩენდი კედლების მხატვრობით, გარდა ამისა, ნავთსადგურის მუშათა კავშირის მდივანიც გახლდით. ამ ხანში მომიხდა მუშებთან დაახლოვება, მასების შენძრევა, ახალი მიზნის დასახვა. ჩემივე ინიციატივით მოვაწყვეთ გაფიცვა, რომელიც... ბრწყინვალედ ჩაგვიფლავდა.

ამ გარემოებამ დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა ჩემზე და იმ დღესვე დავწერე წერილი, რომლის სათაურიც ტრანსვაალის ომის გახსენებით გამოვწახე: „**ბურები დამარცხდნენ, ბურებს გაუმარჯოთ**“, ეს წერილი დაუყოვნებლივ გავგზავნე თვალსაჩინო დემოკრატიულ ორგანოში „ადგერიულში“.

მეორე დღეს ჩემს სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა, როდესაც ამ ჟურნალის საინფორმაციო განყოფილების თავზე მსხვილი ასოებით წავიკითხე:

„**ბრაილის ნავთსადგურის მუშათა გაფიცვა დამარცხდა; მამაცმა მუშამ პანაიტ ისტრატიმ მოგვაწოდა წერილი, როცა უკვე ბრძოლა გადახდილია. წერილი სისხლით ნაწერია და მოჰსჩანს მუშათა გულის ცემა. ხვალინდელ ჩვენს ჟურნალში მას გამოვაქვეყნებთ ფრიად საპატიო ადგილზე**“.

ეს იყო ჩემი ფეხის შედგმა ჟურნალიზმის ფართო სფეროში, ბრწყინვალე გამარჯვება, რასაც მუდამ აღფრთოვანებით ვიხსენებ ხოლმე.

ამის შემდეგ დაუყოვნებლივ მთელი სერია წერილები გადავეცი „დიმინეა“-ს შემდეგი სათაურით: „ჩვენი ნავთსადგურის წურბელები“.

ამავე ხანში მე გავხდი რედაქტორი გაზეთ „რომანია მუნსიტოარე“-სი, სადაც პატივი მქონდა გამესწორებინა წერილები საბჭოთა რუსეთის დღევანდელ ელჩის პარიზში, რაკოვსკისა, რომელიც განდევნილი იქმნა რუმინეთის ოლიგარხიის მიერ. მეტად სამწუხარო ინციდენტი მაგონდება ამის შესახებ: რაკოვსკის სურდა რუმინეთიდან გასვლა, მაგრამ საზღვარზე დააკავეს. მუშებმა დაუყოვნებლივ საპროტესტო მიტინგი გავმართეთ. ქუჩაზე ბრძოლა გაიმართა პოლიციასთან. მე დამაპატიმრეს. ო, ეხლაც მახსოვს ის საშინელი განცდანი, რაც თავს გადამხდა იმ დამეს.

ორიოდე წელი იქნება მას შემდეგ, რაც გრენელის ქუჩიდან ტელეფონმა დამიძახა. ეს იყო რაკოვსკი:

— რაო, ისტრატი, თავი დააღწიე ციხის კედლებს?

— შენ შენი მითხარი, შენ როგორ და მოახერხე თავის დაღწევა? — ვუპასუხე ღიმილით.

ამნაირად, 18 წლის სარბიელზე, უმნიშვნელო პროპაგანდისტი და გაუსწორებელი მოხეტიალე ელიზე ფირ-რუზის ხაზზე შეხვდენ ერთმანეთს, ერთი როგორც საბჭოთა რუსეთის ელჩი, ხოლო მეორე, როგორც რუმინელი მთხრობელი და საფრანგეთის მწერალი. და ეს მოხდა სწორედ პარიზში, ამ საკვირველებათა უდიდეს ქალაქში.

მე არ მსურს ჩემი ცხოვრების ეს ხანა ისე დავამთავრო, რომ არ გავიხსენო რუმინეთის ცაზე პეგუს გამოჩენა თავისი საოცარი Looping the loop *) მთელი ბუქარესტი ფეხზე დადგა სასწაულების სანახავად. სატახტო ქალაქი ერთ საათში დაიცალა. ამ დღეს დავწერე ერთი

*) პეგუ — საფრანგეთის პირველხარისხიანი ავიატორი იყო. რომელიც სასიკვდილო ნომრებს აკეთებდა ფრენის დროს. იგი დაიღუპა 1915 წ. გერმანიის ფრონტზე, მისი დაღუპვა თვით გერმანელებმაც დაიტირეს.

მთარგმნელი.

ფელეტონი, სადაც ალტაცებაში მოვდიოდი იმ ადამიანით, რომელმაც მანქანა დაიუფლა და ასე საოცრად ჯამბაზობდა ცის სივრცეში.

რამდენიმე დღის შემდეგ სადარბაზოდ შეუარე კონსტანტინე დობროჟანუ ღერეას. ეს გახლავთ ერთი წარმოსადგეი და საპატივსაცემო პიროვნება, როგორც ომის წინააღმდეგობის ევროპის სოციალიზმის წარმომადგენელი. ეს ადამიანი, სოციალიზმის დამაარსებელი რუმინეთში, დამფუძნებელი ხელოვნების კრიტიკისა და რუმინეთის სოციოლოგიისა, ერთი საბრალო რუსი ებრაელია, რომელიც გამოექცა ციმბირის ბორკილებს. კოჭლი ფეხით მთელი ფინეთი გადალახა, დასახლდა პლოესტში და თავს ირჩენდა სალათისა და წითელი კომბოსტოს ვაჭრობით, თანაც ღლე და ღამეს ასწორებდა სწავლაში, რომ ოცი წლის შემდეგ გამხდარიყო მთელი რუმინეთის გონებრივ ძალების უპატივცემულისა წარმომადგენელი.

როგორც ცხოვრებაში პრაქტიკულად გამოუსვლელი და იმავე დროს დიდი ერუდიციის მქონე, იგი არასოდეს უკიდურესობაში არ ვარდებოდა, პატიოსნად ეჭირა თავი და, რაც უმთავრესია, ორს მიზანს აღწევდა უჭირვებლად: ერთი ის, რომ ნივთიერად უზრუნველ ჰყოფდა თავის თავს და მეორე ის, რომ სახელს ითქვამდა როგორც მოაზროვნე და დაუღალავი პროპაგანდისტი.

იმავე დროს, როდესაც ცალ ხელში ეჭირა თავისი ღირსშესანიშნავი **სარმალუცა**, ანუ ფარსი კომბოსტოს გარშემო, ეს მთელი რუმინეთის არისტოკრატიისთვის საუკეთესო საჭმელი, მეორე ხელით ამთავრებდა თავის ღირსშესანიშნავ „კონტემპორანულს“ და კრიტიკულს ეტიუდებს, რომლებიც იმდენად საგულისხმიერონი გამოდგენ, რომ მას პატივი ჰქონდა პოლემიკის ცეცხლი საკუთარ თავზე გადაეტანა დიდის პენსერის წინააღმდეგ.

მარად მომღიმარი, მარად საყვარელი, ყველაში სურვილს იწვევდა, რომ სადარბაზოდ მისულიყვნენ მასთან, ამიტომაც ხშირად უკაკუნებდნენ მას კარებზე.

მაგრამ ვინღა არ უკაკუნებდა კარს: მუშათა ორგანიზაციები, გამოქცეული რუსები, დიდი მეგობრები, რო-

გორც რაბლესებური კარაქიოლი და სულ პატარეებიც, როგორც მე. და აი, როცა ერთმანეთს შევხვდით, მხარზე ხელი დამარტყა და პეგუს შესახებ ჩემს წერილზე შემდეგი მითხრა: „ისტრათი, შენ დიდი ხელოვნის ტილო გაქვს. შენი ფელეტონი უმშვენიერესი რამაა, მსგავსი ჯერ არ დაგიწერია. მაგრამ გამარჯვებამდე რომ მიხვიდე, მართო აღმაფრენა არა კმარა, საჭიროა მომზადება, რაიმე ხელობის სწავლა...“

მე ვუპასუხე: „სწორედ მოგახსენოთ, არ მიყვარს რასაც ზეთის სუნი უდის. თუ ოდესმე რამეს მივალწიე, ეს მოხდება ერთის დარტყმით და სრულიად ძალდაუტანებლად“.

ამასობაში, რა კილა ყველაფერი ისე ყოფილა მოწყობილი, რომ ადამიანს ცხოვრება არ შეეძლება, თუ რამე ხელობა არ შეისწავლა, გადავწყვიტე, არც ერთ ჩემ მეგობრისთვის აღარ „მიმეკაკუნებია კარი“. ეს კია, რომ ღერეას ორასი ფრანკი გამოვართვი და ერთი ფერმა დავაარსე ღორების მოსაშენებლად.

სამი სავსე დედა ღორი ოთხი თვის შემდეგ ღრუტუნა დიდ ოჯახად გადაიქცა, რომელშიაც თვრამეტი წევრი შედიოდა და ყურთა სმენა მიჰქონდათ ჭყვირილით. და მე, რომელიც არასოდეს რეგულიარულ მუშაობას ჩვეული არ ვიყავ, თავს დავიკისრე ჩემი „მრავალწევრიანი ოჯახის“ გაძლოლა და ცისმარია დღე ერთი წლის განმავლობაში ბრაილაში ვმუშაობდი როგორც კედლის მხატვარი.

ასეთი მსხვერპლი ჩემს მხრივ დიდი სიხარულით იქნა გაღებული. ღორიც ცხოველია და, ჩემის აზრით, უკეთესად აღზრდილი, ვიდრე ადამიანი. ჯერ ერთი, არაა მართალი, თითქოს ღორი ბინძური იყოს: სამი დღის გოჭი კუთხიდან კუთხეში მისდევს დედას და უკვე იცის ყოველი კუნჭული. თუ წესიერად აჭმევთ, დანიშნულ საათებში, იგი არავითარ გაუმაძღრობას არ იჩენს. ამის გარდა, ქუჩის წუმბეს და ჩემს მიერ მათთვის საგანგებოდ აგებულ აუზს მშვენიერად არჩევდნენ ერთმანეთისაგან და არასოდეს სუფთა წყლისთვის გვერდი არ აუხვევიათ.

რაც შეეხება მათს ნდობას ადამიანისადმი, ეს უსაზღვროა, მეტად უბრყვილო და მგრძნობიერი: საკმარისი იყო ჩემის მხრივ მიაღწერსება და რამდენიმე სიმინდის მარცვალი, რომ ნებაზე წამოწოლილიყვნენ და უპროტესტოდ და დაუჭყვირებლივ ყასბის დანისათვის ყელი მიეშვირათ.

1916 წელს მარტის თვე. ომი წელში გამართულია. მე გადავხედე ჩემს ღორებს: ორმოცი გოჭი თავისუფლად დარბის ეზოში და ვინ რა იცის, ან რუმინების მსხვერპლი გახდნენ, ან გერმანელებისა. მაგრამ მეც მადა მქონდა და მოვისურვე, თუ შეჭმაზე მიდგებოდა საქმე, მაშინ მევე მეჭამა, ამიტომ ყველანი გამოვიყვანე და კილო ფრანკად გავყიდე. სულ ავიღევი ათას ხუთასი ლიე, ხოლო 30 მარტს, როცა შვეიცარიის საზღვარზე გადავედი, გადავახურდავე ეს ფული ათას ორასი შვეიცარული ფრანკი გავიკარ ჯიბეზე.

* * *

ფილიპე ნეელ. — მაშ ღორებს უნდა უმაღლოდეთ, რომ საფრანგეთი გაიცანით.

პანაიტ ისტრატი — რაღა თქმა უნდა. მე სწორედ მაგისი თქმა მინდოდა. ჯერ ლეიზენში აველი, სადაც ერთი ჩემი მეგობარი გარდაიცვალა. პირველ ტოროლას მივესალმე განთიადისას, რომელიც ბრაილას ველების თავზე მოიმღეროდა, ხოლო პირი რომ ვიბრუნე, თვალნი მივაპყარ ლეიზა-ვილაჟის თოვლით დაფენილ მასიურ მთებს.

შემდეგ ხარის რქებს წავწვდი ძირში: ფრანგული, ენა მეგობრებო, სიყრმიდანვე ჩემს ოცნებას შეადგენდა.

ვინც წაიკითხავს ჩემს „მიქაელს“ ის დამიდასტურებს, თუ რა აღფრთოვანებით ვეკიდებოდი ფრანგულ ენას, რა სიყვარულით ვნთქავდი „ჟაკს“ ორიგინალში.

ო, ვინ მოსთვლის, რამდენი ცდა და შრომა დასჭირდა მთელ ცხრა წლის განმავლობაში ჩემს მეგობარ მიქაელს, რომ დაეპყრობინებინა ჩემთვის ეს უმშვენიერესი ინტერნაციონალური ენა! ო, თქვენ ვერ წარმოიდგენთ, როდე-

საც რა რიგი გულის ძგერით. რა რიგის მღელვარებით ვიხსენებ ძილის პირად გატარებულ წუთებს, როდესაც მიქაელი თავისი ნაზი და სერიოზული ხმით მომმართავდა: აბა ჩემო კარგო, შენც ისე გაიმეორე, როგორც მე ვიტყვი: Je dors. tu dors. il dort... (მე მძინავს, შენ გძინავს, იმას სძინავს).

მაგრამ ჩემს შუბლზე სხვა ეწერა: არასოდეს სანახევროდ არა გამიკეთებია რა. თუ მოვეჭიდებოდი რამეს, მთელის არსებით, მარტოდ მარტო და გამარჯვებაც ჩემი იყო.

და აი, პაწია ხის ოთახში ჩაკეტილი ციებ-ცხელებით ვადგამდი ფეხს და ერთად ერთ ლექსიკონით და ველური ნებისყოფით შეიარაღებული გადავშლიდი ტელემაკს და ბეჯითი ჩათვლით ვკითხულობდი: „Calypso-ne-pouvait — se-consoler-du-depart“...

აქედან ერთად ერთი სიტყვა „consoler“ მესმოდა, ესეც იმიტომ, რომ რუმინელებსაც ეგ სიტყვა გვაქვს.

ერთად ერთი იარაღი ჩემთვის მხოლოდ ლექსიკონია. არასოდეს გრამატიკა არა გადამიშლია. უიმისოდაც იოლს მივდიოდი, ვფურცლიდი და ვფურცლიდი წიგნს, აგერ ეს მეოცდა ათე კლასიკს მივაღწიე: ვოლტერი, რუსსო, მონტენი, მონტესკიო, მადამ სტალი და სხვ.

ოთხი თვე ასეთ ციებ-ცხელებით ვიყავი შეპყრობილი, სამაგიეროდ ორმაგი სიხარული მიუფლებდა, რომ ორი მხრის ბრძოლის ველზე ვიმარჯვებდი: ჯერ ერთი უმშვენიერეს ენას ვსწავლობდი, და მეორეც ის, რომ უღრმეს აზრების ლამაზად გამოთქმას ვეჩვეოდი.

ოთხი თვე ოთახის ტყვეობაში! ოთხი თვე გატაცებული თავდავიწყება!

როდესაც გამოვერკვიე, ჩემი ოთახის კედლები სულ დაჩქვლეთილი შემრჩა, ნაბლავნი ქაღალდებით შეჩითული, ჩემი ლექსიკონი კიდევ საბრალო ფურცლების ნაფლეთებს წარმოადგენდა, ხოლო ჯიბეში ერთი შვეიცარული ფრანკი და აღმომაჩნდა.

გარედ გამოსვლისას შევუდექ სამუშაოს ძებნას. პირველი ადამიანი, ვისაც ჩემი ახალი ენით გამოველაპარაკე, გახლდათ პოლანდიელი ბ. კროზი, დიდ შენობათა და

ჭლეჩიანების ანტრეპენიორი. მან დაუყოვნებლივ ამიყვანა, მაგრამ ღიმილით შემნიშნა: „რა ამბავია, ბატონო ჩემო, რომ თქვენ ისე ლაპარაკობთ, თითქო გადაშლილი წიგნი გეჭიროთ ხელში“.

აი ამ მდიდარი და წარმტაცი ენით სამი წლის შემდეგ მოვახერხე იმ წერილის შედგენა, რომლის შესახებაც ბატონი რომენ როლანი ასე გატაცებით ლაპარაკობს ჩემი „კირას“ წინასიტყვაობაში.

* * *

სრული წელიწადი გავატარე მუშაობაში: მთელი მთაგრეხილი ამოვკვეთე ლეიზენ-ვილაჟისა და ლეიზენ-ფეიდეს შუა. გარდა ამისა, ვმხატვრობ, კედლებსა და კარებებს ვამკობ სურათებით, ვჭრი სხვადასხვა ფერ ქაღალდებს და მით ვახარატებ ჭერს.

მაგრამ ლეიზენიც მომეწყინა. მოვისურვე შვეიცარიის გაცნობა. გადავშალე ერთი ჟურნალი, სადაც ამოვიკითხე განცხადება, რომლითაც თხოულობდენ გამოცდილ მუშახელოსანს ფოსტა-ტელეგრაფის დეპარტამენტისთვის. და აგერ, მეც თავი ამოვყე ორბის ზეგანზე, ვთხრი მიწას და ტელეგრაფის ბოძებსა ვმართავ.

ორი წელიწადი გავატარე მძაფრსა და თავაულებელ მუშაობაში, რისგანაც გავისრისე და ერთგვარ ძილქუშში გავეხვიე, რომელიც უკრძალავს ადამიანს წიგნის წაკითხვას.

— კარგი ისტრატი, მაგრამ როგორ ცხოვრობთ, სულ მარტოდ მარტო ხართ, უოჯახოთ, როგორც განდევილი?

— რა ბრძანებაა, ვინ მოსთვლის რამდენი ცხოვრების თანამგზავრი ქალი მყოლია, მაგრამ შვეიცარიაში დიდი გმირობაა, რომ საყვარელ არსებასთან იცხოვროს ადამიანმა. ოთხ კანტონში გამასაჩივრეს, როგორც არა სასურველი პიროვნება. ჟენევაში ერთმა ჟანდარმა თვალი გადაავლო ჩემს პასპორტებსა და ეშმაკური თავისქნევით ჩაიღიმა: ყოველისფერი რიგზე ყოფილა. „მე და ჩემმა მეგობარმა გოგონამ ფრთები შევისხით და შესვდახეთ:

„ბიჭოს, აქაც ისე ვგრძნობ, თითქოს საფრანგეთში ვი-
ყოთ!“

სიხარულმა კვლავ აღმიძრა სურვილი გონებრივი მუ-
შაობისა. ხუმრობა ხომ არ იყო, უკვე 1919 წელში ვი-
ყავით, — მაშასადამე, უკვე სამი წელიწადი შემისრულდა,
რაც ფრანგულ ენას ვიუფლებდი. და ერთ მშვენიერ დღეს,
როდესაც რუსეთიდან ჩამოსულ ბირიუკოვის მოხსენების
გამო დავწერე „ტოლსტოიზმი თუ ბოლშევიზმი“, და გა-
დავეცი ჟან-დებრის „ლა ფოილს“, წერილი დაუყოვნებ-
ლივ იქნა დაბეჭდილი პირველ გვერდის საპატიო ადგილ-
ზე და ქვეშ ეწერა **პ. ისტრ.**

ამ დღიდან მოყოლებული ნიცაში როლანთან შეხვედ-
რამდე 1921 წელს თქვენმა მკითხველებმა უკვე უწყიან
ჩემი ახალი ცხოვრების ყველა მხარე იმ წერილების მი-
ხედვით, რომლებიც მორის მარტენ დე გარდმა მოათავსა
ჩემს შესახებ და პირველად მომესალმა ფრანგული პრესის
მხრით.

1920 წლის ოქტომბრიდან 1921 წლის იანვრის დამ-
ლევამდე ამათ დავეძებდი თავშესაფარს და ლუკმა პურ-
სა. დამ-დამეობით ქურდულათ თავს ვაფარებდი დაცა-
რიელებულ ვილლას, სიმიეს ბულვარზე, ვიძინებდი სა-
მზარეულოს უკან ფიცრულში და თავქვეშ ვიდებდი
კუნძს. რა თქმა უნდა, გვერდები დამთბარი მექნებოდა
ყინვის სუსხისაგან.

თუმცა კიდევ ერთი ამბავი უნდა გავიხსენოთ: ამ დროს
მე გავეცანი ერთ ადამიანს, ბ. მონიეს, კარგად შეძლე-
ბულ მეფაბრიკეს, რომელმაც ათი დღით ამიყვანა და ნა-
ხევარი დღის სამუშაოში თავშესაფარი დამითმო და მუქ-
თი სმა-ჭამა.

1922 წელს მაისში, როლანთან შეხვედრიდან 18 თვის
შემდეგ, მე მოვხვდი ლ'ოტილ-სიურ-ტრილში, სადაც შე-
მომეყარა იონესკო და გამამხნევებელ ხმით გადმომძახა.

— თუ ისეთ ადამიანმა, როგორიცაა რომენ როლანი,
დაადასტურა, რომ შენ შეგიძლიან ისეთი რამ გააკეთო,
რაც გვასახელებს, მაშინ რაღას უცდი, აბა წამოძეე და
იმუშავე.

— მაშ თქვენი წიგნები ლ'ოტილში ყოფილა დაწერილი?

მხოლოდ პირველი წიგნი დავწერე იქ; მეორე — იონესკოსთან, რომელმაც შემადგებინა ექვსი თვის განმავლობაში უზრუნველად მეწერნა.

უზრუნველად, მე ვთქვი, მაგრამ არა უცრემლოდ. ეს ორი წიგნი იონესკოს სულის სიმშვიდის დაკარგვის ფასად დაუჯდა და ოჯახის მყუდროებაც დაერღვა. რამდენი ცრემლი დაიღვარა უმანკო მისი ცოლის თვალით! მთელი ქუჩა კი აღრიაღდა: რა ამბავია, რომ ერთი გიჟისათვის ამდენ რამეს ითმენენ, მხოლოდ იმიტომ, რომ ფრანგულად ორიოდ სიტყვის ლუღლუღი უსწავლიაო.

ამასობაში მოვათავე პირველი წიგნი, რომელიც გადაუგზავნე რომენ როლანს. მან მიპასუხა: „ჩემი წინასწარმეტყველება დადასტურებულია. გეჩქარით. მნახეთ“.

ჩვენი შეხვედრა მოხდა 25 ოქტომბერს, 1924 წელს.

პოლიციის საპრეპეტუროს რომ გვერდით გაუარე, ფერი მეცვალა. ყველა მიცნობდა, როგორც მუშათა დელეგაციის მეთაურს.

როცა როლანთან შეველი, გული დამიმშვიდდა. ნათელი თვალები და დინჯი წარუშლელი ღიმილი, მასთან თავაზიანი მოპყრობა პირდაპირ ჰხიბლავს ადამიანს. დამინახა თუ არა, ხელი გამომიწოდა: „ეს თქვენ ხართ ისტრატი? ძლიერ მჭირია თქვენი თავი, რომ მოგისმინოთ მეტად ბევრი“.

ჩვენი ეს შეხვედრა ჩემს ხსოვნაში წარუშლელია. ჩემს გულს ესაღმუნება ჩვენ შორის დამყარებული მეგობრობა.

როლანმა მოისურვა გამეცნო ლიტერატურული პარიზი და ბევრი რამე მიაგმო ორი ადამიანის შესახებ, ვისთვისაც უნდა ჩაებარებინა ჩემი თავი:

— აი ესენი არიან, — მეუბნება, — ჟან-რიშარ-ბლოშ, ერთი საუკეთესო თანამედროვე მწერალთაგანი, მეორე — ლეონ ბაზალჟეტი, გულთბილი ადამიანი, ვოლტ ვიტმანის სწორუპოვარი მოციქული. აი ისინი, ვისაც არ ემძიმებათ დავალების შესრულება და სიამოვნებით გადიკითხავენ თქვენს ხელნაწერს.

და, მართლაც, ბლოშმა იკისრა ჩემი ფრანგული ენის შესწორება, ხოლო მეორემ — წერტილი დაუსვა უკვე ხალხში გასამგზავრებლად.

და შემდეგ?

— როლანთან მამაშვილურს განწყობილებაში ვარ. და ეს არა იმიტომ, რომ უსასყიდლოდ მოახდინა სასწაულებრივი ჩემი გასვლა საფრანგეთის მწერლობაში, არამედ იმიტომ, რომ ასეთი თანაგრძნობით ხელი მომაწვდინა ისოდენ მწვერვალთა გრეხილების იქითა მხარეს.

ამ ჟამად ჩვენ ვერა ვხვდებით ერთმანეთს და მიწერ-მოწერაც იშვიათი გვაქვს. ამისდა მიუხედავად გული მისკდება შიშისაგან, ვაი თუ ჩემზე ადრე გარდაიცვალოს და ჩვენს მეგობრობას საზღვარი დაედოს, ეს იმ მეგობრობას, რასაც კრძალვით შევხარი შორიდან. ამის დაკარგვას კი მირჩევნია ისევ მე მოვკვდე. ყველა ამას მალე იხილავთ ჩემს, „ადრიაზე ზოგრაფის“ გაგრძელებაში.

იონესკოსთან ყოფნისას სრული სამი თვე კარჩაკეტილი ვცხოვრობდი. იქ მოვათავე ჩემი „კირა კირალინა“, რომელიც ჩემი მეორე წიგნია და არა პირველი, ვინაიდან პირველი წიგნი „ძია ანგელი“ უკვე გამოქვეყნებული მქონდა.

შემდეგი ზაფხული გავატარე ბაგნოლ-დე-ორნში და მონსელ-მიშელში. აგვისტოში პარამეში დავეშვი საზიზლარი დრო შემხვდა: გამუდმებული წვიმა, ყინვა, ათასი სისაწყლე... სადღაც ფარდულში მოვთავსდი, სადაც პატარა ჭუჭრუტანა ფანჯრის მაგიერობას მიწევდა. ვიჯექი აქ და ვუკვირდებოდი ჩემს უმწეო მდგომარეობას. ჩემს მოწოდებაშიც კი ეჭვი შემივიდა, მაინცა და მაინც რა უნდა გამოვიდე მეთქი. და ამ ფიქრებში ვიყავი. რომ ჟურნალ „ევროპის“ მიმოხილვაში მსხვილი ასოებით დაწერილი წავიკითხე: „რომენ როლანი: „ბალკანეთის გორკი“. შემდეგ ჩემი სახელი და „კირა კირალინა“. უმაღლეს წელში გავიშალე, თავი მაღლა ავწიე და ხმამაღლივ შევეძახე: „მოგესალმები ჩემო კეთილო! მაგრამ შენ რომ ეხლა მანსარდში ბრძანდები“!

აღარ დავაყოვნე. უმაღლეს ფოსტაში გავქანდი. ტელეგრაფით გავეხმაურო ჩემს გამომცემელს. ერთი საათის უმაღლესი საავტორო უფლება დაკმაყოფილებულ იქნა. მე მივიღე 450 ფრანკი.

— ამით დამთავრდა ჩემი სისაწყლის გრძელი ხანა, თუმცა... არასოდეს არ მომშივნია.

— ეხლა, ისტრატი, უფრო ბედნიერად გრძნობთ თავს თუ წინად?

— მიხარის, რომ გამოიცანით, ლეფევერ. მართალია, წინად გაჭირვება ჰქარგავდა მთელს ჩემს ცხოვრებას, მაგრამ დღევანდელი ნაღველი არა მქონია. მართალია, იმ ხანებში მქონდა პატარ-პატარა სადარბეველი, მაგრამ თითოეული მათგანი დიდი სიხარულით დამიგვირგვინებია. ყოველისფერს სულ ჩემათ ვგრძნობდი: ტყეს, შარავნებს, ველ-მინდორს, მდინარეებს და თვით მზესაც კი. დღეს კი უდიდეს პასუხისმგებლობის სიმძიმე მაწევს. აღმოსავლეთში არ უყვართ ხუმრობა იმ ადამიანისა, რომელიც გაკადნიერდება და მათ ცხოვრებას სინიდისის კარნახის თანახმად გააქვეყნებს. ხომ გახსოვთ ჩემი პირველი წერილი და შემდეგ ხომ ყველა წერილი თვითთულად ბრძოლის დაფდაფს წარმოადგენდა. აი ჩემი ბედი იქ მიმიხმობს და, ვფიქრობ, იქვე მექნება აღსასრული.

ეხლა? მე უკვე მწერალთა შორის ცნობილი ვარ. არასოდეს ჩემს ცხოვრების სარბიელზე არ განმიცდია მსგავსი მარცხი. ახლა იმის მეტი აღარ დამრჩენია რა, რომ ჩემს სადარბაზო ბარათზე ამოვაჭრევიხო „პანაიტაკ ისტრატი, მწერალი კაცი“.

— ეგ მესმის, მაგრამ უარს ვერ იტყვით, რომ თქვენი პირველი წიგნების გამოსვლა რაოდენადმე მაინც გაგახარებდათ.

გამახარა და მერე როგორ! და ეს სიხარული მაშინ ორმა გავინაწილე: მე და იონესკომ. ვიტრინებში როდესაც თვალი „კირას“ მოვკარით, დაუყოვნებლივ შევიძინეთ. ეს იყო სან-მიშელის მოედანზე. სიხარულით გადარეულები შევევლით ყავა-ხანებში. იონესკო თან წიგნს

ატრიალებდა და თან ალტაცებით იძახოდა: „ეს კი ჩვენია ჩვენი!“

მერე და რა გრძნობა იმალებოდა ამ ერთ სიტყვაში „ჩვენია ჩვენი“! რა ალტაცება და რამდენი ალტქმის იმედები! იქნებ ის გვახარებდა, რომ ერთი ზედმეტი მწერალი ემატებოდა ჩვენ ქვეყანას? რა ბრძანებაა! ჩვენი სიხარული, ჩვენი უსაზღვროს იმედების გარშემო სცეკვავდა: საფრანგეთის უხვი წყალობით ჩვენ შეგვეძლებოდა შეგვემსუბუქებინა იმ მძიმე ტვირთის ნაწილი მაინც, რომელიც ისეთ უსახელო კაცსა სრისავდა, როგორიც მე ვიყავი სამი წლის განმავლობაში.

მაინცა და მაინც საიმისო არა მომხდარა რა. ეხლა ჩემი მოვალეობაა ჩემს დიდს იმედებს ფრთები შევაკვე-
ცო და ვიცხოვრო პატარა კალმოსნის ცხოვრებით.

ვინ იცის, რამდენი ასი და ათასი უსახელო ადამიანები არ მწერენ ბარათებს, რომლებიც ამ წყეულ ცხოვრებას მორიელსავით დაუკბენია, ვინ იცის რამდენი არ მეძახის მისაშველებლად, მაგრამ მე მათთვის აღარ ვარსებობ: ბედმა ახალ გამარჯვების სვეტზე მიმჯაჭვა!

თუმცა ერთხელ მქონდა შემთხვევა, თითქოს იმედებს სავსებით მივახწიე: ნიცაში ამ სამი წლის წინად ბრწყინვალედ გამოწყობილი დავსეირნობდი ინგლისელთა საყვარელ ბულვარზე. შევხედოთ, ერთი კაცი წამომეწია და სახე ალექსით რუმინულ ენაზე გადმოძახა: „რა ვქნა, შენ ისტრატი არა ხარ?“ უმაღვე ვიცანი. ეს გახლდათ ბატონი როზენტალი, რედაქტორი იმ დიდი დემოკრატიული ორგანოსი, სადაც ამ ოცი წლის წინად ისე ბრწყინვალეთ შევასრულე გამოსვლა სამწერლო ასპარეზზე.

— შენ არ შეგიძლიან, ისტრატი, — მეუბნება იგი, — რომ მხოლოდ საფრანგეთის მწერლად დარჩე. ხომ იცი, რა მდგომარეობაშია შენი ქვეყანა. მე მოგიწოდებ, დაუბრუნდე სამშობლოს. და თუ მაშინ, როდესაც სრულიად უცნობი იყავი, მე შენთვის გავისარჯე, ეხლაც არ მოგაკლებ მზრუნველობას და საუკეთესო ადგილს მოგცემ. შენს განკარგულებაში გადმოვა საუკეთესო ჟურნალ-

გაზეთები. მიჰყევი, ძმაო, და გადმოჰყაჭე შენი რისხვა და სიყვარული.

განა შეიძლებოდა უკეთეს რამეზე კიდევ მეოცნება? მეც დავთანხმდი. იმის გახსენებაზე, რომ კვლავ დიდი ბრძოლა მოგვიხდებოდა, სიხარული მახრჩობს. ათასი და ათი ათასი ხელი ერთი მეორეს წასწვდება რუმინეთში, რომ ერთმანეთს გამოსტაცონ ჩემი ფურცლები და სიხარულით შესძახონ: „აი ეს კი ჩვენია ჩვენი“.

თუ რამდენად პოპულარული ვარ რუმინეთში, მოვიყვან ერთი გლეხის წერილს, რომელიც ულვაშებ ქვეშედან დამცინის. წერილი შუა კარპატებიდანაა გამოგზავნილი. აი ესეც.

— „ისტრატი, რახანც შენ დღეს ყოვლადშემძლებელი ადამიანი გამხდარხარ, არ შეიძლება ერთი კლერმონ-ფერანდისეული წყლის საწმენდი გამომიგზავნო?“

„ეს გლეხი ჩემი ძველი მეგობარი გახლავთ, მძლავრი, იმედებით აღსავსე და მეოცნებე. და აი, წელთა გადათვლა იყო საჭირო, რომ მოთხოვნილებანი შეემცირებინა და... წყლის საწმენდზე ჩამოსულიყო.“

როზენტალს ერთმა ამერიკელმა ბუქარესტში მუშტიკრივი გაუმართა და სიცოცხლეს კინალამ გამოასალმა. ჩემი უარი მისთვის მეორე მუშტი იქნებოდა და იქნებ სასიკვდილოც. და ათას ოცნებას გავეკიდე: ბრძოლა, მარადული ბრძოლა... და აი მე კვლავ დიდი რუმინეთის თავში ვდგევარ...

დღეს ჩემთვის ვამბობ: რა გულუბრყვილობაა ადამიანმა მწერლობას შესწიროს თავი, თუ კი უბრალო წყალსაწმენდის მიწოდებით უფრო მეტს გაახარებს ჩამორჩენილს შენს თანამოდმეს?

— ახლა ეს გვითხარი გეთაყვა, როგორი იყო თქვენი უკანასკნელი მოგზაურობა რუმინეთში? ალბად ნამდვილი ტრიუმფი იქნებოდა.

სამწუხაროდ, არა. მე პირდაპირ დედის საფლავის სანახავად წავედი და ხელი გაუწოდე ძია დიმის, ამ ერთადერთ ცოცხალს „ბიძია ანგელის“ ნაშთიერიდან. საფლავი მიწასთან იყო გასწორებული. ბიძიაც მოხუცებულია. მან

მიმიწვია თავის ბალდოვინესტში. პირველსავე დალაპარაკებაზე ერთის ამბით ამოიღო „ლ'ადვერიულ ლიტერერ“-ის ძველის ძველი ნომერი, სადაც ჩემი წერილი და რამდენიმე ჩემი პორტრეტი იყო მოთავსებული.

— „შენ ხომ არ იცი, ვინ მომცა ეს ჟურნალი. მაშეხლა გაიგე: აი იმ ჭაობნარმა. ოდნავაც არ გამოვიცვალე. ისევ ისა ვარ: ერთგულად ვჭრი და ვჭრი ჭაობნარის ლერწამს... მაგრამ თუ მართლა შენ შეიცვალე და რამე გამხდარხარ, მაშინ შეგეძლება ერთი კარგი მოშინას (ფერმის) ყიდვა, არა?

— კარგი, ბიძია, მაგრამ ვისაც მოშინა უნდა, მას კარგი ყმებიც უნდა ჰყავდეს.

ბიძია დიმიმ ხელები გაშალა და წარბ შეჭმუხვნით შემნიშნა:

— რას იზამ, ჩემო კარგო, ორში ერთი რამ უნდა აირჩიო: ან ვისმეს ეყმო, ან და ყმები იყოლიო.

ასეთ ლოლიკის წინაშე უნებურად თავი დავხარე.

— ...?!

— ჩემს თავზე ბევრი რამის თქმა აღარ ძალმიძს, მთელი ჩემი თავგადასავალი ერთი მეორეს წააგავს. როგორ მივაღწიე ამ სიმაღლეს, მე თითონ მიკვირს.

ვინ იცის, რამდენმა მოისურვოს ჩემი ცხოვრების მაგალითები გადაიღოს, — ვითომდა თავის გამოსაჩენად. თუ ასე იქნება, ჩემს თავგადასავალს ვერ მივაწოდებ სანიმუშოდ.

მე ერთი ღარიბი კაცი ვარ და ღარიბათვე მოვკვდები. იმიტომ რომ ჩემს ცხოვრების გზაზე დავალ და მრავალრიცხოვან ოჯახს თან ვატარებ, რომლის წევრებსაც შეადგენენ ის ათი ათასნი, ვინც რომ გზად მხვდებიან თავიანთ მწუხარებით და გასაჭირით.

ჩემი ნაშრომი სავსეა ყველა იმ ხაზებით, რაც ჩემს ხეტიალის დროს შემთხვევია. როცა ჩემს წამოსასხამს მეორე სარჩულს გავუკეთებ, კალამს გვერდით მივდებ და ძველს შარა-გზას გავუდგები და ვიცხოვრებ გზათ შეხვედრილ მეგობრებთან ერთად. რომელნიც ცხოვრებას

თუმც სიბნელეში ატარებენ, მაგრამ მაინც სიხარულის
იერს არ ჰკარგავენ.

ვინ იცის, იქნებ ჩემი მათ შორის ყოფნა უფრო საპა-
სუხისმგებლო მოვალეობაცაა.

ამნაირად, მე ვიძლევი იმას, რაც საუკეთესოდ მიმა-
ჩნია: მე გავთავისუფლდი, რაც კი რამ საუკეთესო იყო
ჩემში, მაგრამ ხელიდან არ გამიშვია ჩვეულება და ჩემი
ხელობა“.

ასეთი არის ადამიანი, ერთი უდიდესი მთხრობელი
ადამიანთა ვაებისა, რომლის სახელი გადასცდა მის სამ-
შობლო საზღვრებს, მის მაშვილებელ საფრანგეთს და ამ-
ჟამად თექვსმეტ ენაზე ითარგმნება. ასეთი სახელისთვის
საჭიროა ადამიანი იყოს უფრო მეტი, ვიდრე მწერალია.
საჭიროა იყოს **ადამიანი** ამ სიტყვის მთელი შინაარსით.
აქ კი, ყოველ მის ნაწარმოებ სტრიქონებში სწორედ ადა-
მიანი მოსჩანს. მას თქვენ იბოვით ყოველგან „ბიძია ან-
გელში“, „კირა-კირალინაში“, „კადინში“ და ყვავილად
ფურჩქენილ „ნერაცულაში“.

გუშინ მას არ ვიცნობდი: დღეს ის ჩემი მეგობარია:
ხვალ ის თქვენიც გახდება.

თარგ. დ. კ — ძიხ.

— : —

ბ ა ჩ ა ნ ა.

ნიკო პავლეს-ძე რაზიკაშვილი — მწერლობაში **ბაჩა-ნა** — ეკუთვნოდა იმ ჯიშთან და ფესვმაგარ ფშაურ ოჯახს, რომელმაც საქართველოს მისცა ნიჭიერი პოეტები: ვაჟა-ფშაველა, ბაჩანა და თედო რაზიკაშვილი.

ვაჟა-ფშაველა და ბაჩანა თითქმის ერთსა და იმავე დროს გამოვიდნენ მწერლობის ასპარეზზე, მაგრამ უფროსს ძმას ვაჟა-ფშაველას მეტი სახელი დარჩა მწერლობაში.

ამ ძმებში პირველად აღაპარაკდა მთა თავისი პოეზიით და ეს პირველი მთის ხმა მწერლობაშიც უჩვეულოდ გაისმა. ქართული ლიტერატურის ისტორია ამ მთის პოეზიის დასაწყისს ეძებს ილია ჭავჭავაძის „მგზავრის წერილებში“. შემდეგ მოდიან სანდრო ყაზბეგი და რაფიელ ერისთავი, მაგრამ საფუძველი ამ მთის პოეზიას მაინც ძმებმა რაზიკაშვილებმა ჩაუყარეს.

მისი ბედი სიკვდილითაც მიაგავდა ვაჟა-ფშაველას ბედს, ისინი ერთად იზრდებოდნენ სოფელ ჩარგალში, სადაც სახლობდა მათი მამა ღვდელი პავლე. ასევე ერთად იზრდებოდნენ გორის საოსტატო სემინარიაში და ერთად ეწეოდნენ სახალხო მასწავლებლობას მშობლიურ მთებში.

სიკვდილისთვისაც მაინც ორთავენი ტფილისში მოვიდნენ, რომ უფრო გულდაწყვეტით ეგრძნოთ მთების ბუნების დაშორება, იმ მთების ბუნებისა, რომელთანაც ისინი ასეთი უნახავი სიყვარულით იყვნენ შეერთებული.

ბაჩანას ლექსები უმთავრესად ფშაურ ყოფა-ცხოვრებას გამოხატავენ, მის პოეზიაში გამწევად ისმის სიმღერა ხალხის გამტანობაზე და თავისუფლებისადმი ლტოლვაზე.

ის შეგნებულად ხმარობს, როგორც ვაჟა-ფშაველა, ფშაურ დიალექტს, მისი ლექსის ფორმა პრიმიტიულია.

თითქო ლექსით ეკამათება უბრალო ფშაველს. ზოგჯერ პირდაპირ ხალხური შაირები აქვს აღებული.

მიუხედავად იმისა, რომ ბაჩანას ჰქონდა ლტოლვა დიდი საკითხების გარკვევისა და მის ლექსებსა და პოემებს ემჩნევა აზროვნების კვალი, ის მაინც ნაკლებად ძლიერია ეპიურ ნაწერებში და უფრო ეხერხება ლირიკა.

მისი ლექსები: „მუხას“, „ტყვის სიმღერა“ და „კესანე“ ნამდვილი ლირიკული შედეგებია.

იმ დროს, როცა ბაჩანას უხდებოდა წერა, საქართველო განიცდიდა რუსულ ცარიზმის საშინელ რეჟიმს. თქმა არ უნდა, მთა ყველაზე უფრო მწვავეთ გრძნობდა თვითმპყრობელობის სულის დამხუთავ წესწყობილების აუტანელ სიმძიმეს. მთაში შენახული იყო თავისუფლების სიყვარული და ეს დაგუბებული გრძნობა ნიაღვარივით სცემდა პოეტის გულიდანაც. ასეთ განწყობილებით დაწერილ ლექსებიდან ყველაზე უფრო საგულისხმოა „მუხა“.

ამ ლექსში წარმოდგენილია ძირმაგარი მუხა, რომელიც შეურყევლად სდგას განმარტოებით, მუდამ დაღრეჯილი და დახავსებული ტოტებით.

ამაყად ელი ავდარსა
ქარს არ უყადრებ თავსაო,
ელვა და ჭექა-ქუხილი
ვერ შეგიხრიან წარბსაო.
.....
საფლავიც აუყვავდება
ვინაც გვაუწყა მცნებაო.
კაცი იშობვის ერთ დღესა
და ისევ ერთ დღეს კვდებაო,
კარგი ჭაბუკი სიკვდილსა
არროს არ შეუდრკებაო.

ამავე განწყობილების ლექსებიდან აღსანიშნავია ლექსი: „ვინა სთქვა საქართველოზე — ეგ არის ლომი კვდებაო“. ამ ლექსშიაც გამოთქმულია ხალხის გამტანობა და თავისუფლებისადმი მისწრაფება.

საერთოდ საღი ოპტიმიზმი, ცხოვრების უკუღმართობისადმი გამკლავება და ხალხის ბედნიერი მომავალის მოლოდინი ყველა ბაჩანას ლექსების დამახასიათებელია. აქ

აშკარად სჩანს მისი ეპოქის „ხალხოსნობის პერიოდი“-ს მთავარი მოტივი, ხალხის სიყვარული, და ქადაგება, რომ მომავალი ხალხის არის. აქ აშკარად სჩანს სოფლის ხალხის იდეალიზაცია, მაგრამ ეს ფშაველისთვის უმისოდაც გასაგებია — რადგან მთა თავისი ეკონომიური და პოლიტიკური სტრუქტურით ყოველთვის განსაკუთრებულ სამყაროს წარმოადგენდა. ბაჩანას ლექსებში ხშირად გვხვდება დასახელება იმ სოფლის მტრებისა, რომელნიც ხალხს სულს უხუთავენ და სტანჯავენ. ეს ხალხია: სოფლის წურბელა, ჩარჩი, ვაჭარი, მამასახლისი, გზირი და ყველა სოფლის მოძალადე და თვითმპყრობელობის ფესვები.

ბაჩანა მათ სსსტკ ბრძოლას უცხადებს და ექომაგება მშრომელ ხალხს. ასეთ ლექსებში აღსანიშნავია „ქართველი გლეხი და წარჩინებული“:

გლეხმა ჰოქვა: „წყეული იყოს
დღე ჩემი გაჩენისაო,
ვერც არა ღმერთის გავიგე,
ვერც არა სიცოცხლისაო.
პური არა მაქვს, პურს ვეძებ
კაცი სამოცი წლისაო....

შემდეგ აწერილია ლუკმა-პურისთვის გაწყეული შრომა, ცოლშვილის შიმშილი, სიღარიბე, მკვარტლიანი სახლი, აჭრელებული კონკები და ყველაფერ ამ უბედურების მიზეზი:

მახტას ხელმწიფე არ მაკლებს
და მებატონე ღალასა,
ღვდელი საწესოს... და თემი
ათასგვარ ხათაბალასა.

.....
მთლად სახელმწიფო და თემი
მე უნდა მეწვას მხრებზედა,
ვასაზრდოებდე.... ფეხებსა
ვიდგამდე ნაწლავებზედა....

ვისაც უნდა გაეცნოს, თუ რას წარმოადგენდა ოქტომბრის წინანდელი სოფელი, სოფელი. რომელიც ჯერ არ იყო რევოლუციის ქარიშხალით გაბანილი და სადაც ათასი ხათაბალა და უკუღმართობა აწვალებდა მშრომელ

გლახობას, მას ბაჩანას ლექსები ბევრ რამეს ეტყვის, აქ არ არის „მონანიებული აზნაურის“ ზევიდან ქვევით ჩამოხედვა და თანაგრძნობით აღძრული სენტიმენტალიზმი. აქ თვითონ ხალხის შვილი სტირის და კვნესის თავის ხალხის გასაჭირზე და ბედის უკუღმართობაზე, აქ ყოველი სიტყვა ხალხურია, ახლობელი, გასაგები და გულში ჩამწდომი, ამიტომ არის რომ ბაჩანა ყოველთვის ახლო დარჩება მშრომელ ხალხთან და იქნება მისი გულის მესაიდუმლე, ამ შემთხვევაში მას არას დროს ყავლი და ვადა არ გაუვა და დღესაც ახალთაობას შეუძლია ისწავლოს მისი უბრალო და სადა, მაგრამ წყაროსავით ანკარა ლექსები და ჰჰოვოს ახალი ცხოვრების სტიმული.

მაგრამ რაც ყველაზე უფრო აღსანიშნავია ბაჩანაში, ეს არის მთების ბუნების აწერა, აქ ის თუმცა ვაჟა-ფშაველას ჩამორჩება, მაინც ბევრ ქართველ პოეტებზე მაღლა სდგას. ეს გარემოება ალბათ იმითაც აიხსნება, რომ ბაჩანა დაბადებით შესისხლხორცებული იყო მთის ბუნებასთან და ამიტომ ისწავლა მისი საიდუმლო ენა. რომელიც ჯადოქრობამდე დადის. მთის ბუნება ბაჩანას ლექსებში გაცოცხლებულია, ბაჩანას ესმის მისი სხვისთვის დაფარული ენა და შეყვარებულია მისი სილამაზეზე. აქ მისი პოეტური აღმაფრენა პოულობს უდიდესს ძალას და მკითხველშიც ბადებს ისეთ განწყობილებას, რომ სამუდამოდ წარუხოცელი რჩება. ეს არის მისი ლირიკის საიდუმლო, რომელიც ყოველთვის ხიბლავდა ქართულ მწერლობას.

ბაჩანას ლექსებში აგრეთვე ბევრია საგმირო მოტივები, რომლითაც აგრეთვე დაჯილდოებულია მთის ხალხი.

ბაჩანა აქაც ემყარება ხალხის ფანტაზიას და ახლოა პირველ ფესვებთან. ეს გმირული სული ასაზრდოებს მის მსოფლმხედველობას და მისი სიცოცხლის შეგრძნობას: ასეთ გმირულ და ვაჟკაცურ განწყობილებისათვის დამახასიათებელია ბაჩანას გაკამათება რუსის პოეტ ლერმონტოვთან. აქ აშკარად სჩანს ამ ორი პოეტის სხვადასხვანაირი მიდგომა სიცოცხლის პრობლემასთან:

პოეტს ლერმონტოვს ბეჩავსა
ის ჰქონდა სანუკვარადა,

რომ მომკვდარიყო, მის ლეშსაც
გრძნობა ჰქონიყო მარად.

შემდეგ ბაჩანა ამბობს, რომ მისთვის აუტანელი ტანჯვა
იქნებოდა, რომ საფლავში მდებარეს კიდევ შერჩენოდა
მგრძნობელობა. პოეტს ურჩევნია, რომ სიკვდილს დარჩეს
თავისი უღმობელობა და მკვდარსაც მიწის წიაღში თა-
ვისი უგრძნობელობა, თორემ ის მიწაში და კუბოში ვერ
გაჩერდებოდა, ისეთი კვნესა ამოხდებოდა, რომ თვითონ
მიწას გაუსკდებოდა გული. ბევრი ასეთი მსჯელობის შემ-
დეგ ბაჩანა ასწერს, როგორი უნდა იყოს ვაჟკაცის სი-
კვდილი:

მაშ, როგორ უნდა სიკვდილი:
ზიზლით თუ ტირილითაო
— ვაჟკაცს ზიზლით და გულგრილათ,
ღიაცსა წუწუნითაო.
კაცის გმირული სიკვდილი
უფალსაც ეამებაო.
დავიხოცებით, რა ვუყოთ?
ეხლა სხვა გაიზრდებაო!..

ბაჩანას პოეზიის ლირიკულ მწვერვალათ ჩაითვლება
მისი ლექსი, რომელსაც უძღვნის თავის ძმის ვაჟა-ფშავე-
ლას ხსოვნას.

ჩვენ არ გვგონია, რომ ინტიმური გრძნობით ამ ლექსს
ქართულ მწერლობაში სხვა რომელიმე ლექსი შეედრე-
ბოდეს. ეს ლექსი თავიდან ბოლომდე ერთი დათუთქული
გულის ტირილია, როცა პოეტს სიზმარში ძმა ელანდება.
ამნაირი სიყვარული და სიყვარულის გრძნობით გამო-
ხატვა, მართლა ასეთ რჩეულ ადამიანებს თუ შეეძლოთ,
როგორც ვაჟა და ბაჩანა იყვნენ.

და ასე სიყვარულის ტყუპის ცალეხად დარჩებიან ისი-
ნი ქართულ პოეზიაში და დიდხანს კიდევ ქართულ მწერ-
ლობაში სამაგალითოთ იქნება ამ ორი უბრალო ფშავე-
ლის ხალხის სიყვარულით გამთბარი პოეზია.

თვითონ ის ფაქტი, რომ ისინი ისე დაუახლოვდნენ
ხალხს, გამოიტანჯეს მათი ბედი და უბედობა, ისწავლეს
მისი საიდუმლო და გადნენ ხალხურ შემოქმედებაში, გუ-
ლისხმობს, რომ მათი ფესვები ისე მაგარია, რომ არა ერ-

თი და ორი თაობა კიდევ დაუბრუნდება ამ პოეზიის ან-
კარა წყაროს, რომ იქ ეძიოს ახალი ცხოვრების დასა-
ყრდნობი.

ქართველ გლეხობის ზღვა, რომელიც დღეს ამდგარია
ახალ ცხოვრებისთვის, რომელიც დღეს პროლეტარულ
ავანგარდს მიჰყავს სოციალისტურ აღმშენებლობისაკენ —
კიდევ დიდხანს მოიგონებს ბაჩანას, რომელმაც ძლიერად
გამოაჩინა გლეხური სტიქიის სათავეები და გასჭრა მისი
კალაპოტი. ეს არის ბაჩანას ცხოვრების და შემოქმედე-
ბის დანიშნულება და ამაშია მისი სიმაგრეც, რომელიც
დიდხანს დარჩება ქართულ მწერლობაში.

ტფილისი, 2 თებერვალი.

— : —

რუსთაველის თეატრი.

„რევივა“.

რუსთაველის თეატრი დიდი ხანია იპყრობს საზოგადოებისა და პრესის ყურადღებას. უკანასკნელი ხუთი წელიწადი ქართულ დრამის გარშემო დიდი ხმაურობაა ატეხილი და როგორც მოსალოდნელია ასეთ შემთხვევაში ერთგვარ გამწვავებასაც აქვს ადგილი.

არც ისე შორს არის ის დრო, როცა ქართული თეატრი სამუდამოთ დაღუპული ეგონათ, ასეთი ეჭვი და უიმედობა, უფრო თეატრის მაშინდელ მომუშავეთ ახასიათებდა — საზოგადოება კი ელოდა თეატრის აღორძინებას და იმედს არ კარგავდა — ალბად ესეც იყო მიზეზი. რომ პირველი რესტავრაცია ამ თეატრისა, ზოგიერთებმა საბოლოო გამარჯვებათ მიიღეს — ზოგი კი სამუდამო იჭვით და ზოგჯერ კიდევ უფრო დაბალი გრძნობით აღჭურვილი სრულიად წინააღმდეგს ამტკიცებდა: რასაკვირველია ორივე შემთხვევაში გადაჭარბებას ჰქონდა ადგილი, მხოლოდ, ყველაფერ ამას მაინც მოჰყვა საზოგადოთ ქართულ თეატრისადმი დიდი ინტერესის გაღვიძება — ამას უფრო კიდევ ის უწყობდა ხელს, რომ საბჭოთა ხელისუფლებამ დიდი ყურადღება მიაქცია ახალი თეატრალური ხელოვნების აღორძინებას და თავის ყურადღებას არა თუ ანელებს, პირიქით რაც დღე გადის უფრო და უფრო აძლიერებს. ჩვენ თავიდანვე იმ აზრის ვიყავით, რომ არ შეიძლება ერთი დაკვრით რევოლუციის მოხდენა თეატრში, რომ თეატრს აქვს თავისი თანდაყოლილი კრიზისები, რომელიც არ შეიძლება მარტო საქართველოში გაიხსნას, და ამას გარდა ძალიან დიდხანს იყო ქართული

თეატრი მოდუნებული, რომ ერთ ან ორ წელიწადს შეს-
ძლებოდა მისი დახუთული სხეულის გამართვა. მაგრამ
საქმე ყოველთვის დასაწყისია და ეს დასაწყისი კარგი სჩან-
და: ერთი მხრივ საზოგადოება მონდომებული იყო
თეატრს წელი მოემადგრებია, მეორე მხრივ ახალ თეატრის
ორგანიზაციის საქმეში ჩაება რეჟისორი კ. მარჯანიშვილი
და შემოქმედების წყურვილით ატანილი ახალგაზრდობა, და
საბჭოთა ხელისუფლებაც ხელს უწყობდა ეს ცდა საქმედ
გამხდარიყო. ყველა ჩვენგანს ახსოვს რა ეფექტიანი აფეთ-
ქება მოხდა ყველაფერი ამის წყალობით; ქართული დრამა
მალე ცენტრალურ საკითხათ იქცა ქართულ ხელოვნების
პოლიტიკაში და აქამდე განაგრძობს ასეთ აქტიურ სა-
კითხად ყოფნას, მაგრამ აქვე აშკარა იყო რომ გამძაფ-
რებულ ზრდას მოყვებოდა აუცილებელი მტკივანი აღგი-
ლების გახსნა. ყოველ შემთხვევისთვის დარჩენილი ოპო-
ზიცია ასე ამბობდა: კარგია კოტე მარჯანიშვილი და
ალ. ახმეტელი კარგი რეჟისორებია — მაგრამ თეატრს
რეჟისორები ვერ შექმნიანო, ამ ხალხს სახეში ჰყავდა ძვე-
ლი სახელმოხვეჭილი არტისტები და თავისი იჭვიანობა
თეატრალურ ახალგაზრდობაზე გადაიტანა — მეორე ტე-
ზისი ასეთი იყო, მართალია მოხდა ერთგვარი ფორმის გა-
დახალისება, განახლება — მაგრამ ყველაფერი ეს ხდება
უცხო მეთოდებით და სად არის ქართული ეროვნული
თეატრიო.

და მართლაც აქ ჰქონდა ერთგვარ გადაჭარბებას აღ-
გილი; ქართული თეატრი არ იყო ნაჩვევი რეჟისორის მა-
გარ ხელს, ძველ დროში არტისტები შექსპირს სდგამდნენ
კიდეც და თამაშობდნენ კიდეც — და ასეთი პატრიარქა-
ლური იდილია ერთბაშად დაანგრის ქართულ თეატრში
და გამოაცხადეს რეჟისორის დიქტატურა — უეჭველია ეს
მავნე გადახრა იყო, მაგრამ სხვანაირად შეუძლებელი იყო
რეჟისორის ავტორიტეტის დადგინება და განმტკიცება.
და ამან დიდი დადებითი როლიც ითამაშა, მეორე მხრივ
ერთი ჭკუამახვილი წინანდელი რეჟისორის სიტყვით ქარ-
თულ თეატრში ოთხი მოდგმის ხალხი ერთად თამაშობდა,
აქ მართლაც იდილია შედევრში იყო აყვანილი — აქაც

საჭირო იყო ერთგვარი რევოლუცია: ცდების მოსახდენად გამოყოფილი უნდა ყოფილიყო უფრო აქტიური ახალგაზრდობა — ესეც თავის თავად მოხდა, ეს არის „დურუჯის“ გამოსვლა. ჩვენ იმთავითვე ვამბობდით, რომ უეჭველი ობიექტურ მიზეზების გამო ამ ახალგაზრდობას უნდა გაემარჯვა, ეს ისე აშკარა იყო, რომ ჩვენთვის გაუგებარი იყო ზოგიერთების ჯიუტობა: საქმე რომ დაიძრას ადგილიდან საჭიროა შეგნებული და ერთი აზრით გამსჭვალული აქტივი, რომელსაც მარტო თავის იმედი აქვს და აქ ერთგვარი კორპორატიული კარჩაკეტილობა ჰქმნის ენტუზიაზმს და გამტანობის ძალას, მაგრამ აქვე უნდა ითქვას რომ ამასაც თავისი საზღვარი აქვს, თუ ამ რაზმმა ვერ მოასწრო თავის დროზე დამწიფება და ვიწრო კორპორაციიდან დიდ კოლლექტივად ვერ იქცა, მაშინ მას შერჩებიან მარტო მშრალი დოქტრინიორები და წინსვლის მაგიერ შეუძლიათ საქმე შეაფერხონ კიდევ, მაგრამ ქართულ თეატრში ჩვენ სწორედ წინააღმდეგ მოვლენასთან გვქონდა საქმე და მართლაც მალე დაეტყო სიმწიფის ნიშნები და გამოიჭედენ ისეთი ახალგაზრდა ნიჭიერი მსახიობები პირველი კადრიდან როგორც: თამარა ჭავჭავაძე, ვერიკო ანჯაფარიძე, აკაკი ვასაძე, უშანგი ჩხეიძე, შალვა ღამბაშიძე, აკაკი ხორავა, გ. დავითაშვილი, მ. ლორთქიფანიძე. შემდეგ მიემატა ისეთი სახელმოხვეჭილი მსახიობი როგორიცაა ნინა მესხიშვილი და სხ. მეორე კადრიდან: თამარა წულუკიძე, ხათუნა ჭიჭინაძე, ივლიტა ჯორჯაძე, ცეცილია თაყაიშვილი, გოძიაშვილი, ივ. აბაშიძე და სხ. მაგრამ ბედით ამ თეატრს აკადემიურ თეატრად გახდომა ერგო და მარტო ახალგაზრდათა ექსპერიმენტებით ვერ გავიდოდნენ, ამიტომ შერჩა თეატრს ძველი თეატრის ნიჭიერ აქტივიდან: ნიკო გოცირიძე, ალ. ჟორჟოლიანი, ნატ. ჯავახიშვილი და სხვ. მაგრამ როგორც ეტყობა ყველაფერი ეს ჯერ კიდევ ნახევარი საქმეც არ იყო, სხვა თეატრი პირისპირ მიადგა უფრო წყეულ საკითხებს: ეს საკითხებია: რეპერტუარისა, ეროვნულობისა და რევოლუციონურობისა. რასაკვირველია ეროვნულობა არ გამოირიცხავს რევოლუციონურობას, მაგრამ ეს საკითხე-

ბი იმდენად გაურკვეველია — რომ აქ არა მარტო ახალ-გაზრდა თეატრს, უფრო დახელოვნებულ ხელოვნების მეცნიერებსაც ბევრი რამ ეშლებათ, კიდევ უფრო მწვავე იყო რეპერტუარის საკითხი, რომელიც შეიცავდა ორივე სხვა შემავალ საკითხებს: ეროვნულობისას და რევოლუციონურობისას. და აქ მართლაც დაეწყო თეატრს ტკივანი ადგილების გახსნის სიმწვავე. ძველ ქართულ თეატრის ტრადიციას, ორი მაგისტრალი ხაზი აქვს: ერთია საგმირო ხაზი, რომელიც აინიშნება ალ. სუმბათაშვილის „ღალატით“ და მის მიმყოლ დრამებით და მეორე ა. ცაგარელის „ხანუმა“. და მისი მიმყოლი კომედიები.

ჩვენ ეხლა არ შეუდგებით იმის გარკვევას, როგორ მოხდა ის, რომ ტფილისის ეტნოგრაფიული ნალექა ეროვნულ საძირკველად იქცა, და კინტო კიდევ ეროვნულ გმირად, ეს სხვა დროს გადაგვიდვია, მაგრამ საქმე ის არის, რომ ამ ხაზით შემდეგ წარიმართა: ქართული ოპერა „ქეთო და კოტე“, ქართული კინო „ხანუმა“ და ძველ რუსთაველის თეატრსაც უწია ჯერ უვნებელი „მზის დაბნელები“-თ და შემდეგ „დეზერტირკა“ და „ამერიკელ ძიით“, რომელსაც ვერც გასაბჭოებამ უშველა და ვერც ახალმა რეჟისორულმა ხერხებმა, რადგან ფესვები სხვაგან ჰქონდა მაგრად გამდგარი.

დიდათ შემცდარი იქნება ის ვინც იფიქრებს, რომ რუსთაველის თეატრისთვის ეს წარღვნა მარტო რეჟისორის მარცხი იყო, პირიქით აქ თვითონ რეჟისორი იყო რაღაც სტიქიის მსხვერპლი და თვალის დაბრმავება იქნება იმის არ შემჩნევა, რომ ამ წარმოდგენას აუარებელი ხალხი ესწრებოდა და თეატრიდან გამოტანილ ინტერმედიების კუბლეტებს კიდევ მთელი ტფილისი მღეროდა, ამ დადგმებით რუსთაველის თეატრმა ერთგვარი ანკეტაც მოახდინა, თუ ვისმეს ეგონა, რომ ძველი თეატრის ტრადიციები ძნელი ასადგენია, ამ თეატრმა აშკარა გახადა, რომ იოლად შეიძლება მისი აღორძინება, მაგრამ ეს ხომ საქმე არ არის.

ამ დადგმას ჰქონდა კიდევ სხვა მნიშვნელობაც, აქ პირველად გაუსინჯეს პულისი ახალ მაყურებელს და მა-

ყურებელი, ხომ თეატრისთვის ნახევარი საქმეა და აშკარად გამოჩნდა, რომ უფრო დიდი ღონისძიებაა საჭირო. რომ მაყურებელი გარდაიქმნეს, ამას ჯერ კიდევ დიდი მუშაობა სჭირია და არც იოლი საკითხია და ამასთან ერთად არც მარტო თეატრის საკითხია.

მეორე მაგისტრალი ხაზი იყო, ეროვნული პატეტიური, ახალ საზოგადოებისთვის თავისი შინაარსით მიუღებელი, ამ ხაზით თეატრი იბრძოდა ეროვნულ ყოფნისთვის, დღეს პოლიტიკამ ეს საკითხი, კარდინალურად გადაჭრა, ახალი საბჭოთა საზოგადოებრივობა სრულიად სხვა საფუძველზე შენდება; ეხლა ეროვნული პატეტიკის გამოტანა უკან დაბრუნება იქნებოდა, მაგრამ უნდა ითქვას, რომ იმდენად, რამდენადაც ეს ხაზი უმთავრესი იყო ძველ თეატრში, რამდენადაც მას კვებავდა ობიექტური პირობები, მთელი საუკუნის განმავლობაში, იმდენად მან მეტი კვალი დააჩნია ქართულ თეატრის ხასიათს. ამიტომ მას უფრო დიდი და გამძლე გავლენა დარჩა.

აქ მოცემულია მეტყველები ტემპერამენტი, და ქართული რასიული გმირობის კულტი; ამ საგმირო პატეტიურობას, თუ შინაარსი შეეცვლება დღესაც მისი აღორძინება დროის მოთხოვნილებაა, რადგან რევოლუცია წარმოდგენილია ამ საგმირო მოტივის გარეშე, ეს გმირული ტონი ზედმიწევნით უდგება ჩვენ ქარიშხლიან რევოლუციის ეპოქას და უმტკივნეულოდ შეუძლია შესისხლხორცება:

ამ საგმირო მოტივებით იყო გაჟღენთილი ლადო მესხიშვილი, როცა ქუთაისში, 905 წლის რევოლუციის ბუდეში თამაშობდა „კაი გრაცხს“ და თეატრიდან დეკორაციები და სხვა სათეატრო დგამი წარმოდგენის შემდეგ ქუჩაში გადაჰქონდა ბარრიკადების გასაკეთებლად. და ამ გმირული ტონით ჩაატარა რუსთაველის თეატრმა გრ. რობაქიძის „ლამარა“, რომელიც ერთ საუკეთესო დადგმად უნდა ჩაითვალოს ამ თეატრში, რომელიც სწორედ ამისთვის შერჩა აქამდე რეპერტუარს. აქ პირველად გამოიჩინეს ქართველმა არტისტებმა თავიანთი ტემპერამენტი. და ამიტომაც არის, რომ ეს პიესა ისე გადის. როგორც

საგმირო სიმფონია და ამ ადამიანების დაჭიმულ და შეხორცებულ ორკესტრთან, სრულიად ზედმეტი მოსჩანს ნამდვილი ორკესტრი, რომელიც ამ პიესაში უკრავს.

მაგრამ გმირულ ტონს შინაარსი უნდა, ისე ადვილი შესაძლებელია ის რიტორიკაში გადავიდეს და მაყურებელზე არავითარ შთაბეჭდილებას არ მოახდენს, ამიტომ იყო რომ ზედიზედ დამარცხდა რუსთველის თეატრში გერმანელ ესპრესიონისტების დრამები: „ადამიანი მასა“ და „გაზი“. აქ იმდენად აშკარა იყო, სქემატიურობა და რიტორიკა, ნამდვილ ყოფნასთან მოწყვეტა, რომ ვერც რეჟისორის ხელმა, ვერც არტისტების მონდომებამ ვერაფერი უშველა. ამნაირად ჩვენ შეძლებისდაგვარად გავხსენით ის შინაგანი ტკივილები, რომელიც აწუხებს რუსთაველის თეატრს. არ შეიძლება ითქვას, რომ ამ ტკივილების მოშუშება ადვილი იყოს, არ შეიძლება ითქვას, რომ სასწაულით მივიღებთ ჩვენ რევოლუციონურ საქართველოს ცხოვრებიდან დაწერილ და მხატვრულ რეპერტუარს, სანამ ეს არ იქნება, მანამდე რუსთაველის თეატრიც რყევაში იქნება, და ნამდვილ დასაყრდნობს ვერ იპოვის, აქ მტკივან ადგილებზე მითითება, მათი გამწვავება თეატრის საქმეს უფრო გააუარესებს და ვინც დაინტერესებულია ახალი ქართულ თეატრის ბედით უფრო გულდასმით და სათუთად უნდა ეპყრობოდეს მის ტკივილებს. განსაკუთრებით მწვავე გახდა ამ ტკივილების გახსნა ამ სეზონში, ხალხი მოწყურებული იყო თეატრის ახალი ეტაპი გაეკეთებია, „ამერიკელი ძია“ თავისი მოსალოდნელი და უკვე შესრულებული გაგრძელებებით უფრო ამწვავებდა ამ საკითხს. ის ხალხიც, რომელთაც აქამდე კარგ ტონად მიაჩნიათ ობივატელის ყარაჩოლული ინსტინქტები, ისინიც კი დაფრთხენ და მართლა ერთგვარი წარღვნა მზადდებოდა, რომელსაც უნდა გადაეღეკა ახალი თეატრი.

ახალის მოლოდინი. ახალი ძიების წყურვილი იმდენად დიდი იყო ხალხში, რომ ის უკვე აღარ კმაყოფილებოდა „ზაგმუკისა“ და „კარმენის“ მარტო კარგი დადგმებით, უკანასკნელს ვერც იმან უშველა, რომ ამ პიე-

საში თამაშობდა ცნობილი მსახიობი, უსაყვარელესს ლადო მესხიშვილის ქალი ნინა მესხიშვილი, სხვა დროს მართო ამას ერთს შეედლო მთელი სეზონი გაეტანა, ვერც ცნობილი მხატვარის ჟორჟ იაკულოვის დეკორაციებმა უშველეს რამე, თუმცა იაკულოვის დეკორაციებმა რუსული კამერის თეატრი საფრანგეთშიც გაიტანეს (საზოგადოთ დეკორატიული კულტურა ახალ საქართველოში ცალკე გამოსაყოფი საგრძნობელი ფაქტია) და მართლაც მწვავე იყო ეს კრიზისი, იმდენად მომწიფებული იყო ახალი ცხოვრების სცენაზე გადატანის საკითხი, რომ გასაგებია ნერვიულობა როგორც პრესის ისე საზოგადოებისა.

მაგრამ ახალი ყოფნის ასახვა არც ისე ადვილი საქმეა. თვითონ რუსეთში, სადაც თეატრალური კულტურა ასე დიდია, სადაც ერთმანეთს ედავებიან ისეთი უზარმაზარი თეატრალური კოლექტივები, როგორც მოსკოვის მცირე თეატრია და სამხატვრო თეატრი, თავისი შიგ შემავალი თეატრების საფუტკრეებით, მეიერხოლდისა და კამერის თეატრები რუსეთში, სადაც მოხდა უშუალოდ ის უდიდესი გარდატეხა, რომელმაც ძირიან ფესვიანად შეარყია მსოფლიო, სადაც მ. გორკის თქმით კოსმიურ მოვლენას რევოლუციისა და ლენინის სახით, უკვე ათი წლის ისტორია აქვს, იქაც კი მტკივნეულად იდგა ეს საკითხი.

იქაც არ დაწყებულყო ჯერ ყინვის გატეხა და ახალი ცხოვრების აღუღება — საქართველოში მით უმეტეს ძნელი იყო ამ საქმის მოგვარება, მაგრამ როგორც ეტყობა ატმოსფერო ისე იყო გატენილი ამ ახალი ყოფის გადმომცემი ჰაერით, რომ ყინვა ერთიანად დაიძრა და ს. ს. რ-დან საქართველოშიც უწია. ეს გამოიხატა რუსთაველის თეატრში „რღვევის“ დადგმით.

ბ. ლავრენევის პიესა „რღვევა“ — პირველია, რომელმაც მართლა გაარღვია ეს რკალი, შეჭველია აქ ჩვენ უფრო დამძიმებულ ატმოსფეროსთან გვაქვს საქმე, ვიდრე მწერალის საკუთარ მიღწევასთან, შეჭველია რევოლუციის პათოსს უფრო მეტი და მნიშვნელოვანი ნაწარმოები ერგება. მაგრამ აქამდის დაწერილ პიესებში მაინც

ჯერჯერობით აქ უფრო არის გადმოცემული ახალი ეპოქის სუნთქვა, და ეს არ არის სქემატიურად მოცემული, არამედ გაშლილია ახალი ყოფნის ადამიანურ ფონზე. პიესაში აღებულია რევოლუციის ცხოვრებიდან უდიდესი და გადამწყვეტი მნიშვნელობის ფაქტი: ეს არის 25 ოქტომბრის წინა დღეებში დინამიტის სუნით გაჟღენთილი პეტერბურგი, როცა მზადდებოდა ოქტომბრის გადატეხა, როგორც ვიცით ამ უდიდესს ლაშქრობაში დიდი როლი ჰქონდა კრეისერ „ავრორას“, რომელიც გადამწყვეტ მომენტში მიაღწა ზარბაზნებით ზამთრის სასახლეს, სადაც სათაგვე ხაფანგში დამწყვდეული იყო დროებითი მთავრობა; „კანარეიკა“ კერენსკიმ უკვე მოაბეზრა თავი რევოლუციონურ რუსეთს.

პეტერბურგი აეტანა რევოლუციის ჟრუანტელს, რომელიც ემზადებოდა უდიდესი აქტის მოსახდენად, ლავრენევის პიესაში სწორედ ეს მომენტია აწერილი, ერთი ოჯახის ინტიმურ წრეში ხდება რღვევა, მოსალოდნელ დიდ რღვევის მოლოდინში. ეს ოჯახია კაპიტან ბერსენევის ოჯახი, რომელიც ხდება ამ ახალი ძალების ბრძოლის ასპარეზად, ერთი მხრივ გამოყვანილია კაპიტანი ბერსენევი, ადამიანი, რომელიც ხედავს მოსალოდნელ კატასტროფას და იცის რომ მეორე გამოსავალი არ არსებობს, ის მიენდობა ამ ახალ ძალას, რომელსაც წარმოადგენს მატროსების ბელადი არტიომ გოდუნი, ამასვე ემხრობა ბერსენევის უფროსი ქალი ქსენია, რომელიც ამ პიესაში დახასიათებულია როგორც რუსულ ტრადიციულ ლიტერატურაში დახატული ქალის ტიპი, სიმართლის მაძიებელი და გმირობას მოწყურებული, ამას ჯერ კიდევ დეკაბრისტების ცოლებში აქვს ანალოგია, ტატიანას ქმარი განხორციელებული ადამიანის უილაჯობაა, როგორც სექსუალურად, ისე მორალურად, თუმცა ჰყოფნის გამბედაობა აშკარა კონტრ-რევოლუციონერი იყოს, და აფეთქებაც მოამზადოს, შემდეგ გამოკვეთილია რევოლუციონურ მატროსების ტიპები, და ბერსენევის მეორე ქალი ქსენია, ეს ომითა და რასპუტინის მასაზრდოებელ პეტროგრადის ატმოსფეროთ გაჟღენთილი, ხელიდან წასული

ქალი, რომელსაც დაუკარგავს ყოველივე ინტერესი გარდა თავისი ქალური ინსტიქტისა.

რუსთაველის თეატრში ეს დადგმა მოცემულია გმირულ პატეტიურ ხაზებში. აქ უმთავრესია სწორედ ეს რევოლუციონური ატმოსფეროს გადმოცემა, რომელიც ალ. ახმეტელმა შესძლო. აქ მთელი თეატრი კოლლექტიურად იღებდა შემოქმედებაში მონაწილეობას და ეს დადგმის მთლიანობა და საერთო გატაცება დარჩა გამარჯვების თავდები. ამიტომ არის, რომ მაყურებელი დარბაზი დაძაბულია და ნერვებ დაჭიმული და ამიტომ არის პიესის ფინალი ყველაზე უფრო ძლიერი. ზოგიერთებს უნდათ ამ ფინალის სიძლიერე მოძრავ სცენას მიაწერონ, მაგრამ ჩვენ ბევრჯერ გვინახავს რომ ეს მოძრავი სცენაც ტრიალობდა მაგრამ ასეთი ეფექტი არ ყოფილა. მთელი პიესა აგებულია სწორედ იმ რიტმზე, რომელიც ჩვენ ეროვნულ რიტმით მივიჩნიეთ და რომელიც ასე ესისხორცება რევოლუციონურ გმირულ ეპოპეას.

სრულიად თავისებურად ასრულებს **უშანგი ჩხეიძე** მატროსი გოდუნის როლს. მართალია მას ბევრს უშლის ის, რომ ქართულ ტექსტში არ შეიძლება მატროსის ჟანგონის მოცემა, მაგრამ ამ მხრივ ეს დანაკლისი მაინც შეასრულა პიესის გმირის მამოძრავებელ რევოლუციონურ სიგმირის სულის გადმოცემით, მართალია მისი გოდუნი არ შეიძლება რუსის რევოლუციონურ მატროსის განსახიერება იყოს, მაგრამ ეს საერთოდ რევოლუციონურ მატროსის ტიპია, რაც დააკლო ფიზიკურ დეტალებში. შეასრულა არტისტიული ნერვის გახსნით, ამიტომ ეს როლი მას ახალ გამარჯვებათ ჩაეთვლება, თუმცა უნდა ითქვას რომ მას გამარჯვება ამ ბოლო დროს ყოველთვის ეტყობა. მშვენიერია **აკაკი ხორავა**, კაპიტან ბერსენევის როლში. ხორავას კაპიტანიც როგორც უ. ჩხეიძის მატროსი უფრო გადატანილია საერთო ტიპით, მაგრამ აქაც ეტყობა რომ არტისტს უგრძნია მთავარი მის როლში, და სწორედ გადმოგვცემს თავის კალაპოტიდან ამოვარდნილ ადამიანს, რომელიც ნების სიმტკიცით მიდის ახალ ქვეყნისკენ, აქ მისი ფსიხოლოგიურ გადატეხის ხასიათი ბუ-

ნებრივად არის მოცემული, აკაკი ხორავა თანდათან იმაგრებს არტისტულ ხერხემალს. აკაკი ვასაძე, პროვოკატორ ლოცმანის როლში თითქო შედარებით მეორე ხარისხოვანი როლი, დაიმორჩილა და სხვა პიესის გმირებს გაუსწორა. მას ეტყობა მეტი ბუნებრივობა, და რამდენადაც შეიძლება რუსის მატროსის ქართულად გადმოცემა ეს საზღვარი უნდა იყოს.

გიორგი დავითაშვილის, კაპიტანი ფონ-შტუბე მოცემულია ამ საერთო ხაზებში, თუმცა ეს რომანტიულობა არ უდგება კაპიტან ფონ-შტუბეს როლს, ის უფრო მშიშარაა, გაიძვერა და ფსიხოლოგიურად განადგურებული, ვიდრე ამას დავითაშვილი გადმოსცემს; ყოველ შემთხვევაში პიესის მსვლელობით ასე უნდა იყოს.

ნინა მესხიშვილი ქსენიას როლში მთელ პიესაში ყველაზე უფრო ბუნებრივია, მსახიობს ეტყობა უდიდესი კულტურა სცენის დამორჩილებისა, ეს აშკარად მოსჩანს მის მიხვრა-მოხვრაში. აშკარად გოძნობ, რომ მისთვის კულისებისა და სცენის მტვერი ერთად ერთი სასუნთქი ჰაერია, სცენის ასეთი დამორჩილება არტისტისთვის ყველაფერია, ეს არც გასაკვირია, რადგან მას მიღებული აქვს უდიდესი თეატრალური კულტურა და აქამდე დარჩა რუსეთში მშვენიერი არტისტის რეპუტაცია. მართალია მისთვის სცენის ასე დამორჩილებასთან ერთად საჭირო იყო ქართული ენის დამორჩილებაც, რადგან მას რუსულ თეატრებში უხდებოდა გამოსვლა, მაგრამ აქ ალბად ლადო მესხიშვილის სისხლმა თავისი გაიტანა და მსახიობს პირდაპირ გასაოცარი ნებისყოფა გამოუჩენია და ქართული ენა საგრძნობლად შეუთვისებია. ნინა მესხიშვილის ქსენია ნამდვილი ნაყოფია ომის დახსნისა და ცხოვრების ანგრევისა. ის არის გულუბრყვილო პეპელა, რომელიც მოწამლულია ამ ჰაერით და მარიონეტკათ გამხდარა, რომელიც მოკლებულია ზნეობრივ დასაყრდნობს, ასეთ კაპიტნებისა და ადმირალების ომის დროს, მოწყალების დებათ მოდებულ ქალებს ფრონტიდან უკან აბრუნებდენ ვაგონებით, მაგრამ ქსენია ჯერ კიდევ არ დასულა ფსკერამდე. ნინა მესხიშვილმა მშვენივრად შესძლო ასეთი ტიპის

გადმოცემა, ამიტომ მისი ასრულება სრულიად უნაკლო იყო და მაყურებელიც ამას გრძნობდა და პარტერიდან ეხმაურებოდა.

მშვენიერი იყო აგრეთვე **თამარა ჭავჭავაძე** ტატიანას როლში, რომელიც ძნელი დასაძლევია, რადგან აშენებულია ფსიხოლოგიურ ნიუანსებზე და იძლევა ტიპიურ რუსულ ხასიათს, თამარა ჭავჭავაძემ სძლია ეს სიძნელე და მისი განსახიერება ტატიანასი კიდევ ზედმეტ გამარჯვებათ ჩაეთვლება.

საერთოდ ამ ღამეს გამარჯვებული იყო მთელი არტისტიული კოლლექტივი, ამ წარმოდგენამ დაამტკიცა, რომ რუსთაველის თეატრს ბევრის გაკეთება შეუძლია და მისი შემოქმედება არა თუ გაყინულია, არამედ ახალ და ახალ შესაძლებლობას იძლევა, ამით იყო საინტერესო „რღვევა“ და ამას უთუოდ უნდა მოყვეს კიდევ სხვა გამარჯვებაც.

— : —

ლიტერატურული ქუთაისი...

ბევრ ტფილისელ მოქალაქეს და ხელოვანსაც კი ჰგონია, რომ ლიტერატურული ქუთაისი მოკვდა. ეს ჰგონია იმასაც, ვინც ქუთაისიდან დაიწყო თავისი ლიტერატურული კარიერა და ახლა ტფილისში გამაგრებული ქუთაისს ზევიდან დაჰყურებს. მე კი ვამბობ და ვამტკიცებ, რომ ქუთაისი არ მომკვდარა, არ მოკვდება ქართული პოეზიისთვის და კიდევ მრავალ პოზიციებს აიღებს.

ეს იცის ქუთაისმა, მკვდარმა ქუთაისმა, რომელიც თავის სიჩუმეში ხშირად ატარებს მომავლის გაქანებას. ყველა ცნობილი ლიტერატორი, რომელი შკოლაც არ უნდა აიღოთ, საქართველოს სინამდვილეში ქუთაისით იკვებებოდა — იკვებება და მომავალშიც ასე იქნება. რა მისცა ლიტერატურას ქუთაისმა?

ინებეთ: დავით კლდიაშვილი, გრ. რობაქიძე, ნ. ლორთქიფანიძე, ია ეკალაძე, პ. იაშვილი, ტ. ტაბიძე, გ. ტაბიძე, ვ. გაფრინდაშვილი, კ. ნადირაძე, ჯ. ჯორჯიკია, ნიკოლოზ მიწიშვილი, სერგო კლდიაშვილი, შ. აფხაიძე, ხ. ვარდოშვილი, ვასო გორგაძე, კონ. ლორთქიფანიძე, ბ. ბუაჩიძე, დ. რონდელი, ბ. ჟღენტი, ნ. ჩაჩავა, ს. ჩიქოვანი, და მე მგონია კიდევ გამიგრძელდება ეს სახელების ამოწერა. იგი შორს წავა და შევჩერდები, განა ეს არ ამტკიცებს, რამდენს აწოვა ძუძუ ქუთაისმა? რამდენი გამოზარდა, დაავაჟკაცა და სახელი მისცა... და, ყველას ვაღი ქუთაისი ამ მხრით მოიგონოს, მიუთაღერსოს.

ქუთაისი — საქართველოს დასაწყისია, იგი წყაროა, რომელიც აძლევს საარსებო ბალზამს და ამ ქუთაისის შესახებ მინდა მკითხველს მოვახსენო ორიოდ სიტყვა, გავახსენო, ვუთხრა თუ რა კეთდება დღეს იქ და რა უნდა

გაკეთდეს. ეს მით უმეტესად საჭიროა, რომ ახლოვდება მწერალთა ყრილობა და საჭიროა ყრილობამაც ამ მხრით მიაქციოს ყურადღება, დაინტერესდეს მით და თბილად გაიხსენოს...

ქუთაისში დღეს სწარმოებს გაცხოველებული მუშაობა, ეს მუშაობა მეტად ნაყოფიერია და მე მგონია ქუთაისი ამ მხრით აკეთებს არა ნაკლებ საქმეს ვიდრე ტფილისი. ლიტერატურული ქუთაისი შემოკრებილია ინტელიგენციის აქტივის გარშემო და ადგილობრივ პარტიულ ორგანიზაციის ხელმძღვანელობით ქუთაისს აცნობს თანამედროვე ლიტერატურულ მიმართებებს, აწვდის თავის ნაწარმოებებს და ამ მხრით გარშემო იკრებს პოეზიით დაინტერესებულ საზოგადოებას.

ქუთაისის მწერალთა კავშირი, მხოლოდ ქაღალდზე არსებობს, პროლეტმწერალთა ასოციაცია, რომელიც ფართო მაშტაბით უნდა გაშლილიყო ქუთაისში, რაღაც მიზეზების გამო დღეს ქუთაისში დაკეტილ ბინას წარმოადგენს, ვინაიდან მისმა ხელმძღვანელმა ანაზარდმა ასოციაცია არა თუ გაზარდა, არამედ ვინც იყო მის გარშემო შემოკრებილი ისიც მიფანტა; ¹⁾ მაგრამ არის მუშაობა ინტელიგენციის აქტივის ლიტერატურული სექციის გარშემო, რომელშიაც შედიოდნენ და შედიან თანამგზავრები: ჯაჯუ ჯორჯიკია, დია ჩიანელი, ლ. ბზვანელი. ფუცუ დგებუაძე, ვ. გაბესკირია, ა. ფარული, შ. ჩარკვიანი, დ. თომაშვილი, ახალგაზდებიდან: თ. ლოლაძე, ფოფხაძე, ლალიაშვილი, დ. თაქთაქიძე, ნ. ჩიხლაძე და სხვ.

მეტად ნაყოფიერია ამათი მუშაობა; სამ კვირაში ერთხელ იმართება ლიტერატურული საღამოები აკადემიურ თეატრში, ხალხი აუარებელი ესწრება. სამუშაო გეგმაში შედის — მუშათა კლუბებში მუშაობის გადატანა, და მასის ესტეტიურად აღზრდა. ესევე ჯგუფი მონაწილეობას

¹⁾ ეს განცხადება რჩება ავტორის პასუხისმგებლობის ქვეშ, ვინაიდან რედაქციას ამ საკითხზე ინფორმაცია არ მოეპოვება.

რედ.

იღებს აღმანახ „გრდემლში“, სადაც მას დათმობილი აქვს ადგილი პროლეტპოეტებთან ერთად.

„გრდემლი“ მეტად პოპულიარული ორგანოა ქუთაისში და მის მაზრაში. იგი საინტერესოა ქუთაისისთვის, და. მე მგონია, მთელი საქართველოსთვის, ვინაიდან ეს არის ორგანო, რომელიც გვაცნობს ჩვენ ქუთაისის მაზრის მუშაობას ყოველ სფეროში. ამ მხრით „გრდემლში“ ნახავთ ყოველგვარ მასალას. ვინც დაინტერესებულია პროვინციის ცხოვრებით. აქ არის ქუთაისის მაზრის ეკონომიური, კულტურულ-პოლიტიკური და სხვ. მდგომარეობა სამაგალითოდ წარმოდგენილი. ამას გარდა აქ ნახავთ ქუთაისის ხელოვნებასაც; არის წერილები ლიტერატურაზე, თეატრზე, კინოზე და სხვ. ამ მხრით უსათუოდ დიდი მადლობის ღირსია ამხ. ს. მინდაძე, რომელიც აკეთებს ასე დიდ კულტურულ საქმეს — შეთანხმებით ქუთაისის ინტელიგენციის აქტივთან, მწერლებთან, თეატრალებთან და ყველასთან, ვისთვისაც ძვირფასია თანამედროვე სოციალისტური აღმშენებლობა და ის აზრი, რომ საჭიროა გამაგრება სოციალისტური კულტურის, მისი მასებში გადატანა და მასების აღზრდა. ამ მხრით შესანიშნავია ამ აქტივის მუშაობა. რასაკვირველია მუშაობის დროს არის ნაკლი, „გრდემლსაც“ აქვს ასეთი ნაკლი, მით უმეტეს ლიტერატურულ განყოფილებას, მაგრამ ეს თანდათან გამოსწორდება. ახლაც გამოსწორებულია, გრდემლის მეოთხე აღმანახში, რომელიც ახლა იბეჭდება და საქართველოს გასაბჭოების 7 წლის თავზე გამოვა.

საინტერესოა ლიტერატურული განყოფილებაც, სადაც იბეჭდება: ვ. ბესოშვილის პოემა: „ოქტომბერი“ და დია ჩეიანელის რომანი „გიონ დარანას“ მესამე ნაწილი: „სვანეთში“. აქვეა გამოფენა ახლად დამწყები პოეტები „წითელ-არმიელების“.

„გრდემლი“ გამოფენაა ცნობილი მწერლების და იგივე „შკოლაა ახალგაზრდებისთვის“. ამ მხრით უთუოდ ცენტრალურმა ხელისუფლებამ მას უნდა ხელი შეუწყოს.

ქუთაისი მწერლები არ არიან დავიწყების ღირსნი, ისინი აკეთებენ დიდ საქმეს, ისინი ერთად არიან ხელისუფლებასთან, მათმა დიდმა ნაწილმა კიდევ გაზაფხულზე გამოაქვეყნა თავისი დეკლარაცია, სადაც იგი სოციალისტური ლიტერატურის ადეპტი გახდა და ამას თავისი პრაქტიკით ამტკიცებს, — იგი ერთად არის საბჭოთა ხელისუფლებასთან, ჭედავს ახალ პოეზიას და მგონია ეს განსაკუთრებული დამსახურებაა მათი, რომელსაც უთუოდ უნდა წახალისება... ამ მხრით, როცა ახლა მიდის მუშაობა მწერალთა კავშირის ფედერაციით გარდაქმნის, ცალ-ცალკე ჯგუფებად ჩამოყალიბების, არ უნდა იქნეს ქუთაისიც დავიწყებული. ამ ჯგუფსაც, რომელიც „გრდემლის“ ჯგუფს წარმოადგენს უნდა მიეცეს ისეთივე უფლებები ლიტერატურული დაჯგუფებისა, როგორც სხვებს ლიტერატურული ქუთაისი არ მომკვდარა, იგი მუშაობს, იგი ნაყოფიერია, იგი არსებობს და უნდა იარსებოს. ტფილისის შემდეგ ქუთაისი პირველია ლიტერატურულ შემოქმედების სფეროში, იგი გახსენების ღირსია, იგი რიგიანად მოპყრობას მოითხოვს. ლიტერატურული ტფილისის ვალია სათუთად მოეპყრას თავის ძმას და დაეხმაროს. ხელისუფლებამაც ლიტერატურულ ქუთაისს უნდა გაუწიოს თავისი უხვი დახმარება, ვინაიდან იგი საბჭოთა ხელისუფლებასთან ერთად სდგას სოციალისტური კულტურის მშენებლობის მოედანზე და ეხმარება ამ დიადი საქმის დაგვირგვინებაში.

ტფილისი 1928 წ.

— : —

ჩვენი ჟურნალის შემდეგ ნომრებ-
ში დაიბეჭდება სრულიად საქარ-
თველოს მწერალთა მეორე ყრი-
ლობის სტენოგრაფიული ანგარი-
შები და რეზოლუციები.

ავტორების საუბრაძღებოთ.

ჩედაძეცია მოსდის აუარებელი მასალა, როგორც უმეტესობა სხვადასხვა მიზეზების გამო უუჩნალში ვერ იბეჭდება.

არავითარ მიწერმოწერას და ახსნაგანმარტებას დაუბეჭდავი მასალების შესახებ ჩედაძეცია არ აწარმოებს.

დაუბეჭდავი მასალები ავტორებს დაუბრუნდებათ გხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ხელნაწერზე იმ თავითვე აღნიშნული იქნება ავტორის ეს მოთხოვნა საფოსტო გარკის თანდართვით.

„ქართული მწერლობის“ ჩედაძეცია.

— : —

წელიწადი მეორე

პროლეტარული მწერლობა

საქართველოს პროლეტარულ მწერალ-
თა ასოციაციის ყოველთვიური
ორგანო

ბ. ბუაჩიძის, ზ. კადიანის, ვ. ლუარ-
საშიძის, ალ. მაზაშვილის, დ. კონ-
დელის და ი. ვაკელის რედაქციით.

მიიღება ხელის მოწერა

წელიწადში 4 მ. სამი თვით 1 მ. 20 კ.
ექვსი თვით 2 მ. 50 კ. ცალკე ნომ. 50 კ.

რედაქცია

თფილისი ივ. მაჩა-
ბელის ქ. № 13. ხე-
ლოვნების სასახლე.

კანტორა

თფილისი სახელგამი
პერიოდ სექტორი.

თანამედროვე ქართული მწერლობა

გამოვიდა

აკრიფიონი

კრებული პირველი

შინაარსი:

სანდრო ჟანუიანოვილი — მკრი ბალადა (ლექსი)
შალვა დადიანი — ათე (მოთხრობა)
კონსტანტინე ჭიჭინაძე — პრეისტორია, მკრი.
გზები (ლექსები)

მიხეილ ჯავახიშვილი — დამკატიშე (მოთხრობა)
ვასო გოგბაძე — მარეღისი (ლექსი)
დავით სულიანოვილი — კედელი (მოთხრობა)
ილო მოსაშვილი — უღელტეხილზე (ლექსი)
ლევან მებრეველი — გოლშევიკი (მოთხრობა)
მიხეილ მრეველიშვილი — სემიდა (მოთხრობა)
ბასილ მელიქიშვილი — მკერდშეგოლილი მკრ-
ცხალი (მოთხრობა)

ლუი ჭიაჩელი — თავადის ქალი მკია (მოთხრობა)
იოსებ ტატიშვილი — უსათაურო (მოთხრობა)
კონსტანტინე ჭიჭინაძე — ვეფხის-ტყაოსნის ვახ-
ტანგისეული რედაქცია

კონსტანტინე კაკანელი — მიმოქცევის იდეა
კლატონი — კრიტონი (თარგმ. ბერძნულით — კეტიკი
ქავთარაძის მიერ)

გერონტი ჭიჭოძე — არიფიონი ჰერეთში

მორიგე რედაქტორები:

გერონტი ჭიჭოძე
ვასო გოგბაძე

წელიწადი მეხუთე.

სოციალ-დემოკრატიული

სალიტერატურულ, სამხატვრო
და სამეცნიერო

ჟურნალი

მნათობი

ჟურნალში მონაწილეობენ ქართული მწერლობის და მეცნიერების საუკეთესო ძალები

რედაქტორი მ. კახიანი

მიიღება ხელის მოწერა

სახელგამის ყველა წიგნის
მალაზიაში

წლიურად 12 მ. სამი თვით 3 მ. 50 კ.
მეცხე თვ. 6 მ. ცალ. ნომ. 1 მ. 50 კ.

ჟურ. რედაქცია

ტფილისი. ვოლოდა-
რსკის ქ. № 11. გაზ.
„ახალი სოფლის“
ბინა.

მთავარი კანტ.

ტფილისი სახელგამი.
პერიოდ სექტორი.

თანამედროვე ქართული მწერლობა

ვასილ გარნოვი

უ
კ
მ
ა
ზ
ის

მსხვერვა

რომანი. სახელგამი. 1926 წ. ფასი 70 კაპ.

სახელგამის ყველა წიგნის მალაჩიეზი

თანამედროვე ქართული მწერრობა

კავლე ინგოროშვი

ა
ს
ა
ნ
ე
მ
ე
ნ
ე
რ
ე
შ
ე

სახელგამი. 1926 წ. ფასი 3 მან.

სახელგამის ყველა წიგნის ძალაუფლება

სიანამედროვე ქართული მწერლობა

დავით სულიაშვილი (დ. ლიხელი)

ცხოვრების ტალღეები

გამოცემა „შრომა“-სი 1926 წ. 116 გვ. ფაქ 60 კ.

ნაღვერდელი

გამოცემა „ზაგნიგა“-სი 1927 წ. 144 გვ. ფასი 1 მან.

შვეიცარიიდან
ლენინთან ერთად

გამოცემა „სახელგამი“-ს 1927 წ. 34 გვ. ფასი 10 კაპ.

ბრიგოლ ცეცხლაძე

პოეტის ყეფა
ლექსები

ფერად ფერადი ლექსები
პოემა

სახელგამის ყველა წიგნის მაღაზიებში

თანამედროვე ქართული მწერლობა

მისეილ ჯაპახიშვილი

კვაჭი კვაჭანტირაძე.

რუმანი. 1925 გვ. 478. ფასი 2—75 კ.

პატარა დედაკაცი.

მოთხრობები. სახელგამი 1926. გვ. 255. ფასი 1—50 კ.

ორი განაჩენი.

მოთხრობები. სახელგამი. 1927. გვ. 210. ფასი 1—20 კ.

თეთრი საყელო.

რუმანი. 1926. გვ. 189. ფასი 1—30 კ.

ჯაყოს ხიზნები

რუმანი. გამ-ბა „შრომა“ 1926. 210. ფასი 1—50 კ.

მ ზ ა დ დ ე ბ ა

არსენა მარაბდელი—რუმანი

წითელი ჯავშანი—რუმანი

სახელგამის ყველა წიგნის მაღაზიებში

თანამედროვე ქართული მწერლობა

ბრიბოლ რეზაქიძე

დ რ ა მ ე ბ ი

ლ რ ნ დ ა

მალუბრემ

ლ ა მ ა რ ა

სახელგამი 1926 წ. 1 მ. 50 კ.

გ ვ ე ლ ის პ ე რ ა ნ გ ი

რომანი. 1927. გვ. 378. ფასი 2 მანეთი.

ი ბ ე ჯ ღ ე ბ ა

ფ ა ლ ე ს ტ რ ა

რომანი

სახელგამის ყველა წიგნის მალაფიებაში

თანამედროვე ქართული მწერლობა

ნიკო ლორთქიფანიძე

თხზულებანი. ტომი პირველი — სახელგ. 1927
გვ. 304 ფასი 2 მ. 50 კ.

მრისხანე ბატონი. 1927 წ. გამ. „შრომა“.

ნანგრევთა სურნელება გამ. „ზ. კნ.“ ფ. 2 მ. 50 კ.

ჟამთა სიავე. გამ-ბა „შრომა“ 1927. გვ. 142 ფ. 80 კ.

თხზულებანი. ტომი მეორე — (იბეჭდება)

ტარიელ გიღუა

რომანი

ლევო ქიჩელის

სახელგამი. 1927. გვ. 200. ფასი 90 კ.

სახელგამის ყველა წიგნის მაღაზიებში

თანამედროვე ქართული მწერლობა

სანდრო შანშიაშვილი

დ რ ა ე ე ბ ი

ჰერეთის გმირები

ს კ ა რ ტ ა კ

ლ ა ტ ა ვ რ ა

გერდო ზმანია

უზვირგვინო მეფენი

რ რ დ ა მ

სახელგამი. 1927. გვ. 421. ფასი 3 მანეთი.

ლი რ ი კ ა

ტომი პირველი [(1905—1925) გვ. 220. ფასი 1 მ. 50 კ.

ტომი მეორე ფასი 2 მანეთი.

ე ვ რ ს ი

—*—

ახალი წიგნი.

რუსთაველის გეგედი

ვ რ ე ჯ ი ა

სახელგამი. 1928. გვ.

სახელგამის ყველა წიგნის მაღაზიებში

თანამედროვე ქართული მწერლობა

ზალვა ღაღიანი

პ ი ე ს ე ბ ი

მ ღ ვ ი მ ე უ ი

როს ნადიმობდენ

შენი ჭირივე

მოულოდნელი შემთხვევა

გუშინდელნი

ვ ა რ ა მ ი

გ ე გ ე ჯ კ ო რ ი

სახელგამი. 1923. გვ. 382. ფასი 3 მ. 50 კ.

უ ბ ე დ უ რ ი რ უ ს ი

რ ო მ ა ნ ი

გამომცემლობა „ქართული წიგნი“ ფასი 2 მ.

სახელგამის ყველა წიგნის მაღაზრებში

თანამედროვე ქართული მწერლობა

კ. ლორთქიფანიძე

ღ ი მ ი ლ ი

ლექსები სახელგამი ფასი 1—20 კ.

▲
ხ ა ვ ს ი

რომანი სახელგამი ფასი 1 მანეთი.

▲
პირველის შემდეგ

ლექსები ფასი 80 კ.

▲
ფ ო ტ ო გ რ ა ფ ი

მოთხრობა ფასი 15 კ.

▲
ს ტ ე ნ კ ა რ ა ჯ ი ნ

პოემა. ფასი 25 კ.

სახელგამის ყველა წიგნის მაღაზიებში

თანამედროვე ქართული მწერლობა

ალიო

მ ა უ ა უ ვ ი ლ ი

◀ ლ ე ქ ს ე ბ ი ▶

სახელგამი 1926. ფასი 1—20 კ.

ლ
ი
ტ
ა
ვ

ბენიო

ბუჩიძე

ატურა და

თანამედროვეობა

1927 წ. გვ. 348 ფასი 1 მ. 50 კ.

სახელგამის ყველა წიგნის მალაჩიმბი

თანამედროვე ქართული მწერლობა

ვალ. გავრინდაუვილი

ლ ე ქ ს ე ბ ი

სახელგამი 1927. გვ. 220. ფასი 1 — 50 კ.

ვაოლო იაუვილი

„ფერადი ბუშტები“

სახელგამი. 1927. ფასი 20 კ.

ნოე ზომლეთელი

ლ ე ქ ს ე ბ ი

სახელგამი 1926 გვ. 130. ფასი 75 კ.

სახელგამის ყველა წიგნის მალაჩიებში

თანამედროვე ქართული მწერლობა

სილ, თოდრია

ელაჟი სარკვე

სატირა. 1927 წ. 150 გვ. ფასი 1 მან.

ან. დოლიძე-ანათემა

გავი წარსული

მოთხრობები. სახელგამი. 1926 წ. 153 გვ. ფ. 1 მან.

სახელგამის უველა წიგნის მაღაზიებში.

თანამედროვე ქართული მწერლობა

ნიკოლოზ მიწიშვილი

„წმინდანანი“

ლექსები მეორე გამოცემა. 1926 წ. ფ. 50 კ.

„შავი ვარსკვლავი“

პოემა. მეორე გამოცემა. 1926 წ. ფ. 50 კ.

„თებერვალი“

გამომცემლობა „ზრომა“. 1927 წ. ფ. 50 კ.

„გარდაცვალება“

პოემა. 1926 წ. ფ. 50 კ.

„საზოგადოებრივი საკითხები“

წერილები. 1927 წ. ფ. 70 კ.

ი ბ ე ზ ე ბ ა

„ეკოპეია“

სახელგამის უფალა წიგნის მაღაზიებში

თანამედროვე ქართული მწერლობა

სანდრო ეული

რევოლუციის საუვირისი ლექსები.

ჭარხნის ტრიუმფი ლექსები.

საღამო პოემა.

ორი პიესა

ზრუმის და ბრძოლის ჰანგები ლექს.

ახალგაზრდა საქართველო ლექს.

ათი წელი პოემა

ლექსები სახელგამი. 1927 წ. ფასი 1 მ.

დემნა შენგელაია

სანავაქდო

რომანი. 1926 წ. ფასი 80 კ.

სახელგამის ყველა წიგნის მალაზიებში.

თანამედროვე ქართული მწერლობა

კარლო კალაძე

რჩეული ლექსები ფასი 1 მ. 40 კ.

ძახილი აღმოსავლეთს ფასი 20 კ.

ქურდი ფასი 2 მ.

ქიმისაშუაგული

ბლაცონ ქიქოძის
კრიტიკული წერილები

საქართველო

სახელგამი ფასი 1 მ. 50 კ.

სახელგამის ყველა წიგნის მაღაზიებში

თანამედროვე ქართული მწერლობა

კონსტანტინე ჭიჭინაძე

რჩეული ლექსები

ტფილისი, 1927 წ. გვ. 96 ფ. 70 კ.

ალიტერაცია ქართ. შაირში და ვეფხის ტყაოსანის პრობლემა

ტფილისი, 1925 წ. გვ. 101 ფ. 1 მ. 20 კ.

დამზადებულია დასაბეჭდათ:

ვეფხის ტყაოსნის გარშემო.

სახელგამის ყველა წიგნის მალაზიებში

თანამედროვე ქართული მწერლობა

კონ. გამსახურდია

გამოქვეყნებულია:

„ქვეყანა, რომელსაც ვხედავ“

ნოველ. წიგნი. გამოცემა: კოლექცია „რენესანსი“ 1924.

„დიონისოს დიმილი“

რომანი. იგივე გამოცემა. 1925.

„ვოლტ უიტმანის პოემები“

მონოგრაფია. — ვოლტ უიტმანი — მომავლის პოეტი. სახელგამი. 1926.

იბეჭდება

გოეტეს „ახალგაზრდა ვერტერის
ვნებანი“

მონაგრაფიით — „გოეტე“ სცემს „ქართული წიგნი“

მზადდება გამოსაცემად:

„უშანევ ურდოელი“

რომანი

„თ ა ბ უ“

შვიდი ნოველა

„პორტრეტები“

ევროპიულ მწერალთა

სახელგამის ყველა წიგნის მაღაზიებში

თანამედროვე ქართული მწერლობა

გ ა მ რ ვ ი ღ ა

ი. ბ რ ი ზ ა ზ ვ ი ლ ი

**„კველი ტფილისის
ლიტერატურული
ბოჰემა“**

ს ა ხ ე ლ გ ა მ ი.

გვ. 256, ფასი 2 მ. 50 კ.

**პეტრე ქუთათელაძე
ლ ე ქ ს ე ბ ი**

სახელგამი. 1927 წ. გვ. 179. ფასი 1 მ. 50 კ.

სახელგამის ყველა წიგნის მაღაზიებში

თანამედროვე ქართული მწერლობა

ბალახტიონ ტაბიძე ღეშსეზი

სახელგამი. 1926 წ. 452 გვ. ფასი 5 მან.

ვასო გორგაძე

ორბის სიახლე

რჩეული ლექსები. ტომი პირველი.

გამოვა—აპრილში.

სახელგამის უფელა წიგნის მაღაზიებში.